ئۈرۈمچى شەھەرلىك ئەدەبىيات-سەن-
ئەتچىلەر بىرلەشمىسى بىلەن شىنجاڭ
تېلېۋىزىيە ئىستانسىسى بىرلىشىپ ئۆتكۈز-
گەن «كۆكلەم بەزمىسى» دىن كۆرۈ-
نۈشلەر

تۇردى ئېلى فوتوس

تەڭرىتاغ

دەۋر روھى، يەرلىك خۇسۇسىيەت
ياشلار ئالاھىدىلىكى، مىللىي ئۇسلۇب

قوش ئايلىق ئەدەبىي ژۇرنال

1991 - يىل 3 - سان

مۇندەرىجە

ئەدەبىي ئاخبارات

يې جەنيىڭ 1976 - يىلىدا .... فەن شياۋ 1
سۇلايمان ئابدۇللا تەرجىمىسى

پوۋېست

بىراق، بۇ چۈش ئەمەس .... قادىر ئارسلان 36

ھېكايىلەر

قەشقەر كوچىلىرى .... سەبرى 17
باھاردەك ئىللىق .... قاھار جېلىل 29

شېئىرلار

خاتىرىدىن تەرمىلەر .... ياسىن مۇخپۇل 80

ماقالىلەر

20 - ئەسىر ئەدەبىياتى توغرىسىدا قىسقىچە تەھلىل .... ياڭ خۇەنشىن 101
سىدىقھاجى روزى تەرجىمىسى
سەنئەتتە «قاتلام» ۋە «قاتلام نەزەرىيىسى» .... تۇرسۇن كەلپىن 96
قوبۇل قىلىش .... ئابدۇۋەلى ئابدۇقېيۇم 112

ئىزلىنىش، سىناق، يېڭىلىق

ئاسمىنىمنى ئىزدەيدۇ قۇياش .... ئەزىزى 91
شېئىرلار ....پەرھات ئىلياس 93

ئەدەبىي ئۇچۇرلار

ئەدەبىي ئۇچۇرلار .... ئەزىزى 111

مۇقاۋا 1 - بەتتە: ئاتاقلىق ياش ئۇسسۇلچى دىلنار ئابدۇللا.
تۇردى ئېلى فوتوسى
بۇ ساندىكى قىستۇرما سۈرەتلەرنى ئابلىمىت ئابلىز ئىشلىگەن.

باش مۇھەررىر: ئابلىكىم باقى
مەسئۇل مۇھەررىر: ھەبىبۇللا مۇھەممەت
مۇھەررىرلەر: پولات ھېۋىزۇللا، ئەركىن نۇر، سەنەۋەر ئۆمەر
مەسئۇل كوررېكتور: خەلچەم ئابلىمىت

يېجەنيىڭ 1976 - يىلىدا

(ئەدەبىي ئاخبارات)

فەن شياۋ

سۇلايمان ئابدۇللا تەرجىمىسى

(بېشى ئۆتكەن ساندا)

ماۋزېدۇڭ ماۋيۈەنشىننىڭ دوكلاتىنى كۆرۈپ، 4 - ئاينىڭ 6 - كۈنى سائەت 11 دە «ياخشى، ياخشى، ياخشى» دەپ تەستىق سالدى.

4 - ئاينىڭ 7 - كۈنى سەھەردە ماۋيۈەنشىن مەركىزىي كومىتېت سىياسىي بيۇروسىنىڭ مۇزاكىرە قىلغان بىر نەچچە مەسىلىسىنى جۇشىغا دوكلات قىلدى:

— خۇاگوفېڭ بېيجىڭدا يۈز بەرگەن ۋەقەنى پۈتۈن مەملىكەتكە ئۇقتۇرۇشنى تەكلىپ قىلدى. بېيجىڭ شەھەرلىك پارتكوم بۇ ئۇقتۇرۇشنى تەييارلاۋاتىدۇ. مەركەز ھۆججەت تارقاتماقچى... جۇشى بۇنىڭغا:

— ئوچۇق تارقىتىڭلار، — دەپ جاۋاب بەردى. ماۋيۈەنشىن:

— گېزىتتە ئېلان قىلامدۇق؟

جۇشى ئۈستەل ئۈستىدىكى «خەلق گېزىتى» نىڭ 3 - نۇسخىسىنى يەنى «مەسىلىلەر يىغىندىسى» نى كۆرسىتىپ تۇرۇپ: — مۇشۇنىڭدا تارقاتسا بولىدۇ، — دېدى. ماۋيۈەنشىن يەنە:

— بېيجىڭ شەھىرىنىڭ دوكلاتىنى ھۆججەت قىلىپ تارقىتامدۇق، — دەپ سورىدى.

— تارقاتقىلى بولمايدۇ، — دەپ كەسكىن جاۋاب بەردى جۇشى.

جۇشى يەنە: دېڭنىڭ پارتىيە ئىچى ۋە سىرتىدىكى ۋەزىپىسىنى ئېلىپ تاشلاش، پارتىيىلىكىنى ساقلاپ قېلىش، كېيىنكى ئىپادىسىگە قاراش قاتارلىق ئۈچ مەسىلىنى 3 - ئومۇمىي يىغىن ئېچىلغاندا قاراپ ماقۇللاش توغرىسىدا يوليورۇق بەردى. شۇنداق قىلىپ دېڭنىڭ تەقدىرى بەلگىلەندى. بۇ توغرۇلۇق يېجەنيىڭ، دېڭشياۋپىڭلارنىڭ كۆڭلىدە ئالىبۇرۇن سان بار ئىدى.

جۇشىنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ ماۋيۈەنشىن ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي: — بەك ياخشى... 3 - ئومۇمىي يىغىندا رەسمىيەتنى تولۇقلىساق، مەركەزنىڭ قارارىنى ئوچۇق ئېلان قىلامدۇق؟ — دەپ سورىدى. ماۋجۇشى قىلچە ئىككىلەنمەستىن:

— مەركىزىي كومىتېت سىياسىي بيۇروسى قارار قىلغاندىكىن گېزىتتە ئېلان قىلسا بولىدۇ، — دېدى. ئىككىيلەننىڭ سۆھبىتى بىر سائەت داۋاملاشتى. جۇشىغا ھاردۇق يەتتى. شۇنداقتىمۇ ئۇ يەنە ئۆزىنى روھلۇق تۇتۇپ:

— شۇنداق، بۇ نۆۋەتتىكى 1 - پايتەخت، 2 - تيەنئەنمېن، 3 - كۆيدۈرۈش-

ئۇرۇش. بۇ ئۈچ مەسىلىنىڭ خاراكتېرى ئۆزگىرىپ كەتتى. شۇڭلاشقا ھەيدەپ چىقىرىش كېرەك، — دېدى.

ماۋيۇەنشىن جۇشىنىڭ بۇ سۆزىنى ئاڭلاپ ھاياجىنىنى باسالماي قالدى:

— ھەيدەپ چىقىرىش ناھايىتى زۆرۈر. مەن بۇ ئەھۋالنى دەرھال خۇاگوفىڭغا دوكلات قىلاي، — دېدى. جۇشى تاپىلاپ:

— شياۋپىڭ قاتناشمىسۇن، سەن ئالدى بىلەن بىرنەچچە يىلەننى يىغىپ سۆزلەشكىن، سۇجىنخۇامۇ قاتناشمىسۇن، — دېدى.

ماۋيۇەنشىن دەرھال قاتنىشىشقا تېگىشلىك سىياسىي بيۇرو ئەزالىرىنىڭ ئىسىملىكىنى رەتلىدى. ئۇنىڭ ئىچىدە يې جيەنيىڭنىڭمۇ ئىسمى بار ئىدى.

ماۋزېدۇڭ بۇ تىزىملىكلەرنى كۆرۈپ، بارماق قولى بىلەن كۆرسىتىپ:

— يې جيەنيىڭ قاتناشمىسۇن، — دېدى.

ماۋيۇەنشىن دەرھال قەلەم بىلەن بۇ ئىسىملىكنى ئۆچۈرۈۋەتتى. دېمەك، دېڭ، سۇ، يېدىن باشقا ئادەملەر قاتنىشىدىغان بولدى. جۇشى يەنە:

— خۇاگوفىڭ زۇڭلىلىققا تەيىنلەنسۇن، — دەپ قوشۇپ قويدى.

بۇ چاغدا ماۋيۇەنشىننىڭ بېشىدا بىر چېلەك سوغۇق سۇ قۇيۇۋالغاندەك بولۇپ لاغىلداپ كەتتى. ئۇ ئۆز - ئۆزىگە: «جاڭ چۇنچياۋنىڭ ئورنىنى خۇاگوفىڭ ئىگىلەپ كەتتى» دەپ پىچىرلىدى. بىراق بۇ ئۇلۇغ داھىيمىز ماۋجۇشىنىڭ يوليورۇقى - دە...

— خۇاگوفىڭنىڭ زۇڭلىلىققا تەيىنلەنگەنلىكىنى مەركەزنىڭ قارارى بىلەن گېزىتقا باسامدۇق؟ — دەپ سورىدى ماۋيۇەنشىن.

— شۇنداق، — دېدى جۇشى.

ماۋيۇەنشىن بۇ يېڭى يوليورۇقنى دەرھال خۇاگوفىڭغا يەتكۈزدى. چۈشتىن كېيىن جۇشى يەنە يوليورۇق بەردى: «خۇاگوفىڭ يەنە پارتىيىنىڭ بىرىنچى مۇئاۋىن جۇشىسى بولسۇن، قارارغا بۇمۇ يېزىلسۇن».

پارتىيىگە 1 - مۇئاۋىن جۇشى قويۇش، پارتىيە تارىخىدىكى بىر يېڭىلىق ئىدى. جۇشى بۇنى، ھوقۇق «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نىڭ قولىغا ئۆتۈپ قالمىسۇن، دەپ ئوتتۇرىغا قويغانىدى.

شۇ كۈنى كەچتە مەركىزىي كومىتېت سىياسىي بيۇروسى يىغىن ئېچىپ ئىككى قارارنى ماقۇللىدى.

«تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نىڭ خېلى بۇرۇنلا ئارمىيە ھوقۇقىنى چاڭگىلىغا كىرگۈزۈۋېلىش قارا نىيىتى بولغاچقا ئارمىيىنى قالايمىقانلاشتۇرۇش ئۈچۈن ھەدەپ ئارمىيە ئىچىدە ئىنقىلاب ئېلىپ بېرىش، ئارمىيە ئىچىدىكى بىر ئوچۇم قارا يىپلارنى تارتىپ چىقىرىش دەپ جار سالدى. ئۇلار چاشقاندەك پىتىراپ يۈرۈپ، ئارمىيە ئىچىگە ئىغۋا تارقىتىپ، بۆلگۈنچىلىك قىلىپ، بەزى پېشقەدەم ئىنقىلابچىلارغا بەدنام چاپلىدى. بۇلارنىڭ يېرگىنىشلىك قىلمىشلىرى يې جيەنيىڭ، دېڭ شياۋپىڭ، چېن يى قاتارلىق ئارمىيە رەھبەرلىرى-

نىڭ زەربىسىگە ئۇچرىدى. يېجەنيەنىڭ ئارمىيە ئىچىدە بىر نەچچە قىتىم يېغىن چاقىرىپ ئۇلارنىڭ ئەپتى - بەشىرىسىنى ئاچتى. لېكىن «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نىڭ ئارمىيە ئىچىدىكى گۇماشتىلىرى يېجەنيەنگنى ئارمىيە ئىچىگە سوغۇق سۇ سەپتى، بېسىم ئىشلەتتى، دەپ جياڭچىڭنىڭ كوشكۇرتۇشى بىلەن جۇشىغا ئەرز قىلدى. جۇشى: «يېجەنيەنىڭ ئۆزىنى تەكشۈرسىلا بولدى. شۇنىڭ بىلەن بۇ ئىش تۈگىسۇن» دەپ يوليورۇق بەردى. يېجەنيەنىڭ ئامالسىز ئۆز ئىرادىسىگە خىلاپ هالدا ئۆزىنى تەكشۈردى. جياڭچىڭ بۇنىڭدىن بەك خۇشال بولۇپ كەتتى،

جۇدې ئالەمدىن ئۆتۈپ ئىككى ھەپتە بولماي دۆلەت ئىشلىرىدىن ئەنسىرەۋاتقان كاڭكېچىڭ قىزىنى ئېلىپ يېجەنيەنگنىڭ قېشىغا كەلدى.

— «جۇدې «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» قا بەك نەپرەتلىنەتتى. بىر قېتىم ئۇ ماڭا سەن ئۇلاردىن بەك قورقۇپ كەتمە. ئۇلارغا ھەممە ئادەم ئۆچ، — دېگەنىدى. ئۇ يەنە، — ئۇلار ئارمىيە ھوقۇقىنى قولغا ئېلىشقا ئۇرۇنىۋاتىدۇ. بىراق بۇ مۇمكىن ئەمەس. ئارمىيە ئىچىدە ئىشەنچلىك پېشقەدەم ئىنقىلابچىلار بار. ئارمىيىدىكى كۆپ سانلىق يولداشلار ياخشى. يەرلىكتىكىمۇ كۆپ سانلىق يولداشلار ياخشى. ناھىيىدىن يۇقىرى دەرىجىلىك كادىرلار ھەرگىز «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» قا ئەگىشىپ ماڭمايدۇ دېگەنىدى، — دەپ سۆزلەپ بەردى. كاڭكېچىڭدىن يېجەنيەنىڭ جۇدېنىڭ بۇ مەزمۇنلۇق سۆزىنى ئاڭلاپ قاتتىق خۇرسەن بولدى ھەم تەسىرلەندى. كاڭكېچىڭ يېجەنيەنگنىڭ «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نى بىر تەرەپ قىلىش ئۈستىدە باش قاتۇرۇۋاتقانلىقىنى بىلمەيتتى. ئۇ يەنە نيېرۇڭجېننىڭ قېشىغا كەلدى ھەم جۇدېنىڭ «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» قا بولغان ئۆچمەنلىكىنى، ھەم ئۇنى يوقىتىش ئۈستىدە سۆزلىگەن سۆزلىرىنى نيېرۇڭجېنغا يەتكۈزدى.

شۇ كۈنلەردە تاڭشەندە 7.8 بال يەر تەۋرەپ، 24 تۈمەن ئادەم ئۆلدى. 11 تۈمەن ئادەم يارىدار بولدى. بۇ دۇنيادا يېقىنقى 400 يىلدىن بۇيان قاتتىق يەر تەۋرەپ ئەڭ پاجىئەلىك، ئېچىنىشلىق، چىقىم زور بولغان يەر تەۋرەش بولدى.

ئارقا - ئارقىدىن كېلىۋاتقان بۇ بالايى - قازالار كېسەل بولۇپ يېتىۋاتقان جۇشىنىمۇ قاتتىق غەشلىككە سالدى. قاتتىق يەر تەۋرىگەن كۈنىنىڭ ئەتىسى جۇشى باشقا بىر بارگاھقا يۆتكەلدى. بۇ ئورۇن 202 - نومۇر بولۇپ، سەككىز بال يەر تەۋرەشكە بەرداشلىق بېرەتتى. بۇ ئۇلۇغ ئەربابنى مىڭ خىل خىيال ۋە ئوي - پىكىرلەر چىرمىۋالغانىدى. ئۇ ئۆز ئۆمرىنىڭ ئۇزاققا بارمايدىغانلىقىنى ھېس قىلدى.

جياڭچىڭ ھازىر جۇشىنىڭ يېنىغا كەلمەيتتى. جۇشى بىلەن جياڭچىڭ ئوتتۇرىسىدا ئەر - خوتۇنلۇق ھېسسىيات ۋە مۇھەببەت قالمىغانىدى. جياڭچىڭ جۇشىدىن زورلاپ پۇل ئالاتتى. بىر نەرسە تەستىقلىتاتتى، ھوقۇق تەلەپ قىلاتتى. ئەمما جۇشىنىڭ نەسىھەتلىرىنى ئاڭلىماي ئۆزى بىلگەننى قىلاتتى.

9 - ئايدا 3500 ۋەكىل قاتناشقان تاڭشەندىكى يەر تەۋرەشتە

خىزمەت كۆرسەتكەن ئىلغار ئورۇن، شەخسلەرنى مۇكاپاتلاش يىغىنىنى ئېچىپادى. يىغىنغا ۋاڭخۇڭۋېن رىياسەتچىلىك قىلدى. خۇاگوفېڭ مەركەز، گوۋۇيۈەنگە ۋەكالىتەن مۇھىم سۆز قىلدى. يې جيەنيىڭمۇ بۇ يىغىنغا قاتناشتى. جياڭچىڭ خۇاگوفېڭنىڭ مەركەزگە ۋەكالىتەن سۆز قىلغانلىقىغا قايىل بولماي، يې جيەنيىڭنىڭ بۇ يىغىنغا قاتنىشىپ ئامما بىلەن يۈز كۆرۈشكەنلىكىگە خاپا بولۇپ ۋاڭخۇڭۋېن، جاڭچۈنچياۋ، ياۋۋېنيۈەن، ماۋيۈەنشىنلەرگە ۋارقىراپ كەتتى ھەم ۋاڭخۇڭۋېنگە: «سەن شاڭخەيدىكى ئىككىنچى قوراللىق كۈچنى ئىگىلىگەندە چىڭ تۇت» دەپ تاپىلىدى.

يې جيەنيىڭ ھازىرقى ۋەزىيەتتە خۇاگوفېڭنىڭ مۇھىم ھالقىلىق ئورۇندا ئىكەنلىكىنى كۆزدە تۇتۇپ، جۇشىنىڭ كېسىلى ئېغىرلاشقان ۋاقىتلاردىن تار-تىپلا يې جيەنيىڭ خۇاگوفېڭ بىلەن يېقىنلاشتى، پىكىر ئالماشتۇردى. بىر كۈنى يې جيەنيىڭ خۇاگوفېڭنىڭ ئۆيىگە باردى. خۇاگوفېڭ ئۇنى قىزغىن كۈ-تۈۋالدى. سۆھبەت ئارقىلىق يې جيەنيىڭ خۇاگوفېڭنىڭ «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ»نىڭ قىلمىشلىرىغا قارشى ئىكەنلىكىنى ھەم بۇ مەسىلىنى قانداق بىر تەرەپ قىلىش ئۈستىدە باش قاتۇرۇۋاتقانلىقىنى بىلدى.

مۇشۇ كۈنلەردە ۋاڭجېننىڭ ئاكتىپ ھەرىكەت قىلىشى بىلەن يې جيەنيىڭ، دېڭ شياۋپىڭ، چېن يۈن، لى شيەنيەن، دېڭ يىڭچاۋ ۋە باشقا پېشقەدەم رەھبەرلەر كۆپ قېتىم ئۇچرىشىپ پىكىر ئالماشتۇردى. پىكىرنىڭ تۈپ مەزمۇنى — «تۆت كىشى-لىك گۇرۇھ»نى تارمار قىلىش، بىراق قانداق تارمار قىلىش كېرەك؟ دېگەن-دىن ئىبارەت ئىدى. شۇنىمۇ ئويلىماي بولمايدۇكى: «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» سان جەھەتتىن ئاز بولغان بىلەن ئەمەلىي كۈچى خېلى بار. بىرى پارتىيىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى، بىرى سىياسىي بيۇرو دائىمىي ھەيئەت ئەزاسى، بىرى يالغاندىن جۇشىنى قالقان قىلىۋالغان قارانىيەت، بىرى پۈتۈن تەشۋىقات قوراللىرىنى قولىغا ئېلىۋالغان دۇمباقچى. يەنە كېلىپ ماۋيۈەنشىنمۇ بار. شۇن-داقتىمۇ سىياسىي بيۇرو ئەزالىرىنىڭ مۇتلەق كۆپ سانلىقلىرى «تۆت كىشى-لىك گۇرۇھ»نى يامان كۆرەتتى، مۇشۇنداق مۇرەككەپ ھەم ئۇلۇغ ۋەزىپىنى ئادا قىلىش ئۈچۈن پارتىيە ۋە دۆلەتنىڭ ئالىي ھوقۇقىنى قولىدا تۇتۇۋاتقان خۇاگوفېڭنىڭ قوللىشىغا ئېرىشىش ھەممىدىن مۇھىم ئىدى. بولۇپمۇ ھالقىلىق ۋاقىتتا خۇاگوفېڭ كۆپچىلىكنىڭ پىكىرىنى مەركەزلەشتۈرۈپ قارار ماقۇللىشى كېرەك ئىدى.

يې جيەنيىڭ يەنە خۇاگوفېڭنى ئىزلەپ كەلدى.

— گوفېڭ، ھازىر بىرنەچچەيلەن بەك ھەددىدىن ئېشىپ كەتتى. ھەتتا سىياسىي بيۇرو يىغىنىنىمۇ نورمال ئېچەلمايۋاتىمىز. بۇنداق داۋاملىشىۋەرسە بولمايدۇ. بۇنىڭغا بىر ئامال قىلىش كېرەك، — يې جيەنيىڭ گېپىنى باشلاپ شۇنداق دېدى:

— شۇنداق، جۇشى تېخى ئەمدىلا ئالەمدىن ئۆتتى. ئاخىرەتلىك ئىشلىرىنى تېخى تۈگىتەلمىدۇق. بىراق، ھازىر كۈتۈشكە ۋاقىت يوق، ئۇلار بەك جانلىق

ھەرىكەت قىلىۋاتىدۇ، ئۇلار قايىل ئەمەس، ھوقۇقنى تېزرەك تارتىۋېلىشقا ئالدىراپ كېتىۋاتىدۇ. سىز ئوتتۇرىدا چىقىپ ئۇلار بىلەن كۈرەش قىلىشىڭىز كېرەك.

خۇاگوفېڭ ئالدىراپ پوزىتسىيە بىلدۈرمىدى. بۇ ئىككىيلەن جۇشىنىڭ ھايات ۋاقتىدا «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نى قاتتىق تەنقىد قىلغانلىقى ھەم بىر تەرەپ قىلىش توغرىسىدىكى يوليورۇقلىرىنى ئەسلەپ، خۇاگوفېڭ ھاياجانلىنىپ:

— سىز مېنى بىلمىسىز، پېشقەدەم يولداشلار ئالدىدا مەن تېخى كىچىك. مەن بۇ نەچچەيلەن بىلەن كۈرەش قىلىشتىن قورقمايمەن. مۇھىمى پېشقەدەملەرنىڭ قوللىماسلىقىدىن ئەنسىرەيمەن، — دېدى يېجيەنيىڭ بۇ گەپنى ئاڭلاپ بولەكچىلا زوھلىنىپ كەتتى.

— سىز خاتىرجەم بولۇڭ، مەن سىزنى قوللايمەن. پېشقەدەم يولداشلار سىزنى قوللايدۇ. پەقەت سىزلا كۆكرىكىڭىزنى كېرىپ ئوتتۇرىغا چىقسىڭىز يولداشلارنىڭ ھەممىسى سىزنى قوللايدۇ، — دېدى ھەم پېشقەدەم يولداشلار بىلەن كۆپرەك ئۇچرىشىپ، كۆپرەك ئەھۋاللىشىش توغرۇلۇق تەكلىپ بەردى. زۆرۈر تېپىلغاندا كۆۋرۈكلۈك رول ئوينايدىغانلىقىنى بىلدۈردى.

بۇ گەپلەرنى ئاڭلىغان خۇاگوفېڭ ھاياجانلىنىپ:

— پەقەت پېشقەدەملەر پۈت تىرەپ تۇرسا، ئارمىيە پۈت تىرەپ تۇرسا بۇ ئىشنى قىلىش ئاسانغا چۈشىدۇ. بىراق، بۇ ئىش بەك مۇرەككەپ، قانداق بىر تەرەپ قىلىشنى مەن بىر ئويلىنىپ كۆرەي، — دېدى.

خۇاگوفېڭنىڭ قەلبىنى چۈشەنگەن يېجيەنيىڭ خۇددى يەلكىسىنى بېسىپ تۇرغان بىر يوغان تاش ئېلىپ تاشلانغاندەك يەڭگىللىشىپ قالدى.

ئەمدى قولغا كەلتۈرىدىغان مۇھىم بىر كىشى بار. ئۇ بولسىمۇ ۋاڭدۇڭشىڭ ئىدى. بۇ پېشقەدەم قىزىل ئارمىيە جەڭچىسى ئۇزۇن يىللاردىن بۇيان ماۋجۇشىنىڭ بىخەتەرلىكىگە مەسئۇل بولغان، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇ مۇھاپىزەتچىلەر قىسمىغىمۇ مەسئۇل. بۇ قېتىمقى كۈرەشتە ئۇنى قولغا كەلتۈرۈش بەكمۇ مۇھىم ئىدى. يېجيەنيىڭ ۋاڭجىن ئارقىلىق ئۇنىڭ «تومۇرىنى تۇتۇپ» ھەم بىر نەچچە قېتىم سۆھبەتلىشىپ ئۇنىڭ ياخشى يولداش ئىكەنلىكىنى بىلگەنىدى. بىراق «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نى ئۇزۇل-كېسىل تازىلاش قىلىدىغان بۇ كۈرەشتە ئۇنىڭ پوزىتسىيىسى قانداق بولار، ئۇ تامامەن بىز تەرەپتە تۇرارمۇ، دېگەن ئەندىشە بار ئىدى.

يېجيەنيىڭ بۇ مەسىلىنى ئايدىڭلاشتۇرۇش ئۈچۈن ۋاڭدۇڭشىڭنى ئىزدەپ كەلدى ھەم خۇاگوفېڭ بىلەن سۆھبەتلەشكەنگە ئوخشاشلا دەسلەپ چېكىپ كۆرۈپ ئاندىن رەسمىي تېمىغا ئۆتتى. ۋاڭدۇڭشىڭ ناھايىتى ئوچۇق-ئاشكارا پوزىتسىيە بىلدۈرۈپ:

— مەن خۇازۇشىلى بىلەن مۇئاۋىن رەئىس يېجيەنيىڭنىڭ سۆزىنى ئاڭلايمەن، — دېدى. يېجيەنيىڭ بىلەن ۋاڭدۇڭشىڭ پىكىردە بىرلىككە كېلىپ:

— بۇ ئىشنى ئەتراپلىق، مەخپىي، قىلچە چاتاق چىقمايدىغان

قىلىپ ئورۇنلاشتۇرۇش كېرەك، — دېيىشتى.

«تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» تېخىمۇ غالجىرلاشتى. بولۇپمۇ جياڭچىڭ خۇاگوفېڭغا بېسىم ئىشلىتىپ، 9 - ئاينىڭ 19 - كۈنى سىياسىي بيۇرو دائىمىي ھەيئەتلەر يىغىنىنى ئاچقۇزدى. جياڭچىڭ: جۇشىنىڭ ھۆججەت - ماتېرىياللىرىنى رەتلەشنى، بۇنىڭغا مەلۇم بىرەيلەننى مەسئۇل قىلىشنى ئوتتۇرىغا قويدى. بىراق بۇنىڭغا خۇاگوفېڭ قوشۇلمىدى ھەم ماۋجۇشىنىڭ بارلىق ھۆججەت - ماتېرىياللىرىغا، كىتاب - ژۇرناللىرىغا پۈتۈنلەي ۋاڭدۇڭشىڭ مەسئۇل ئىكەنلىكىنى، ھازىر پېچەتلەشنى قارار قىلدى.

9 - ئاينىڭ 21 - كۈنى ھۆججەت تەكشۈرۈلۈپ ئىككى ھۆججەتنىڭ يوقلۇقى سېزىلدى. ئەسلى ماۋيۈەنشىن كۆرۈپ باقاي دەپ ئېلىپ جياڭچىڭغا بەرگەنىكەن. بۇ ئىشتىمۇ بىر مەيدان كۈرەش بولۇپ ئاخىرى ھۆججەت قايتۇرۇۋېلىندى. دېمەك، ھۆججەت كۈرىشىدە «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» مۇددىئايىغا يېتەلمىدى.

9 - ئاينىڭ 21 - كۈنى خۇاگوفېڭ لىشەننيەننى ئىزلەپ باردى. لىشەننيەن مۇئاۋىن زۇڭلى، سىياسىي بيۇرو ئەزاسى بولغان بىلەن ھازىر دەم ئېلىشتا ئىدى. خۇاگوفېڭ جىددىي ھالدا: «ئارقامدا قولاق بار، مەن پەقەت ئازراقلا تۇرالايمەن. «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نىڭ ھوقۇق تارتىۋېلىش كۈرىشى جىددىيلەشتى. مەنمۇ بەزى ئىشلاردا قىيىنچىلىققا دۇچ كېلىۋاتىمەن. قارىغاندا ئۇلار بىلەن بولغان بۇ بىر مەيدان كۈرەشتىن خالىي بولغىلى بولمىغۇدەك. مەن ھازىر يېجەنيىڭنى ئىزدەي دېسەم ئەپسىز تۇرىدۇ، بولسا سىز مەن ئۈچۈن بىر بېرىپ كەلسىڭىز، يېجەنيىڭ تېزرەك بىر ئامال قىلىپ بۇ ئىشنى ھەل قىلسا» دېدى. لىشەننيەن ناھايىتى خۇشاللىق بىلەن بۇ ۋەزىپىنى ئۈستىگە ئالدى.

دەل شۇ ۋاقىتتا مارشال نيېرۇڭجېن، گېنېرال ياڭچىڭۋۇمۇ يېجەنيىڭنىڭ قېشىغا بارغانىدى.

9 - ئاينىڭ 21 - كۈنى «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ»نى تارمار قىلىشتا خاتىرىلەشكە تېگىشلىك ئەھمىيەتلىك بىر كۈن بولدى.

خۇاگوفېڭ لىشەننيەن بىلەن كۆرۈشۈپ قايتىپ كېلىپ بىر ئاز جىددىيلەشتى ھەم چوڭقۇر ئويغا پاتتى. «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نىڭ مەسىلىسى ئىنتايىن مۇرەككەپ. جۇشى ھەل قىلىمەن دېدىيۇ، ھەل قىلالماي ئالەمدىن ئۆتتى. بىز ھەل قىلالارمىزمۇ؟ بولۇپمۇ ھېلىقى «خوتۇن» بويسۇنارمۇ؟ ئۇنىڭ مەسىلىسىنى بىر تەرەپ قىلساق دۆلەت ئىچى ۋە سىرتىدا قانداق ئىنكاسلار بولار؟...

«تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» ھەرىكىتىنى تېزلەتتى. 9 - ئاينىڭ 21 - كۈنى ۋاڭ خۇڭۋېن شاڭخەيگە باردى. شۇ كۈنى چۈشتىن كېيىن جاڭ چۈنچياۋ يوشۇرۇن قوراللىق توپىلاڭ قوزغاشنىڭ تەييارلىق ئەھۋالى ھەققىدە دىياۋيۈتەيدە شاڭخەي شەھەرلىك پارتكومنىڭ شۇجىسى شۇجىڭشەن، ماتيەنشۈي ۋە نەنجىڭ

قىسمىنىڭ سىلىڭيۈەنى ـ دىڭشىڭ قاتارلىقلارنىڭ دوكلاتىنى ئاڭلىدى. جاڭ چۈنچياۋ ماتېيەنشۈيگە: «سىلەرنىڭ خەلق ئەسكەرلىرىدىكى قورال تارقاتقىنىڭلار ياخشى بوپتۇ. سىلەر ھوشيار بولۇڭلار. سىنىپىي كۈرەشنىڭ ئۆزگىرىش ئەھۋالىغا يېقىندىن دىققەت قىلىڭلار» دەپ يوليورۇق بەردى.

9 ـ ئاينىڭ 22 ـ كۈنى جاڭ چۈنچياۋ يەنە ۋاڭ خۇڭۋېننىڭ خىزمەتچىسى ئارقىلىق شاڭخەيگە بىر پارچە خەت ئەۋەتتى.

خەتتە: «ھازىرقى بىر پەيتتە كۈتۈلمىگەندە جۇشى ئالەمدىن ئۆتتى. بۇنىڭ بىزگە كەلتۈرگەن زىيىنى ئىنتايىن زور. شاڭخەي ئۇزاق تارىختا، شەرەپلىك ئىنقىلابىي كۈرەش ئەنئەنىسىگە ئىگە شەھەر. جۇشى ئۆز قولى بىلەن «مەدەنىيەت ئىنقىلابى»نى باشلىغان جاي. ماۋجۇشى دائىم شاڭخەيدە ئىزىم بار دەيتتى. ھازىر جۇشى بىز بىلەن ۋىدالاشتى. سىلەر پارتىيە ئىچىدىن، بولۇپمۇ مەركەزدىن ـ يۇقىرى قاتلامدىن لىن بياۋدەك ئادەمنىڭ ۋە شيۇجيەنجۇيىچىلارنىڭ چىقىشىدىن ھوشيار بولۇشۇڭلار كېرەك. مەن شۇنى ئۈمىد قىلىمەنكى: سىلەردە ھەقىقىي تاقابىل تۇرىدىغان تەييارلىق بولۇشى لازىم» دەپ يېزىلغانىدى.

ۋاڭ جىن يې جيەنيىڭ تۇرۇشلۇق جايغا يەنە كەلدى. يې جيەنيىڭ ۋاڭ جىنغا:

— سىز چېن يۈننىڭ قېشىغا بارسىڭىز ئۇنىڭدىن پىكىر ئالالايلى، — دېدى. چېن يۈن:

— ئۆتكەندە مەن يې جيەنيىڭ بىلەن پىكىر ئالماشتۇرغان. مېنىڭچە ئىمكان قەدەر قورال ئىشلەتمىگىنىمىز تۈزۈك، — دېدى.

دېمەك بۇ پېشقەدەم پرولېتارىيات ئىنقىلابچىلىرى «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ»نى تارمار قىلىش، پارتىيىنى، دۆلەتنى قۇتقۇزۇش ئۈچۈن ئاز بولمىغان چارە ـ تەدبىرلەرنى ئويلىدى. قاتتىق باش قاتۇردى.

9 ـ ئاينىڭ 24 ـ كۈنى لى شيەننيەن خۇاگوفېڭنىڭ تاپشۇرۇقى بىلەن يې جيەنيىڭ تۇرۇشلۇق جايغا كېلىپ يې جيەنيىڭگە خۇاگوفېڭنىڭ پىكرىنى يەتكۈزۈپ: «ئۇنىڭ پىكرى، سىزنىڭ تېزرەك بىر قارارغا كېلىپ ۋاقتىدا بىر تەرەپ قىلىش پىكرىنى قويۇش ئىكەن» دېدى.

— بەك ياخشى بولدى! — يې جيەنيىڭ قاتتىق ھاياجانلاندى. ئۇنىڭ ئىنتىزارلىق بىلەن كۈتۈۋاتقان ۋاقتى يېتىپ كەلگەنىدى. ئۇنىڭ ئىرادە باغلاپ بىر قارارغا كېلىدىغان ۋاقتىمۇ كەلگەنىدى. يې جيەنيىڭ:

— بىزنىڭ ئۇلار بىلەن بولغان كۈرىشىمىز ھايات ـ ماماتلىق كۈرەش، مۇرەسسەلىشىدىغان ئىمكانىيەت يوق، — دېدى. لى شيەننيەنمۇ نۆۋەتتىكى ۋەزىيەتكە نىسبەتەن ئۆز كۆز قارىشىنى ئوتتۇرىغا قويدى. بۇ ـ ھازىرقى مىنۇت ـ سېكۇنتلاردىكى قىممەتلىك ئۇچرىشىش ئىدى.

9 ـ ئاينىڭ 29 ـ كۈنى سىياسىي بيۇرو دائىمىي ئەزالىرى يىغىنى ئېچىلدى. يىغىنغا يې جيەنيىڭ، لى شيەننيەن، ۋاڭ دۇڭشىڭلارمۇ قاتناشتى. يىغىن جىددىي كەيپىياتتا ئېچىلدى. «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» ئالدىنئالا تەييارلىق قىلىۋالغانىدى. جياڭ چىڭ:

— جۇشى ئالەمدىن ئۆتتى. مەركىزىي كومىتېت رەھبەرلىكىنى قانداق قىلىدىسىز؟ — ھەددىدىن ئېشىپ خۋاگوفېڭغا ھۇجۇم قىلىپ: — ھازىرقى رەھبەرلەر بەزى مەسىلىلەردە ئاجىزلىق قىلىۋاتىدۇ، سەۋىيىسى تۆۋەن، — دېدى. ئۇلا پلا ۋاڭ خۇڭۋېن، جاڭ چۈنچياۋلار كوللېكتىپ رەھبەرلىك قىلىشنى، جياڭ چىڭغا خىزمەت بېرىشنى ئوتتۇرىغا قويدى. جياڭ چىڭغا خىزمەت بېرىشنى تەلەپ قىلىش، مەركىزىي كومىتېتنىڭ رەئىسلىكىنى تالىشىش ئىدى. بىراق بۇ تەكلىپلىرى يې جيەنيىڭ، لى شيەننيەن قاتارلىق يولداشلار تەرىپىدىن رەت قىلىندى. ئۇلار يەنە تەن بەرمەي، ماۋيۈەنشىن مەسىلىسىنى ئوتتۇرىغا چىقىرىپ: — ئۇنىڭغا خىزمەت بېرىش كېرەك، — دېيىشتى.

ۋەكىللەر: «جۇشى ئالەمدىن ئۆتتى. ئەمدى ماۋيۈەنشىن لياۋنىڭغا قايتىپ خىزمەت قىلسا» دېگەن تەكلىپلەرنى بەردى. بىراق «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» بۇنىڭغا ئۇنىماي تۇرىۋالدى، چۈنكى جۇشى كېسەل ۋاقتىدا يېنىدىن ئايرىلماي تۇرغان بۇ تىرىك ئارخىپ ئۇلارغا ئېھتىياجلىق ئىدى. شۇڭا ئۇلار:

— ئۇ لياۋنىڭغا قايتسا بولمايدۇ، 3-ئومۇمىي يىغىننىڭ دوكلاتىنى تەييارلىسۇن، — دەپ جار سالدى.

— بۇ قانداق گەپ، سىياسىي بيۇرو 3-ئومۇمىي يىغىن ئېچىش توغرىسىدا تېخى بىر نەرسە دېيىشمىسە، نېمە دوكلات تەييارلىقىنى قىلىدۇ؟

ئەسلىدە «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» ئالىيبۇرۇن 3-ئومۇمىي يىغىن تەييارلىقىنى قىلىپ، ھەتتا مەركەز، گوۋۇيۈەننىڭ رەھبەرلىك بەنزىسىرىنىمۇ ئىچكى جەھەتتە ئورۇنلاشتۇرۇپ بولغانىدى. شۇڭلاشقا ئۇلار بۇ يىغىندا جار سېلىپ، ئۆز مۇددىئاسىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشقا تىرىشتى.

خۋاگوفېڭ ئىشنىڭ تېگىگە يېتىپ، ئەمدى تاقەت قىلىپ تۇرۇۋەرسەم بولمىغۇدەك دەپ ئويلىدى-دە، ناھايىتى كەسكىن ھالدا دېدى:

— يىغىننى بۇ يەردە ئاخىرلاشتۇرىمىز، ئەمدى تالاش-تارتىش قىلماڭلار! مېنىڭچە ماۋيۈەنشىن لياۋنىڭغا قايتسۇن، بۇ سىياسىي بيۇرودىكى كۆپ سانلىق يولداشلارنىڭ پىكرى. 3-ئومۇمىي يىغىن مەسىلىسىگە كەلسەك، يىغىن ئېچىش زۆرۈر بولسا سىياسىي بيۇرو ئەزالىرى بېكىتىشى كېرەك. دوكلات تەييارلاش زۆرۈر بولسا مەن تەييارلىشىم كېرەك. مەركىزىي كومىتېت رەھبەرلىرىنى سىياسىي بيۇرو مۇزاكىرە قىلىپ بېكىتىشى كېرەك. - خۋاگوفېڭ ئورنىدىن تۇرۇپ: — ھازىر يىغىن ئاياغلاشتى، — دەپ ئېلان قىلدى.

خۋاگوفېڭ «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» مەسىلىسىنى مەركەز سىياسىي بيۇرو يىغىنى ئېچىپ ھەل قىلماقچى بولغانىدى. بىراق 9-ئاينىڭ 29-كۈنىدىكى يىغىندىن قارىغاندا مۇمكىن ئەمەستەك ھېس قىلدى. زادى قانداق ھەل قىلىش كېرەك؟ قورال كۈچى ئىشلىتىش كېرەكمۇ؟ ياق! مۇنداق قىلغاندا ئىش يوغىناپ ھەتتا قالايمىقانچىلىق كېلىپ چىقىشى مۇمكىن. خۋاگوفېڭ بىلەن يې جيەنيىڭ يەنە مەسلىھەتلەشتى. ئۇلار بىردەك: بىز كۈرەشنىڭ قانۇنلۇق

بولۇشىغا دىققەت قىلىپ، ئامال بار قالايمىقانچىلىقنىڭ ئالدىنى ئېلىشىمىز، چوقۇم پايتەخت ۋە پۈتۈن مەملىكەت ۋەزىيىتىنىڭ مۇقىملىقىغا كاپالەتلىك قىلىشىمىز لازىم، — دېيىشتى.

«تۆت كىشىلىك گۇرۇھ»مۇ پۇختا تەييارلىق قىلدى. ئۇلارمۇ پىچاقلىرىنى بىلەپ، قورال-قوزغىلاڭ كۆتۈرۈشكە تەييار بولغانىدى ھەم سىياسىي ئۆزگىرىشتىن كېيىن پۈتۈن مەملىكەت ۋە خەلقئاراغا ئېلان قىلىدىغان مۇراجىئەتنامىنىمۇ تەييارلاپ قويغانىدى.

10-ئاينىڭ 2-كۈنى ۋاڭ خۇڭۋېن ئۆزىنىڭ ئۆلچەملىك رەسىمىنى تەييارلىدى. ئۇ شىنخۇاشې مۇخبىرىغا ھەربىيچە كىيىم بىلەن خىزمەت ئۈستىدىكى ھالىتىنى رەسىمگە تارتقۇزدى. 114 پارچە يۇدۇرۇپ رەسىملەر ئىچىدىن ئۆزى نەق تاللاپ جۇئېنلەي زۇڭلىنىڭ ئۆلچەملىك رەسىمىگە ئوخشاش ئىشلەشنى تاپىلىدى.

10-ئاينىڭ 4-كۈنى «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ»، «نۇر گېزىتى» نىڭ 1-بېتىگە «مەڭگۈ ماۋجۇشىنىڭ بەلگىلىگەن فاڭجېنى بويىچە ئىشلەيلى» سەرلەۋھىلىك ئەكسىلئىنقىلابىي ماقالە ئېلان قىلدى. بۇ ئوچۇقتىن-ئوچۇق ئالىي ھوقۇقنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن ئاتقان ئوق ئىدى.

يېجيەنيىڭ بۇ ئەكسىلئىنقىلابىي ماقالىنى كۆرۈپ بۇنى «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نىڭ ھوقۇق تارتىۋېلىش كۈرىشىنى باشلاش توغرىسىدا ئۆز مۇرىتلىرىغا بەرگەن سىگنالى ئىكەنلىكى ۋە ئۇرۇش ئېلانى ئىكەنلىكىنى تونۇپ يەتتى.

بۇ ماقالە خۇاگوفېڭنىمۇ ھەيران قالدۇردى. ئۇ قايتا-قايتا ئوقۇپ چىقتى. «شىۋجىڭجۇيىچىلار كاتتىۋېشى دەپ كىمنى ئېيتىدۇ؟» ... ئۇ، بۇ بىر مەيدان سىياسىي ئۇرۇشنىڭ كۆز ئالدىدا ئىكەنلىكىنى تونۇپ يەتتى.

يېجيەنيىڭ تۇرۇشلۇق جايىغا ئارقا-ئارقىدىن تېلېفونلار كېلىشكە باشلىدى.

يېجيەنيىڭ بۈگۈنكى ماقالىنى كۆردىڭىزمۇ؟

باشلىق بۇ ماقالىنى تەكشۈرگەنمۇ-يوق؟

يېجيەنيىڭ بۇ ماقالىغا قانداق قارايدۇ؟

ئۇلۇغ ستراتېگىيىچى يېجيەنيىڭ ئەمدى تاقەت قىلىش ۋاقتىنىڭ قالمىغانلىقىنى، ئەگەر ئىشنى تېز تۇتۇش قىلمىغاندا «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» تۇتۇش قىلىدىغانلىقىنى، ئىشنىڭ چاتاق بولىدىغانلىقىنى تونۇپ يەتتى.

— ماتۇ! بۈگۈن تاماقنى بۇرۇن يەپ ماشىنىنى تەييار قىل!

يېجيەنيىڭ «قىزىل بايراق» ماركىلىق پىكاپقا ئولتۇرۇپ، نىشانغا كەلگەن بولسىمۇ قەستەن بىر نەچچىنى ئايلىنىپ يېڭى 8-قورۇغا كەلدى. بۇ خۇاگوفېڭنىڭ تۇرۇشلۇق ئورنى ئىدى.

شۇ تاپتا خۇاگوفېڭ ئىچى تىتىلداپ نېمە قىلارىنى بىلمەي تۇراتتى.

— يولداش گوفېڭ، ۋەزىيەت جىددىي، ئەمدى ساقلاشقا بولمايدۇ. دەرھال ئىش باشلىشىمىز كېرەك، — دېدى يېجيەنيىڭ.

— شۇنداق، ئەسلى يەنە بىر نەچچە كۈن تەييارلىق قىلايلى دېگەن. ئەمدى ساقلىساق بولمىغۇدەك.

— بىز ئالدىدا تۇتۇش قىلايلى، بولمىسا پاسسىپ ھالەتكە چۈشۈپ قالىمىز.

خۋاگوفېڭ قوشۇمىسىنى تۈرگەن ھالدا سەل تۇرۇۋېلىپ:

— قايسى كۈنى قول سالساق بولىدۇ، سىز بېكىتىڭ، دېدى.

— بىزنىڭ تەييارلىق ئەھۋالىمىزغا ئاساسەن كېچىككەندىمۇ ئۆگۈنلۈككە قول سالساق قانداق؟

— شۇنداق بولسۇن! بىراق ۋاڭدۇڭشىڭنىڭ تەييارلىقى قانداق بولىدىكىن. يېجيەنيىڭ ھازىرلا ۋاڭدۇڭشىڭنىڭ قېشىغا بارىدىغانلىقىنى ئېيتىپ يولغا چىقتى.

يېجيەنيىڭ ۋاڭدۇڭشىڭ بىلەن مەسلىھەتنى پىشۇرۇپ نۇرغۇن ئىشلارنى ئەستايىدىل تاپىلىدى.

ۋاڭدۇڭشىڭ خۋاگوفېڭ بىلەن يېجيەنيىڭنىڭ يوليورۇقى بويىچە ئۇرۇش تەييارلىقىنى رەتلىك ئورۇنلاشتۇردى. ئۇ ئالاھىدە ۋەزىپىنى ئۈستىگە ئالغان ھەرىكەت گۇرۇپپىلىرىغا بىر - بىرلەپ ۋەزىپە تاپشۇردى. گۇرۇپپا باشلىقلىرىدىن ئەزالىرىغىچە ھەممىسى بىلەن سۆھبەتلىشىپ پىكرىنى ئېلىپ، ۋەزىپىلەرنى ئورۇنلاشتۇردى. بۇ نامسىز قەھرىمانلار بۇ ئۇلۇغ ۋەزىپىنى چوقۇم ئورۇنلايمىز دەپ ئىرادە بىلدۈرۈشتى.

ئىشنىڭ تېخىمۇ پۇختا بولۇشى ئۈچۈن، يېجيەنيىڭ شۇ ئارىدا يەنە بەزى مۇناسىۋەتلىك ئادەملەر بىلەن كۆرۈشتى ھەم بەزى پېشقەدەم ئىنقىلابچىلارغا ئۇچۇر يەتكۈزدى. ئىشەنچلىك كىشىلەرگە ئىش باشلايدىغانلىق توغرىسىدا تېلېفون بەردى.

10 - ئاينىڭ 6 - كۈنى ھەپتىگە ئۈچ، ھاۋا بۇلۇتلۇق. شامال كۈچى 2—3 بال ئەتراپىدا، يۇقىرى تېمپېراتۇرا 18 سېلسىيە گرادۇس. كالېندارىدىكى ئادەتتىكى بىر كۈن. بىراق تارىخ مانا مۇشۇ ئادەتتىكى كۈننى تاللىدى.

يېجيەنيىڭ ئەتىگەن ئورنىدىن تۇرۇپ، يۈز - كۆزلىرىنى يۇيۇپ، ھۆججەت كۆرۈشكە باشلىدى. قارىماققا جاھان تىنچ، ھېچ ئىش يوقتەك ئىدى.

سائەت 3 تىن 30 مىنۇت ئۆتكەندە تېلېفون جىرىڭلىدى: «كەچ سائەت 8 دە سىياسىي بيۇرو دائىمىي ھەيئەتلەر يىغىنى ئېچىلىدۇ. مۇئاۋىن رەئىس يېجيەنيىڭ بىر سائەت بۇرۇن خۇەيرىنتاڭغا كەلسۇن».

ماتۇ تېلېفوننى ئېلىپ دەرھال يېجيەنيىڭغا يەتكۈزدى.

سائەت 6 دىن 15 مىنۇت ئۆتكەندە يېجيەنيىڭ كۈلرەڭ ھەربىي كىيىمىنى كىيىپ كانىۋاينى باشلاپ يولغا چىقتى. يېجيەنيىڭ شوپۇر ۋە كانىۋايغا:

— بىزگىن ھوشيار بولۇڭلار. ئىدىيىدە ھەر قانداق جىددىي ۋەزىيەتكە تاقابىل تۇرىدىغان تەييارلىق بولۇشى كېرەك، — دەپ تاپىلىدى.

سائەت 7 دە يېجيەنيىڭ ئولتۇرغان ماشىنا خۇەيرىنتاڭ ئالدىدا توختىدى.

يېجيەنيىڭ كىرىش بىلەنلا خۇاگوفېڭمۇ يېتىپ كەلدى. ۋاڭدۇڭشىڭ بۇرۇنلا تەييار بولغانىدى. ئۈچەيلەن ئۇچرىشىپ كۆز بېقىشتى. يېجيەنيىڭ، خۇاگوفېڭ سافادىن ئورۇن ئالدى. ۋاڭدۇڭشىڭ تۆت كانىۋاي بىلەن مۇۋاپىق جايغا يوشۇرۇندى. يىغىن ۋاقتى توشاي دەپ قالدى. خۇا، يې ئىككىيلەن ھېلىقى ئۈچ مېھماننى ساقلاۋاتاتتى.

7 دىن 55 مىنۇت ئۆتكەندە سىرتتىن ئاياغ تاۋۇشى ئاڭلاندى. بىرىنچى بولۇپ كەلگەن قايسىدۇ؟

ئەسلىدە جاڭچۈنچياۋ ئىكەن. ئۇ كىرىشىگە تۆت كانىۋاي تەرەپتىن يالاپ ئۇنى خۇاگوفېڭ بىلەن يېجيەنيىڭنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كەلدى. ئەسلىدە ئۇ ئىشىكنىڭ تېگىگە يەتمەي ۋارقىرىماقچى ئىدى. بىراق يالاپ ئېلىپ كىرىلگەندىن كېيىن خۇا بىلەن يې دىن باشقا ھېچكىمنىڭ يوقلۇقىنى كۆرۈپ خۇددى يېلى چىقىپ كەتكەن شاردەك سولىشىپ قالدى.

خۇاگوفېڭ ناھايىتى ھەيۋەتلىك تۇرۇپ: «جاڭچۈنچياۋ، سەن ئاڭلاپ تۇر. سىلەر پارتىيىگە قارشى، سوتسىيالىزمغا قارشى، كەچۈرۈم قىلىشقا بولمايدىغان ئېغىر جىنايەت ئۆتكۈزدىڭلار! شۇڭلاشقا سېنى توختىتىپ تەكشۈرۈشنى قارار قىلدۇق.» قارارنى ئوقۇپ بولۇپلا دەرھال ئىجرا قىلىشقا بۇيرۇدى.

ئارقىدىنلا ۋاڭخۇڭۋېن كىرىپ كەلدى. تۇيۇقسىز يان تەرەپتىن كەلگەن مۇھاپىزەتچىلەر ئۇنى ئارىغا ئالدى. ئۇ ۋارقىرىدى - جارقىرىدى، ھەتتا ئىسيانچىلارغا خاس ئالاھىدىلىكى بىلەن بىرنەچچە مۇشت ۋە پەشۋامۇ ئاتتى، بىراق كارغا كەلمىدى.

خۇاگوفېڭ بۇنىڭغىمۇ ئوخشاشلا «توختىتىپ تەكشۈرۈش» قارارىنى ئوقۇپ دەرھال ئىجرا قىلىشنى بۇيرۇدى.

ۋاڭخۇڭۋېننى ئېلىپ ماڭغان ئىككى ئەسكەرنىڭ ئېيتىشىچە «ئۇ، بەك پۇشايمان يېگەن. ئۆزىنىڭ بۇ ئىشتا كېچىكىپ قالغانلىقىغا قاتتىق ھەسرەت چەككەن.» ئۇ ئۆزىگە ئاستا پىچىرلاپ: «ھەي ئىسىت، بىز ئىشنى ئۇلاردىن سەل بۇرۇن باشلىغان بولساق بۈگۈنكى كۈنلۈكتە بىز تۆردە ئولتۇرۇپ، بىزنىڭ ئورنىمىزدا ئۇلار بولغان بولاتتى» دېگەن.

جاڭچۈنچياۋ بىلەن ۋاڭخۇڭۋېننى يولغا سالغاندا سائەت 8 دىن 15 مىنۇت ئۆتكەنىدى.

ياۋۋېنيۈەن مۇشۇ نەچچە كۈندە، نېمە دەپ يىغىن ئاچمايدىغاندۇ؟ دەپ تېزرەك ھوقۇق تارتىش كۈرىشىنى باشلاپ، چوڭراق مەنسەپ ئېلىشنى ئوڭدىمۇ، چۈشىدىمۇ ئويلاپ يۈرەتتى. بۈگۈن تېلېفوندىن يىغىن ئۇقتۇرۇشىنى ئاڭلاپلا «ئاناڭنى، بۇرۇنلا ئاچىدىغان يىغىن ئەمەسمۇ؟» دەپ ئالدىراش تەييارلىق قىلىپ خۇيرېنتاڭغا يول ئالدى.

ياۋۇدنىيزەننى بىر تەرەپ قىلىش ئۇسۇلى باشقىچە بولدى. ئۇ تېخى ھويلىدىغا كىرە - كىرمەيلا مۇھاسىرىگە ئېلىندى، مەركەز مۇھاپىزەتچىلەر ئىدارىسىنىڭ بىر مۇئاۋىن باشلىقى، قارارنى ئوقۇپ ئىجرا قىلىشقا بۇيرۇدى.

خۇەيرىنتاغدىكى بۇ پەۋقۇلئاددە يىغىن ئېچىلىۋاتقان شۇ ۋاقىتتا يەنە بىر ھەرىكەت گۇرۇپپىسى — جۇڭنەنخەيدىكى 201 - نومۇرلۇق قورۇغا كىردى. بۇ گۇرۇپپىغا ئالاھىدە ئىككى ئايال مۇھاپىزەتچى ئورۇنلاشتۇرۇلغانىدى.

بۇ جياڭچىڭنىڭ تۇرۇشلۇق جاي ئىدى. تۇيۇقسىز ناتونۇش بىر نەچچەيلەن ئۆيگە ئۈزسۈپلا كىرىپ كەلدى.

— سىلەر نېمە قىلىدىغان ئادەم! نېمە ئۈچۈن رۇخسەتسىز ئۆيگە كىرىسىلەر! - دەپ ۋارقىرىدى جياڭچىڭ.

مەركەز بەلگۈلىگەنلىكى بىر مۇئاۋىن مۇدىرى «توختىتىپ تەكشۈرۈش» قارارىنى ئۇنىڭغا ئوقۇپ بەردى ۋە ئۇنى ئېلىپ مېڭىشقا مۇھاپىزەتچىلەرگە بۇيرۇق بەردى.

جياڭچىڭ ئۇقتۇرۇشنى ئاڭلاپ ئۈنلۈك ئاۋازدا: «قېنى سىلەر! سىلەر نەگە كەتتىڭلار؟» دەپ ۋارقىرىدى. بىراق ھازىر ئۇنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلايدىغان ئادەم يوق ئىدى.

مۇشۇ ۋاقىتتا يەنە بىر ھەرىكەت گۇرۇپپىسى يېنەنتاڭ قورۇسىغا يېتىپ كەلدى. ھازىر بۇ جايدا ماۋيۈەنشىن تۇراتتى.

تۇيۇقسىز ئىشىكنىڭ ئالدىدا لى لەنچىڭ پەيدا بولۇپ قالدى. لى لەنچىڭ ئەسلى ماۋجۇشىنىڭ مۇھاپىزەتچىسى ئىدى. ماۋيۈەنشىن ئۇنىڭ بىلەن تونۇش ئىدى.

— لاۋلى بىرەر ئىش بارمىدى؟ — سورىدى ماۋيۈەنشىن.

— ھەئە! سىزنىڭ تۇرۇشلۇق ئورنۇڭىزنى يۆتكەيلى دەۋاتىمىز. ئەمدى بۇ جايدا داۋاملىق تۇرۇش ساڭا مۇۋاپىق ئەمەس.

— ئۇنداق بولسا، مەن نەرسە-كېرەكلىرىمنى يىغىشتۇرۇپ تەييارلىق قىلىۋالاي.

— ھاجەتسىز، ھېچ نېمە ئېلىشقا بولمايدۇ! ھازىرلا يولغا چىقىمىز. — بىر نەچچە مۇھاپىزەتچى ماۋيۈەنشىنگە يېقىنلاپ كەلدى. ماۋيۈەنشىنمۇ ئەمدى ھەقىقىي ئەھۋالنى بىلىپ يەتتى.

— ھە! سەن ئەسلىدە مېنى تۇتقىلى كەپسەن - دە؟ — دەپ كۆزلىرىنىڭ پاختىسىنى چىقاردى ماۋيۈەنشىن.

— دېگىنىڭ راست. مەن سېنى تۇتقىلى كەلدىم ھەم بۇيرۇققا بىنائەن ساڭا ماۋۇ ئۇقتۇرۇشنى يەتكۈزىمەن، — دەپ توختىتىپ قويۇش قارارىنى ئوقۇپ ئۆتتى.

جياڭچىڭ بىلەن ماۋيۈەنشىننىڭ ناھايىتى ئوڭۇشلۇق بىر تەرەپ قىلىنغانلىق خەۋىرى ناھايىتى تېز خۇەيرىنتاغقا يەتكۈزۈلدى.

تەقەززالىق بىلەن خەۋەر كۈتۈۋاتقان يېجيەنيىڭ، خۇاگوفېڭ، ۋاڭ دۇڭشىڭ بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ بەك خۇش بولۇپ كەتتى. يېجيەنيىڭ ھاياجان بىلەن: «ياخشى! ياخشى! ناھايىتى ياخشى! بىر پاي ئوق چىقارماي مەسىلە ھەل بولدى!» دەپ ئۈنلۈك سۆزلەپ كەتتى.

مۇنداق خاسىيەتلىك ئۇلۇق غەلىبىنى خەلق ئاممىسى ئاللىبۇرۇنلا ئارزۇ قىلغانىدى. ئەمما مۇنداق ئاسان بىر تەرەپ بولۇشىنى ھېچكىممۇ ئويلاپ يەتمىگەنىدى.

1976 - يىلى 10 - ئاينىڭ 6 - كۈنى كەچ سائەت ودىن كېيىن يېچەنيىڭ بىلەن خۇاگوفېڭ بۇرۇنقى ئورۇنلاشتۇرۇش بويىچە خۇەيرېنتاڭدا چيۈ-يەنمىڭنى قوبۇل قىلىپ، ئۇنىڭغا بىر يىلىك ئەسكەر ئېلىپ دەرھال «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» كونتروللىقىدىكى مەركىزىي كومىتېت رادىئو - تېلېۋىزىيە ئىستانسىسىنى، شىنخۇاشې ئاگېنتلىقىنى ئۆتكۈزۈۋېلىشقا بۇيرۇدى. يەنە شۇ ۋاقىتنىڭ ئۆزىدە بېيجىڭدا بار سىياسىي بيۇرو ئەزالىرىنى يۈچۈەنسەنگە جىددىي يىغىنغا چاقىردى.

يې جەنيىڭ بىلەن خۇاگوفېڭ ماشىنا بىلەن يۈچۈەنسەنگە كەلدى. ئىككىيلەن ۋاقىتنى چىڭ تۇتۇپ بۇ يەردە بىر ياقتىن كەچلىك غىزا يەپ، يەنە بىر ياقتىن ھازىرلا ئېچىلىدىغان جىددىي يىغىن مەزمۇنىنى مۇزاكىرە قىلدى. بۇ يەردىكى ئەڭ مۇھىم بىر مەزمۇن «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نىڭ بىتچىت قىلىنغانلىقىنى ئۇقتۇرۇشتىن سىرت، مەركىزىي كومىتېت رەئىسلىك نامزاتلىقىنى كۆرسىتىش ئىدى.

يې جەنيىڭ:

— جۇشى ھايات ۋاقتىدا خىزمەتنى سىزگە تاپشۇرغان. مېنىڭچە بۇ مۇشكۇل ۋەزىپىنى سىز ئۈستىڭىزگە ئېلىشىڭىز كېرەك، — دېدى.

خۇاگوفېڭ كەمتەرلىك بىلەن:

مېنىڭچە بۇ ۋەزىپىنى يەنىلا سىز ئۈستىڭىزگە ئېلىپ، مەركىزىي كومىتېت خىزمىتىگە رىياسەتچىلىك قىلىسىڭىز، — دېدى.

يې جەنيىڭ قەتئىي ھالدا:

سىز جۇشى ھايات ۋاقتىدا بەلگىلىگەن ئىزباسار. يەنىلا يىغىندا قويۇپ مۇزاكىرە قىلايلى، — دېدى.

سائەت ودىن كېيىن سىياسىي بيۇرو ئەزالىرى بىر - بىرلەپ كېلىشكە باشلىدى. سائەت 10 بولغاندا يىغىن زالىغا يې جەنيىڭ بىلەن خۇاگوفېڭ قول تۇتىشىپ كۆتۈرەڭگۈ روھ بىلەن خۇشال كىرىپ كەلدى.

خۇاگوفېڭ سىياسىي بيۇرو يىغىنىنىڭ باشلانغانلىقىنى ھەيۋەتلىك ئېلان قىلدى.

بۈگۈن يىغىنغا قاتناشقان رەسمىي ئەزا، كاندىدات ئەزالار: خۇاگوفېڭ، يې جەنيىڭ، لى شەننيەن، ۋاڭ دۇڭشىڭ، چېن شىلەن، سۇجېنخۇا، جى دېڭكۈي، ۋۇدې، نى جىفۇ، چېن يۇڭگۈي، ۋۇگۈيشەن قاتارلىق 11 ۋەكىل.

يىغىن باشلىنىش بىلەن خۇاگوفېڭ سۆز قىلدى. ئارقىدىنلا يې جەنيىڭ «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ»نى تارمار قىلىش ئەھۋال جەريانى ۋە بۇنىڭ مۇھىم ئەھمىيىتى ئۈستىدە سۆز قىلدى. بۇ ئىككى رەھبەرنىڭ سۆز ئارىلىقىدا ۋەكىللەر ئۈزلۈكسىز دۈرمەي چاۋاك چالدى ھەتتا بەزىلەرنىڭ قوللىرى قىزىرىپمۇ كەتتى. يىغىن مەيدانى شاد - خۇراملىققا چۆمدى. ۋەكىللەر بۇ خۇش خەۋەرنى ئاڭلاپ خۇشاللىقىدىن بىر - بىرى بىلەن قۇچاقلىشىپ، ھاياجانلانغانلىقىدىن كۆزلىرىگە ئىسسىق ياش ئالدى. يىغىن يې جەنيىڭنىڭ كۆرسىتىشى

بىلەن خۇاگوفېڭنى مەركىزىي كومىتېتنىڭ رەئىسلىكىگە تەيىنلىدى. يىغىندىن كېيىن ۋاڭ دۇڭشىڭ مەسئۇل بولۇپ يىغىنغا قاتناشمىغان ۋېي گوچىڭ، شۈ شىيۇ، لى دېشېڭ، سەيپىدىن قاتارلىق كىشىلەرگە خەۋەر قىلدى. ئۇلارمۇ بىردەك قوشۇلىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈشتى. قالغان رەسمىيەتلەرنى كېيىن مەركىزىي كومىتېت ئومۇمىي يىغىن ئېچىپ تولۇقلاش قارار قىلىندى. يىغىن كەچ سائەت 10 دىن ئەتىسى ئەتىگەن 5 كىچە 7 سائەت ئېچىلدى.

تۈمەنلىگەن شەھەردىن ئۇيقۇدىكى كىشىلەر ئاخشام يۈز بەرگەن بۇ بىر مەيدان ئاۋازسىز جەڭنى ھەم كېچىچە ئېچىلغان سىياسىي بيۇرو يىغىنىدىن خەۋەرسىز ئىدى. كېچە تۈگەپ تاڭ يورۇغاندا شەھەردىن ئۇيقۇدىن ئويغانغان خەلق ئەتىگەنلىك ساپ ھاۋادىن ئەركىن نەپەس ئېلىپ، ئاجايىپ يېڭىلىقلارنى كۆرەر - ھە!

7 - چېسلا مەركىزىي كومىتېت شاڭخەيدىكى ماتيەنشۈي قاتارلىقلارنى بېيجىڭغا يىغىنغا كېلىشكە ئۇقتۇرۇش قىلدى. شۇ كۈنى بېيجىڭ شەھەرلىك پارتكوم جىددىي يىغىن ئېچىپ، يىغىندا «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نىڭ بىر نەچچە مۇرتىتىنى بىر تەرەپ قىلدى.

«تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نىڭ تەختتىن چۈشكەن كۈنى جۇڭگو خەلقىنىڭ توي كۈنىدۇر. يې جيەنيىڭ بۇ خۇش خەۋەرنى «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نىڭ زىيانكەشلىكىگە ئۇچرىغان پېشقەدەم يولداشلارغىمۇ ۋاقتىدا ئۇقتۇردى.

دېڭ شياۋپىڭ بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ ئىنتايىن خۇشال بولدى. ئۇ مەركەزگە خەت يېزىپ ئۆز ئىپادىسىنى بىلدۈردى. ئۇ «ئەمدى كېيىنكى ئۆمرۈمنى خاتىرجەم ئۆتكۈزىدىغان بولدۇم» دېدى.

نيې رۇڭجېن، شۈشاڭچيەن، چېن يۈن، خۇياۋباڭ، ياڭ يۇڭ قاتارلىق پېشقەدەم رەھبەرلەرمۇ بۇ ئۇلۇغ خەۋەرنى ئاڭلاپ كۆڭۈللىرى يايراپ كەتتى. ھەتتا بەزىلەر خۇشاللىقىدىن «مېنىڭ كېسەلىم ساقايدى. ئەمدى مەن خىزمەت ئىشلەيمەن» دېدى. ھەممەيلەن يولداش يې جيەنيىڭغا بارىكاللا دېيىشتى.

شياڭگاڭ، ئاۋمېنلاردىنمۇ بۇ خۇش خەۋەرگە تەبرىك تېلېگراممىلار ئەۋەتىلدى.

شاڭخەي «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نىڭ مۇھىم جايى بولۇپ، بۇ جايدا ئۇلارنىڭ جاھىل مۇرتىتلىرى بار ئىدى.

10 - ئاينىڭ 7 - كۈنى ماتيەنشۈي بېيجىڭغا كېلىپ «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نىڭ بىر تەرەپ قىلىنغانلىقىنى ئۇقتى. ئۇ مەخپىي ئۇسۇللار ئارقىلىق شاڭخەيگە خەۋەر بەردى. شاڭخەيدىكى شۈ جىڭشيەن، ۋاڭ شيۇجېنلار دەرھال شاڭخەي شەھەرلىك پارتكوم دائىمىي ھەيئەتلەر يىغىنىنى چاقىرىپ قوراللىق قوزغىلاڭ كۆتۈرۈشنى قارار قىلدى. ئۇلار شەھەر ئىچىدىكى قوماندانلىق شتابى قۇرۇپ ئالاقىلىشىش ئاپپاراتلىرىنى ئورۇنلاشتۇردى. ئۇلار 33 مىڭ مىلتىق، 100 ماشىنا، 200 شوپۇرنى بىرىنچى دەرىجىلىك ھەربىي ھالەتتە تۇرۇشقا ئورۇنلاشتۇردى. ئۇلار مەركەزگە تۇتۇۋالغان ئادەملەرنى قويۇپ بېرىشنى ئوتتۇرىغا قويدى ھەم شاڭخەيدىكى كۆۋرۈكلەرنى پارتلىتىۋېتىمىز، تۆمۈر يوللارنى ئۈزۈۋېتىمىز. پورتلارنى تاقىۋېتىمىز. مەركەز بىلەن ئاخىرغىچە ئېلىشىمىز،

«قانلىق كىرەشنى ئاخىرىغىچە ئېلىپ بارىمىز» دەپ قەسەم ئىچىشتى.

يې جەنيىڭ قاتارلىق مەركەز رەھبەرلىرى شاڭخەي ۋەزىيىتىنى ئىنچىكە-لەپ تەھلىل قىلىپ زۆرۈر بولغان يىغىنلارنى ئاچتى. شاڭخەيدە «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ»نىڭ ھەقىقەتەن جاھىل مۇرىتلىرى بار. ئىككىنچى قوراللىق كۈچى بار. ئەمما ئۇلار ئازساندا، كۆپ ساندىكىلەر بولۇپمۇ كۆپ سانلىق مىنبەگلار تېخى ھەقىقىي ئەھۋالنى بىلمەيدۇ. بىز ھەر خىل تەشۋىقى قوراللار ئارقىلىق ھەقىقىي ئەھۋالنى ئۇلارغا بىلدۈرۈپ، كۆپ ساندىكىلەرنى قولغا كەلتۈرۈپ شاڭخەي مەسىلىسىنى تىنچلىق يول بىلەن ھەل قىلىشىمىز كېرەك دېگەن پىكىر بىرلىككە كەلدى.

10 - ئاينىڭ 12 - كۈنى مەركەز شۈجىڭشەن بىلەن ۋاڭ شۇجىننى بېيجىڭغا چاقىرتىپ ماتيەنشۈي، جۇچۇنلىڭ قاتارلىق تۆتەيلەن بىلەن كۆرۈشتۈرۈپ سۆز-لەشتى. ئۇلارغا «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» بىلەن بولغان چەك-چېگرىنى ئايرىپ، شاڭخەيدىكى توپىلاڭنىڭ ئالدىنى ئېلىشقا دەۋەت قىلدى. خۇاگوفېڭ «بىز تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نى بىر تەرەپ قىلىشتا ماۋجۇشىنىڭ ئىرادىسىگە ۋارىسلىق قىلدۇق. خەلقنىڭ سادالىرىنى ئەمەلدە كۆرسەتتۇق، ئۇلار ھەقىقىي ماركسىزم، لېنىنىزمچىلار بولغان بولسا بىز ئۇلار بىلەن ئىتتىپاقلاشقان بولاتتۇق. ھەتتا ئۇلارنىڭ قول ئاستىدا ئىشلەشكىمۇ رازى ئىدۇق. بىراق ئۇلار بۇنىڭ ئەكسىچە ئىش قىلدى. شۇڭلاشقا سىلەردىن تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» تىن چەك-چېگرا ئايرىپ، ئۇلارنى پاش قىلىپ، شاڭخەينىڭ خىزمەت-لىرىنى ياخشى ئىشلىشىڭلارنى ئۈمىد قىلىمىز» دېدى.

10 - ئاينىڭ 13 - كۈنى مەركەز ماتيەنشۈي قاتارلىق تۆتەيلەننى شاڭ-خەيگە قايتۇردى. ئۇلار مەركەز رەھبەرلىرى ئالدىدا ۋەدە بېرىپ، شاڭخەيگە بارغاندا يەنە ئۆز سەنىمىگە دەسسىدى. مەركەز بىلەن قارشىلاشتى.

مەركەز قارار قىلىپ سۇجېنخۇا، نىجىفۇ، پىڭچۇڭ قاتارلىق بىر تۈركۈم يولداشلارنى شاڭخەيگە ئەۋەتتى. بۇ يولداشلار ئورغۇن جاپالىق، جىددىي ئىنچىكە خىزمەتلەرنى ئىشلەپ ئاخىرى شاڭخەينى «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» گۇماش-تىلىرى كونتروللىقىدىن قايتۇرۇۋالدى.

10 - ئاينىڭ 18 - كۈنى مەركىزىي كومىتېت پارتىيە ئىچىدە 16 - نومۇر-لۇق ھۆججەت تارقىتىپ «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نىڭ پارتىيىگە قارشى جىنا-يەتلىرىنى، ماۋجۇشىنىڭ 1972 - يىلىدىن بۇيان «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» قا بەرگەن تەنقىدلىرىنى ھەم «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نى توختىتىپ تەكشۈرۈش قارارىنى ئۇقتۇردى. ئەمەلىيەتتە بۇ خەۋەر «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» تارمار قىلىنغان كۈننىڭ ئەتىسىدىن باشلاپ مەملىكەت ئىچىدە تارقىلىشقا باشلىغانىدى.

10 - ئاينىڭ 20 - كۈنى مەركەز مەخسۇس ئەنزە ئىشلەش گۇرۇپپىسى قۇردى. بۇ تەكشۈرۈش گۇرۇپپىسى «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نىڭ جىنايەتلىرىنى قانۇنىي ئۇسۇل بىلەن تەكشۈرۈپ، «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نىڭ پارتىيىگە قارشى جىنايى پاكىتلىرى ئۈستىدە ئۈچ قېتىم تەشۋىق ماتېرىيالى تارقاتتى.

ئۇلۇغ پرولېتارىيات ئىنقىلابچىسى يې جەنيىڭ بۇ غەلىبىلەرگە مەست بولۇپ، ئەس - ھوشىنى يوقاتمىدى، ئەكسىچە تېخىمۇ سەگەك، ھوشيار بولۇپ، «تۆت كىشىلىك

گۇرۇھ» تەشكىلىي جەھەتتىن ئاغدۇرۇلغان بىلەن ئۇنىڭ سىياسىي ۋە باشقا ساھەلەردىكى زەھەرلىرىنى ئىدىيە جەھەتتىن ھەقىقىي تازىلاپ چىقىرىشتا ھەلىۋەم ۋاقىت كېتىدۇ. «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نى پاش قىلىش، كۈرەش قىلىش خىزمە-تىنى پۇختا ھەم ئەستايىدىل ئېلىپ بېرىش كېرەك. بىراق بۇ كۈرەشتە سىياسەتكە دىققەت قىلىش، بار بولسا تۈزىتىش، يوق بولسا ئىبرەت ئېلىش، كېسەلنى داۋالاپ، ئادەمنى قۇتقۇزۇش فاكچىيەنىنى قوللىنىش، تەربىيە بېرىش دائىرىسىنى كېڭەيتىش، زەربە بېرىش دائىرىسىنى تارايتىش، ئىتتىپاقلاشقىلى بولىدىغانلىكى يولداشلار بىلەن ئىتتىپاقلىشىش كېرەك. شۇنىڭ بىلەن بىرگە خەلق ئىگىلىكىنى يۈكسەلدۈرۈشىمىز، ئارمىيە قۇرۇلۇشىنى چىڭ تۇتۇشىمىز، دېڭشياۋپىڭ قاتارلىق يولداشلارنى تېزرەك ئازاد قىلىشىمىز، ياش، قابىلىيەت-لىك ئىنقىلابىي ئىز باسارلارنى تەربىيەلەشكە ئەھمىيەت بېرىشىمىز لازىم، دەپ يوليورۇق ۋە تەكلىپلەرنى بەردى ھەم ياشانغانغا قارىماي ئۆزى بىۋاسىتە قول تىقىپ نۇرغۇن ئەمەلىي خىزمەتلەرنى ئىشلىدى.

1976 - يىلى يېجيەنيىڭ قاتارلىق يولداشلارنىڭ تىرىشىپ خىزمەت ئىشلىشى بىلەن 10 - نۆۋەتلىك 3 - ئومۇمىي يىغىن ئېچىلىپ دېڭشياۋپىڭنىڭ ۋەزىپىسى ئەسلىگە كەلتۈرۈلدى. «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نىڭ پارتىيە ئىچى ۋە سىرتىدىكى ۋەزىپىسىنى ئېلىپ تاشلاش ھەم پارتىيىدىن مەڭگۈ ھەيدەپ چىقىرىش قارار قىلىندى.

ئۈچ يىلدىن كېيىن 4 - نۆۋەتلىك خەلق قۇرۇلتىيى 16 - قېتىملىق يىغىنىنىڭ قارارى بويىچە ئالىي خەلق تەپتىشى ئالاھىدە تەپتىش ھەيئىتى، ئالىي خەلق سوت مەھكىمىسى ئالىي سوت ھەيئىتى تەشكىللىنىپ، «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نىڭ جىنا-يەتلىرى ئەيىبلەندى، ئوچۇق سوت قىلىندى.

1981 - يىلى 1 - ئاينىڭ 25 - كۈنى ئالىي خەلق سوت مەھكىمىسى «جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى جىنايى ئىشلار قانۇنى» غا ئاساسلىنىپ مۇنداق ھۆكۈم چىقاردى.

جىنايەتچى جياڭچىڭغا ئۆلۈم جازاسى بېرىپ ئىككى يىل كېچىكتۈرۈپ ئىجرا قىلىش، سىياسىي ھوقۇقىدىن ئۆمۈرۋايەت مەھرۇم قىلىش.

جىنايەتچى جاڭچۈنچياۋغا ئۆلۈم جازاسى بېرىپ ئىككى يىل كېچىكتۈرۈپ ئىجرا قىلىش، سىياسىي ھوقۇقىدىن ئۆمۈرۋايەت مەھرۇم قىلىش.

جىنايەتچى ياۋۋېنيۈەنگە 20 يىللىق مۇددەتلىك قاماق جازاسى بېرىش، سىياسىي ھوقۇقىدىن بەش يىل مەھرۇم قىلىش.

جىنايەتچى ۋاڭخۇڭۋېنغا مۇددەتسىز قاماق جازاسى بېرىپ، سىياسىي ھوقۇقىدىن ئۆمۈرۋايەت مەھرۇم قىلىش ھۆكۈم قىلىندى.

دېمەك، «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نى تارمار قىلىش كۈرىشىدە يولداش يېجيەنيىڭ ئالاھىدە خىزمەت كۆرسەتتى. پەۋقۇلئاددە تۆھپە ياراتتى. يېجيەنيىڭ باشلىق پېشقەدەم پرولېتارىيات ئىنقىلابچىلارنىڭ ھەم نۇرغۇن ئىسمى ئاتال-مىغان نامسىز قەھرىمانلارنىڭ پارتىيە، دۆلەت، خەلق ئۈچۈن كۆرسەتكەن ئۇلۇغ تۆھپىسى بىر مىلياردتىن ئوشۇق جۇڭگو خەلقىنىڭ يۈرەك قاتلىمىدىن چوڭقۇر ئورۇن ئالدى.

قەشقەر كوچىلىرى

ھېكايە

سەپىرى

1

— نېمە؟

— ئۇنتۇپ قالىسەن ئۇكام، تولا
چوڭ گەپ قىلما، مۇنۇ ئادرېسنى
ئېلىۋېلىپ سورا، ئاۋۋال كوچىنى،
ئاندىن ئۆي نومۇرىنى تاپ.

— ھا... ھا... ھا... كېيىنكىنى قارا
ھەدە، مەن كىم؟ ئىسمىمنى بىر دەپ
باقە، ئىستانبۇل، بۇداپېشت، بۇخارېست،
بېلگراد، ۋارشاۋا، ۋېنا، رىم، باغدات،
كاراچى، راۋالپىندى دېمەك دۇنيانىڭ شەھەر-
لەرنىڭ چۈشىدىمۇ كۆرمىگەن كوچىلى-
رىدا زۇۋانسىز يۈرۈپ، قول ئىشارىتى
بىلەن بىر نېمىلەرنى قىلىپ يۈرگەن
ئوغۇل بالىمىزە ئەمدى كېلىپ سىزنىڭ
قەشقىرىڭىزدە ئېزىقىپ قالارمىدىم. ھامما-
مىزنىڭ ئىسمى بوۋى ھەسەلخان،
تاغىمىزنىڭ ئىسمى قۇناخۇن زەرگا
دېدىڭمۇ؟ ھە، بولدى، مەن سېنىڭ
ئامانەتلىكىڭنى چوقۇم، ساق-سالامەت
تەگكۈزىمەن ھەدە.

— ئۇنداق دېمە دەيمەن، قەشقەر

دېگەن باشقا شەھەر. ئەشمكا كوچىسى، زەگەلى كوچىسى، گوداڭ كوچىسى، باغ كوچىسى، جاڭان كوچىسى، ئەنجان كوچىسى، تاغارچى...

— بولدى قىل دەيمەن ھەدە، مەڭ كوچا بولسىمۇ ھامماڭنى تاپالايمەن. ياۋروپادا كىكەچالەپ تېنەمەيمەنمۇ، قەشقەردە مىنغداپ تۇرغان ئۇيغۇرلارنىڭ ئاردىدا تېنەلمەيدىكەمەن، تېنەش سېنىڭ ئىشىڭ ...

ئىنىسى چالۋاقاپ، قولىدىكى ئالتۇن ئۈزۈك، ئالتۇن سائەتنى يالت-يۇلت قىلدۇرۇپ قوللىرىنى شىلتىپ قويۇپ ئۆيىدىن ئالدىراپ چىقىپ كەتتى. ھەدىسى ئاغزى ئېچىلغان پېتى، قوللىرىنى سوزۇپ ئىنىسىنىڭ كەينىدىن ۋارقىراپ ھويلا دەرۋازىسى ئالدىدا توختاپ قالدى:

— ئازات، ئازات ئۇنتۇما ھە، ۋاي سېنىڭ پوچىلىقىڭەي...

2

ئازات ئىسمىغا لايىق ئازاد-دە، ئاتىسى رەھمىتى بۇ ئىسىمنى خەلقىگە ۋەكىللىك قىلسۇن دەپ تاللىغاندا بالىسىدىن يۈسۈپ خاس ھاجىپ ياكى ناۋائىيدەك ئۆلمەس نام قېلىشنى كۆڭلىگە پۈككەندى، شۇ نىيەتتە بالىسىنى ئالىي مەكتەپنىڭ ئەدەبىيات فاكۇلتېتىدا ئوقۇشقا دەۋەت قىلدى. ئازات شۇنداق قىلدى. لېكىن ئاتا رەھمەتلى 80-يىللارنىڭ بۇ«يۈسۈپ خاس ھاجىپ، ناۋائى» سىنى كۆرەلمىدى. ئاتا ۋاپاتىدىن كېيىن ئازات ئالىي مەكتەپتىن چېكىنىپ چىقىپ ئوكىلىرىنى بېقىش ئۈچۈن ئاتىسىدىن قالغان ئۈچ مىڭ يۈەن پۇل بىلەن ئىچكىرىگە — شاڭخەي، بېيجىڭغا ماڭغان ئۇيغۇر سودىگەرلەرنىڭ تونجى تۈركۈمىگە قېتىلدى. ئۇ ھازىر مىليون يۈەنىنىڭ خوجايىنى، ئايروپىلان بىلەن تاي-تاي جۇڭگو يېپەك ماللىرىنى ئېلىپ ياۋروپا بىلەن ئوتتۇرا شەرقنىڭ چوڭ-چوڭ شەھەرلىرىنى كېزىپ يۈرەلەيدۇ. لېكىن ئۇ ھازىر شۇنچىلىك پۇللۇق بولغىنىغا قارىماي بىردە رېئال ھايات ئىچىدە ياشىسا، بىردە شېئىرىي خىيال ئىچىدە ياشاپ يۈرۈۋاتقان ھەم شوخ، ھەم غەمكىن يىگىت. رېئاللىقتا ئۇ يۈگەنسىز يايلاق تۇلپىرى — خالىغان تەرەپكە چاپالايدۇ، ئەتراپىدىكى خوشامەت ۋە تەمە بىلەن ئۆمىلىشىپ يۈرگەن ئادەملەرگە يېرگىنىپ تۈرۈپ شەپقەت قىلالايدۇ، خالىسا قىزلار بىلەن كۆڭۈل ئاچالايدۇ، كاتتىلارنىڭ ھوزۇرلىرىدا بولالايدۇ؛ كىشىلەرنى سېتىۋالالايدۇ، قۇتقۇزالايدۇ، پاتقاققا ئىتتىرەلەيدۇ، پۇل كۈچى بىلەن بولىدىغان ھەممە ئىشنى قىلالايدۇ.

لېكىن ئۇ ئۆزىنى خەلقىنىڭ مەدەنىيەتلىك قاتلىمىدا ھېسابلايدۇ. ئۇ پۇل ئىشلەپ قىلىشتا ئەدەبىيات-سەنئەت، مائارىپقا مەردەك، مەسچىت-مەدرىسلەرگە پېخسىقراق. خىيال-ئارزۇ ئالدىدا ئۇ باغلاقتىكى قوزا — بىچارە، ئۇ بابۇردەك جەڭ ئىچىدە يۈرۈپ شېئىر يازالىغانمۇ، شېرىپىدىن ئەلى يەزدىدەك نەق ماتېرىياللار دۆۋىسىگە كىرىۋېلىپ جىمجىت ماكاندا تارىخ رېئاللىقىنى ئاساس قىلىپ «زەپەرنامە» يېزىپ، بۇ ئەسەرنىڭ تۆمۈرلەڭلەرنى مەدھىيىلىگەنمۇ بولار ئىدى، پۇل كويى بۇنداق قىلىشقا پۇل قويمىدى. ھەم

پۇل تېپىش، ھەم ئەمەلىيلىك بولۇش بۇ دەۋردە مودا ئەمەسكەن، مەنسەپدار-لار بىلەن دە كەمبەغەل بولۇپ قالغىنىدا ئوخشاش، پۇل تېپىش كويىغا چۈشكەن-لەرمۇ ئىجادىيەتتە كەمبەغەل بولۇپ قالىدىكەن. مانا شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭغا ئاتا ئارزۇسى ھازىرمۇ بىر ئارمان. ئۇ كىتاب ئوقۇشنى ئەنە شۇ ئارمان، تەشنالىقىنىڭ ئۇسسۇلۇقى بىلەندۇ. ئۇ ئۇيغۇر كلاسسىكلىرىنىڭ ئەسەرلىرىنى، تارىخ ھەققىدىكى ماتېرىياللىرىنى ئوقۇشقا ئامراق. ئۇنىڭ سومكىسىدىكى پىچەت-پىچەت پۇل، دوللار بىلەن كىتابلار ھەمىشە بىللە تۇرىدۇ. بۇ ئىككى نەرسە مەڭگۈ دوست ئەمەس. شۇنداق بولسىمۇ ئازاتنىڭ سومكىسى بۇ ئىككىسىگە بۆشۈك، سومكىسىلا ئەمەس قەلبىمۇ شۇنداق. سەۋەبى باشتا ئېيتىلدى، ئۇ ھەم رېئال ھاياتنىڭ، ھەم شېرىن خىيالنىڭ پۇقراسى. ئۇ شۇنىڭ ئۈچۈن ئىسمى جىسمىغا لايىق ئازات.

3

قولىدا سومكا، ياۋروپاچە كىيىنگەن، سومباتلىق، ئاق يۈز، قارا بۇرۇتلۇق گۈزەل يىگىت قەشقەر ھېيتگاھ ئالدىدا خۇددى ئۆزىنى باھالاتماقچى بولغاندەك غادىيىپ تىك تۇردى. پەشتاخ ئۈس-تىدىكى مەزىن تەكبىرىدىكى قوللىرىنى قۇلاقلىرىدىن چۈشۈرۈپ ئەزەننى ئاخىر-لاشتۇرغاندا يىگىت يۈزىنى ئالتۇن ئۈزۈكلەر سېلىنغان بارماقلىرى بىلەن سىيپاپ دۇئا قىلدى.

— ئەھا، مۇسۇلمانىكەن!...

— ئەرەب!...

— تۈرك!...

— جانان كوچىسى نەدىكىن؟ — ئازات ئۆزى تۇغرىسىدا گەپ تالىشىۋاتقان كاۋاپچى بىلەن دوغچىدىن سورىدى. ئىككى كاسىپ قوللىرىنى ئالدىراپ پەشتامىلىرىغا سۈرتۈپ ئازاتقا قول بېرىشتى:

— ئەسسالامۇئەلەيكۇم، كاۋاپ يەملا؟

— ئەسسالامۇئەلەيكۇم يىگىت، ئۇسسىغانىلا؟

— ئوبدان، ئايروپىلاندىن ھېلىلا چۈشۈشۈم، ھەم كاۋاپ يەي، ھەم دوغ ئىچەي، لېكىن بىردەم تۇرۇپ، — دېدى ئازات كاسىپلار بىلەن كۆرۈشۈپ بولۇپ، — مەن جانان كوچىسىنى بىلە-ۋالسىلا بولاتتى...

كاسىپلار بىر-بىرى بىلەن تالىشىپ تۇرۇپ ئازاتقا يول كۆرسىتىشتى. ئازات ئۇلار كۆرسەتكەن سىزىق بىلەن مېڭىپ چاسا سېمونت خىش ياتقۇزۇلغان قەدىمكى قەشقەر كوچىسى ئالدىغا كېلىپ توختىدى. كوچا دەرەخسىز، تۇتاش ئۆيلەر ئارىسىدا خۇددى تىك يارنى يونۇپ ياسىغاندەك كۆرۈندى. بىرىنچى ئېشىككە قارىدى «جانان كوچا» دېگەن خەتلەر سۈس كۆرۈنىدى. ئۇ ئىچكىرىلىدى. بىردىنلا ئوڭغا بىر تارماق ئايرىلدى. بۇ تارماقنىڭ ئۈس-تىگە ئۈستىلىق بىلەن ئۆيلەر سېلىن-غان. كوچا ئۈستىگە سېلىنغان مۇنداق ئۆيلەرنى ئازات تېخى ھازىرغىچە كۆرۈپ باقمىغان. ئۇ ياپما لېمىلىرىغا قىزىقىپ قاراپ بۇ گۈڭگا كوچىدا ئىچكىرىلىدى: تۇتاش ئۆيلەر قوش قاناتلىق، ئاق قاناتلىق؛ ھىم يېپىل-غان، قىيا ئوچۇق، ئۇلۇغ ئوچۇق

ئىشىكلەر، ئۈچئۇق ئىشىكلەردىن كۆرۈ-
نۈپ تۇرغان، ئەدىيال، رەخت، كەشتى-
لىك پەردىلەر، ئارقىسى ئازادە ھويلا،
چىرايلىق ئۆيلەر ئىدى. ئۆيلەر تۇتاش،
ئىشىكلەر ساناقسىز، كوچىلار قۇياشلىق
كۆككە، قاراڭغۇ؛ بىرلىرى سالقىن، بىر-
لىرى دىمىق، بىرلىرى شاماللىق - سۈرۈن؛
ئۇ يەر - بۇ يەردە داق يەردە ئولتۇ-
رۇشقان پاراڭچى ئاياللار، شوخ بالىلار،
سۇ ئەكەلگەن ئېشەك ھارۋىسى، مال
چۈشۈرۈۋاتقان سوپەك، خوجايىنىنى
كۈتۈپ تۇرغان پىكاپ، موتسىكلىت...
بۇ يەردە ھەممىلا نېمە، ھەر خىل
ئادەملەر بار.

— يىگىت، — دېدى بىر ئايال تور
ياغلىقىنى يۈزىدىن قايرىپ قاشلىرىنى
ئۈيۈشتۈرۈپ، — ماندىقى بارمۇ؟ — ئۇ بىر
ئەرەب تىللاسىنى كۆرسىتىپ ھەجايىدى
ۋە ئازاتنىڭ جاۋابىنى كۈتمەيلا ئۇنىڭ
قولىغۇر كاستۇمىنىڭ يېڭىدىن چىمدىپ
تۇتتى، — بىر سەرلىك تىللا، ئەگەر-
چەندە ئاتىمىش پىرسەنتتىن يۇقىرى
شاپ بولسا، لىگۇرلىك ئوتتۇز ئۈچ
گىراملىق تىللا بولسا بىر تۆت مىڭ
كويىدىن ئالىمىز. تۆت مىڭدىن ئوشۇق
ئالىدىغانلارمۇ بار. نېمىلا دېگەنلىرى
بىلەن ھوي يىگىت، ئالتۇن پۇل بولى-
دىغان يەر مۇشۇ قەشقەر. تۈركىيىدە
بىر سەر ئالتۇن جوڭگو پۇلىدا ئىككى
مىڭ — ئىككى مىڭ ئالتە يۈز كوي،
ھەرەمدە ئۈچ مىڭ — ئۈچ مىڭ ئىككى
يۈز كوي، قەشقەردە تۆت مىڭ — تۆت
مىڭ بەش يۈز كويىچەن، جۈرسىلە،
بىزنىڭ ئۆي تاغارچى كوچىسىدا بالام...
ھوي يىگىت...

— ئاچا، مەن ئالتۇن سودىسى قىلا-
مايمەن، ھامماڭنى ئىزدەپ يۈرىمەن.
ئىسمى بۈۋى ھەسەلخان، تاغامنىڭ
ئىسمى قوناخۇن زەڭگا!

— بىلمەيمەن، بىلمەيمەن، جۈرسىلە
ھاممىلىرى بىزنىڭ قوشنىمىز دەيمەن.

— ھا - ھا - ھا ... ھى - ھى - ھى ...
بىلمەيمەن دېمەكچىدىن ... جۈرسىلە، مەن
ئاپىراي ...

— جانان كوچىسىدا دېۋىدى ...

— ھا - ھا - ھا ... جانان كوچىسى
دەملا؟ سىلى نەدە تۇرۇۋاتىدىلا، بۇ دېگەن
گوداك كوچىسى، قادىر زەڭگا دېدىلىمۇ؟
ۋاي بىلمەيدىغان، مۇشۇ ئۈزۈكلەر،
مۇنۇ ھالقا ... ئۈزۈكلىرى نېمانداق
چىرايلىق بالام، كۆزى بىرلىيانتمۇ،
نەنىڭ؟

ئايال ئازاتنىڭ قوللىرىنى ئالقى-
نىغا ئېلىپ مۇجۇشقا باشلىدى، — سا-
ئىتىڭمۇ ئالتۇن ئوخشىمامدۇ، ھەممىلا
يېرىڭ ئالتۇنكەن جۇمۇ، نېمانداق
چىرايلىقسەن يىگىت، بۇ يەرنىڭ
سەتەڭلىرىنىڭ كۆزىدىن نېرى بول ...
قادىر زەڭگا دېدىڭما؟ بىلمەيمەن، بىلمە-
مەن، خوتۇنى نېمە دېدىڭا؟ بۈۋى شېكەر-
خانمىدى، ھە راست، بۈۋى ھەسەلخان
دېگەن ئەمەسمىدىڭ، مېنىڭ دوستۇم.
بۈۋى شېكەرخان، بۈۋى ھەسەلخان،
بۈۋى ناۋاتخان ھەممىسى بىر گەپ.
بالام نەگە؟ بۇ ياققا ماڭساڭ باغ
كوچىسىغا بارىسەن، جانان كوچىسىدا
ماتا مۇنداق ...

ئايال ئازاتنىڭ قولىنى مۇجۇپ
تۇرۇپ توختىماي سۆزلىدى:

— ئۆيلەنمىگەن ئوخشايسەن، ئۆيلەن-
گەن بولساڭ بۇنچە ئۇيىلىمايتتىڭ
بالام، مەن دېگەن ئاناڭ، قولۇڭنى

ئۇتسام نېمە بولاتتى، ئۇگغا بۇرۇل،
ئۇدۇل ماڭ، باشلاپ بارايمۇ ـ يا؟
ئازات بۇ ئايالدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈنلا ئايلىنىپ يولغا ماڭدى ۋە ئايالدىكى ئىشىكنىڭ دەرە پەردىسىنى ئاچتى.

4

ئۇ كونا پالاز تارتىلغان ئىشىكنى قىيا ئېچىپ قاراپ باقتى. ئەسكى پالازنىڭ ئارقىسى كەڭ ھويلا ئىكەن. كۆك سىرلانغان ئىشىكتىن بىر قىز بېشىنى چىقىرىپ ئازاتقا قارىدى. گويا كىچىككىنە قارا بۇلۇت ئارقىسىدىن تويۇقسىزلا تولۇن ئاي چىققاندەك، ئەخلەت دۆۋىسىدىن تويۇقسىز ئالتۇن چىققاندەك ۋە ياكى بەرگى غازاڭ ئىچىدىن يېڭىلا ئېچىلغان غۇبارسىز گۈل كۆرۈنگەندەك تۇيۇلدى. بۇ ھالدىن ئازاتنىڭ ۋۇجۇدى تىترىدى. ئۇ بۇنداق سۈزۈك كۆز، بۇنداق نۇرلۇق، بۇنداق گۈزەل، كىشىنى مەست قىلىدىغان كۆزنى ئۆمرىدە كۆرمىگەندى. ياش يىگىتنىڭ ۋۇجۇدى قۇرۇق سامانغا ئوخشايدۇ، مۇھەببەت ئۇچقۇنى چۈشۈش بىلەنلا بۇ ۋۇجۇت گۈلخانغا ئايلىنىدۇ. ئازات بۇ گۈلخاننىڭ يالقۇنىدىن ئۆزىنى قاچۇرۇشقا ئۈلگۈرەلمىدى. ئۇ مەست ئادەمدەك دەلدەڭشىپ ھويلىدىن تەستە بېشىنى چىقاردى. ئۇ قىزنىڭ ئاللىق تەبەسسۇمى بىلەن:

— كەلسىلە! — دېگەن زىل ئاۋازىنىلا بەھرىمەن بولالىدى. ھاياتىدا ئىشىق سەۋدالىقىنىڭ تۇنجى تەمىنى قەشقەر كوچىسىدا تېتىغان مەستخۇش يىگىت ئىختىيارسىزلا شېئىر پىچىرلىدى:

بىر كۆرۈپ ھەسرەتتە قالدىم
ئۇل پەرى رۇخسارىنى،
ئىنىككى كۆرسەم دەپ تىلەيمەن
كۆزلىرى خۇمارىنى؛

ئۇنى نومۇس، يىگىت غۇرۇرى كېتىشىكە ئالدىراتسا، بايىقى گۈلخان تەپتى پالازنى قايرىپ، قاراشقا مەجبۇرلايتتى. نومۇس ـ غۇرۇرنى گۈلخان يەڭدى. ئۇ پالازنى قايرىپ يەنە قارىدى. لېكىن بايا قىز تۇرغان يەردە ئېگىز، قارا ساقال، ئافغانغا ئوخشايدىغان بىر ئادەم سۈرلۈك قاراپ تۇراتتى. ئەمدى گۈلخاننى يىگىت غۇرۇرى يەڭدى. ئۇنىڭ قەمخور، ئىنتىزار كۆزلىرىگە ياش كەلدى. ئۇ ئەلشىر ناۋائىنىڭ پاللىقىدا يازغان مەشھۇر مىسرالىرى بىلەن ئۆز ھالىنى ئىپادىلىدى:

ئارەزىدىن يا پىچاچ كۆزۈمدىن ساچىلۇر
ھەر لەھزە ياش،
بۇيلە كىم پەيدا بولۇر يۇلتۇز،
نىھان بولغاچ قۇياش.

باياتىن تېنەشنى كۆڭۈللۈك ئويۇن بىلىپ، ئاجايىپخانىغا كىرىپ قالغان سەھرالىق گۆدەكتەك ئالاقىزادە بولۇپ، قەشقەر كوچىلىرىدا سايىھەت قىلىپ يۈرگەن يىگىت مىنۇت ئۆتمەيلا باشقا بىر ئادەمگە ئۆزگەردى. ئۇنىڭ ئەس ـ خىيالى قىزدا، ئارزۇ ـ ئىستىكى قىز بىلەن دىدارلىشىش بولۇپ قالدى. ئۇ ئۆزىنىڭ بۇ يەرگە نېمە ئۈچۈن كەلگەنلىكىنى ۋە نەدە نېمە قىلماقچى ئىكەنلىكىنىمۇ ئۇنتۇدى. «توۋا، مانا مەن مەجنۇن، مەن پەرھات، — دېدى ئۇ ئۆز ـ ئۆزىگە، — مەھمۇت قەشقەرى، سەئىدىن قەشقەرىلەرگە تەخەللۇس بولغان شەھەرنىڭ كوچىلىرى مانا مۇشۇنداق سىرلىق ئىكەن ـ دە، نەچچە

يۈزلىگەن قىزلارنى كۆرگەن جاھان كەزدىنىڭ ھالى مانا شۇنچىلىك. قەشقەر قىزىنىڭ جادۇ كۆزلىرىگە مەستانە، زوھورىدىن ھېكىمبەگ زامانىسىنىڭ ئۆچمەس يۇلتۇزلىرىمۇ مۇشۇ كوچىلاردا ماڭا ئوخشاش مەست بولغان بولغىدى-ھە؟ بولمىسا زىيائىي «مەسئۇد - دىلئارا»سى بىلەن «ۋامۇق - ئوزرا» سىنى، غەربىي «بەھرام - دىلئارا» سىنى، نىزارى «رابىيە - سەئىدىن» سىنى نەدىن يازالايتتى. ھەي شائىرلارغا مۇھەببەت داستانلىرى تەقدىم قىلغان قەدىمكى شەھەر، ماڭا ئوخشاش شېئىر ھەۋەسكارى ئۈچۈنمۇ بۇ دۆلەس تېمىنىڭ چىگىش سوئاللىرىنى تەقدىم قىلدىڭمۇ؟ ئاشۇ كۆزلەرنى شېئىر بىلەن ئىپادىلەش پېقىر ئۈچۈن ئوكيانىدىن ئۈزۈپ ئۆتمەكتەك قىيىن. بۇ خىل تەبەسسۇم بەلكى جەننەت ھۆرلىرىدىلا باردۇر-ھە؟ قۇلىقىم ئەتراپىدا تېخىچە ناۋا بولۇپ تۇرغان ئاۋازىچۇ؟ بەلكى ئامانىسا خېنىملا بۇ خىل ئاۋازنىڭ سىر، ھېكمىتىنى بىلەر...» قەلبى ھېسسىيات بىلەن تولغان، ۋۇجۇدى ئوت بولۇپ يانغان يىگىت ئىچىملىك كەيپىدىن يوشۇرۇن گۈزەللىكلىرىنى ئاشكارىلاشقا تىرىشىۋاتقان مەست ساھىبقىراندەك ئۆز قەلبىدىن ئۆز سوئاللىرىغا جاۋاب ئىزدەپ كېتىپ بېرىپ بىرسىگە سوقۇلدى-دە، خىيالىدىن سەگىدى.

— ئەسسەبرۇ مىفتاھۇل پەرەھى، — دېدى سوقۇلغۇچى ئازاتتىن ئەپۇ سوراپ بولۇپ، يىگىتكە تىكىلىپ قاراپ تۇرۇپ، — بالام، بۇ گەپنىڭ مەنىسى سەۋرى خۇشاللىقنىڭ ئاچقۇچى دېگەن بولىدۇ. غەم تاغلىرى ئاستىدا قا-

ساڭىمۇ بېشىڭنى تىك تۇتۇپ ماڭ. ساڭا لازىم نەرسە يەردە ئەمەس، ئادەملەردە بالام!

ئازات بوۋاينىڭ ئىللىق چىرايىدىن زوقلىنىپ قاردى-دە، ئۆزىنى باياتقى گۈلخان ئىسكەنجىسىدىن بىر دەقىقە قۇتۇلدۇردى. ئۇنىڭ چىرايى ھۆپپىدە قىزاردى. گويا بوۋاي ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدىكى ئوتنى كۆرگەن!

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم بوۋا، — دېدى ئازات خىزىر ئەلەيھىسسالامدەك كۆرۈنگەن ئۇزۇن ئاق يەكتەك كىيىپ، بېلىنى يېشىل تاۋاردا باغلىۋالغان، ئاپئاق ساقاللىرى تەكشى چېكىلگەن، يۈزلىرى قىزىل، لەۋلىرى رەڭ بېرىلگەندەك چىرايلىق بوۋاينىڭ كۈلۈپ تۇرغان چىرايىغا خىجىللىقتا قاراپ قويۇپ، — ئاتا، مېنىڭ غەملىك ئىكەنلىكىم سىلەرگە قانداق ئايان بولدى؟

— بىزمۇ ياشلىقىمىزدا غەملىك بولغان، خۇددى ساڭا ئوخشاش ماڭغان بالام، — بوۋاي ئاپئاق قاشلىرىنى مىدىرلىتىپ قويۇپ شېئىر ئوقۇدى:

باش يارالغان تىك تۇرۇشقا شاخ ئەمەس ئېگىلگىلى،
تىل يارالغان سۆزگە ئەسلا يىپ ئەمەس چىگىلگىلى.

بالام، ئېگىلگەن باشنىڭ ئۈستىدە يۇلتۇز بولمايدۇ. مەن بۇ پانىدا يۈرگىنىم بىلەن باقى دۇنيانىڭ پۇقراسى، ئېكىن سىلەردەك ياشلارنى كۆرسەم تىلىم قىچىشىپلا تۇرىدۇ.

— نېمە ئىش قىلىلا بوۋا؟

— ئۆمرۈم بويى كىتابچۇرۇقلۇق قىلدىم. بۇمۇ بىر ھۈنەر، كونا-يېڭى

بولۇپ ئۇن مىڭ پارچىدىن جىق كىتابىم بار.

— باي ئىكەنلا بوۋا.

— باي دەپ سىنى دىسە بولارمىكىن، مانا قول-بارماقلىرىڭ بايلىقىڭنى ئاشكارىلاپ تۇرۇپتۇ.

— دۇرۇس، بايمەن، مىليون يوەنگە چامام يىتىدۇ، لىكىن راستىنى ئىيتسام سىلى باي. مەن زامانىمنىڭ بىيى، سىلى مىللەتنىڭ بىيى.

— بوۋامدىن قالغان بايلىق بالام.

— بوۋىلىرىمۇ كىتابپۇرۇچمىدى؟

— سەبۇرى دىگەن شائىرنى ئاڭلىغانمىدىڭ؟

— بىلىمەن، بىلىمەمدىغان زوھۇرىدىن ھىكىم ئۇ كىشىگە تۇمەن دەرياسى بويىدىكى ھەرەمباغ يىزىسىدىن يەر، سۇ بەرگەن. ئۇ كىشى زوھۇرىدىن ھىكىم دەۋرىنىڭ كاتتا شائىرى ئىدى بوۋا. ئۇ زات نىمەڭلىرى بولىدۇ؟

— بوۋام بولىدۇ بالام! — دىدى بوۋاي مەغرۇر، قەددىنى تىك تۇتۇپ، — بوۋىمىزدىن دادىمىزغا، دادىمىزدىن بىزگە مىراس قالغان بايلىق كىتاب ئىكەن شۇ. شۇ بايلىق ئىككى ئەۋلادنى كۆكلەتتى. خۇدايىم بۇيرۇسا قەشقەر مۇشۇنداق تۇرۇپ بەرسىلا يەنە نەچچە ئەۋلادنى كۆكلىتىدۇ بالام، — دىدى بوۋاي ئۇزۇن، ئاپئاق قاشلىرىنى چۆچۈگەندەك لىپىلدىتىپ قويۇپ، — گەپ — ئاغزىڭ، سۇپىتىڭدىن ئىلىمگە ھەۋەس چىقىپ تۇرۇپتۇ، ئىيتقىنا، سەن سودىگەرمۇ، ئىلىم ئەھلىمۇ؟

— ھەر ئىككىلىسى.

— دۇرۇس، دۇرۇس. بىزنىڭ زامانىمىزدا سودىگەر بىلەن ئىلىم ئوت بىلەن سۇدەك ئىدى. جاھان ئۆزگەردى، ھازىر سۇ بىلەن مايدەك...

— بەزىدە سۇ بىلەن سۈتتەك! — دىدى ئازات كۈلۈپ تۇرۇپ.

— بەلكىم، بەلكىم، — دىدى بوۋاي ئازاتنىڭ قوللىرىنى تۇتۇپ، — ئالدىراش بولمىساڭ جۇر بالام، ئۇ يەردە ئوغلۇمنىڭ ئۆيى بار. مىنىڭ كىتابلىرىم شۇ يەردە. بىر پەس ھەمسۆھبەت بولايلى:

ھەمراھى قابىل بىلەن يۈر بىر
غىرىچچە بولسا يول،
يۈرمىگىن نائەھلى بىلەن، بۇ يول-
دا يولداش ئۆزگىدۇر.

5

توختىماي، قىزغىن، مەنىلىك سۆزلەيدىغان بوۋاي ئازاتنىڭ بەدىنىدىكى ھىلىقى گۇلخاننى تىزلا ئۆچۈرۈپ قويدى. ئۇ ئەمدى پۈتۈن زىھنىنى بوۋاينىڭ گەپلىرىدىكى ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن مەنىلەرنى چۈشىنىشكە قاراتقان. ئۇلار ئەگرى-بۈگرى تار كوچىلاردا ئۇزاق ماڭدى. بىر-بىرىگە ئوپمۇئوخشاش ئۆيلەر، ئۈستى يىپىق كوچىلار، ئايلانما-بۇرۇلۇشلار بىر-بىرىگە ئۇلىشىپ ئۆتۈۋەردى. ئازات ئەمدى ئۆزىنىڭ نەگە كىتىپ بارغىنىنى بىلىشكىمۇ قىزىقمايتتى. بوۋاي بوۋىسى سەبۇرى توغرىسىدا زوق بىلەن سۆزلىمەكتە.

— بوۋام نامرات ئىكەن، شىئىرلىرى، بىلىمى بىلەن ھۆرمەتكە سازاۋەر بولغانىكەن. بىلەمسەن بالام، سەبۇرى دىگەن تەخەللۇسى ئۆزىگە تولىمۇ ياراشقانىكەن. بۇ سۆز «سەۋرى» دىگەن سۆزنىڭ كىچىكلىتىلىشى — چىدامىلىق،

مەزمۇت دېگەن ئەسىرىدە داۋام رەھمە-
تى زوھور دەددىن. ھۆكۈمەتنىڭ ھىمايىسىگە
ئىگە بولۇپ دوستلىرى ئىزارى، ز-
يانى، غەرىبلەر بىلەن مۇشۇ يەرگە تۇ-
رۇۋاتقان قەشقەردە ئۆزچىسى ئەسەر-
لەردى يېزىپ قالدۇرۇشقان. داۋام
سەيپۇرىنىڭ «ماقالەت» ناملىق زور
ھەجىملىك ئەسىرى ھازىرغىچە كىشىلەر-
نى ئادالەت، ئەدەب-ئەخلاقنى قوغ-
داش، ھەقىقەت ۋە بىلىم ئىزدەش يو-
لىدا چىنىنى يىدا قىلىشقا ئۈندەپ
تۆر چېچىپ تۇرۇپتۇ. «دىۋان سەبۇرى»
دىن ئىبارەت شېئىرلار ھازىرغىچە كى-
شىلەر ئارىسىدا ياخشى بولۇپ ئېيتىل-
مەۋتىپتۇ. «تەرجىبەند» دە مەسخىرە
قىلىنغان ئاچكۆز، ئابرويپەرەس، ساخ-
تا- ھىيلىگەر ئادەملەر ھازىرمۇ كىشى-
لەرنى يىرگەندۈرۈپ ھەممىلا يەردە
كۆرۈلۈپ تۇرۇپتۇ. بالام، بىز ئاتا-
بوۋىلارنىڭ كىتابلىرىنىلا ئەمەس، ئەخ-
لاق ۋەسىيەتلىرىنىمۇ ۋارىسلىق قىل-
دۇق، باللىرىم تاماملا يىلىم ئەھلى،
بىزنىڭ بۇ قەشقەردە «كىتابى غەرب»
دە مۇنازىرە قىلىشقان ئوتتۇز ئىككى
خىل ھۈنەرۋەن ھازىر كۆپىيىپ نەچ-
چە يۈزگە يەتتى. ئۇلارنىڭ مۇنازىرە،
تالاش-تارتىشى ئەزىزانە قەشقەردە
تېخى ئۇزۇن يىل داۋام قىلىدۇ. «مەھ-
زۇن بولۇۋاتىمىزدىن» دا ئېيتىلغان ئىلىم-
پەن توغرىسىدىكى چاقىرىقلارنىڭ مىڭ-
لىغان ھىمايىچىلىرى ھازىرمۇ مۇتە-
ئەسسىپ، جاھىل-نادان موللاغىدىشان-
لار بىلەن ئېلىشماقتا. قەشقەرنىڭ
يىللاردىن بېرى يۈرگۈزگەن ئىشلارنى كۆر-
دى، بۇ كوچىلاردا بىر دەۋر خەيرى-
ساخاۋەت، ئىلىم-مەرىپەت كەۋسەرلى-
رى ئاقتى؟ بىر دەۋر ئاقتى، بىر دەۋر ھۆرۈن-
نادانلىقنىڭ قارا سايىسى كوچىنى بولۇ-
ۋالدى. بالام، مانا يەنە ئىككى ئاي-
لانمىدىن كېيىن بىزنىڭ ئۆيگە يېتىپ
بارىمىز.. ئوخشاش ئۆيلەر: قوش قانات-
لىق ئىشىك، تاق قاناتلىق ئىشىك،
كەشتىلىك دەرپەردە، كونا ئەدىيال،
يالغى پالاز ئارتىلغان ئىشىكلەر سان-
ساناقسىز ئۆتتى. بوۋاي ئاخىرى
شۇنداق قوش قاناتلىق ئىشىكلەردىن
بىرسىنىڭ ئالدىدا توختىدى.

6

بىرلا قوش قاناتلىق ئىشىك بول-
مىسى بىلەن بۇ ئۆينىڭ ھويلىسى كەڭ،
ھويلىسىدا ھۆپپىدە گۈللەر بار ئىكەن.
ئىشىك تۈۋىدىكى پەلەمپەي بىلەن
ئىككىنچى قەۋەتكە، ئۇ تۈۋرۈكلۈك چاي-
خانا ئالدىدىن تېخى ئارقا ھويلا
(ئىچكىرىدىكى قورۇ) غا چىقىدىكەن.
خىش ۋە تاختايدىن ياسالغان ئازادە،
پۇختا ئۆيلەرگە ئازاتنىڭ پۇختا ئىگى-
لىك خوجايىنىغا خاس كۆزلىرى سىنچى-
چىلاپ قاراپ چىقتى.
بوۋاينىڭ ئوغلى ياش مېھماننى
قەشقەر ساھىبخانىلىرىدىلا بولىدىغان
ئوتالىق چىراي، سىلىق سۆزلەر بىلەن
كۈتۈۋالدى. داستىخان سېلىنغاندىن
بۇرۇن ئازات ئۇلارنىڭ كىتابخانىسىنى
كۆرمەكچى بولدى.
ئارقا ھويلىدىكى بىر چوڭ ئۆي
چىرايلىق جاھازلانغان. قەدىمكى ۋە
ھازىرقى زاماننىڭ كىتابلىرى بۇ
جاھازلاردىن ئۆز ھۆرمىتى بىلەن
ئورۇن ئالغان. قەدىمكى، ھازىرقى زا-
مان كىتابلىرى يېزىقى، مىللەت، دۆلەت
خىللىرى بويىچە تىزىلىپ كاتولوگلاش-

تۇرۇلغان. بىر قانچە ئاقىللاق ياۋروپا زىيا-
لىيلىرىنىڭ كىتابخانىلىرىنى يالكى
شەرق ئەلىملىرى ئەھلىنىڭ يەخسۇس خانى-
لىرىنى ئەسلىتىدىغان بۇ تورۇسقا
تاقالغان كىتاب جاھازلىرى ئىچىدە
كونا - يېڭى، چوڭ - كىچىك ھەر خىل
مۇقاۋىلىق، مۇقاۋىلانمىغان كىتابلار
شۇنچىلىك جىق ئىدىكى، ئازات دېۋدا-
يىشتىكى ئەلى شارى ئىسمالىك تۈرك
ئاغىنىسىنىڭ يالكى چەتتە شەھىرىنىڭ
قىزىل دېڭىز يالقىسىدا داچىسى بار
ئابدۇل - ئەزىز ئىسمالىك ئەرەبلەشكەن
ئۇيغۇر ئاغىنىسىنىڭ ئۆز ۋاقتىدا
ئازاتنى ھەيران قالدۇرغان كىتابخانا-
لىرى مۇنۇ قەشقەرلىك بوۋاينىڭ
خانىسىدىن ئۈستۈن ئەمەس ئىدى.
ئازات ھاياجاندىن، خۇشاللىق ۋە
غۇرۇر ئىلكىدە ئالدىدىكى كىتاب-
لارنى ۋاراقلاشقا باشلىدى...
— بۇ كىتابلار بىلەن بولۇپ ھەممىسى —
قەشقەر كىتابچىلىرىنىڭ ئەمەس مەقسەت بىل-
ەن كىرگەنلىكىمنى ئەل - پال كۆرۈ-
نۈپ ۋۇجۇدىدا گۇلخان پەيدا قىلغان
ھايلىقنى دابەرنى ھەممىسىنى ئۇنتۇدى.
— ھاجىم، ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم! —
دېگەن قىزغىن سالامىغا، ئۆي ئىگى-
سىنىڭ داستىخانغا تەكلىپ قىلغان
قىزغىن ئاۋازى ئۇنى سەگىتەلمىدى.
ئاخىرى بوۋاي ئۇنىڭ قولىدىكى كىت-
ابقا ئالقىنىنى قويدى:
— شەرەپىدىن ئەلى يەزدىنىڭ «زە-
پەرنامە» سى سىزنى قىزىقتۇرسا بالام
سىزگە بىر نۇسخا بېرەي، سىزدەك
مېھمانلارنى رازى قىلاي دەپ ياخشى
كىتابلاردىن بەش - ئون نۇسخىدىن
ھازىرلىتىپ قويغانىمەن بالام، — دېدى.

دە، ئازاتنى ئەسلىدىكى ھالىتىگە
ياندۇردى.
— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ھاجىم، قاچ-
چان كەلدىڭىز؟ — بۇ قىزغىن ئادەم
ئازاتقا تونۇش، بۇ ئادەم بىلەن چەت
ئەللەردە سودا ئىشى بىلەن نۇرغۇن
بىللە بولغان. راۋالپىندىدىكى زافا-
ۋۇل خانگىرۇئادا - كوچىسىغا جايلاشقان
قەشقەر خوتۇنسىنىڭ (مېھمانخانىسىنىڭ)
ئىككىنچى قەۋىتىدە چەت ئەل ۋىزىسى
بىلەن تۈركىيىگە كىرىش پۇرسىتىنى
كۈتۈپ ئىككى ئاي بىر ياتاقتا ياتقان.
بۇ ئادەم لەگمەن ئېتىشكە ئۇستا. لې-
كىن بۇ ئەھلى سودىگەر باشقا ماۋزۇ-
دا گەپ قىلىشىمىز، چاقچاق، كۆڭۈل
ئېچىشىمىز يالقۇرۇپ يادۇ. ئۇ ھەرقانداق
ئادەم بىلەن قىسقا، نەق گەپ قىلىشقا
ئادەتلەنگەن:
— ھەرقاچان يېشىلىرىڭىزغا كۆپ رەھمەت،
مېھمان بولىمەن، ئەمما ئالىكىن كېيىنت-
رەك، بۈگۈن ھاجىمنىڭ كەلگىنىنى،
مۇشۇ ياققا ماڭغىنىنى بىلىپ دەمبەس
قەدەم بولۇپ يېتىپ كەلدىم. گېپىمنى
دەيمەن - دە، ھاجىم يا بېشىنى لىڭشىت-
تىدۇ، يا چىرايىدىن شۇنى بىلىپ
يانىمەن.
— ھاجىم، ئۈچ مىڭ توپ چېكەن
بېسىلىپ ياتامدۇ تېخى؟
— نەدە؟
— ئۇنى سورىسىڭىز، جاۋاب بېر-
سەك بولىدى.
— ھەئە.
— دۆڭ پېتى ئۆتكۈزەمسىلا ھاجىم؟
— باھاسىغا يەتسىلا ياق دېمەيمەن
ھاجىم.
— چوڭ گۈللۈك چېكىنىڭ بىر توپى

يەتتە يۈز كويدىن، تۆتەك چىكەن بەش يۈز كويدىن، لوڭقا چىكەن تۆت يۈز كويدىن، چىچەك چىكەنمۇ تۆت يۈز كويدىن بولسۇن مەيلى. ئۈچ مىڭ تۈپنىڭ ھەممىسىنى ئالاي.

— دېگەن باھالىرىغا ئون بەش كويدىن قوشسىلا ھاجىم.

— يا ئاللا، دەۋاتقان گەپلىرىنى، بىزمۇ ئارانلا بىر تۈپتىن بەش كويچەن تېپىپ يېيەلەيمىز ھاجىم.

— نېمە دېدىلە، ماڭا بىر قارىسىلا؟ سىلى دېگەن باھادا تۈپ ساتسىلا ئون-ئون بەش كويدىن، پارچىلاپ ساتسىلا يىگىرمە كويدىن پايدا ئالىلا ھاجىم. ماقۇل، ھەر تۈپتىن دېگەنلىرىدەك بەش كويدىن تېپىپ يېسىلە، شۇنداقتىمۇ بايىقى باھاغا ئون ئىككى كويدىن قاتسىلا ھاجىم.

— ھاجىم، يا ئاللا، نېمە دېيىشەرمىز، ماقۇل، يەنە بەش كوي قاتاي.

— ماقۇل، ئون بىر كوي قاتسىلا ھاجىم!

— ھاجىم، ئەكەلسىلە قوللىرىنى، بەش يېرىم ...

— ياق ھاجىم، ئون يېرىم...

— ئەمدىغۇ ماقۇل دەرلا ھاجىم، ئالتە كوي قاتاي.

— بوپتۇ ئەمىسە، ئون يېرىم كوي قاتسىلا ...

— ھاجىم، بىزمۇ نان تېپىپ يەيلى دەيمەن، ۋايىيەي ...

— ئالتە كوي ئىككى مودىن قوشاي ...

— چىققىشالمىغۇدەكمىز ھاجىم، ئون كوي قوشىسىڭىز سودا قىلىشالمايمىز ...

— ئالتە يېرىم ...

— توققۇز كويغا ماقۇل...

— يەتتىگە قانداق؟

— ياق.

— يەتتە كوي ئىككى مو ...

— ياق.

— يەتتە كوي ئۈچ موچۇ؟

— قويسىلا ھاجىم...

ئۇلارنىڭ ئارىلىقى قىسقىراپ بىر كويچەن قالدى. ئەمدى ئۇلار بىر موچەندىن تالاشقىلى تۇردى.

بۇ چاغدا ئازات ھەممىنى ئۇنتۇغان: تۇغقان، قىز، بوۋاي، كىتابلار ئورنىنى موچەنلەر ئىگىلىگەن، موچەننى تالىشىش ئۇنىڭ بېخىللىقى ئەمەس، ماھىيىتى، خاراكتېرى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ چوڭباي، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ رېئاللىق بىلەن خىيالنىڭ پۇقراسى. يەنە ئۇ شۇنىڭ ئۈچۈن دەۋر قابىللىرىنىڭ قاتارىدا.

سودىگەرلەرنىڭ مىلىجىڭلىقى سەۋەبۇرىنىڭ تاقەت قاچىسىنى چاقتى:

— بالىلىرىم، — دېدى بوۋاي ئاخىرى ھاجىلارنىڭ قوللىرىنى تۇتۇپ، — غىزا مۇزلاپ قالدى. ئاۋۋال تائام، ئاندىن كالام. كالام چېكەندىن ئۇلۇغ بولسا كېرەك سودىگەرلىرىم!

ئازات بىلەن بوۋاي قاقاقلىشىپ كۈلۈشتى. سودىگەر يىگىت كۈلۈمسىرەپلا قويدى-دە، قاپىقىنى تۈردى. ئۇ كۆڭلىگە پۈككەن پايدىغا ئېرىشەلمىگەنىدى.

7

ئەشمىكا كوچىسى، زەگەلى كوچىسى، گوداڭ، باغ، جانان، ئەنجان، تاغارچى، موپاڭ كوچىلىرىدىمۇ ئۇنىڭ ئاياغ ئىزى چۈشتى. ئوخشاش ئىشىكلەر، ئوخشاش ئەگمە، ئوخشاش بالىخانا، چوڭ كوچا، خالتا كوچا، تۈز ۋە ئەگرى-بۈگرى كوچىلار

ئۆتۈۋەردى. بۇ كوچىلار ئادەم ئۇۋىسى، بۇ ئۇۋىدا ھەممىلا نېمە — بەخت، بىلىم، ئەقىل - پاراسەت، خۇشاللىق، ناخشا - ھېسسىياتمۇ بار. ھىيلە - نەيرەڭ، قۇۋلۇق - قەبىھلىك، غەم - قايغۇ، كۆز يېشى، ھازىرمۇ بار. سەبۇرى بۇۋاينىڭ سۆزى توغرا: زىيائىنىڭ «مەھزۇنولۋائەزىن» (مۇڭلۇق سۆزلەر) ناملىق كىتابىدىكى ئۇلاغار تەشەببۇسلار يىگىرمىنچى ئەسىرنىڭ ئاخىرقى يىللىرىدا ياشاۋاتقان مۇرىتلىرى بىلەن بۇ كوچىلاردا راۋاج تاپماقتا. ئۇلار ئۆز كىشەندىلىرى بىلەن ھازىرمۇ ئېلىشماقتا. شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ يەردە سەبۇرىنىڭ «تەرجىبەند» ناملىق ئەسىردە بۇندىن بىر يۈز نەچچە يىل بۇرۇن مەسخىرە قىلىنغان ئادەملەر ھازىرمۇ تىرىك ياشىماقتا. غەرىبنىڭ «كىتابى غەرب» ناملىق ئەسىردە مۇنازىرىلەشكەن ئوتتۇز ئىككى خىل ھۈنەرۋەننىڭ مىراسخورلىرى ھېلىھەم مۇنازىرىلەشمەكتە. شۇنىڭ ئۈچۈن قەشقەر كوچىلىرى زادىلا جىم ئەمەس. بۇ كوچىلاردا ئېرىق - ئۆستەڭ شىلدىرلىرى، شار - شۇرلىرى يوق. ياپراقلارنىڭ پىچىرلاشلىرى بىلەن بۇلۇتقا قول سوزىدىغان ئېگىز دەرەخلەرنىڭ ئۇشقىتىش، ھۇۋلاشلىرىمۇ ئاڭلانمايدۇ. بۇ يەردە نەچچە يۈز يىللاپ ياشىغان خەلقلەر بۇ كوچىلارنىڭ شان - شەرىپى سۈپىتىدە نۇرغۇن قانۇنلارنى ياراتقان. بۇ قانۇنلارنىڭ نۇرغۇنلىرى «قۇتادغۇ بىلىك» كە كىرگۈزۈلگەن. «دىۋانۇ لۇغەت تۈرك» تە ئىزاھلانغان. مانا بۇلار قەدىمكى دۆلەتنىڭ بايلىقى سۈپىتىدە ھەر بىر ئۆيدە، ھەر بىر قەلبتە ساقلانماقتا. جىم تۇرۇپ سالقىن قانلىق بىلەن قەشقەر كوچىلىرىنى ئارىلىغان ئادەم ھەر قەلب، ھەر ھويلىدىن بىر خىل سادا ئاڭلايدۇ. بۇ سادا نە دەرەخ، نە سۇ، نە تەبىئەتنىڭ باشقا جانلىق، جانسىزلىرىدا يوق. بۇ سادادىن شۇنداق بىر نەسىھەت ئاڭلىنىدۇ: ئۆز پايدىڭنى دەپ خەلقىڭنى ئۇنتۇما، ئېلىشنىلا بىلىپ بېرىشنى ئۇنتۇما، جىقراق بېرىپ ئازراق ئال!...

ئازات نۇرغۇن ماڭدى، سوردى، لېكىن ئۇ بۇۋى ھەسەلخان، قۇناخۇن زەگا ئىسىملىك تۇغقانلىرىنى زادىلا تاپالمىدى، ئۇنىڭ خىيالى بىردە ھېلىقى گۈزەل قىزغا، بىردە ھېلىقى سەبۇرى كىتابخانىسىغا كۆچەتتى. ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا ئۆچمەس تامغا بولۇپ بېسىلغان، تاتلىق چۈشتەك چوڭقۇر ئويغا سالىدىغان ئۇ ئۇچرىشىش، تەسىراتلار ئۇنىڭ بىر تەلۋە ھەۋەسكارنىڭ خاتىرىسىدەك ھەممىلا نېمە يېزىلغان ھايات دەپتىرىدە خۇددى «بابۇرنامە» دەك ئالتۇندىن ھەل بېرىلگەن بىر بەت بولۇپ قالغۇسى. ئۇ بۇ ئالتۇن بەتكە تېخى جىق نېمىلەرنى يازىدۇ. ھېلىقى گۈلخان بالىسىغا تارتىپ كىرگەن پالاز پەردە تارتىلغان ھويلىنى، ئاجايىپ كىتابلىرى، سۆزلىرى بىلەن ئازاتنى مەھلىيا قىلغان سەبۇرى ئەۋلادىنى ئىزدەپ تاپىدۇ. لېكىن ھازىر ئەمەس. ئۇ ھازىر سودىگەر ھاجىم بىلەن ۋەدىلەشكەن سارايغا بېرىشى كېرەك. ئۇنىڭ كۆڭلى، ئىختىيارى نېمىنى خالىسا مەيلى، لېكىن ئاياغلىرى سارايغا توغرىلانغان. ئۇ يەردە رېئال

ھايات ـ سودا بار. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ ھازىر ھەممىنى: گۈلخان، بوۋاي، تۇغقانلىرىنى ئۇنتۇشى كېرەك. رېئاللىق ھەممىنى ئۇنتۇلدۇردى. ئارزۇ، خىيال، ھەۋەس دېگەنلەر ھەرگىزمۇ رېئاللىقتىن ئۈستۈن ئەمەس، رېئاللىق بىر ئېقىن دەريا. ئارزۇ خىيال، ھەۋەس بولسا دەريا دولقۇنىدىن پەيدا بولىدىغان كۆپۈككە ئوخشايدۇ. ئۇ بەزىدە ئاجايىپ كۆركەم كۆرۈنىدۇ. لېكىن ئۇ ھامان يوقىلىپ ـ پەيدا بولۇپ تۇرىدۇ. رېئال ھايات، تىنىمسىز دەريا ھەممىنى يەمىرىپ ئۆز قېتىدا داۋالغۇپ ئېقىپ تۇرىدۇ.

شۇنىڭ ئۈچۈن رېئال ھايات تىنىمسىز دەريادىكى ئازات غالىب، كۈچلۈك؛ خىيال ـ ئارزۇ كۆپۈك ئەپچىدىكى ئازات ئاجىز، مىسكىن ـ بىچارە.

شۇنىڭ ئۈچۈن مۇتلەق غالىب، مۇتلەق ئاجىز ئادەم يوق. دۇنيانى زىلزىلىگە كەلتۈرگەن قۇدرەت ئىگىلىرىمۇ بەزىدە بىچارە بولۇپ قالغىنىغا ئوخشاش، غەم تاغلىرى ئاستىدا ياتقان بىچارىلەرمۇ بەزىدە ئۆزىنى غالىب ھېسابلايدۇ...

ئازات سارايغا بارغۇچە يۇقىرىقىلارنى ئويلىدى ـ دە، ئۇلۇغ ـ كىچىك تىندى. ئۇنىڭ كىرچىلىك قەدەملىرى بىر بىچارە يۈرەكنى ئېزىپ كېتىپ باردى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ بىچارىنىڭ، بۈگۈن زەپەردەست بولۇش ئۈچۈن ئەتىنى ئۇنتۇشى كېرەك. شۇنداق قىلمىسا ئۇ ئىسمى جىسمىغا لايىق ئازات بولالمايدۇ ـ دە!

ئەسكەرتىش: ئەدەبىي ئەنئەنىمىزگە ئاساسەن مەن ئۆز ئۆمگە سەبرى (سابىر ـ سەۋر سۆزىنىڭ ئۆزگەرگىنى، سەۋرى ـ تاقەتلىك دېگەن سۆز) دېگەن تەخەللۇسنى قوللىنىشنى لايىق كۆردۈم ۋە بۇ ھېكايەمدە 1991 ـ يىلدىن باشلاپ تۇنجى قېتىم ئىشلەتتىم.

زوردۇن سابىر

تەپەككۇر جەۋھەرلىرى

دانالارنىڭ ئىشى ئەقىل بىلەن، پەمسىزرەك كىشىلەرنىڭكى تەجرىبە بىلەن، تولۇق نادانلارنىڭكى ھاجەت بىلەن، ھايۋانلارنىڭ ئىش ـ ھەرىكىتى تەبىئىي ئاڭسىزلىق بىلەن بولىدۇ.

تىتسىرون

تىلىنىڭ ئەقلىنىڭ ئالدىدا مېڭىشىغا يول قويما.

خىلون

باھاردەك ئىللىق

قاھار جېلىل

(ھېكايە)

كىچىك بازاردىكى ئاشخانىدىن چىقىپلا ماشىنامنىڭ يېنىدا بوپپا كۆتۈرۈۋالغان بىر ئايالنىڭ تۇرغانلىقىنى كۆردۈم. «ھوي، ئانامۇ-نېمە؟» دېگەن خىيال مېڭەمدىن چاقماق تېزلىكىدە ئۆتۈپ كەتتى. ئۇنىڭ ئۇزۇن، قارا كەمزۇر چاپىنى، گۈللۈك داكا لېچەكى كۆزۈمگە شۇنچىلىك ئىسسىق كۆرۈندىكى ئىختىيارسىز ھالدا «ئانا!» دەپ توۋلاش ئۈچۈن ئاغزىمنى ئاچتىم. بىراق بۇ پەيت ئايال مەن تەرەپكە بۇرۇلدى-دە، ئاۋازىم «ئا...» دىن كېيىن ئۈزۈلدى.

ئەمەسكەن، بوي-تۇرقى، كىيىنىشلىرى، ھەتتا پاش قۇرامى شۇنچىلىك ئوخشايدىكەنۇ بىراق باشقا ئايال ئىكەن. لەسسىدە بولۇپ قالدىم.

ئاتا-ئانام سەھرادا تۇرىدۇ. مەن ئۈچ ئايدىن بېرى ئۇ يەرگە بېرىپ باقمىدىم. بۇ ئارىدا ئانام ئىككى قېتىم دادام بىلەن بىللە ۋە بىر قېتىم ئۆزى يالغۇز بىزنى يوقلاپ كەپتۇ، بىراق مەن ھەر قېتىم سەپەردە بولۇپ قېلىپ كۆرۈشەلمىدۇق.

— قىزىم، ئاتا-ئانا دېگەن چىدىمايدىكەن، — دەپتۇ ئانام ئايالىمغا كۆز يېشى قىلىپ، — سادىرغا ئېيتىپ قويۇڭ، بىزنى ئۇنداق ئىنتىزار قىلماي، ئايدا بىر قېتىم بولسىمۇ قارىسىنى كۆرسەتسۇن.

ئاخشام ئايالىمدىن بۇ گەپنى ئاڭلاپ يۈرىكىم مۇجۇلۇپ كەتكەن، «ئەتە ئەتىگەن ھەر قانداق ئىش بولسا تاشلاپ يېزىغا بارىمەن» دەپ ئۆز-ئۆزۈمگە ۋەدىمۇ بەرگەن. بىراق كەچكى تاماقتىن كېيىن كالون باشلىقى ئۆيۈمگە كىرىپ بىرگىنىكى مۇشۇ بىر كىنولۇك سەپەرگە چىقىشىمنى ئۇقتۇردى. ئاڭلىسام بۇ يۈكنى بىر سائەتتىن كېيىن چىكىتۈرۈشكە بولمايدىكەن. ئامالسىز ئۇنىڭ دېگىنىگە كۆنۈپ ئەتىگەن بۇياققا يول ئالغان، ئەمما خۇددى ئىسىل بىر نەرسەمنى يوقىتىپ قويغاندەك كۆڭلۈم بەكمۇ پەرىشان بولىۋاتىدى. يا ھېيت-ئايەملەردە ئۆيدە بولالمايدىغان، يا ئۇرۇق-تۇغقان، ئەل-ئاغىنىلەر بىلەن ۋاقتى-ۋاقتىدا دىدارلىشىپ تۇرالمايدىغان مۇشۇنداق بىر كەسىپنى تاللاپ قالغانلىقىمغا بەكمۇ ئۆكۈنگەندىم. شۇنىڭ ئۈچۈنمىكىن-تاڭ، ئاۋۇ ئايال كۆزۈمگە ئاناغا ئوخشاپ كۆرۈنگەن بولسا كېرەك.

— غوجام بالام، ئۆزلىرى... — دەپ گەپ باشلىدى ئايال مەن ماشىنىنىڭ يېنىغا كەلگەندە ۋە مېنىڭ قايەرگە بارىدىغانلىقىمنى سوراپ بىلىۋالغاندىن

كېيىن ئۆزىنى ئېلىۋېلىشىمنى ئىلتىماس قىلدى، — ئاپتوبۇسقا ئۇلگۇرەلمەيتتىمەن، كىراسىغا قانچىلىك دېسىلە تۆلىسەم.

ماشىنا ھەيدەۋاتقان 10 نەچچە يىلدىن بۇيان يولدا ئۇچرىغان قېرى-چۆرە، غېرىب-مىسكىن، يېتىم-يېسىرلارنى ھەمىشە ماشىنىغا ئېلىۋالاتتىم. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇ ئايال بايا ئاناغا ئوخشاش كۆرۈنۈپ مېنى بەكمۇ ھاياجانلاندۇرۇۋەتكەنىدى. شۇڭا ئۇنىڭ ئىلتىماسىغا دەرھال ماقۇل بولدۇم. ھەتتا كابىنىكا ئىشىكىنى ئۆزۈم ئېچىپ بېرىپ، ئۇنىڭ ماشىنىغا چىقىشىغا ياردەملەشتىم. كىرا ھەققى ئۈچۈن ئۇزاتقان پۇلىنى ئالمىدىم.

ئايال تەخمىنەن 60 ياشلار ئەتراپىدا بار ئىدى. چىرايىدىكى ئۆمۈچۈك تورىدەك قورۇقلار، يۈز تېرىسىدىكى قۇرغاقلىق، ئالقىنىدىكى قاداقلار ئۇنىڭ جاپاكەش يېزا ئاياللىرىدىن ئىكەنلىكىنى مانا مەن دەپ كۆرسىتىپ تۇراتتى. كۆزلىرىدىن بىر خىل مۇڭ، دەرد-ئەلەم ئىپادىسى چىقىپ تۇراتتى.

— سىلە شۇ يەرلىكمۇ؟ — جىمجىت ئولتۇرۇش بىئەپ ئىدى. شۇڭا ماشىنىنى خوتقا سېلىۋالغاندىن كېيىن بىز كېتىۋاتقان يۇرتنىڭ ئىسمىنى ئاتاپ ئۇنىڭدىن سورىدىم.

— يوقسۇ غوجام بالام، مەن ئۇ يەرگە ئوغلۇمنى يوقلاپ ماڭدىم.

يۈرىكىم شۇرىدە قىلىپ كەتتى. ئاھ ئانىلار، سېغىنىش، يوقلاش، ئىزدەش — پەقەت سىلەرنىڭلا پېشانەڭلارگە پۈتۈلگەن ئىشمىدۇ؟

— ئوغۇللىرى ئۇ يەردە خىزمەت قىلامدۇ؟

— يوقسۇ.

ئايالنىڭ بىرلا سۆزىدىن ئىبارەت بۇ جاۋابنى بېرىۋاتقاندا ئاۋازىنىڭ غەلىتە تىترەپ كەتكەنلىكىنى سەزدىم، سوئالىمنى يەنە داۋاملاشتۇرۇش بىئەپ بولۇپ قالدى. شۇنداقتىمۇ ئىختىيارسىز ھالدا ئۇنىڭغا قاراپ ساپتىمەن.

يۈرىكىمدە يەنە بىر قېتىم زىلزىلە پەيدا بولدى. ئايالنىڭ ئورۇق-ياغاق مەڭزىدىن مەرۋايىتتەك ئىككى تامچە ياش پەسكە دومىلاپ چۈشۈۋاتاتتى، كۆز چاناقلىرى لىققىدە ياشقا تولغانىدى.

— نېمە، ئوغۇللىرى ئۇ يەردە بىرەر... — نېمىشقىدۇ گېپىمنىڭ ئاخىرىنى داۋاملاشتۇرالمىدىم.

ئايال لېچىكىنىڭ ئۇچىدا كۆز ياشلىرىنى سۈرتكەچ، تازا بىر ئۇلۇغ-كىچىك تىنىۋالدى.

— ئوغلۇم شۇ يەردىكى ئەمگەك بىلەن ئۆزگەرتىش مەيدانىدا.

بۇ جاۋاب مېنى يەنە ناقولاي ھالغا چۈشۈرۈپ قويدى. خېلىغىچە جىمجىت ئولتۇرۇپ كەتتىم. ئايالغا كۆزۈمنىڭ قۇيرۇقىدا پات-پات قاراپ قويىمەن. ئۇ تېخىچە ئىسەدەۋاتىدۇ. مۇۋاپىق بىر گەپ بىلەن تەسەللى بېرىشىم كېرەك، نېمە دېسەم بولار؟

— بولمىغۇر سوئاللارنى كولاشتۇرۇپ كۆڭۈللىرىگە ئازار بېرىپ قويۇپتىمەن، ئەپۇ قىلسىلا، — دېدىم ئاخىرى بۇنىڭدىنمۇ ئوبدانراق گەپ تاپالماي.

— ياق، غوجام بالام، سىلىنىڭ سوئاللىرى ئۈچۈن يىغلىمىدىم. ئۆزلىرى بەك ئوبدان كىشى ئىكەنلا. ئوغلۇمنى ئۆزلىرىگە سېلىشتۇرۇپ كۆڭلۈم بۇزۇل-

دى. ئۇ يەردە قانداق كۈنلەرنى كۆرۈۋاتىدىكىن؟ خۇدايىم نېمىشقا ئۆز بەندىلىرىگە ئوخشاش تەقدىر - قىسمەت ئاتا قىلمىغاندۇ؟

قارىغاندا ئايال ئەمدى ئۆزىنى بىر ئاز تۇتۇۋالغان ئوخشايدۇ، شۇڭا تۇنجى قېتىم بىر نەچچە جۈملە سۆز قىلدى. ھەتتا سۆزىنىڭ ئاخىرىنى كىشىنى خېلى ئويلاندۇرىدىغان سوئال بىلەن تۈگەتتى.

— قانداق قىلىمىز؟— دېدىم مەن ئۇنىڭغا تەسەللى بېرىشكە تىرىشىپ،— تەقدىر دېگەن شۇنداق بولسا كېرەك، ھەممە ئادەم پېشانىسىگە يېزىلغاننى كۆرىدىكەن. سەۋر قىلساڭلا، ئوغۇللىرى پات ئارىدا يېنىپ كېلەر.

ئايال ئېغىر خۇرسىنىپ قويدى.

— ئۇنىڭغا 10 يىل كېسىلگەن. تېخى ئەمدى بىر يىل توشاي دېدى.

ئەمدى باشقا گەپ تاپالمىدىم. ئارىنى ئېغىر سۈكۈنات ئىگىلىدى، پەقەت ماتورنىڭ بىر خىلدا گۈرۈلدىشىلا جىمجىتلىقنى بۇزۇپ تۇراتتى. بىر چاغدا كۆزۈمنىڭ قۇيرۇقىدا قارىسام، ئايال قولىدىكى قانداقتۇر بىر سۈرەتكە قاراپ تۇرۇپتۇ. كۆزلىرىدە چوڭقۇر سېغىنىش، چەكسىز ئىنتىزارلىق.

ئاللىقانداق قىزىقىش يەنە ئاغزىمنى تاتىلىدى.

— ئوغۇللىرىڭىزنىڭ سۈرىتىمۇ؟

— ھەئە،— ئايال سۈرەتنى ماڭا يېقىنلاشتۇردى. بويۇنۇمنى سوزۇپ قارىدىم. قارىدىمۇ، شۇ زامان كۆزلىرىم چەكچىيىپ كەتتى. «شۇ، دەل شۇنىڭ ئۆزى!» دېدىم كۆڭلۈمدە ئارقىدىنلا بۇلتۇر مۇشۇ مەزگىلدە يۈز بەرگەن بىر ئىش خىيالىمدا قايتا جانلاندى:

ئۇ كۈنى «س» ناھىيىسىنىڭ جىڭگىدىلىك يېزىسىدىن پاختا بېسىپ قايتقانىدىم. جىڭگىدىلىك بىلەن ناھىيە مەركىزىگىچە بولغان ئارىلىق 50 نەچچە كىلومېتىر كېلەتتى. يول بەك ناچار بولغاچقا ئىككىنچى، ئۈچىنچى خوتلاردىلا مېڭىشقا بولاتتى. مۇساپە يېرىملاشقاندا گۈگۈم چۈشتى. چىراغنى يورۇتۇپ سۈرئەتنى تېخىمۇ ئاستىلاتتىم. بىر چاغدا يول بويىدا ئولتۇرغان بىر كىشىگە كۆزۈم چۈشتى. ئۇ سول قولى بىلەن سول پۇتىنىڭ ئوشۇقىنى تۇتقان پېتى ماشىنىغا قاراپ ئوڭ قولىنى كۆتۈرۈپ تۇراتتى. ئۇنىڭ بىرەر پېشكەللىككە يولۇققانلىقىنى قىياس قىلدىم - دە، ماشىنىنى توختىتىپ، پەسكە چۈشتۈم. ئۇ ئورنىدىن تۇرۇشقا تەمشەلدى - يۇ، لېكىن «ۋاي!» دېگىنىچە يەنە ئولتۇرۇپ قالدى. يۈگۈرۈپ بېرىپ يۆلىدىم. ئۇ 23 - 24 ياشلار ئەتراپىدىكى يىگىت ئىكەن.

— پۇتىڭىز...

— بايا يىقىلىپ كەتتىم،— گېپىمنى بۆلۈۋەتتى ئۇ،— ئوشۇقتىن چىقىپ كەتتىمىكىن. يامان بەك ئاغرىۋاتىدۇ.

— قاياققا مېڭىۋېدىڭىز؟

— ناھىيىگە.

خۇداغا شۈكرى، ئارقامغا يانىدىغان بوپتىمەن. يىگىتنى يۆلەپ مىڭ تەستە كابىنكىغا چىقاردىم. يەنە يولىمىزنى داۋاملاشتۇردۇق. ھەمراھىم پات - پات ئۇلۇغ - كىچىك تىناتتى، پەس ئاۋازدا ئىڭراپ قوياتتى.

— سەل چىداڭ، ناھىيىگە بىردەمدىلا يېتىپ بارىمىز. ئاۋۋال سىزنى

دوختۇرخانىغا ئاپىرىمەن، — دەپ تەسەللى بەردىم.

— رەھمەت ئۇستام، — ئۇ مىننەتدارلىق بىلدۈردى.

ئاندىن ئۇنى ئارامىدا قويناي دەپ گەپكە تۇتمىدىم، جىمجىت ماڭدۇق. ئاخىرى ئاھمىيە بازىرىنىڭ چىراغلىرى كۆرۈندى. بۇنىڭ نېرىسىغا يولمۇ ياخشى ئىدى. شۇڭا سۈرئەتنى تېزلەتتىم. ئاھمىيە بازىرىغا يېتىپ كېلىشكە ئىككى كىلومېتىردەك يول قالغاندا بىردىنلا قولىقىمغا:

— ماشىنىنى توختات! — دېگەن قوپال ئاۋاز ئاڭلاندى.

مەن ئالدىمدىكى يول بىلەن بولۇپ قېلىپ ھەمراھىمنىڭ نېمە قىلىۋاتقانلىقىغا دىققەت قىلمىغان ئىكەنمەن. ھېلىقى ئاۋازنى ئاڭلاپ بۇرۇلۇپ قارىدىم. ھەمراھىم سەت ھىجايغان ھالدا ماڭا پىچاق تەڭلەپ تۇرۇپتۇ. ۋۇجۇدۇم «جىغ» قىلىپ قالدى.

— ماشىنىنى توختات دەيمەن! — ئۇ قاتتىق ئاۋازدا بايىقى بۇيرۇقنى تەكرارلىدى.

دەرھال تورمۇز قىلدىم، ماشىنا توختىدى.

— قېنى، يانچۇقۇڭدىكى پۇللارنى چىقار، تېز بول! — ئۈچىنچى بۇيرۇقنى جاكارلىدى ھەمراھىم.

بۇ چاغدا ئۆزۈمنى بىر ئاز تۇتۇۋالدىم. ئۇنىڭ قانداق ئادەملىكى ۋە مېنى قانداق قاپقانغا چۈشۈرگەنلىكىمۇ ئەمدى ئايان بولغانىدى.

— ياخشىلىققا يامانلىقمۇ؟ — دېدىم مەن ئۇنىڭغا نەپرەت بىلەن تىكىلىپ.

ئۇ باشتا قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى-دە، يەنە بىردىنلا ئەلپازىنى ئۆزگەرتىپ ۋارقىرىدى:

— قۇرۇق گېپىڭنى قويۇپ پۇلۇڭنى چىقار، بولمىسا...

ئۇ گېپىنىڭ ئاخىرىنى يەتكۈزمىگەن بولسىمۇ، نېمە دېمەكچىلىكىنى چۈشەندىم. ئاۋادا تۇرۇۋاتقان بىرەر ئوچۇقچىلىق بولغىنىدا، ئۇنىڭداق سېرىقنى ئالدىمدا تىزلىنىپ گۇناھىنى تىلەشكە مەجبۇر قىلغان بولاتتىم. بىراق ھازىر تار كابىنىدا ھەرىكەت قىلىش قولايسىز. سەللا مىدىرلىسام، ئۇ پىچاق سانچىشتىن يانمايدۇ، شۇڭا ئىچىمدە «خەير!» دېدىم-دە، يانچۇقۇمدىن بارى-يوق پۇللىرىمنى ئېلىپ ئۇنىڭغا ئۇزاتتىم.

— ئاران شۇمۇ؟ — دېدى ئۇ نەچچە كويلۇق پۇلغا يارىتمىغاندەك قاراپ قويۇپ، شۇنداقتىمۇ يەنىلا ئۇنى ئېلىپ يانچۇقىغا پۈرلاپ تىقتى.

— قىشتا يول ماڭغاچقا، يېنىمغا كۆپ پۇل سالمىغانىدىم.

— ھىم... قېنى، ھېلىقى كۆرۈنمەي تۇرغان قولۇڭدىكى سائەتنى يەش!

بۇ گەپتىن ھېلى يانچۇقۇمنى ئۆزى ئاختۇرۇشى كېرەك دەپ ئويلىغانىدىم. ئۇ چاغدا ھېلىنىڭ كۆڭلىدىكىنى يېرىدىن چىققانىدى. بىر قولى بولسىمۇ يانچۇقۇمنى ئاختۇرۇش بىلەن بەنت بولسا، ئىككىنچىسىدا ئوڭغايلا قايتارما زەربە بەرگىلى بولاتتى. مەن شۇنداق پۇرسەتنى كۈتكەن ھالدا سائەتنى يېشىپ ئۇنىڭغا بەردىم. ئۇ سائەتنىمۇ دەرھال يانچۇقىغا سالدى. ئەمدى ئەھۋال قولايلىق پەيت كېلىش ئالدىدا تۇراتتى.

— خەير، بوپتۇ، ماشىناڭدا ئەكېلىپ

قويغۇنىڭ ئۈچۈن يانچۇق قىلغىدىكىنى ئۆزۈڭگە قالدۇراي، — دېدى ئۇ بىردىنلا مەسخىرىلىك ھىجىيىپ، — ئەمما شۇنى ئاگاھلاندۇرىمەنكى، بۇگۈنكى بۇ ئۇچرىشىشىمىزنى ۋە مەندەك بىر يولۇچىنى پۈتۈنلەي ئۇنتۇپ كەت! ئۇنداق قىلماي ئۇ يەر-بۇ يەرلەردە سۆزلەپ يۈرسەڭ، مۇنۇ پىچاق يۈز-خاتىر دېگەننى بىلمەيدۇ، ئۇقتۇڭمۇ!؟

ئەزەلدىن قېنىم قىزىقراق ئىدى، بىرەر ئىشتا خورلۇق ھېس قىلسام، زادى چىداپ تۇرالمايتتىم. شۇ سەۋەبلىك قورالىق قىسمىدا تۇرغان چېغىمدا ھەممىدىن كۆپرەك تەنبىھ ئاڭلىغانمەن. لېكىن قىسىم ماڭا نۇرغۇن خىسلەتلەر بىلەن بىللە يەنە جىددىي پەيتلەردە ئۆزۈمنى قانداق تۇتۇشۇم لازىملىقىنىمۇ ئۆگەتكەنىدى. شۇڭا پىچىقنى قانسىراپ تۇرغان بىر تەلۋەنىڭ مۇئامىلىسى جان-جېنىمدىن ئۆتۈپ كەتكەن بولسىمۇ، چىشىمنى چىشىمغا بېسىپ چىدىدىم. مەن ئۇنى ياشلىقىغا قارىماي خېلى تەجرىبىلىك بولسا كېرەك دەپ ئويلىدىم، بىراق ئەھۋال ئۇنداق بولماي چىقتى. ئۇ كابىنكىنىڭ ئىشىكىنى ئاچتى-دە، ئاۋال باش تەرىپىنى سىرتقا چىقاردى. مانا بۇ دەل مەن كۈتكەن پۇرسەتلەرنىڭ بىرى ئىدى. چاقماق تېزلىكىدە ئوڭ پۇتۇمنى كۆتۈرۈپ ئۇنىڭ ئىنچىكە بېلىگە قاتتىق تەپتىم. بولاقچى يەرگە بېشىچە يىقىلدى. ئۇ ئەس-ھوشىنى تېپىپ بولغۇچە يېنىغا سەكرەپ چۈشۈپ قوللىرىنى قاتتىق قايرىدىم. پىچىقنى بايا يىغىۋالغان قولىدىن چىقىپ كەتكەنىكەن. ئۇ يەنىلا بوشىنىش ئۈچۈن تىركىشىپ باقتى. يەرگە ئىككىنى ئىزستۇرۇپ، تىزىم بىلەن بېلىدىن قاتتىق باستىم.

— بولدى، توۋا قىلدىم ئۇستام، رەھىم قىلسىلا، — دېدى ئۇ ئاخىرى يىغى چىقىپ.

يول توسۇپ بولاقچىلىق قىلىشقىچە يەتكەنىكەن، ئۇنى بىر قېتىم ئەدەپلەپ قويۇش بىلەنلا بولدى قىلغىلى بولمايتتى. شۇڭا بەلبېغىنى چىقىرىپ قوللىرىنى كەينىگە باغلىدىم. ئاندىن سۆرەشتۈرۈپ كابىنكىغا چىقاردىم-دە، يەنە يولۇمنى داۋاملاشتۇردۇم. ئەسلىدە ئۇنى دوختۇرخانىغا ئازابتىن قۇتۇلدۇرۇپ قېلىشقا ئېلىپ بېرىشنى نىيەت قىلغانىدىم، بىراق ئاقىۋەت ساقچى ئىدارىسىگە قامىشلىرى ئۈچۈن جازاسىنى تارتىشقا تاپشۇردۇم...

خىتىلدىغان ئاۋاز خىيالىمنى بۆلۈۋەتتى. بۇرۇلۇپ قارىدىم. ئايال تېخىچە ئېسەدەۋېتىپتۇ، قولىدا بولسا ھېلىقى سۈرەت، ياشلىق كۆزلىرى ئۇنىڭغا مەھكەم تىكىلگەن.

مەن ئەمدى نېمىشقىدۇر ئۇنىڭغا ھېچقانداق تەسەللىي بېرەلمەيدىغانلىقىمنى، ھەتتا بىرەر ئېغىز سۆزمۇ قىلالمايدىغانلىقىمنى ھېس قىلدىم. بۇ نېمە ئىشتۇ ئەمدى؟

— ئوغلۇمدىن ئايرىلىپ قالغانىمغا ياقى كىيگىنىم كېپەن، يېگىنىم زەھەر بولدى، — ئايال ئۇشتۇمتۇت سۆز باشلاپ قالدى، — كىشىلەر ئۇنى ئوغرىكەن، بولاقچىكەن دېيىشتى. بۇ گەپكە پەقەت ئىشەنگۈم كەلمەيدۇ. مەن ئۇنى ئۆزۈمنىڭ سۈتى بىلەن، ھالال ئاش-نان بىلەن بېقىپ چوڭ قىلغان تۇرسام. ئاڭلىشىمچە، ئۇنى ئۆزلىرىدەك بىر شوپۇر ئۇستام تۇتۇپ بەرگەنمىش...

خۇددى قىش كۈنى بىركىم ياقامدىن بىر چاڭگال مۇز پارچىلىرىنى سېلىۋەتكەندەك شۈركىنىپ كەتتىم. ياھەزرەت، بۇ ئايال بالىسىنى مېنىڭ تۇتۇپ بەرگەنلىكىمنى بىلىپ تۇرۇپ سۆزلەۋاتامدىغاندۇ؟ ئۇ چاغدا... ئۇ چاغدا... ھەي، كىشىنى نېمىدېگەن تەڭلىكتە قالدۇرىدىغان ئۇچرىشىش-ھە بۇ!؟

كۆزۈمنىڭ قۇيرۇقىدا قارىدىم. ياق، ئۇنداق ئەمەستەك قىلىدۇ. ئۇنىڭ چىرايى ۋە كۆزلىرىدىن ماڭا قارىتا زەررىچىلىكمۇ رەنجىش ياكى نەپرەتلىنىش ئالامىتىنى بايقىمىدىم.

— شوپۇر ئىچ ئاغرىتىپ ئۇنى ماشىنىسىغا ئېلىۋاپتىكەن، ئۇ قوپۇپ ياخشىلىققا يامانلىق دېگەندەك شوپۇرنى بۇلىماقچى بوپتۇ دېيىشتى. بۇ گەپكىمۇ ئىشەنگۈم يوق. ئەمما ئەسكى ئىش قىلمىغان بولسا نېمىشقا قولغا ئېلىپ كەتتىكىن. سوتچىلاردىن سوراۋۇشتۇرۇۋىدىم، ئۇلار ئەسكى ئىش قىلغىنى راست دېيىشتى. خەقلەر سوتچى ناھەق ئىش قىلمايدۇ دېيىشىدۇ. بۇ گەپلەرگە قاراپ... ھەي... مېنىڭ بالام شۇنچىلىك قارا يۈز نائەھلىگە ئايلىنىپ قالغانىمىدۇ؟... ياق، ياق، ئىشەنگۈم كەلمەيدۇ. شۇ شوپۇر بىلەن بىرەر ئىشتا ئاداۋەتلىشىپ قالغانمىدىكىن دەپ گۇمانلىنىمەن...

تۈك سوقۇۋەتكەندەك سىلكىنىپ كەتتىم. ئەمدى ياقامدىن مۇز پارچىلىرى قۇيۇلغاندەك ئەمەس، بەلكى يۈرىكىمگە خەنجەر سانجىلغاندەك بولدى. ئاھ خۇدا، مۇنۇ ئايال نېمىلەرنى دەۋاتىدۇ؟ ئەمدىزە مەن ئاداۋەت تۈپەيلى بىرۇۋغا زىيانكەشلىك قىلىدىغان رەزىل ئادەمگە ئايلىنىپ قالدىممۇ؟

مېڭەم زېڭىلداپ ئاغرىپ كەتتى. يۈرىكىم گويا كۆكرەك قەپىزىمنى يېرىۋەتكۈدەك كۈچلۈك سوقتى. بۇ ئايالغا قارىتا كۆڭلۈمدە ئويغانغان ھېسداشلىق بايىتىن خىجىللىققا ئالماشقانىدى، ئەمدى ئۇ يەنە غەزەپكە ئورۇن بوشاتقىلى تۇردى. ماشىنىنى غاچچىدە توختىتىپ: «ماشىنىدىن چۈشۈڭ، دۈشمىنىڭىزنىڭ شەپقىتىگە ئېرىشىپ نېمە قىلىسىز؟» دېمەكچى بولدۇم.

بۇرۇلۇپ قارىدىم. ئايال پەرۋايى پەلەك ھالدا سۆزىنىڭ ئاخىرىنى تۈگەتتى:

— شۇ چاغدا ئاشۇ شوپۇر ئۇستام بالامنى ئۇدۇل مېنىڭ ئالدىمغا ئېلىپ كەلگەن بولسا، مەن بالامنىڭ ھەر بىر گۇناھى ئۈچۈن شوپۇرنىڭ پۇتىنى مىڭ قېتىم سۆيگەن بولاتتىم.

ئاھ خۇدا، بۇ گەپنى ئاڭلىماق نېمىدېگەن مۈشكۈل! خۇددى بىر كىم تاپىنىمدىن ماغدۇرۇمنى تارتىۋەتكەندەك لاسىدە بوشىشىپ كەتتىم. كۆز ئالدىم بىر پەس قاراڭغۇلاشقاندەك بولدى. ھېلىقى غەزەپتىن ۋۇجۇدۇمدا زەررىچىلىكمۇ قالمىدى.

ھەي، مەن نېمە بولۇۋاتىمەن؟ ھېلىقى بولاقچىنى ساقچىغا تۇتۇپ بېرىپ خاتا قىلدىممۇ يە؟ ياق، ھەرگىز خاتا ئەمەس! ئۇ باشقىلارغا زىيان يەتكۈزگەنىكەن، ئەلۋەتتە شۇنىڭغا لايىق جازاسىنى تارتىشى لازىم. ئۇنداق بولسا ھېلىقى گەپنى ئاڭلاپ نېمانچە بوشىشىپ كېتىمەن؟

ئويلا-ئويلا ئاخىرى جاۋاب تاپقاندەك بولدۇم: ئانا قەلبىنىڭ سېھرىي كۈچى، ئۇنىڭدىكى پەرزەنتكە ئاتالغان مۇھەببەتنىڭ تەڭداشسىزلىقى

مېنى ئەسىر قىپتۇ. بىلدىمكى، ئانىلارنىڭ كۆڭلى بالا ئۈچۈن ھەمىشە باھاردەك ئىللىق ئىكەن.

ھەي، بىز پەرزەنتلەر نېمە ئۈچۈن ئاتا - ئانىلارنىڭ قەدرى - قىممىتىنى تولۇق چۈشەنمەيدىغاندىمىز؟ نېمە ئۈچۈن ئۇلارنى شۇنچە ئازابلايدىغاندىمىز؟

ئايال ئاخىرى سۆزلەشتىنمۇ، ئېسەدەشتىنمۇ توختىدى. ئوغلىنىڭ سۈرىتىنى پاكىز قولياغلىقىغا ئوراپ قويۇپ يانچۇقىغا سالغاندىن كېيىن تازا بىر ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ قويۇپ كۆزىنى يۇمغان پېتى ئولتۇردى. ئېھتىمال، ئەمدى خىيالىدا ئوغلىنى كۆرۈشنى ئويلىسا كېرەك.

مەنمۇ بۇ چاغدا ئۆزۈمنى بىر ئاز تۇتىۋالالمىدىم. ھېلىقى بولاكچى بىلەن مېنىڭ ئوتتۇرامدا بولۇپ ئۆتكەن ئىشلارنى بىر قۇر ئويلاپ كۆرۈپ تامامەن توغرا قىلمىغانلىقىمنى يەنە بىر قېتىم جەزملەشتۈردۈم. بۇنىڭدىن كېيىنمۇ يەنە شۇنداق زىيانكەش ئادەملەرگە دۇچ كەلگۈدەك بولسام، ئۇلارنىمۇ ئاشۇ بولاكچىغا ئوخشاش ئاقىۋەتكە دۇچار قىلىش ئۈچۈن قىلچە ئىككىلەنمەيمەن. بىراق ئۇلارنىڭ ئانىلىرى بىلەن بۈگۈنكىدەك تار يولدا ئۇچرىشىپ قالماسلىقنى خۇدادىن تىلەيمەن. ياۋۇز جىنايەتچى ئالدىدا باتۇرلۇق قىلالىغىنىم بىلەن ئانىلارنىڭ مۇڭغا تولغان كۆزلىرىگە قاراشقا ئەمدى قۇربىم يەتمەيدۇ.

1991 - يىل، يانۋار، ئۈرۈمچى

(بېشى 100 - بەتتە)

ھەرىكەت، ھايات ھەرىكىتى ۋە تەپەككۇر ھەرىكىتىدىن ئىبارەت ئالتە خىل ھەرىكەت قاتلىمى ئىچىدە ئۈزۈپ بارىدۇ. تەڭرى مەركەزلىكىدىكى ئىلاھىيەت دەۋرىنىڭ ئادەملىرى روھىي جەھەتتىن ساددا، تۈز سىزىق ئۈستىدىكى ئادەملەر بولۇشى بىلەن، ئىنسان مەركەزلىكىدىكى مەدەنىيەت دەۋرىنىڭ ئادەملىرى كۆپ قىرلىق، كۆپ مەنبەلىك، سىتېرېئولۇق ۋە مۇرەككەپ بولىدۇ. مودېرنىزم شاگىرتلىرىنىڭ سەنئەت پائالىيىتى يۇقىرى قاتلاملىق روھىي پائالىيەت ئەمەس. بىزنىڭ رېئاللىزملىق سەنئىتىمىز ھەرگىزمۇ ئىنتايىن ئەرزىمەس ھەم ئېچىنىشلىق بولغان شەخسنىڭ ئۆتكۈنچى ھېس - تۇيغۇلىرىنى ئەمەس، بەلكى مىللەت ۋە خەلقنىڭ پىسخىكىسىغا ئايلانغان، مىللەتنىڭ ۋۇجۇدىدا ئاللىقاچان چۆكمە بولۇپ ئۇيۇشقان مىللىي روھىيەتتىكى مۇرەككەپ، ھەممىنىڭ مايىللىقىنى قوزغايدىغان دەۋرىي خاراكتېرلىك ھېس - تۇيغۇ قاتلاملىرىنى سۈرەتلىشى لازىم. قاتلام قۇرۇلمىچىلارنىڭ ئىككىنىڭ قارىمۇ - قارشىلىقى ھەققىدىكى پەلسەپىۋى قائىدىسى دەل ئادەمدىكى بۇ خىل مۇرەككەپلىكلەرنى كۆرسىتىپ بېرىشكە لايىقلاشقان.

بىز قاتلاملىق بىلىشتىن ئىبارەت ئوبيېكتىپقا مۇۋاپىق ئىلمىي بىلىش مېتودىمىز ئارقىلىق «ئۆزىنىڭ ھېسسىي - شېئىرى شولىسى ئارقىلىق ئىنسانغا تەبەسسۇم قىلىۋاتقان ماددا» ماركستىن ئىبارەت تەبىئەتنىڭ ماھىيىتىگە ھەم تېخىمۇ يېپيېڭى ھەقىقەتلىرىگە قاراپ ئىلگىرىلىشىمىز لازىم.

بىراق، بۇ چۈش ئەمەس

(پوۋېست)

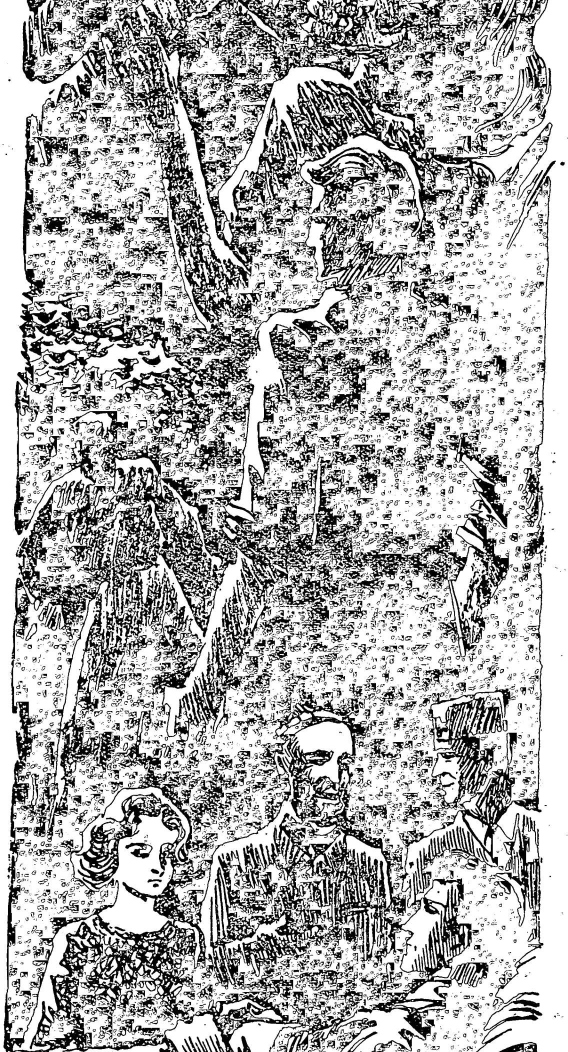

قادىر ئارسلان

(بېشى ئۆتكەن ساندا)

7

ئاران ئۈچ - تۆت سائەتلا ئۇخلىغىنىمغا قارىماي ئەتىسى سەھەر تۇرۇپ كەتتىم. بەدىنىم سەل ئېغىرلىشىپ قالغاندەك قىلاتتى، لېكىن كەيپىياتىم ناھايىتى يېنىك ئىدى. ئويغىنىپلا سائەتكە قارىدىم: ئالتە. بىردىنلا ئىچىم تىتىلداپ كەتتى. كەچ كىرگۈچە يەنە ئون نەچچە سائەت ۋاقىت بار ئىكەن. بۇ نەقەدەر ئۇزۇن ۋاقىت - ھە!

ئاخشامقى شېرىن چاغلار ئېسىمگە كېلىشى بىلەن، مېنى يەنە شادلىق ئۇرۇۋالدى. مەن يۈزۈمنى يۇيۇۋېتىپمۇ، ئەينەككە قاراۋېتىپمۇ، ھەتتا ناشتا قىلىۋېتىپمۇ غىڭشىپ ناخشا ئېيتىشتىن ئۆزۈمنى تۇختىتالمىدىم. دادام بىلەن ئاپام ھەيران بولغاندەك بىر - بىرىگە قارىشىپ قوياتتى.

— جېنىم بالام، بىسمىللا دەپ چېيىڭنى ئىچمەي غىڭشىپلا قاپسەنغۇ، — دەپ

مۇلايىملىق بىلەن كايىدى ئاپام.

ئىلگىرىكى چاغلار بولغان بولسا، مەن ئاپامنىڭ سۆزىگە تېرىككەن، ئۇنىڭغا ئالايغان بولاتتىم. لېكىن شۇ تاپتا مەن خۇشال ئىدىم، خىيالى-خىيالى كايىشلارمۇ مېنىڭ كەيپىمنى بۇزالمايتتى. مەن تىلىمنى چىقىرىپ قويۇپ كۈلۈۋەتتىم.

دادام بىلەن ئاپامنىڭمۇ كەيپى چاغ كۆرۈنەتتى. بۇنىڭ سەۋەبىنى مەن بىلىمەن، ئۇلار نەچچە ۋاقىتتىن بېرى تەلئەتنى ئاغزىدىن چۈشۈرمەيدىغان بولۇپ قېلىشقانىدى. شۇ تاپتا ئۇلارنىڭ مېنىڭ خۇشاللىقىمنى ئۇنىڭ بىلەن باغلاۋاتقانلىقى چۈشىنىشلىك ئىدى. ئەگەر مەن بارىجاننىڭ ئىسمىنى چىقارسام قانداق بولار؟ ئۇلار چوقۇم ئاغزىنى ئاچقىنىچە ئولتۇرۇشۇپ قالىدىغۇ دەيمەن. ھازىر بۇ گەپنى قىلىشنىڭ ۋاقتى ئەمەس. لېكىن ئۇلارغا بىر ئىشنى دېيىشىم كېرەك.

— ئۈرۈمچىدىن تەلئەت ئاكامنىڭ بىر تۇغقىنى كەپتىكەن، — دېدىم مەن ئاپامغا قاراپ، — ئاخشام مەۋلان ئۆيىگە چاقىرىۋالدى، بىزمۇ چاقىرىۋالىمىزمۇ يا؟

دادام، ئاپامنىڭ چىرايى ئېچىلىپ كەتتى.

— تەلئەتجاننىڭ تۇغقىنى كەپتىما؟ — دېدى ئاپام ئالدىراپ، — ئەجەب ئۇقماپتۇق، سەت ئىش بوپتۇ. چاقىرىۋالماي بولامدۇ، شۇنداقمۇ دادىسى؟

— شۇنداق بولمايچۇ، — دېدى دادام ئاق ئارىلاشقان ساغۇچ بۇرۇتلىرىنى سىلاپ قويۇپ، — ئوبدانراق تەييارلىق قىلىڭلار، ماھىرە بالام، بۈگۈن كەچكىلا ئېيتىپ قوي.

— ياق، بۈگۈن ئەمەس، ئەتىگە! — دەۋەتتىم مەن ۋە شۇ ھامان قىزىرىپ كەتتىم.

— نېمىشقا؟ — تەڭلا سورىدى دادام بىلەن ئاپام ھەيرانلىق بىلەن ماڭا قاراپ.

— باشقا بىرسى چاقىرىپ قويۇپتىكەن، — ئاغزىمدىن بۇ سۆزنىڭ قانداق چىقىپ كەتكەنلىكىنى تۇيمايلا قالدىم.

— ھە، ئۇنداق بولسا بوپتۇ، ئەتىگە چوقۇم ئېيتىپ قوي، كېتىپ قالمىسۇن يەنە.

— كەتمەيدۇ! — دېدىم مەن ئىشەنچ بىلەن. مەن بارىجاننىڭ: «ئەمدى كېتەلمەيدىغان بولدۇم» دېگەن سۆزىنى ئەسلىدىم. مەن ئۇنى ئۆيدىكىلەرگە كۆرسىتىشكە ھەر قانچە ئالدىرىساممۇ بۇ ئاخشام ئۇنىڭ پەقەت ماڭىلا تەئەللۇق بولۇشىنى، بۇ جاھاندا ئىككىمىزنىڭلا بولۇشىنى خالايتتىم.

زاھىرە، شۇ چاغدا دادام بىلەن ئاپامدىن سىرنى يوشۇرغىنىم بىلەن ئۇنى ساڭا ئېيتىشقا، سېنى ھەيران قالدۇرۇشقا ئالدىرىغانىدىم. لېكىن مېھمانخانىغا كەلسەم، سەن يوق، ئۇقسام ئاغرىپ قاپسەن. «ماۋۇ ئاداشنىڭ ئەسكىلىكىنى، — دەپ رەنجىدىم ئۆزۈمچە، — مەن ئۈچۈن شۇ قەدەر خۇشاللىق بىر كۈندە ئاغرىپ قالغانلىقىنى قارىمامدىغان!»

ئۆمرۈمدە ئەڭ ئۇزۇن بىلىنگەن كۈن شۇ كۈن بولسا كېرەك، شۇ كۈنى ماڭا پەقەت ئىش خۇشياقمىدى، ھە دەپ سائەتكە قارايتتىم. نېمىدۇر سورىغان بىر مېھماننى قوپاللىق بىلەن سىلكىپ رەنجىتىپمۇ قويدۇم.

ئۇھ، ئاخىرى ئىشتىن چۈشتۈم.

ئەسلىدە سېنى يوقلاپ بېرىشىم كېرەك ئىدى. لېكىن بۇ كۈنى بۈگۈنگىچە ۋاقىت چىقىرالىشىم مۇمكىن ئەمەس ئىدى. مەن ئالدىراپ ئۆيگە باردىم، تاماقتىنمۇ چالا-بۇلا يېدىم. لېكىن ئەينەكنىڭ ئالدىدا ئۇزۇن خىيال بولدۇم. ئۇ كۆڭلەكنى، بۇ كۆڭلەكنى كىيىپ باقتىم، ھېچقايسىسىلا ياراشمىغاندەك قىلاتتى. ئاخىرى ئىككىمىز بىر جۈپ كىيگەن ھېلىقى سېرىق كۆڭلەكنى كىيدىم. مەن قايسىبىر كىتابتىن سېرىق رەڭنىڭ بەختنىڭ بىشارىتى ئىكەنلىكىنى ئوقۇغانىدىم. شۇ تاپتا مەن ئۆزۈمنى بەختلىك سېزەتتىم، بەختكە شۇ قەدەر ئىنتىلەتتىم.

تەييارلىقىم پۈتتى. ئۇچرىشىش ۋاقتىغىمۇ يېقىنلىشىپ قالغانىدى. ئالدىرىغىنىمدىن ئاپامغا بىرەر باھانىمۇ ئېيتماي ئىشىككە يۈگۈرۈپتىمەن.

— بالام، نەگە ماڭدىڭ؟ — دەپ قالدى ئاپام ئاشخانىدىن چىقىپ.

— ئۆزۈڭلار مېھماننى ئەتىگە چاقىرىپ قويدۇڭلارغۇ، — دېدىم مەن ئىشىكنىڭ تۇتقۇچىنى تۇتۇپ.

— ھە، تەلئەتجاننىڭكىگە بارامسەن؟

بار بالام، بار.

ئاپامنىڭ ئاۋازىدىن بىر خىل خۇشاللىق سېزىلەتتى.

پەلەمپەيدىن يۈگۈرگەندەك چۈشۈپ كەتتىم.

گۇگۇم چۈشكەن چاغ. كوچىدا ئادەملەرمۇ شالاڭ. تايىنلىق كىشىلەر ئۆيلىرىدە تېلېۋىزور ئالدىدا. باغچىنىڭ ئارىلىقى ئانچە يىراق بولمىسىمۇ، ماڭا بەك ئۇزۇن بىلىنىپ كەتتى. مەن خۇددى يۈگۈرگەندەك تېز كېتىۋاتىمەن. لېكىن يولۇم ئاۋۇمىغاندەكلا قىلاتتى.

ئاخىرى يېتىپ باردىم. بارجان دەرۋازا ئالدىدا مەن كېلىۋاتقان تەرەپكە قاراپ، بىر قولى بىلەن دەرەخكە تايانغىنىچە تۇراتتى. نېمىشقىدۇر قەدىمىم ئاستىلاپ قالدى، يۈرىكىمنىڭ ئوت ئېلىپ كېتىۋاتقانلىقىنى سەزدىم. كېچىكى ئىشلار كۆز ئالدىدىن غىل-پال ئۆتۈپ كەتتى. بۇلار ماڭا ھەم راستتەك، ھەم چۈشتەك بىلىنەتتى.

— ئاخىر كەلدىڭىز-ھە! — ئۇنىڭ ئاۋازىدىن قەلبىمنى سۆيۈندۈرىدىغان بىر خىل تەقەززالىق ئاھاڭى ئېنىق بىلىنىپ تۇراتتى.

مەن ئۆزۈمنىڭ قانچىلىك ئالدىرىغانلىقىمنى دېمەكچى ئىدىم، لېكىن قىزلىق ھايا بۇنىڭغا يول قويمىدى.

— ساقلىتىپ قويدۇممۇ؟ — دېيەلىدىم مەن ئارانلا.

— ياق، ئانچە بەك ئەمەس، — دېدى ئۇ سېھىرلىك كۆزلىرىنى ماڭا تىكىپ، — بىراق كەلمىسىڭىز، ئۆمۈر بويى مۇشۇ يەردە ساقلاپ تۇرۇۋېرەتتىم.

بۇ ئەقىلگە سىغمايدىغان سۆز بولسىمۇ، شۇ چاغدا مەن بۇ سۆزگە ئىشەنگەن، بۇ سۆزدىن ھاياجانلانغانىدىم.

بىز باغچىنىڭ ئىچكىرىسىگە كىرىپ كەتتۇق. كىرىپ كېتىۋېتىپ خالىدە ئاپپاي بىلەن باغقا كىرگەن ۋاقتىمنى، ئۇ سۆزلەۋاتقاندا، باغنىڭ ئىچكىرىسىدىكى ئورۇندۇقتا قۇچاقلىشىپ ئولتۇرغان بىر جۈپ قىز-يىگىتكە تىكىلىپ قالغىنىم ئېسىمگە چۈشتى. مەن ئىچىمدە كۈلدۈم. مۇئەللىمنىڭ سۆزىگە

قۇلاق سالغىنىمغا خۇش بولدۇم. چۈنكى تەييارلىق قىلىپ ئىمتىھان بېرىپ ئالىي مەكتەپكە كېتىپ قالغان بولسام، بارىجان بىلەن ئۇچراشالىغان، بۈگۈنكى بەختكە ئېرىشەلىگەن بولاتتىممۇ؟!

بۇ ئاخشاممۇ مەن ئۈچۈن ئۇنتۇلماس ئاخشام، لەززەتكە تولغان ئاخشام بولغانىدى. بارىجان مېنى سۆيۈپ قانمايتتى، قۇچاقلاپ قانمايتتى، مەنمۇ ھەم... ئۇ ئالىقانداق شېرىن ھېسلارنى ئويغىتىدىغان سۆيۈشنى، ۋۇجۇدۇمنى ئېرىتىۋەتكۈدەك قۇچاقلاشنى بىلەتتى. مەن ئۇنى شۇ قەدەر ياخشى كۆرۈپ قالغانلىقىم، ئۇنىڭغا شۇ قەدەر ئىشەنگەنلىكىمدىن شۇنداق بىلىنگەن بولسا كېرەك. چۈنكى ئۇ چىرايلىق يىگىتلا بولۇپ قالماي، دىلنى ئېرىتكۈدەك شېرىن سۆزلەرنى قىلالايدىغان يىگىت ئىدى.

شۇ ئاخشامقى سۆزلەرمۇ ھازىرقىدەك ئېسىمدە.

— بىز مەڭگۈ ئايرىلمايمىز، ھە، ماھىرە؟

— سىز كېتىسىز.

— بۇ ۋاقىتلىق. يەنە كېلىمەن، سىزنى ئالغىلى كېلىمەن. شۇنىڭدىن كېيىن بىز مەڭگۈ ئايرىلمايمىز.

— راستمۇ؟

— يۈرىكىمنى يېرىپ بېرەيمۇ؟

— مەن بىر كۈتكۈچى.

— سەن كادىر دېمەكچىمۇ؟ مۇھەببەت دېگەن كەسىپ ئايرىمايدۇ. ئەگەر سىزلا بولسىڭىز، دېھقانمۇ، ھەتتا تىلەمچىمۇ مەن ئۈچۈن بەرىبىر، مەن يەنىلا ھازىرقىدەك سۆيىمەن. ئەگەر مەن شۇنداق بولسامچۇ، سىز قانداق قىلىسىز؟

— مەنمۇ ھەم! — مەن ھاياجانلاندىم، ئۇنىڭ باغرىغا يۈزۈمنى يېقىپ يىغلىۋەتتىم.

— نېمىشقا يىغلايسىز؟

— مەن بەختلىكمەن، بارىجان.

— مەن سىزدىنمۇ بەختلىكمەن. مەن شۇ چاغقىچە بىرەر كىشىنى ياخشى كۆرۈپ باقمىغان، بىرەر كىم بىلەن مۇھەببەتلىشىپ باقمىغانمەن. مەن قاچاندۇر بىر كۈنى بىرسىنى تۇيۇقسىز ياخشى كۆرۈپ قالىدىغانلىقىمغا، مەڭگۈلۈك ياخشى كۆرۈپ قالىدىغانلىقىمغا ئىشىنەتتىم. شۇ كۈننى، شۇ قىزنى كۈتەتتىم. ئەسلىدە ئاشۇ كۈن تۈنۈگۈن كېچە ئىكەن، ئاشۇ قىز سىز ئىكەنسىز!

تۇۋا، مەنمۇ شۇنداق ئويلاپ كەلگەن، شۇنداق بىر كۈننى، شۇنداق بىر يىگىتنى كۈتۈپ كەلگەن ئەمەسمىدىم. نەقەدەر ئوخشاشلىق-ھە!

گېپىمىز كەلگۈسىگە يۆتكەلدى. بىزنىڭچە، كەلگۈسى تۇرمۇشىمىز ئاشۇ ئاخشامدىكى، ھەتتا ئۇنىڭدىنمۇ گۈزەل بولۇشى كېرەك ئىدى...

ئېسىڭىزدىدۇر زاھىرە، ئەتىسى سەنمۇ ئىشقا كېلىپسەن.

— تۇۋا، ئەجەب ئىكەنسەن، ئاغرىپ قالسام، نېمە بولدۇڭ دەپ ئۆيگە كېلىپمۇ قويمىدىڭ، — دەپ رەنجىدىڭ سەن.

— خاپا بولما ئاداش، ئاخشام جىددىي ئىشىم چىقىپ قالدى، — مەن «شۇنداق» دېگەن سۆزنى سوزۇپ ئېيتتىم. شۇ تاپتا چىرايىمدىن، كۆزۈمدىن، ياق، پۈتۈن ۋۇجۇدۇمدىن كۈلكە جىلۋە قىلىپ تۇرۇۋاتقاندەك

بىلمەيتتى. سەن نېمىشقىدۇر سىزىۋالغاندەك قىياپەتتە ماڭا قارىدىڭ.

— بەك خۇشالغۇسەن، ماھىرە؟ — تەئەججۇپ بىلەن سورىدىڭ سەن.

مەن بويۇنغا گىرە سالدىم.

— سەن مەندىن رەنجىپسەن، لېكىن تونۇگۈن مەنمۇ سېنىڭدىن رەنجىگەنىدىم، مەن شۇنچە خۇشال بولغان كۈندە ئاغرىپ قاپتۇ دەپ ئاغرىنغانىدىم.

— نېمە خۇشاللىق؟ نېمە، تەلەت؟ — سەنمۇ خۇشاللىق بىلەن سورىدىڭ.

— تەلەت بىلەنلا قاپسەنغۇ؟ — دېدىم مەن لەۋلىرىڭنى ئۇچلاپ، — ئۇ مېنىڭ تەلەت ئاكامغۇ.

— ئەمىسە... — سەن بىردىنلا قاتتىق چۆچۈپ كەتتىڭ ۋە ئۆزۈڭنى مېنىڭدىن يىراقلاشتۇرۇپ گويا مېنى تۇنجى قېتىم كۆرۈۋاتقاندەك، يەنە كېلىپ بىر ھەيرانلىق ئىچىدە قالغاندەك، چەكچىيىپ قاراپ قالدىڭ، ئاندىن بىردىنلا توۋلىۋەتتىڭ، — نېمە؟ بارىجان؟!

مەن ئالدىراپ ئاغزىڭنى ياپتىم ۋە ھودۇققاندەك ئەتراپىمغا قارىدىم.

— راست دەۋاتامسەن، ماھىرە؟ — دەپ پىچىرلىدىڭ سەن، ئاھاڭىڭدىن نارازىلىق، ھودۇقۇش ئالامەتلىرى چىقىپ تۇراتتى.

مەن سېنى قۇچاقلىدىم.

— مەن بەختلىكمەن زاھىرە، شۇ قەدەر بەختلىكمەن! — دەپ پىچىرلىدىم مەن ئۆز-ئۆزۈمگە سۆزلەۋاتقاندەك.

سەن جىمىپ كەتتىڭ. لېكىن بۇ ھالەت مېنىڭ خۇشاللىقىمنى سۇسلاشتۇرالمايتتى. سەنمۇ ئۆز خىيالىڭ بىلەن، مەنمۇ ئۆز خىيالىم بىلەن خىيالى ئۇزۇن ئولتۇرۇپ قالدۇق.

— زادىلا ئىشەنگۈزۈم كەلمەيۋاتىدۇ، — بىردىنلا سۆزگە كىرىشتىڭ سەن، — ئۇنى ئەمدى كۆرۈشۈڭغۇ.

— لېكىن مەن ئارزۇلىرىمدا، تەسەۋۋۇرىمدا كۆرگىلى نەچچە يىل بولدىغۇ. شۇڭا مەن ئۇنى تۇنجى كۆرۈشۈمدىلا ئۇ ماڭا گويا كونا تونۇشتەكلا بىلىندى. ئۇمۇ ھەم شۇنداق دەيدۇ.

— چۈشەنمىدىم، زادىلا چۈشەنمىدىم، — سەن كاجلىق بىلەن بېشىڭنى چايقىدىڭ، — شۇنچە تېز، شۇنچە تاسادىپ-ھە؟

— چۈشەنمىگۈدەك نېمىسى بار، — دەپ مورەڭدىن قۇچاقلىدىم ۋە بېشىمنى بېشىڭغا يېقىپ پىچىرلىدىم، — ئېسىڭدىمۇ، ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇغان كىتابلىرىمىز. ئاتابېك بىلەن كۈمۈش، پەرھاد بىلەن شىرىن، لەيلى بىلەن مەجنۇن، يەنە كىم كىملەر ئاشۇنداق تاسادىپلىق ئىچىدە بىر-بىرىنى ياخشى كۆرۈپ قالغانغۇ!

— تۇرمۇش پۈتۈنلەي كىتابتىكىدەك بولامدۇ. ئوتتۇرا مەكتەپتىكى خام خىياللار بىزنى ئوقۇشتىن قالدۇرغانىدى. ئەمدىكىسى بىزنى ئۆمۈرلۈك پۇشايمانغا قويمىسۇن يەنە. بىز خىيالى چوڭ بولۇپ قالدۇق.

— نەدىكى گەپلەرنى قىلىۋاتىسەن! — دېدىم مەن قايىل بولماي، — سەنمۇ مەۋلان بىلەن تاسادىپ تونۇشتۇڭ. تېزلا ئەپلىشىپ قالدىڭغۇ.

— تاسادىپ تونۇشقان بىلەن نەچچە-نەچچە ئايلار ئادەتتىكى تونۇشلۇقىمىز بىلەن ئۆتتۇق. ھايات، كەلگۈسى توغرىسىدا نۇرغۇن سۆزلەشتۇق، شۇ جەريانىدا بىر-بىرىمىزنىڭ مىجەز-خۇلقىمىزنى چۈشىنىشتۇق...

— مەن بۇنداق بولۇشىنى ياقتۇرمايمەن، — مەن گېپىڭىنى بۆلدۈم. ئەسلىدە مەن: «مېنىڭچە بۇنى مۇھەببەت دېيىشكە بولمايدۇ» دېمەكچى ئىدىم. لېكىن كۆڭلۈڭنى ئايىدىم، — مەن مۇشۇ 30 نەچچە سائەت ئىچىدە ئۇنىڭ ھەممە نېمىسىنى چۈشىنىپ بولغانىدەك، ئۇمۇ ھەم شۇنداق بولغانىدەك ھېس قىلىمەن. بولدىلا، تالاشقۇرمەيلى. تۇرمۇش دېگەن بىر خىللا بولۇۋەرمەيدىغۇ، ئەگەر شۇنداق بولۇپ قالسا، ئۇنىڭ نېمە مەزىسى بولسۇن! مەن ھەممە ئىشنىڭ ئۆزگىچە بولۇشىنى، تاسادىپىيلىق ئىچىدە يۈز بېرىشىنى ياخشى كۆرىمەن.

— ۋاي خىيالپەرەسەي! — دېدىڭ سەن مەگزىمنى بوشقىنە چىمدىپ قويۇپ، — بىراق تەلئەتكە ئۇۋال بولدى - دە!

— خۇشاللىقىمدىن ئورتاق بولىدۇ دەپ سېنى كۆرۈشكە ئالدىرىسام، نەدىكى كەپلەرنى قىلىپ كەتتىڭ! بۇ گەپكە يەنە تەلئەت ئاكامنى ئارىلاشتۇرۇۋالغىنىڭ نېمىسى؟ مەن ئۇنى ئاكامدەك كۆرىمەن. ھۆرمەتلەيمەن شۇ! ماڭا قارا. سەن مەۋلانغا خەۋەر قىلىپ قوي، كەچتە تەلئەت ئاكام بىلەن بارىجاننى ئېلىپ ئۆيگە كەلسۇن. ئىككىمىز ئىشتىن چىقىپ ئۇدۇل بىزنىڭكىگە كېتەيلى.

— داداڭ بىلەن ئاپاڭغا كۆرسىتىشكە ئالدىراپسەن - دە، ئاپاڭ خەۋەردار بولغان ئوخشىمامدۇ.

— ياق، ئۇلارغا تەلئەت ئاكامنىڭ تۇغقىنى كەپتۇ دېۋىدىم، چاقىرىۋېلىشقا ئالدىرىدى.

— ھە، ئۇلار تەلئەتنىڭ ھۆرمىتى ئۈچۈن شۇنداق قىلماقچى بوپتۇ - دە، ئاپاڭ ماڭا نەچچە قېتىم دېگەنىدى...

بولدى، بولدى، قاپىقىڭنى تۈرمىگىنە ئاداش، دېمىدىم، بولدىمۇ؟ بىراق، ئۇ ئىشنى ئاتا - ئاناڭ ئۇقسا ئۇنارمۇ؟

— ئۇنايدۇ، مەن ئۇنىتىمەن! — دېدىم مەن ئىشەنچ بىلەن، — لېكىن سەن مەۋلانلارغا ئېيتماي تۇر.

يۇرتىمىزدىكى كىشىلەرنىڭ ئېيتىشىدىچە شائىرنىڭ يېتەرلىك ياخشى بولۇشىغا يارىشا، ئۆيىمىزمۇ كەڭتاشا، شۇنداقلا ياخشى سەرەمجانلاشتۇرۇلغانىدى. لېكىن ماڭا بارىجاننىڭ ئالدىدا ئۆينىڭ قايسىدۇر بىر يەرلىرى چېچىلىپ قالىدىغاندەك بىلىنەتتى. ئۇنىڭ ئۆيگە، ئۆيدىكى جابدۇقلارغا ھەۋەس بىلەن قاراپ كەتكىنىنى سەزگىنىمدە، كۆڭلۈم خاتىرجەم بولدى.

دادام مېھمانلار بىلەن كۆرۈشۈپ بولۇپلا ئاغىنىسىنىڭكىگە كەتكەن. ئاپام ئاشخانىدا ئالدىراش ئىدى. بىز بەشەيلەن ھەر ھالدا كۆڭۈللۈك پاراڭلىشىپ ئولتۇردۇق. لېكىن مەن كەيپىياتىمنىڭ مەۋلاننىڭ ئۆيىدىكىدەك تازا يۇقىرى ئەمەسلىكىنى، بارىجان ئىككىمىزنىڭ پات - پات بېقىشقانلىقىمىزنى سېزىپ قالدىمۇ قانداق، تەلئەتنىڭ كەيپىياتىنىڭ تۆۋەنلەپ كەتكەنلىكىنى تۇيۇپ قالدىم. ئۇنىڭغا ئىچىم ئاغرىپ قالدى، لېكىن كۆزلىرىم بارىجاننىڭ ئوتلۇق كۆزلىرى بىلەن ئۇچراشقان ھامان، بۇ تۇيغۇنى ئۇنتۇپ قالاتتىم.

شۇ ئاخشام مەۋلاندىن رەنجىپ قالدىم. ئەسلىدە مەن سىلەرنىڭ كەچكىچە — يېرىم كېچىگىچە ئولتۇرۇشۇڭلارنى خالايتتىم. لېكىن سائەت توققۇز يېرىم بولۇشى بىلەنلا، مەۋلان:

— ئوبدان ئولتۇردۇق. كۆپ كايىپسـ

لەر، خىيالى كەچ بولۇپ قالدى، دۇئا قىلمايلەۋ،—دەپ ئىككى قولىنى كۆتۈردى. تەلئەت شۇ ھامان ئۇنىڭغا ئەگەشتى، بارىجان ماڭا قارىدى. مەن پىغىلۋەتكىلى تاسلا قالدىم. لېكىن ئۇ ئامالسىز-دە. ئۇمۇ ئاستا قولىنى كۆتۈردى.

مېنىڭ رەنجىشىم، ئاپامنىڭ كايىشلىرىغا قارىماي، سىلەر قوزغالدىڭلار.

مەن سىلەرنى ئۈزىتىپ پەسكە چۈشتۈم. ئەگەر ئوغول بالا بولغان بولسام، ئۈزىتىپ قويۇش بەختىدىن بەھرىمەن بولالتتىكەنمەن. ئامال قانچە سىلەر بىلەن، ئېنىقراقى، بارىجان بىلەن بىللە ماڭالمىدىم. مەن سىلەرنىڭ قاراڭلار يۈتكۈچە قاراپ تۇردۇم. دوقمۇشتىن بۇرۇلىدىغان چاغدا بىرسى ئارقىسىغا قاراپ قويدى. بۇ، بارىجان ئىدى. ھېسسىياتىم داۋالغۇپ كەتتى، ئارقاڭلاردىن يۈگۈرۈشكە تاسلا قالدىم.

ئەتە كەچ ئۇنىڭ بىلەن يەنە ئۇچرىشىدىغانلىقىمنى، يەنە بەخت تۇيغۇسىغا چۆمۈلىدىغانلىقىمنى ئويلىغىنىمدا، روھىم كۆتۈرۈلۈپ، بايىقى كۆڭۈلسىزلىك ھېسسىيات غايىب بولدى.

مەن ئاللىقانداقتۇر بىر چىرايلىق ئاھاڭنى غىڭشىغىنىمچە ئۆيگە چىقتىم ۋە ئاشخانىدا قاچا-قومۇچ يۇيۇۋاتقان ئاپامنىڭ قېشىغا كىردىم.

—مەنمۇ يۇيۇشۇپ بېرەي، ئاپا،—دېدىم مەن ئاپامغا ئەركىلەپ.

—شۇنداق قىلغىنا، بالام،—دېدى ئاپام خۇش بولۇپ،—ساڭا قاچا يۇغۇزۇپ باقمىغىلىمۇ ئۇزۇن بولدى.

مەن يۇيىمەن، بۇ قاچىلارنىڭ ئىچىدە بارىجاننىڭ قولى تەگكەن، لېۋى تەگكەن قاچىلار بار. ئۇلارنى تۇتسام گويا...

كۆڭلۈم سىرىمنى ئاپامغا دېگۈم كەلدى. لېكىن ئۇنىڭ چۆچۈپ كېتىشىنى بىلەتتىم.

—ئاپا، تەلئەت ئاكامنىڭ تۇغقىنى قانداقراق كەن؟—سورىدىم مەن يۈرىكىم دۈپۈلدىگەن ھالدا.

—ئۆزىغۇ چىرايلىق بالىكەن، گەپ-سۆزلىرىمۇ جايىدا كۆرۈنىدۇ. لېكىن نېمىشقىدۇر ماڭا تازا يېقىپ كەتمىدى. ھەر قانچە بولسىمۇ تەلئەتجانغا يەتمەيدىكەن. تەلئەتجان بەلەن بالا جۇمۇ، ئۇنىڭ...

—نەرى ياقمىدى ساڭا؟—دېدىم مەن ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈپ، شۇ تاپتا تېرىكىپ قالىدىغاندەكلا تۇراتتىم. مەن بىلىمەن، دادام بىلەن ئاپامغا تەلئەتتىن ئۆزگىسى ياقمايدۇ زادى.

—كۆزلىرى،—دېدى ئاپام پەرۋاسىزلىق بىلەن.

—كۆزلىرى بەك چىرايلىققۇ.

—مەنمۇ سەت دېمىدىمغۇ. بىراق ئۇ كۆزلەرنىڭ تېگىدە يەنە بىر كۆز باردەكلا كۆرۈنىدۇ.

—شۇمۇ گەپ بوپتۇ،—دېدىم مەن زاڭلىق قىلىپ،—مېنىڭ كۆزۈم شۇنچە ئۆتكۈر تۇرۇپ بۇنى بايقىماپتىمەن. سېنىڭ خىرە كۆرىدىغان بۇ كۆزلىرىڭ قانداق كۆرىدىكىن.

—كۆڭلۈمنىڭمۇ بىر ئۆتكۈر كۆزى بار ئەمەسمۇ، بالام.

ئاپامنىڭ بۇ سۆزلىرى تولىمۇ تېتىقسىز بىلىندى. مەن ئۇنىڭغا سىرىنى ئېيتىشنىڭ ۋاقتى ئەمەسلىكىنى بىلدىم. شۇڭا گەپنى يۆتكىۋەتتىم. بىلى-

مەن، دادام بىلەن ئاپامنىڭ كۆزىدە تەلئەتلا بار. دېمىسىمۇ، ئۇ ناھايىتى ئاق كۆڭۈل، سەمىمىي يىگىت، جىنغۇرلۇقىنى ھېسابقا ئالمىغاندا مىجەزخۇلقىغا ئىشەن قويالمايمەن. لېكىن ئۇ بارىچاندەك ھېسسىياتقا باي ئەمەس، ئادەمنى يېتىشتۈرىدىغان، ئادەمنى بەختىنىڭ، ھاياتىنىڭ نېمىلىكىنى ھېس قىلدۇرىدىغان بىر مۇھىم نەرسە ھېسسىيات ئەمەسمۇ؟ ھېسسىياتقا گاداي ئادەم، كىشىنىڭ قەلبىنى ئۆزىگە قانداقمۇ جەلپ قىلالايدۇ؟ كىشىنى قانداقمۇ بەختلىك قىلالايدۇ؟

ئۆيدىكىلەر بىلەن مېنىڭ ئوتتۇرامدا بىر ئېلىشىشنىڭ بولىدىغانلىقىنى ئېنىق چۈشەندىم. لېكىن مەن بۇنىڭدىن غەم قىلمايتتىم. چۈنكى ئۇلار مېنى ياخشى كۆرىدۇ. مېنىڭ ئۈچۈن ياشايدۇ. شۇنداق ئىكەن، ئۇلار مېنىڭ رايىمغا باقماي قالامدۇ!

8

مەۋلان ئەتىسى ئەتىگەندىلا مېھمانخانىدا پەيدا بولۇپ قالدى.

— ئاخشام ئەجەب سەت ئىش قىلدىڭىز - ھە! — دېدىم مەن ئۇنىڭ بىلەن تىنچلىق سورىشىپ بولۇپلا.

— مەنمۇ ياخشى ئىش قىلدىم دەپ ئويلايمەن.

شۇ چاغدىلا ئۇنىڭ چىرايىدا ئىلگىرىكى خۇشخۇيلۇقىنىڭ يوقلۇقىنى سېزىپ قالدىم. «زاھىرە ئېيتىپتۇ - دە، — دەپ ئويلىدىم مەن، — مەۋلان ئاغىنىسىنىڭ غېمىنى يەپ بۇ يەرگە كەلگەن ئوخشايدۇ.»

— تۇرۇپ تۇرۇڭ، زاھىرەنى چاقىرىپ قوياي، — دېدىم مەن ۋە ئالدىراپ ئارقامغا بۇرۇلدۇم.

— چاقىرماڭ ماھىرە، مەن بۈگۈن زاھىرەنى ئەمەس، سىزنى ئىزدەپ كەلدىم، — دېدى مەۋلان بىر خىل قەتئىي ئاھاڭدا.

— مېنى؟ — دېدىم مەن كۈلۈپ، — ئاخشام زاھىرە بىلەن بىر نېمە دېيىشىپ قالغان ئوخشىمامسىلەر؟ لېكىن مەن ئاراڭلارغا چۈشمەيمەن، ئۆزۈڭلار ھەل قىلىۋېلىڭلار.

— زاھىرە بىلەن ئوبدان بىز، بىراق سىز بىلەن بىر نېمە دېيىشىپ قالىدىغاندەك تۇرىمەن.

— مەن بىلەن؟ — دېدىم مەن ئۆزۈمنى ھەيرانلىققا سېلىپ، — مەن نېمە قىلىپتىمەن؟

— ماھىرە بىز خېلى ئوبدان تونۇشۇپ قالدۇق، — دېدى مەۋلان سەل قىينالغاندەك قىياپەتتە كەڭ پېشانىسىنى سىلاپ قويۇپ، — شۇڭا سىز رەنجىمىسىڭىزمۇ مەيلى، بىر سۆزلىشەي دەپ ئالدىڭىزغا كەلدىم. مېنى ئاخشام سەت ئىش قىلدىڭىز دەيسىز، سىز ھېلىقى بارىچان بىلەن كۆز بېقىشىپ ئولتۇرسىڭىز، مەن شۇنداق قىلىۋالسۇن دەپ ئولتۇرۇۋەرسەم بولامتى...

— زاھىرە كۆز بېقىشقىنى يوقۇقۇ! — مەن توڭلا تەگدىم، — سىز نېمانچە كوچەپ كېتىسىز؟

مەۋلان جىلى بولغاندەك قىياپەتتە ئېڭىكىنى سىلىدى.

— ئوبدان سۆزلىشەيلى ماھىرە، ئارىدا رەنجىش بولمىسۇن. راستىنى ئېيتسام، ئاخشام شۇ ئىشنى بايقىغىنىمدا، گويا زاھىرە شۇنداق قىلىۋاتقاندەك ئولتۇرالمايلا قالدىم. تۇۋا،

ماھىرە نەزەرى ئۈستۈن، ئېغىر - بېسىق قىزدەك تۇرۇۋىدى، بۇ نېمە ئىش ئەمەدى دېدىم. شۇ چاغدا بىچارە ئاغىنەم تەلئەتكە قاردىم. ئۇ مەندىن بۇرۇن سەزگەن ئوخشايدۇ. چىرايى ئاقىرىپ كېتىپتۇ.

— نېمىشقا ئەمدى؟ — مەن تېخىچە نىقاپىنىڭ ئىچىدە ئىدىم.

— بىلمەسكە سالماڭ، ئۇنىڭ سىزنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى سىز بىلىسىز، لېكىن ئۇنىڭ سىزنى نەقەدەر ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى بىلمىسىڭىز كېرەك. ئۇ سىز بىلەن تونۇشقاندىن بېرى يىل ئۆتتى. شۇ بىر يىلنى ئۇنىڭ قانداق ئازاب ئىچىدە ئۆتكۈزگەنلىكىنى بىر ئۆزى بىلىدۇ، بىر خۇدا بىلىدۇ. مەنمۇ ئازراق بىلىمەن.

— لېكىن مەن... — مەن نىقابىتىن چىقىشقا مەجبۇر بولدۇم.

— بىلىمەن ماھىرە، سىز ئۇنى ھۆرمەت قىلىسىز، لېكىن ياخشى كۆرمەن دېيەلمەيسىز. شۇنداققۇ؟ — مەۋلان سەل تىترىتىۋېلىپ ئاندىن سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، — لېكىن تەلئەت سىزنى بەكلا ياخشى كۆرىدۇ. سىز ھەقاچان ئۇنى جىمغۇر، ئىككى ئېغىز تاتلىق گېپى يوق دەيدىغانسىز. ئۇ پەقەت سىزنىڭ ئالدىڭىزدىلا شۇنداق. ئۇ شۇنچە خۇشچاقچاق، شۇنچە خۇشخۇي يىگىت! مەن ئۇنىڭغا دادىللىراق بولغىن دەپ نۇرغۇن قېتىم ئېيتتىم. لېكىن مۇھەببەت بەزىدە ئادەمنىڭ تىلىنىمۇ گال قىلىپ قويىدىغان ئوخشايدۇ.

مەن ئۈن - تىنسىز يەرگە قاراپ تۇرۇۋەردىم. شۇ تاپتا مەن: «مەۋلان ئاغىنىسى ئۈچۈن يالغان ئېيتىۋاتىدۇ» دەپ ئويلاۋاتاتتىم. كۆز ئالدىمغا ھېلىقى قولاقلار كەلدى.

— مەن ئۇنىڭغا: «ئۆزۈڭنى ئازابلىغۇچە، ماھىرەگە كۆڭلۈڭدىكىنى دەۋەت، بۇنىڭغا كۆنمىسەڭ مەن دەي» دەپ باقتىم. لېكىن ئۇ زادىلا كۆنمىدى. ئۇ بىرلا نەرسىدىن — سىزنىڭ: «مېنى قۇتۇلدۇرۇپ قويغانلىقى ئۈچۈن، بەدەل تەلەپ قىلىۋاتىدۇ» دەپ ئويلاپ قېلىشىڭىزدىن قورقىدۇ.

بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاۋېتىپ ھېلىقى قورقۇنچلۇق ئاخشام ئېسىمگە چۈشتى. بىردىنلا تەلئەتكە يەنە ئىچىم ئاغرىپ قالدى. لېكىن بۇ پەقەت ئىچ ئاغرىتىشلا ئىدى، ئاران ئېرىشكەن بەختىمنى ئىچ ئاغرىتىشقىلا تېگىشىۋېتىشىم زادىلا مۇمكىن ئەمەس ئىدى.

— مەن تەلئەتنىڭ كۆڭلىنى چۈشىنىمەن، — دېدىم مەن ئاخىر ئېغىز ئېچىپ، — بىراق مېنىڭ نېمە ئامالىم بار؟ مەن ئۇنى ھۆرمەتلەيمەن، لېكىن ھېلىقىدەك ھېسسىيات يوق.

— ھېسسىيات بولمىسا، ئۆز ئارا چۈشىنىش جەريانىدا يېتىلدۈرگىلى بولىدۇغۇ، ماھىرە، — دېدى مەۋلان ئويچان قىياپەتتە، — زاھىرە بىلەن مېنىڭ ئوتتۇرامىزدىكى ھېسسىياتىمۇ شۇنداق يېتىلدى ۋە يېتىلىۋاتىدۇ. ئۆز ئارا چۈشىنىش ئاساسىدا ئاستا - ئاستا يېتىلگەن ھېسسىيات پۇختا بولىدۇ ئەمەسمۇ.

ئاخشام قايتىپ كېتىۋېتىپ زاھىرەدىن باردىجان ئىككىسىلارنىڭ ئىشىنى ئاڭلاپ ھەيران قالدىم. كېچىچە ئويلاپمۇ ھېچ تېگىگە يېتەلمىدىم. سىز ئۇنىڭ بىلەن ئەمدىلا تونۇشتىڭىزغۇ. ئۇنىڭ تۇرمۇشقا،

مۇھەببەتكە بولغان قارىشىنى چۈشەنەمسىز؟ ئۇنىڭ قەلبىنى، نېمىلەرنى ئويلايدىغانلىقىنى، مىجەز-خۇلقىنى چۈشىنەمسىز؟

— چۈشىنىمەن! — دەۋەتتىم مەن ئۆزۈمنى تۇتالماي.

— سىزگە شۇنداق تۇيۇلۇۋاتقاندۇ ھەقاچان، — دېدى مەۋلان سەمىمىي ئاھاڭدا، — بەلكىم سىزگە ئۇ تۇرمۇش توغرىسىدا، مۇھەببەت توغرىسىدا ئاجايىپ سۆزلەرنى قىلغاندۇ. توغرا، ئۇ سۆزلەشنى ئوبدان بىلىدىكەن، ئۆزىمۇ چىرايلىق يىگىت ئىكەن. لېكىن مېنىڭچە سىز ئۇنى مەن چۈشەنگەنچىلىك چۈشەنمەيدىغانسىز. ھازىرغۇ پۇلنىڭ گېپىنى، قاقتى-سوقتى قىلىشنىڭ گېپىنى قىلىدىغان كىشىلەر تولا، شۇڭا بۇ گەپلەر كىشىلەرگە ئانچە غەلىتە ئاڭلانمايدىغان بولۇپ قالدى. لېكىن بارىجاننىڭ ئاغزىدىن بۇنداق گەپنىڭ چۈشمەيدىغانلىقى ئادەمنىڭ كۆڭلىنى غەش قىلىدۇ.

— ماڭا ئۇنداق گەپنى قىلىپ باققىنى يوق، — دېدىم مەن تېرىكىپ. مېنىڭچە، مەۋلان تەلئەت ئۈچۈن بارىجانغا بىر يامان ئەيىبنى ئارتماقچى بولۇۋاتاتتى.

— سىزنىڭ ئالدىڭىزدا قىلمايدۇ-دە، — دېدى مەۋلان مېنىڭ تېرىككىنىمگە پەرۋا قىلماي، — سىز ئۇنىڭدىن كۆڭلۈمنى سوۋۇتۇپ، تەلئەتكە قارىتىش ئۈچۈن شۇنداق دەۋاتىدۇ دەپ ئويلاۋاتقانسىز. راست، دوستۇمنىمۇ ئويلايمەن، لېكىن بۇنىڭ ئۈچۈن يالغان گەپنى توقۇيالمايمەن. بارىجان يەنە...

— بولدى قىلىڭ! — دېدىم مەن سوغۇققىنە، — مۇشۇنچىلىك سۆزلىشەيلى، تەلئەت ئاكامغا ئېيتىپ قويۇڭ، مەندىن رەنجىمىسۇن.

مەۋلان ئۆز مەقسىتىنى چۈشەندۈرەلمىگەنلىكى ئۈچۈن جىدلى بولغاندەك قىياپەتتە: «ھەي ...» دەپ يەرنى قاتتىق تەپتى ۋە:

— بوپتۇ ماھىرە، مەن كېتەي، مېنى چۈشەنمىدىڭىز، بىزنى چۈشەنمىدىڭىز. لېكىن بىز يەنىلا سىزنىڭ دوستىڭىز، — دېدى-دە، مېنىڭ: «زاھىرەنى چاقىرىپ بېرەي» دېگىنىمگىمۇ قۇلاق سالماي دەرۋازىدىن چىقىپ كەتتى.

مەن مەۋلاننىڭ بارىجان توغرىسىدا قىلغان كېيىنكى سۆزلىرىگە ئىشەنمىدىم. نېمىشقا ئىشەنگۈدەكمەن؟ مەن سۆيگەن ئاشۇ ئاجايىپ يىگىتنىڭ ئاغزىدىن ئۇنداق سۆزلەرنىڭ چىقىشى مۇمكىنمۇ؟ ئۇ مۇھەببەت ئۈچۈن يارالغان، ئۇ مۇھەببەتنى ئويلايدۇ، مۇھەببەتنى سۆزلەيدۇ. ئۇ مېنى ئويلايدۇ، ماڭا بولغان مۇھەببىتىنى سۆزلەيدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن مەن بەختلىكمەن، شۇنىڭ ئۈچۈن مەن ئۇنىڭكى!

راست گەپنى ئېيتماي نېمە قىلاي؟ گەرچە مەن بارىجانغا شۇ قەدەر ئىخلاس قىلىدىغان بولسامۇ، مەۋلاننىڭ سۆزلىرى كۆڭلۈمنى غەش قىلىپ قويدى. بارىجان راستتىنلا مەۋلاننىڭ ئېيتقىنىدەكمۇ؟ ياق، ياق، بۇ مۇمكىن ئەمەس. مەۋلاننىڭ مەقسىتى ئېنىق تۇرمامدۇ، ئۇ قەدىناس دوستى ئۈچۈن جېنىنىمۇ ئايىمايدىغان تۇرسا، بىرەر ئىككى ئېغىز يالغاننى توقۇۋېتىشتىن يانامدۇ. شۇلارنى ئويلىغىنىمدا كۆڭ-

ئۈگىدىكى غەشلىك يەنە غايىب بولدى.

كەچتە ئۇچرىشىش ۋاقتىنى تاقەتسىزلىك بىلەن كۈتتۈم.

— ماھىرە، بىر گەپنى ئېيتسام خاپا بولامسىز؟ — تۇساتتىن بارىجان شۇ ئاخشىمى ئۆزدىمىزنىڭ لەززەتلىك پاراڭلىرى قىزغىن داۋاملىشىۋاتقاندا شۇنداق دەپ قالدى. مەن چۆچۈدۈم، مەۋلاننىڭ سۆزلىرى ئېسىمگە كەلدى، ئىختىيارسىز تولغۇلدۇم.

— نېمە گەپ؟ — دېدىم مەن بوشقىنە، ئاۋازىمۇ ۋۇجۇدۇمدەك تىترەپ كەتتى.

— مەن قانداق قىلاي ئەمدى، — بارىجان مېنى چىڭ قۇچاقلىدى ۋە پەس ئاۋازدا، — مەن، مەن ئەتە سەھەردە قايتاي دەۋاتىمەن.

مەن ئۆزۈمنى تارتىپ ئۇنىڭ چىرايىغا لاپپىدە قارىدىم ۋە ئۇ ھازىرلا كېتىپ قالىدىغاندەك، ئۇنىڭ باغرىغا تىقىلدىم. يۈرىكىم ھىجران ئەندىشىسىدىن ئېچىشتى.

— نېمىشقا؟ يەنە بىر ھەپتە تۇرماقچى بولغانىدىڭىزغۇ؟ — ئاۋازىم بوغۇلدى، مېنى يىغا تۇتتى.

— نېمە دېسەم بولار، — دېدى ئۇ گەپ قىلىشتىن قىينالغاندەك.

— مېنى قىينىماي تېزراق دېسىڭىزچۇ، نېمە ئىش بولدى؟ ياكى ... ، — بىردىنلا تەلەت بىلەن مەۋلان ئېسىمگە چۈشتى، ئۇلار بارىجانغا قوپاللىق قىلغان ئوخشايدۇ-دە، مۇنداقمۇ چىدىغاسلىق بولامدۇ. مەن تېخى ئۇلارنى ھۆرمەت قىلىپ، دوست بىلىپ يۈرۈپتىمەن. ياق، مەن ئۇلارنى بوش قويمايمەن، ئۇلار بىلەن سۆزلىشىمەن، ئۇلارنىڭ قىلغىنىنىڭ پەسكەشلىك ئىكەنلىكىنى يۈزىگە سالىمەن!

— خاتىرجەم بولۇڭ، ماھىرە، مەن بىر كىم بىلەن دېيىشىپ قالمىدىم، — دېدى بارىجان كۆڭلۈمدىكىنى ئۇققۇۋالغاندەك، — بىراق مەن بىر خىل ۋىجدان ئازابىدا قالدىم. ئۆزىڭىز سەزدىڭىزمۇ-يوق، ئۇنى ئۇقمىدىم، لېكىن مەن سېزىپ قالدىم. تەلەتنىڭ سىزنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى سېزىپ قالدىم. تەلەت مېنىڭ تۇغقىنىم، شۇنى ئويلىغىنىمدا مېنى بىر خىل ۋىجدان ئازابى قاپلىۋالدى. ئۇنىڭ غەمكىن چىرايىنى كۆرۈشكە يەنە تاقەت قىلالمايمەن. شۇڭا كېتەي دېگەنىدىم.

بەدىنىمگە بىر خىل ئىللىق سېزىم تارقالدى، يۈرىكىم خۇشاللىقتىن دۈپۈلدەپ كەتتى. مەن سۆيگەن، مېنى سۆيگەن يىگىت نەقەدەر ئالىيجاناب-ھە! بۇنداق ئالىيجانابلىقنى قىلالايدىغان كىشىلەر كۆپمۇ!

— تۇغقىنىڭىزغا چىدىيالمايدىكەنسىز، مېنى تاشلاپ كېتىشكە چىدايدىكەنسىز-دە، — دېدىم مەن ئەركىلەپ.

ئۇ مېنى باغرىغا تارتتى ۋە تەشنالىق بىلەن بىر ھازىغىچە سۆيدى. ئاندىن يۈزۈمنى ئىككى ئالقىنىنىڭ ئارىسىغا ئېلىپ، پېشانەمگە پېشانىسىنى تەگكۈزۈپ تۇرۇپ پىچىرلىدى:

— سىزدىن ئايرىلىشقا ھەرگىز چىدىيالمايمەن، جېنىم. سىز بىلەن ئۇچراشقان چېغىمدا پۈتۈن جاھاننى ئۇنتۇيمەن، گويا بۇ جاھاندا ئىككىمىزلا باردەك بىلىنىدۇ. ئۆز-ئۆزۈمگە: «مېنىڭدىنمۇ بەختلىك ئادەم بارمىدۇ؟» دەپ سوئال قويىمەن. ئارقىدىنلا، ياق، مېنىڭدىن بەختلىك ئادەمنىڭ بولۇشى

مۇمكىن ئەمەس. چۈنكى ئۇلارنىڭ ماھىرەسى يوق، مېنىڭ ماھىرەم بار دەيمەن. سىز بىلەن ھەر قېتىم كۆرۈش- كەندە ھەممىنى ئۇنتۇسام، سىز بىلەن خوشلاشقاندىن كېيىن چەكسىز قاراڭغۇ- لۇق ئىچىدە تەنھا قالغاندەك غېرىب- سىنىمەن. ئەتىكى ئۇچرىشىشنىڭ يې- تىپ كېلىشىنى تۆت كۆزۈم بىلەن كۈ- تىمەن. مەن بۇنداق ھالغا چۈشۈشۈمنى شۇ چاغقىچە خىيالىمغا كەلتۈرۈپ باق- مىغانىدىم. بىراق سىز مېنى مۇشۇن- داق قىلىپ قويدىڭىز، ماھىرە.

مەن ئۇنىڭغا تېخىمۇ چىڭ يېپىشىپ كۆزلىرىمنى يۇمدۇم. مەن بىر كۈن ئاخ- شامنىڭ مەڭگۈ داۋاملىشىشىنى، ئۇنىڭ ھېسسىياتقا باي، مۇھەببەتكە باي تات- لىق سۆزلىرىنىڭ كۆزى پۈتمەس بۇلاق- تەك زادى توختاپ قالماسلىقىنى ئارزۇ قىلاتتىم.

— تەلئەتىڭمۇ سىزنى ياخشى كۆر- دىغانلىقىنى سېزىپ قالغانمىدا، — دېدى ئۇ قولىنى بېلىمگە ئۆتكۈزۈپ، — بىر خىل كۈچلۈك رەشىك ئوتى يۈرىكىمنى كۆيدۈردى. سىزنى مېنىڭدىن ئۆزگە ھېچكىمنىڭ ياخشى كۆرۈشكە ھەققى يوق! مەن غەزەپلەندىم. لېكىن ئوب- دانراق ئويلاپ باقسام، يەنىلا مەن بەختلىك، ئۇ بىچارە ئىكەن. ئۇ تولىمۇ خۇشخۇي، پاراڭچى يىگىت ئىدى. ئەمدى ئۇ باشقىچە بولۇپ قاپتۇ. تۇغ- قىنىمۇنىڭ ئاشۇ خىيالچان، غەمكىن قىياپىتىنى كۆرۈپ تۇرۇۋېرىشكە كۆڭ- لۈم ئۇنىمىدى. شۇڭا مەن كېتەي دې- دىم. لېكىن سىز مېنىڭ، مەڭگۈ مېنىڭ!

بارچاندىكى ھېسسىيات يۈكسەكلىكى بىلەن ئەخلاقىي يۈكسەكلىكى ئۇنىڭغا بولغان مۇھەببەت ئوتۇمنى تېخىمۇ ياللۇنلاتتۇۋەتتى. ھىجران كىرىلىرىدىن، ھىجران ئازابىدىن شۇ قەدەر قورق- سامۇ، ئۇنىڭ كېتىشىگە قوشۇلدۇم. مېنىڭمۇ تەلئەتكە ئىچىم ئاغرىۋاتاتتى.

— ئۇنداق بولسا قاچان كېلىسىز؟ — دېدىم مەن ئىچكى ئازابىمنى يوشۇ- رۇشقا ئۇرۇنۇپ.

— يات ئارىدا، — دېدى ئۇ ئىشەنچ بىلەن، — ئەمدى كەلسەم، سىزنى ئال- غىلى، سىزنى ئېلىپ كەتكىلى كېلىمەن. ئاتا- ئانىڭىز ئۇنىمارمۇ؟

— ئۇناشنىغۇ ئۇنىمايدۇ، — دېدىم مەن راست گەپنى ئېيتىپ، — مەن ئۇلارنىڭ ياخشى بالىسى، ئۇلارنىڭ مېنىڭدىن ئايرىلىشقا زادى كۆڭلى ئۇنىمايدۇ. لېكىن مەن ئۇندىتىمەن. ئۇلار ئۆزلى- رىنى دەپ قىزىنىڭ بەختىنى توسۇپ قالسا بولمايدىغانلىقىنى چۈشىنىپ قالىدۇ.

بارچان قىزىق لەۋلىرىنى لېۋىمگە ياقتى.

بىز يەنە ئۆزىمىزنىڭ پاراڭغا چۈش- تۇق. مۇھەببەت، ھايات، كەلگۈسى...

بىز ئەتىسى ئەتىگەندە مەن بېكەت- كە ئۆزىتىپ چىقمايدىغان بولۇپ كې- لىشتۇق. ئۇنى تەلئەت ئۆزىتىپ چىقى- دىغانلىقى ئېنىق. ئۇ تەقدىرگە تەن بېرىپ، بۇ ئىشلارغا كۆنۈپ مېنى ئۇن- تۇغىچە بىز شۇنداق قىلىشقا مەجبۇر. چۈنكى تەلئەت ياخشى يىگىت، ئۇنىڭ كۆڭلىنى شۇنچىلىك بىلسىمۇ ئايىما- ساق بولامدۇ!

ئايرىلىش نەقەدەر دەھشەتلىك ئىش- ھە! لېكىن ماڭا تەسەللى بېرىدىغىنى — بىز مەڭگۈ ئايرىلمايدىغان بولۇش

ئۈچۈن ئايرىلماقچىمىز. مەن ئۇنى كۈتىمەن، ئۇ كېلىدۇ، چوقۇم كېلىدۇ!

ئۆيگە قايتىپ كەلدىم. كەچ قالغانلىقىمغا كايىغان ئاپامنىڭ سوئالىغىمۇ جاۋاب بەرمەي خانەمگە كىرىپ كەتتىم. ئەينەككە قاراردىم، يىغىدىن قاپاقلىرىم خېلىلا ئىششىپ قالغانىدى. باردىجاننىڭ كېتىدىغانلىقى يەنە ئېسىمگە چۈشتى. مېنى يىغا تۇتتى. ئۆزۈمنى كاردىۋاتقا ئاتتىم ۋە يۈزۈمنى ياستۇققا باستىم. مەن ئۆزۈمنى چىقارماسلىققا ئۇرۇندۇم. بىراق ئىچ-ئىچىمدىن كېلىۋاتقان يىغا ئاۋاز پەردەمنى غىدىقلىماقتا. مەن بوغۇلۇپ كەتتىم.

— بالام، نېمە بولدۇڭ؟ — دېگىنىچە ئاپام كىرىپ كەلدى، — ۋاي خۇدايىم، يەنە نېمە ئىش بولدى؟ بىرسى بوزەك ئەتتىمۇ؟ شۇڭا سېنى كەچ قالما دەيمەن ئەمەسمۇ!

ئۇ يىغلامسىراپ يەلكەمدىن تۇتتى. مەن ئۇنى قۇچاقلىدىم.

— ئاپا، جېنىم ئاپا، مېنى ھېچكىم بوزەك ئەتمىدى، — دېدىم مەن ئۇنىڭ كۆكسىگە يۈزۈمنى يېقىپ، — ئۇ، ئۇ كېتىدىغان بولدى.

— كىم؟ كىم كېتىدۇ؟ — دېدى ئاپام چۆچۈپ.

شۇ چاغدىلا بىزنىڭ ئىشىمىزنىڭ ئاپام ئۈچۈن تېخى سىر ئىكەنلىكى ئېسىمگە كەلدى. بىراق ئەمدى ئۇنىڭغا بۇ سىرنى ئېيتمىسام بولمايتتى.

— ئاپا، نەچچە كۈندىن ئېيتمىغىنىمغا خاپا بولما، — دېدىم مەن يىغامنى بېسىپ، — بىز ۋەدىلىشىپ قويدۇق، مەن تەلئەت ئاكامنىڭ ھېلىقى تۇغقىنى بىلەن ...

ئاپام ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى. ئۇنىڭ چىرايىدا ھەيرانلىق، چۆچۈش، ئەنسىرەش ئالامەتلىرى ئارىلىشىپ كەتكەنىدى.

— نېمە دەيدىغانسەن، بالام، — دېدى ئۇ بىر ھازادىن كېيىن ئېسىگە كېلىپ، — بۇنداق ئىشتا چېقىشتىلى بولمايدۇ، بالام، مەن بىلەن چېقىشما!

— چېقىشمىدىم ئاپا، دېگەنلىرىم راست!

ئاپام كاردىۋاتقا لاسسىدە ئولتۇرۇپ قالدى. ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن ياش تارامىلىدى.

— مەن پەقەت ئويلىماپتىمەن بالام، سېنىڭ بۇنداق ئالدىراڭغۇلۇق قىلىشىڭنى زادىلا ئويلىماپتىمەن. ئۇ بالىنى كۆرگىنىڭگە تېخى نەچچە كۈنلا بولدىغۇ. شۇنداقمۇ تېز ئىش بولامدۇ؟ مەن سېنى تەلئەتجان بىلەن ... ھەر نېمە بولسا سىناشقان دوست ياخشى. تەلئەتجان شۇنداق ياخشى بالىغۇ، ئەمدى، سەن نېمىشقا ئېزىپ-تېزىپ ...

ئاپام بىلەن ئىككىمىزنىڭ دەتالىشى ئۇزۇنغا سوزۇلدى. لېكىن بىر-بىرىمىزنى قايىل قىلالمىدۇق. نېرىقى ئۆيدىن دادامنىڭ: «ھاي، يېرىم كېچە بولدىغۇ، ئاپىسى، ماھىرە ئەتە ئەتىگەن ئىشقا بارىدىغان تۇرسا، يېنىغا كىرىۋېلىپ كوتۇلداۋېرىپ ئۇنى ئارام ئالغىلى قويمامسەن؟» دەپ تاۋۇشى سۆھبىتىمىزنى ئۈزۈپ قويدى. ئاپام چىقىپ كېتىۋاتقاندا: «ئاپا، سىلەر ئۇنىماسىڭلارمۇ، ئۇنىمىساڭلارمۇ بەرىبىر. مېنى بەختلىك بولسۇن دېسەڭلار رايىمغا قويۇپ بېرىڭلار» دېدىم. ئاپام ئىشىك تۈۋىدە تۇرۇپ قالدى. ئۇ نېمىلەرنى-

دۇر دېمەكچى بولدى - يۇ، ئارقىدىن بې-
شىنى چايقىغىنىچە چىقىپ كەتتى.

كېچىچە بوۋاي - موماينىڭ پىچىرلاش-
لىرى، ئۇھ تارتىشلىرى ئاڭلىنىپ تۇردى.

دوستۇم، خېتىمنى يەنە ئۈزۈپ قو-
ياي، ياخشى چۈش كۆر!

9

ئۇ كەتتى، ئازابلىق ھىجران كۈنلىرى باشلاندى. مەن قاندىقتۇر بىر قىممەتلىك نەرسەمنى يوقىتىپ قويغاندەك تىتىلداش، پەرىشانلىق ئىچىدە قالدىم. قولۇم ئىشقا بارمايتتى، گەپمۇ خۇشياقمايتتى. كېچىلىرىم ئۇيقۇسىز، ئەسلەش، ياش تۆكۈش بىلەن ئۆتەتتى. مەن ئۇنىڭ خېتىنى كۈتەتتىم. دەرۋازىدا پوچتالىيون پەيدا بولۇشى بىلەن، يۈرىكىم ئۈمىد بىلەن كۈچلۈك دۈپۈلدەيتتى. بىر كۈن، ئىككى كۈن ... ئون كۈن ئۆتۈپ كەتتى، ئۇنىڭدىن تېخىچە خەت يوق. ئۇ بىردىلا خەت يازماقچى، بىز ئۈچ كۈندە بىر پارچىدىن خەت يېزىشماقچى بولغان ئىدۇققۇ. ئۇ نېمىشقا جىمىپ كەتتى، يا بىرەر ھادىسىگە ... ياق، ياق، ئاغزىمغا تاش - توپراق!

مەن ئۇنىڭ مۇھەببىتىدىن گۇمان قىلمايتتىم. بىز تەقدىر قوشقان بىر قوشماق. بىزنىڭ بىر - بىرىمىزدىن شۈبھىلىنىشكە ھەققىمىز يوق.

مەن شۇنداق دەپ ئۆزۈمگە تەسەللى بەرگىنىم بىلەن، كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشىگە ئەگىشىپ بىر ۋەھىمىلىك خىيال كۈچىيىپ كېتىۋاتاتتى: مەن ئالدىنىپ قالغاندىمەنمۇ؟!

ئۇنتۇلغۇسىز شېرىن ئەسلىمىلەر بۇ خىيالنى يىراققا قوغلايتتى. بىراق بۇ بىردەملىك ئىدى. بۇ خىيال يەنە پەيدا بولاتتى، يەنە بىزەڭلىك بىلەن ماڭا يېپىشاتتى، يەنە رەھىمسىزلىك بىلەن يۈرىكىمگە سانجىلاتتى.

ئۇ كېتىپ 15 - كۈنى سەن بىر پارچە خەتنى پۇلاڭلاتقىنىڭچە مېنىڭ يېنىمغا يۈگۈرۈپ كىردىڭ.

— سۆيۈنچە! سۆيۈنچەڭنى بەر! — دېدىڭ سەن خەت تۇتقان قولۇڭنى ئېگىز كۆتۈرۈپ.

مەن ساڭا ئېتىلماقچى بولدۇم - يۇ، بىردىنلا ماغدۇرسىزلانغاندەك بولۇپ قالدىم. مەن كۆزلىرىمگە ئىشەنمىگەندەك قولۇڭغا، مېنى بۇ ھالغا سالغان ئاشۇ كونۋېرتقا قاراپ تۇرۇپ قالدىم.

— سۆيۈنچەڭنى بەرمىسەڭمۇ بەرمە، ئاداش، رەڭگىڭنى باشقىچە قىلىپ ئادەمنى قورقاتمىغىنا! چىرايىڭ ئەجەب تاتىرىپ كەتتى، بىرسىگە كۆيۈش توغرا كەلسە، سەنلا كۆيىدەك بولىدەك. 15 كۈندىلا ياداپ شۇمەكتەك بولۇپ قالغىلى تاسلا قالدىڭ.

سەن ئىچ ئاغرىتقان قىياپەتتە مېنى قۇچاقلاپ قويدۇڭ ۋە كونۋېرتنى تۇتقۇزۇپ قويۇپ ئاستا چىقىپ كەتتىڭ.

مەن كونۋېرتقا قارىدىم: مېنىڭ ئادرېسىم، ئىسمىم؛ ئۇنىڭ ئادرېسى، ئۇنىڭ ئىسمى ... بۇ خەت راستىنلا مەن كۈتكەن خەت ئىدى. مەن كونۋېرتنى يۈرىكىمگە باستىم، ھېلىقى تېتىقسىز خىيالىم ئۈچۈن ئۆزۈمنى ئەيىبلىدىم. مېنىڭ ئۇنىڭدىن گۇمانلىنىشقا، ئۇنىڭ مۇھەببىتىگە شەك كەلتۈرۈشكە نېمە ھەققىم بار؟!

مەن كونۋېرتنى ئاۋايلاپ ئاچتىم. ئۇنىڭ تۇنجى خېتىنى يەنە بىر خېتى

كەلگۈچە كۈندە نەچچە-نەچچە قېتىملاپ ئوقۇغانلىقىمدىن بولسا كېرەك، ھازىرمۇ سۆزمۇ-سۆز ئېسىمدە تۇرۇپتۇ.

«جېنىم ماھىرە، مېنىڭ ماھىرەم،— دەپ باشلىغانىدى ئۇ بۇ خېتىنى،— سالامەتمۇسىز؟ مېنىڭ ئۈچۈن سالامەت بولۇڭ.

مەن ۋەدەمگە ۋاپا قىلالمىدىم — ئۈرۈمچىگە بېرىپلا خەت يازىمەن دېگەن سۆزۈمنى ئورۇندىيالمىدىم. ھەتتا ئون كۈنگىچىمۇ قەلەم ئېلىشقا جۈرئەت قىلالمىدىم.

ماھىرە، يۇقىرىقى قۇرلارنى ئوقۇۋاتقىنىڭىزدا، نېمىلەرنى ئويلاپ كېتەرسىز؟ بەلكىم مېنى بىرەر ھادىسىگە يولۇقتىمىكىن دەپ قالارسىز، يەنە بەلكىم كۆڭلى ئۆزگىرىپ قالدىمىكىن دەرسىز. بىراق قەدىرلىكىم، مەن سالامەت، كۆڭلۈم بولسا سىزگە تەلپۈنۈش، سىزنى سېغىنىش بىلەن بەند.

ئادەم بىردىنلا كۈچلۈك مۇھەببەت قاينىمىغا غەرق بولغىنىدا، مۇھەببەتتىن ئۆزگە ھېچ نەرسىنى ئويلاشقا ئۈلگۈرەلمەيدىكەن. مانا مەن شۇنداق بولدۇمغۇ. سىزنى تۇنجى قېتىم كۆردۈم-يۇ، بىر خىل شېرىن ئىستەك مېنى ئورىۋالدى. سىزگە قەلبىمنى ئىزھار قىلىپ، سىزنىڭمۇ قەلبىڭىزنى چۈشەنگىنىمدە، ماڭا جاھاندا غەم-غۇسسە دېگەنلەر يوقتەك بىلىندى. بىراق قاچانكى سىز بىلەن خوشلاشتىم، شۇنىڭدىن تارتىپ رەھىمسىز ھىجران يۈرىكىمنى پارە-پارە قىلدى. مەن ۋىسالىغا تەشنا بولدۇم، ۋىسال كۈنلىرىگە تېزراق ئېرىشىشكە ئالدىرىدىم. ئەنە شۇ چاغدا مېنى غەم باستى، مەن ئۈمىدسىزلىنىش ئىچىدە تېڭىرقاپ قالدىم. ئۆزۈمنىڭ بەختى قارا ئىكەنلىكىمنى چۈشەندىم.

ماھىرە، مېنىڭ ماھىرەم، سىز مېنىڭ ئىدىڭىز، لېكىن ئۆزۈمنىڭ بەختى قارا ئىكەنلىكىمنى چۈشەنگىنىمدە، گويا سىز مېنىڭدىن يىراقلاپ كېتىۋاتقاندەك بولۇپ قالدىڭىز. مەن سىزنىڭ ئىسمىڭىزنى توۋلاۋاتىمەن، ئارقىڭىزدىن يۈگۈرۈپ كېتىۋاتىمەن، ئاۋازىم جاراڭلىق، لېكىن سىزگە يەتمەيدۇ، يۈگۈرۈشۈم تېز، لېكىن ئۆزۈم تولىمۇ ھالسىز. سىز لەرزان مېڭىپ يىراقلاپ كېتىۋاتىسىز، بىراق مەن يۈگۈرۈپمۇ يېتىشەلمەيۋاتىمەن. مەن يۈگۈرگەنچە سىز يىراقلىشىپ كېتىۋاتىسىز ...

سىز بۇلارنى ئوقۇپ، مېنى ئېلىشىپ قالدىمىكىن دەرسىز. راست، مەن سەۋدايى، مەن مەجنۇن بولدۇم. بۇنىڭ سەۋەبكارى — سىزنىڭ مۇھەببىتىڭىز!

ماھىرە، ۋىسال پەيتىدە ھەممىنى ئۇنتۇغىنىم بىلەن، سىز بىلەن خوشلىشىپ ئۆزۈم تەنھالىق قاراڭغۇلۇقىدا قالغىنىمدا، سالقىنقانلىق بىلەن ئويلاندىم. بىراق بۇ ئويلىنىش ماڭا خۇشاللىق ئېلىپ كەلمىدى. مەن سىزگە بەرگەن: (يەنە كېلىمەن، سىزنى ئېلىپ كەتكىلى كېلىمەن) دېگەن ۋەدەمنى ئورۇنلاشقا ئاماللىسىز ئىكەنلىكىمنى بىلىپ يەتتىم. مەن ۋاپاسىزمىكەنمەن؟ ياق، ياق، ماھىرە، ھەرگىز خاتا چۈشىنىپ قالماڭ. مەن ھازىر سىزنى ئىلگىرىدىكىدىنمۇ بەك ياخشى كۆرىدىغانلىقىمنى، سىزدىن ئايرىلسام روھىي دۇنيايىمنىڭ قاقاس چۆللۈككە ئايلىنىپ كېتىدىغانلىقىنى ھېس

قىلالمايتتىمەن.

سىزدىن ئايرىلغىنىمغا ئون كۈن بولدى. ئۆزى كىچىك دەپ ئاتالسىمۇ، ماڭا يىلدەك بىلىنگەنىدى بۇ ۋاقىت ئىچىدە نېمىلەرنى ئويلىمىدىم دېمەيسىز. مەن ۋىسال كۈنىنى ئويلىدىم. شۇ كۈنگە قانداق قىلسام تېزرەك يېتەلەيمەن دەپ باش قاتۇردۇم، لېكىن جاۋاب تاپالمىدىم. مەن ئەر كىشى بولۇش سۈپىتىم بىلەن، سىزگە يېتىش يولۇمنى توسۇپ تۇرغان مۇدھىش ئالۋاستى بىلەن ئېلىشىشىم، ئۇنى يېڭىشىم كېرەك ئىدى. لېكىن مەن ئۆزۈمگە ئىشىنەلمەي قالدىم، ئۇنى يېڭىشكە كۆزۈم يەتمىدى.

ماھىرە، بولارنى يازماي دېسەم، سىزنى قىيناپ قويارمەنمىكىن دېدىم (سىزنى قىينىغۇچە ئۆلگىنىم ياخشى ئەمەسمۇ)، يازاي دېسەم ئەرلىك غۇرۇرۇم يول قويمايۋاتىدۇ.

ئويلا-ئويلا، ئاخىرى ئەرلىك غۇرۇرۇمنى ئازابلاشقا قارار قىلدىم. چۈنكى بۇ يولنى تاللىمىسام سىزنىڭ ئالدىڭىزدا قارا يۈز بولۇپ قالىدىكەنمەن، بۇ يول بەلكىم مېنى سىزدىن ئايرىۋېتەر، مەن ئايرىلىش ئازابىغا بەرداشلىق بېرەرمەن. لېكىن سىزنىڭ مېنىڭ سىزگە بولغان چىن مۇھەببىتىمدىن شەكلىنىپ قېلىشىڭىزغا چىدىيالمايمەن.

ئۇھ، بۇ سۆزنى ئېيتماق نەقەدەر ئېغىر-ھە! لېكىن يەنىلا ئېيتىشقا توغرا كېلىدىكەن. مەن ئېيتاي ماھىرە، مەن ئېيتاي!

بايا مۇدھىش ئالۋاستىنى تىلغا ئالدىم. بۇ نېمىكىن دەپ قالارسىز.

ئۇ — نامراتلىق! سىز بۇنى خىيالىڭىزغىمۇ كەلتۈرۈپ باقمىغانسىز. توغرا، مەنمۇ سىزنى كۆرگەندە، سىز بىلەن مۇھەببەتنىڭ پەيزىنى سۈرۈۋاتقاندا بۇنى خىيالىمغا كەلتۈرگىنىم يوق ئىدى. چۈنكى سىز مېنى ئۆزىنى ھەممىگە قولى يېتىدىغان ئادەمگە ئايلاندۇرۇپ قويغانىدىڭىز، مەن سىزنىڭ ئۆيىڭىزگە كىرگىنىمدە، ئۆي ئىچىگە قاراپ بېرىدىنلا ئۆزۈمنىڭ نامراتلىقى، ئۆزۈمنىڭ چىنىپ قالىدىغانلىقىمنى ئېسىمگە ئالغان، روھىم چۈشكەنىدى. لېكىن سىزنىڭ چىرايىڭىز، سىزنىڭ مۇھەببىتىڭىز بۇنى شۇ ھامان ئۇنتۇلدۇرغانىدى. ئەمدى يەنە شۇ نامراتلىق مېنى ئۈمىدسىزلىككە سالماقتا.

ماھىرە، سەت بولسىمۇ راستىنى ئېيتاي. مەن نامراتمەن. ئاپام رەھمەتلىك دادامنىڭ نەپەقە پۇلى بىلەن تۇرمۇش كەچۈرىدۇ. مېنىڭ ئازغىنە مائاشىم نېمىگە يېتىدۇ دەيسىز. ئاپامغا ئىككىمىزنىڭ ئىشىنى ئېيتقىنىمدا بىچارە ئاپام ئېقىپ كەتتى. چۈنكى ئۇنىڭ يېمەي-ئىچمەي يىغقىنى مىڭ يۈەنگىمۇ يەتمەيدىكەن. بۇ نېمىگە يېتىدۇ!

مەن قەرز ئالايمۇ؟ بۇ نەقەدەر ئازابلىق ئىش-ھە!

مەن يول توسايمۇ، ئوغرىلىق قىلايمۇ؟ سىزنىڭ ۋىسالىڭىزغا يېتىش ئۈچۈن، شۇنداق بىر رەزىل يولغا مېڭىشقىمۇ تەييارمەن. بىراق، پاك مۇھەببەتكە ھارام پۇل بىلەن يېتىشسەم، مەن مەڭگۈلۈك ۋىجدان ئازابىدا قالامدىمەن!

ماھىرە، مېنىڭ خەت يېزىشىمنى نېمە ئۈچۈن كېچىكتۈرگەنلىكىمنى ئەمدى

چۈشەنگەنسىز. مېنى كەچۈرۈڭ ماھىرە، مەن ئۆزۈمنى چاغلىماي ئاسماندىكى ئايغا قول سوزغانىكەنمەن، قولۇم يەتمەيدىغانلىقىنى ئەمدى چۈشەندىم. مەن ئايغا ئېرىشەلمىگەن بولسامۇ، ئاشۇ ئاينىڭ تەبەسسۇمى مەڭگۈ كۆز ئالدىمدا، ئاشۇ ئايغا بولغان مۇھەببىتىم مەڭگۈ قەلبىمدە.

مەن بەختسىزمەن، بىراق سىز يەنە بەختلىك بولالايسىز. مېنى ئۇنتۇڭ، مېنى ئۇنتۇپ كېتىڭ!»

مەن خەتنى ئوقۇۋاتىمەن، كۆز ياشلىرىم قەغەزگە تاراملاپ چۈشمەكتە. بىراق بۇ ياشلار ھەسرەت يېشى ئەمەس، بەخت يېشى ئىدى. گەرچە خەتتە بارىجان ئۆزىنىڭ ئۈمىدسىزلىك ئىچىدىكى بىچارىلىكىنى يازغان، بۇ مېنىڭ يۈرىكىمنى ئېچىشتۇرغان بولسىمۇ، لېكىن ھەربىر سۆز، ھەربىر جۈملىدىن ئۇنىڭ ماڭا بولغان مۇھەببىتى چاقناپ تۇراتتى. ماڭا كېرىكىمۇ شۇ ئەمەسمۇ. ساپ مۇھەببەتنى نامراتلىق سۇسلاشتۇرالامدۇ؟ ۋىسالغا يېتىش ئۈچۈن ئىقتىسادىي ئىمكانىيەت كېرەك بولسا، بۇنىڭغا مەن بار! چۈنكى مېنىڭ ئاتا-ئانام بارىجانىڭمۇ ئاتا-ئانىسى بولىدۇ. ئۇلار مۇشۇ ئىككى ھەپتە ئىچىدە ھەرخىل ئەندىشىلىرىنى، ھەرخىل نارازىلىقلىرىنى ئىپادىلىگەن بولسىمۇ، ئاخىرى مەن ئۇلارنى تەسىرلەندۈردۈم. مېنىڭ بەختلىك بولۇشۇمغا ئىشەندۈردۈم. مېنىڭ بەختلىك بولۇشۇم ئۈچۈن ئۇلار ھېچنەرسىنى ئايىمايدۇ.

زاھىرە، سېنىڭ بۇ ئىشتىن خەۋىرىڭ يوق، شۇنداقمۇ؟ مەن ساڭا ئورغۇن سىرلىرىمنى ئېيتقان بولسامۇ، مۇشۇ بىر ئىشنى يوشۇرۇپ قالغانىدىم. چۈنكى مەن بارىجانىڭ سىلەرنىڭ نەزىرىڭلاردە خۇنۈكلىشىپ قېلىشىنى خالىمايتتىم. ئەمدى نېمىشقا يېزىۋاتىمەن؟ بۇنىڭ سەۋەبىنى ئۆزۈممۇ بىلمەيمەن، بەلكىم ساڭا يېزىۋاتقان بۇ خېتىمنىڭ ئىزچىللىقىنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن بولسا كېرەك.

مېنىڭ مۇھەببەت، ئىشەنچ ۋە تەسەللىي بىلەن تولغان تۇنجى جاۋاب خېتىمدىن كېيىن، بارىجاندىن خەت ئۈزۈلمەي كېلىدىغان بولدى. ئۇ خەتلەردە خىجالىتىنى يازاتتى. ئۇنىڭ خېتىدە ئۇرغۇپ تۇرغان ھېسسىيات مېنى بىر گۈزەللىك دۇنياسىغا باشلاپ كىرەتتى. مەن ۋىسال كۈنىگە تەشنا بولاتتىم، شۇ كۈننىڭ تېزراق يېتىپ كېلىشىنى تەقەززالىق بىلەن كۈتەتتىم.

دادام-ئاپاملار سەل ھار ئالغان بىلەن مېنىڭ كۆڭلۈمنى قىلىدى. «بوپتۇ بالام،— دېدى ئاپام يېشىمنى سۈرتۈپ تۇرۇپ،— سەن بىر قارارلىق قىلىۋاتىسەن. بىز سېنى بۇ قارارىڭدىن توسۇپ قالالمايدىكەنمىز. ئاخىرەتلىكىمىزگە ھۆكۈمەت ئىگە، بىزنىڭ تاپقان-تەرگىنىمىز سېنىڭ...» ئۇلار ئۆي تاپتى، ئۆينى ئۆي جاھازلىرى بىلەن تولدۇردى. شۇ كۈنلەردە تەلئەت، مەۋلان ۋە سەن بەك ئەنسىراتقانىدىڭلار. تەلئەت مېنى ئۇنتۇيالمىغانىدى، ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن، چىرايىدىن بىر خىل چوڭقۇر ھەسرەت بىلىنىپ تۇراتتى. لېكىن ئۇ يەنىلا قاراپ تۇرمىدى. مەۋلان ئانچە-مۇنچە سانجىۋالسىمۇ، لېكىن بىزنىڭ دوستلۇقىمىز ئۈچۈن

جاپا چېكىشكە رازى ئىدى.

ئېسىڭدىمۇ دوستۇم، توي كۈنى تەلئەت ئويدانلا قىزىۋالغانىدى. ئۇ بىزنىڭ ئۇستىلىمىزگە كېلىپ، ئىككى قولى بىلەن ئۇستەل گىرۋىكىنى تۇتۇپ، بارىجانغا تىكىلىپ بىر ھازاغىچە ئۈن-تىنسىز قاراپ كەتكەنىدە مەن قورقۇپ كەتكەن، ئۇنىڭ بىرەر جېدەل چىقىرىپ قويۇشىدىن قاتتىق ئەنسىرىگەنىدىم. لېكىن ئۇ بۇنداق قىلمىدى. ئۇ بىر رومكىنى بارىجانغا سۇنۇپ، بىر رومكىنى ئۆزى ئالدى-دە، پەس ئاۋازدا، ئەمما دانە-دانە قىلىپ:

— بارىجان، ماھىرە، بەختلىك بولۇڭلار، — دېدى ئۇ سەل بوغۇق ئاۋازدا، — بارىجان، سەن مېنىڭ تۇغقىنىم. سېنىڭ ماھىرەگە ئېرىشكەنلىكىڭ، بىر چەكسىز بەختكە ئېرىشكەنلىكىڭ ئۈچۈن تەبرىكلەيمەن. ئەمما، مەن ساڭا ئېيتىپ قوياي، ئەگەر ماھىرەنىڭ كۆزىدىن بىر تامچە ياش ئاققۇزساڭ، مەن... بىز سېنى ھەرگىز كەچۈرمەيمىز، ئۇقتۇڭمۇ؟

— تەلئەت، سەن ئېغىرلىشىپ قاپسەن، — دېدى بارىجان كۈلۈپ، لېكىن ئۇنىڭ ئاھاڭىدىن بىر خىل ئەندىشە چىقىپ تۇرغانلىقىنى سېزىپ قالدىم.

— ئېغىرلىشىپ قاپسەن؟ — تەلئەت چەكچىيىپ، — بۇ گېپىڭنى قوي. سەن ئۆزۈڭچە مېنى مەست بولۇۋېلىپ ئېگىز-پەس سۆزلەۋاتىدۇ دەۋاتقان ئوخشىمامسەن. مېنىڭ بايا دېگىنىمنى ساق ئادەمنىڭ گېپى دەپ بىل. ئويدان ئېسىڭدە تۇت. بارىجان ئەگەر شۇنداق بىر ئىش يۈز بېرىپ قالسا سېنى ھەرگىز كەچۈرمەيمىز! — تەلئەت بىردىنلا ماڭا قارىدى، ئۇ مېنى تۈزۈك كۆرەلمىگىنى بىلەن، مەن توي ياغلىقى ئىچىدىن ئۇنىڭ قايغۇلۇق چىرايىنى ئېنىق كۆرۈپ تۇراتتىم.

— ماھىرە، — دېدى ئۇ مۇلايىم ئاھاڭدا، — مېنى ئەيىبكە بۇيرۇماڭ، سىز مېنى بارىجانغا قاتتىق گەپ قىلدى دەپ رەنجىۋاتىسىز، لېكىن... لېكىن مەن ئۇنىڭغا شۇنداق دېمىسەم بولمايدۇ... بەختلىك بولۇڭلار!

تەلئەت رومكىنى كۆتۈرۈۋېتىپ نېرىغا كەتتى. مەن ئۇنىڭدىن رەنجىمىگەن، ئۇنىڭ ئاشۇ سۆزلىرىنىڭ تېگىدىكى چوڭقۇر دوستلۇقنى چۈشەنگەن، خىيالى كۈنلەرگىچە شۇ كۆرۈنۈشنى ئۇنتۇيالمىغانىدىم.

خېتىمنى توختىتىشقا رۇخسەت قىل، دوستۇم، مەن چارچاپ قالدىم.

10

مەن بەختلىك ئىدىم، چۈنكى مەن نەچچە يىللاردىن بۇيان تەسەۋۋۇر قىلىپ كەلگەن يىگىتنىڭ مۇھەببىتىگە ئېرىشكەن، ۋاقىتنى ھېسابلىسا تولىمۇ قىسقا، كۆڭۈلنى ھېسابلىسا تولىمۇ ئۇزۇن بىلىنگەن ھىجران كۈنلىرىدىن كېيىن، ئۇنىڭ بىلەن بىللە بولۇش بەختىگە ئېرىشكەنىدىم. لېكىن، يۇرتۇمدىن، ئاتا-ئانامدىن، سىلەردىن ئايرىلىش پەيتى يېتىپ كەلگەندە، بۇ ئالەمچە بەختمۇ كۆز ياشلىرىمنى توختىتالمىدى. ئېسىڭدىدۇر زاھىرە، يولغا چىقىش ۋاقتىدا بىر دەم دادام بىلەن ئاپامغا، بىر دەم ساڭا ئېسىلىپ گويا كەلمەسكە كېتىۋاتقاندەك يىغلاپ كەتكەنىدىم. «مۇسۇلمانلاردا بۇت يوق، قىز بالىدا يۇرت» دېگەن گەپنى ئاڭلىغان، شۇ

چاغقىچە بۇ گەپ ئەجەب توغرا ئېيتىلـ
غانىكەن دەپ كەلگەنىدىم. لېكىن
يۇرتۇمدىن ئايرىلىش بېشىمغا كەلگەنـ
دە، كۆڭلۈم بۇزۇلدى. چۈنكى مەن بۇ
يۇرتتا تۇغۇلۇپ ئۆسكەن، بۇ يۇرتتا
مېنىڭ قەدىردانلىرىم — قىزنىڭ بەختى
ئۈچۈن ھېچنىمىنى ئايىمىغان، ئۆزـ
لىرىنى تاشلاپ كېتىۋاتقان قىزىدىن
ئاغرىنىشىنىڭ ئورنىغا، ئۇنىڭ بەختى
ئۈچۈن دۇئا قىلىۋاتقان ئاتا-ئانام
بار ئىدى. مەن ۋە تەلەت مەھەللىلەر-
دەك دوستلىرىم بار ئىدى.

شۇ كۈنى تەلەت بىلەن مەھەللىمۇ
ئۈزىتىشقا چىققانىدى. ئۇلارنىڭ چىرا-
يىدىنمۇ دەيىزسازلىك چىقىپ تۇراتتى.
مەن ئۇلار بىلەنمۇ يىغلاپ خوشلاشتىم.
تەلەتكە: «مېنى كەچۈرۈڭ» دېگەن
ئىككى ئېغىز گەپنى قىلغۇم بار ئىدى،
لېكىن قىلالمىدىم. چۈنكى يىغا گېلىمنى
بوغۇۋالغانىدى.

دادام، ئاپام ۋە سىڭلىرىمۇ گويا
ھازا ئاچقاندەك بىر خىل قايغۇلۇق
كەيپىيات ئىچىدە مېنى ئۇزىتىپ
قويدۇقلار. شېھىرنىڭ ماشىنا قوزغالغانـ
دىن كېيىنمۇ قولۇمنى پۇلاڭلىتىپ
يۈگۈرگىنىنىڭ ھېلىمۇ كۆز ئالدىمدىن
كەتمەيدۇ، «ماھىرە، بىزنى ئۇنتۇما،
خەت يېزىپ تۇرغىن» دېگەن ئاۋازىنىڭ
قۇلىقىمدىن كەتمەيدۇ.

ئۆي جاھازلىرى بېسىلغان ئاپتوبۇسنىڭ
كابىنكىسىدا كېتىۋاتىمىز. قېيىن ئانام
تويدىن كېيىنلا قايتىپ كەتكەن بولۇپ،
كابىنكىدا شوپۇر، بارنىجان ۋە مەن
بار ئىدىم. مېنىڭ ئېسەدىشىم خىيالى
ئۇزۇنغىچە بېسىلمىدى. بارنىجان مەن
بىلەن خوشلىشىۋېتىپ يىغلىغانىدۇ

تەسەللى بەرمەكچى ئىدى، كابىنكىدىمۇ
ئۇن-تىنسىز تاماكا چېكىپ ئولتۇراتتى،
ئۇنىڭ چىرايى تۇتۇلغان بولۇپ، مەن
ئۇنىڭ خاپا چىرايىنى شۇ چاغقىچە
كۆرۈپ باقمىغانىدىم. ئۇنىڭغا نېمە
بولغاندۇ؟ مېنىڭ دىققىتىم ئۇنىڭغا
بۇرالدى.

مەن ئۇنىڭغا يۆلەندىم. مەن ئۇنىڭ
ماڭا تەسەللى بېرىشىنى، ماڭا تاتلىق
گەپلەرنى قىلىپ كۆڭلۈمنى ئاۋۇندۇ-
رۇشىنى ئۈمىد قىلاتتىم. لېكىن ئۇ
رەنجىگەندەك ئاھاڭدا ئېغىز ئېچىپ
قالدى:

— بىر نېمەڭىز ئۆلگەندەك ئەجەبمۇ
يىغلاپ كەتتىڭىزا!

ئۇنىڭدىن بۇنداق گەپنى كۈتمىگەنـ
لىكىمدىنمۇ ياكى تۇنجى قېتىم ئۇنىڭ
قوپال تەگكىنىنى ئاڭلىغىنىمدىنمۇ،
ئۇنىڭ گېپى كۆڭلۈمگە قاتتىق تەگدى.
ئۇ قانداق گەپ قىلىشنى بىلەتتىمۇ،
ئەمدى نېمىشقا مېنىڭ كۆڭلۈمنى
چۈشەنمەيدىغاندۇ؟ مەن تېخىمۇ ئېسەدەپ
كەتتىم.

— بولدى-بولدى، — دەپ پىچىرلىدى
ئۇ يېقىملىق ئاھاڭدا، — يىغلاۋەرسىڭىز،
شوپۇر بۇ قىز توي قىلغىنىغا نارازى
ئوخشايدۇ دەپ ماشىنىنى ئارقىغا
ياندۇرۇپ كەتمىسۇن. ئۇ چاغدا مەن
سىزدىن ئايرىلىپ قانداق چىدايمەن؟
مەن ئىختىيارسىز كۈلۈۋەتتىم. بايىقى
رەنجىشىمۇ غايىب بولدى.

— باياتىن يىغلاۋەردىڭىز، بۇنى
كۆرۈپ مېنىڭ كۆڭلۈم يېرىم بولۇپ
قالدى. مەن تېخى ماھىرە پۈتۈنلەي
مېنىڭكى دەپ يۈرسەم، يېرىمى يۇرتىنىڭ
ئىكەن، مېنى ئاران يېرىم ياخشى

كۆرىدىكەن دەپ قالدىم.

زاھىرە، بۇ نېمىدېگەن تاتلىق سۆزلەر-ھە! مەن ئۆزۈمنى ئەيىبلىدىم. مەن سىلەردىن ئايرىلىش ئازابىغا چىدىماي يىغلاپ، ئۇنىڭ كۆڭلىگە ئازار بېرىپ قويۇپتىمەن. ئۇ ماڭا قوپال تېگىشكە ھەقلىق. مەن ئۇنىڭغا: «سىز بىلەن دۇنيانىڭ ئۇ چېتىگە كېتىشكىمۇ رازىمەن» دېگەن ئىدىمغۇ.

مېنىڭ ئۇنى قۇچاقلىغۇم، ئۇنىڭ قۇلىقىغا: «مېنى كەچۈرۈڭ» دەپ پىچىرلىغۇم كەلدى. لېكىن شوپۇردىن خىجىل بولدۇم.

— كۆڭلىڭىزنى چۈشىنىمەن، ئاتا-ئانىدىن ئايرىلماق ئاسان ئەمەس، سىزنىڭ ئورنىڭىزدا مەن بولسامۇ شۇنداق قىلغان بولاتتىم، — دېدى بارىجان مېھرىبانلىق بىلەن.

قارا، مەن بەختلىكمىكەنمەن؟ ئۇ ھەممىنى چۈشىنىدۇ، ھەممىنى بىلىدۇ، دەردمەن يۈرەككە ئارام بېرەلەيدۇ.

يۇرتىمىزنىڭ تارىخى قىسقا بولغىنى بىلەن، تەرەققىياتى تولىمۇ تېز. پۈتۈن شەھەرنى قەۋەتلىك بىنالار قاپلاپ كەتكەن بولۇپ، بىر قەۋەتلىك ۋەيرانە ئۆيلەرنىڭمۇ تايىنى يوق، ئاھالىلەر ئاساسەن ئاشۇ قەۋەتلىك بىنالارغا ئورۇنلاشقان. مەن بىزنىڭ شەھىرىمىز شۇنچىلىك بولغاندىكىن، مەركەز بولغان ئۈرۈمچىمۇ شۇنداق، بەلكى شەھىرىمىزدىنمۇ گۈزەل دەپ تەسەۋۋۇر قىلاتتىم. ماشىنا شەھەر كوچىلىرىدا كېتىۋاتقاندىمۇ تەسەۋۋۇرۇمنىڭ توغرىلىقىغا ئىشەنگەنىدىم، لېكىن، بارىجاننىڭ يول كۆرسىتىشى بىلەن شوپۇر ماشىنىسىنى كىچىككى يامغۇردىن كېيىن لاي-پاتقاق بېسىپ كەتكەن ئەگرى-بۈگرى، تار كوچىغا ھەيدەپ كىرگەنىدە، مەن ھەيران بولغىنىمدىن لېۋىمنى چىشلىدىم. بارىجان ئىدارىسىدە ئۆيىنىڭ قىسلىقىنى، ھازىرچە شەخسىينىڭ ئۆيىنى ئىجارىگە ئالغانلىقىنى ئېيتقانلىقىغا قارىماي، مەن بۇ شەھەردە بۇنداق كوچىنىڭ، بۇنداق ئېگىز-پەس ۋەيرانە ئۆيلەرنىڭ بولۇشىنى خىيالىمغا كەلتۈرمىگەنىدىم.

تولىمۇ سەت غىچىلداپ ئېچىلىدىغان قوش قاناتلىق ئىشىكى بار كىچىككىنە ھويلىدا بار بولغان ئۈچ يېرىم ئېغىز ئۆينىڭ ئىككى ئېغىز ئۆيى زىققە كېسەللىدىن ھاسىراپ قاخشاپلا تۇرىدىغان، تەلەتى سۈرۈن خوجايىن مومايىنىڭ بولۇپ، ئەپلىككىنە بىر يېرىم ئېغىز ئۆي بىزنىڭ ماكانىمىز ئىدى. ئۆينى بارىجان ئىجارىگە ئالغان چاغدا ئاقارتىپ قويغانىكەن. بىر پارچە قەغەزمۇ تېپىلمايدىغان قوپقۇرۇق بۇ ئۆيگە بىز ئېلىپ كەلگەن جابدۇقلارنى جايلاشتۇرۇۋىدۇق. ئۆي ئىللىق چىراي بولۇپ قالدى.

بۇ كوچا، بۇ ئۆيلەر مېنى ھەيرانىلىققا سالغىنى بىلەن، كۆڭلۈمنى غەش قىلالمىدى. چۈنكى كىچىك، ناچار بولسىمۇ ئۆز ئۆيۈم بار، بۇ ئۆيدە مەن بارىجان بىلەن ياشايمەن، ئۇ يېنىمدا بولسىلا، ئۆڭكۈرمۇ ماڭا قەسىر كۆرۈنىدۇ.

ھاياتىمدىكى يېڭى كۈنلەر باشلاندى، ھەر بىر كۈن مېنىڭ ئۈچۈن ئۇنتۇلغۇسىز ئىدى. چۈنكى ئاشۇ ھەركۈن بىر بەخت شادلىقى، مۇھەببەت لەززىتى بىلەن تولغانىدى. بىز كۈندۈزى

شەھەرنى ئايلىنىپ تۇتۇق، ئاخشىمى ئۇنىڭ ئالدىنى قويۇپ قويۇپ بىر - بىرىمىزگە يۆلەنگىنىمىزچە ئولتۇرۇپ كېتەتتۇق. ئۇنىڭ ئالدىدىن ئاڭلىنىۋاتقان مۇھەببەت كۈيلىرى نېرۋىمىزنى غىدىقلايتتى، ھېسسىيات قاينىمىغا تاشلايتتى. بىر - بىرىمىزگە تويماي بېقىشلار، يېقىملىق پىچىرلىشىشلار، تاتلىق سۆيۈشۈشلەر ماڭا بىر تۇرۇپ چۈشتەك، بىر تۇرۇپ راستتەك بىلىنەتتى.

بىر ھەپتىدىن كېيىن، بارىجان ئىشقا چۈشتى. ئۆزۈمنىڭ يالغۇز قالدىغانلىقىمنى ئويلىغىنىمدا، مېنى بىر خىل غېرىبلىق ئورىۋالدى. بىراق بۇ غېرىبلىق ئىلگىرىكىگە ئوخشىمايتتى. چۈنكى ئۇ ئەمدى ئەتىگەندە كەتسە، چۈشتە قايتىپ كېلەتتى، چۈشتىن كېيىن كەتسە، كەچتە قايتىپ كېلەتتى. مەن ئۇنى كۈتەتتىم، بۇنداق كۈتۈشمۇ ماڭا لەززەت بېغىشلايتتى. ئەتىگىنى ئۇنى ھويلا ئىشىكىگىچە ئۇزىتىپ چىقاتتىم. ئۇنىڭ مېنىڭدىن ئايرىلغۇسى كەلمىگەندەك ئارقىغا قاراپ - قاراپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرگىنىمدە، يۈگۈرۈپ بېرىپ ئۇنى قۇچاقلىۋالغۇم، قولىدىن تارتىپ قايتۇرۇپ كەلگۈم كېلەتتى. بىراق ئۇ ئىشقا بارمىسا بولمايتتى. ئۇ دوقمۇشتىن قايرىلىپ كۆزۈمدىن يوتكەندىن كېيىن، قايتىپ كىرىپ ئۆينى تازىلايتتىم، ھويلىنى سۈپۈرەتتىم. خوجايىن موماي تىنماي كوتۇلداپ يۈرسىمۇ، مېنىڭ بۇ ئىشىم ئۇنىڭغا يارايتتى.

ئاپام ئەتكەن تەييار تاماقنى يەپ ئۆگىنىپ قالغىنىمغا قارىماي، كۆمۈر ئوچىقىغا ئوت قالاش، تاماق ئېتىش ماڭا ئېغىر كەلمىدى. چۈنكى بۇ مېنىڭ ئۆيۈم، مەن بارىجاننىڭ ئاغزىغا تېتىغۇدەك تاماق ئېتىشىم كېرەك. بارىجان تاماق يېيىشكە باشلىغاندا، مەن ئۇنىڭ چىرايىغا قاراپ ئولتۇراتتىم. ئۇ: «ماھىرە، تاماقلىرىڭىزمۇ ئۆزىڭىزگە ئوخشاش تاتلىق جۇمۇ» دەپ قالسا، مەن چەكسىز خۇشاللىققا چۆمەتتىم. چۈنكى مەن ئۇنىڭ مېنىڭ ھەممە نەرسەمنى ياخشى كۆرۈشىنى ئارزۇ قىلاتتىم.

زاھىرە، مەن ساڭا يازغان تۇنجى خېتىمدە بولارنىڭ ھەممىسىنى يازغان ئىدىمغۇ. سەن ئىككىنچى پارچە خېتىڭدە مېنىڭ روخسەت ۋاقتىمنىڭ توشۇپ قالغانلىقىنى ئەسكەرتكەن ئىكەنسەن. پەقەت شۇ چاغدىلا مەن تېخى تەقدىرىمنىڭ بىر قىسمىنىڭ يەنىلا ئاشۇ ئىش ئورنۇمغا باغلىنىشلىق ئىكەنلىكىنى ئېسىمگە ئالدىم. بىز يەنە ئايرىلارمىزمۇ؟ بۇ نەقەدەر دەھشەتلىك ئىش - ھە؟ بۇ قورقۇنچلۇق سوئال يۈرىكىمنى مۇجىدى. مەن بارىجاندىن ئايرىلىپ قالىدىغاندەك، تىترىگەن ھالدا ئۇنىڭ قۇچىقىغا تىقىلدىم.

بارىجان تويدىن ئىلگىرى: «ماختىنىۋاتىدۇ دەپ قالماڭ، ماھىرە، مېنىڭ خىيالى يەرلەرگە كېچەم ئۆتىدۇ. سىزنىڭ ئىشلىگىڭىز بولسا، مانا مەن تۇرۇپتىمەن، ھازىرقى ئىش ئورنىڭىزدىنمۇ ياخشى يەرگە ئورۇنلاشتۇرالايمەن» دېگەنىدى. مەن ئۇنىڭ سۆزىگە ئىشىنەتتىم، ئۇنىڭ يالغان ئېيتمايدىغانلىقىنى بىلەتتىم. لېكىن، نېمىشقىدۇر سېنىڭ ئاشۇ خېتىڭ كەلگىچە، ئۇ بۇ ھەقتە قايتا ئېغىز ئېچىپ باقمىدى.

— قانداق قىلىمىز، بارىجان؟ — دەپ پىچىرلىدىم مەن ۋەھىمە ئىچىدە.

— سىزگە دېمىگىنىم بىلەن، مەن ئۇ يەر-بۇ يەر بىلەن سۆزلىشىۋاتىمەن، — دېدى ئۇ مېنىڭ چېچىمنى ئوينىپ تۇرۇپ، — يەنە بىر ئاز ۋاقىت كېرەك، ماھىرە. يا شۇ ئىش ھەل بولغۇچە قايتىپ تۇرامسىز؟

مەن بېشىمنى چايقىدىم.

— مەن... قانداق چىدايمەن، بارىجان؟

ئۇ ئامراقلىق بىلەن مېنى سۆيدى.

— مەنمۇ چىدىمايمەن، — دېدى ئۇ مېنى قۇچاقلاپ، — كېتىمەن دېسىڭىزمۇ ئۇنىمايتتىم. ھەي، ھازىر كىشىلەر خىزمەت دېگەننىمۇ ئانچە قىلىپ كەتمەيدىغان بولۇپ قالدى. دەسمايە بولسا سودىگەرلىك قىلغانغا يەتمەيدىكەن. قولۇمدا ئازراق بىر نەرسە بولسا، مەنمۇ ئاشۇ ئىدارە دېگەن نەس باسقان يەرنى تاشلىۋېتىپ شۇ ئىشنى قىلغان بولاتتىم، ئۇ چاغدا سىزنىڭمۇ ئىشلىشىڭىزنىڭ ھاجىتى بولمايتتى.

ئەلگىرى بارىجاننىڭ ئاغزىدىن بۇنداق سۆزلەرنى ئاڭلاپ باقمىغانلىقىم ئۈچۈن، ھەيران بولغان ھالدا جىم ئولتۇرۇپ قالدىم.

— شۇنداق قىلايمۇ-يا، — دېدى بارىجان بىر خىل تاقەتسىزلىك ئاھاڭىدا، — ئاتا-ئانىڭىزنىڭ بانكىدىكى پۇلىمۇ ئاز ئەمەسكەن، ئۆسۈمى ئاز بانكىدا تۇرغۇچە، بىزگە قەرز بېرىپ تۇرسا، بىزمۇ ھاللىنىپ قالاتتۇق، ئۇلارنىڭ پۇلىمۇ تېزلا كۆپىيىپ كېتەتتى.

— بۇنداق قىلساق بولمايدۇ! — دەۋەتتىم مەن دەرھال. دېمىسىمۇ، بۇنداق قىلىشقا بولمايتتى. تويىمىزنىڭ چىقىمىنىڭ ھەممىسىنى دېگۈدەك ئۈستىگە ئالغان، ھەتتا ئۆي جاھازلىرىنىمۇ ئېلىپ بەرگەن ئاتا-ئانامنىڭ يانچۇقىنى يەنە كولاشقا يۈزۈم قانداق چىدايدۇ؟ بارىجان بۇنى ئويلىمايدىكىنە؟

— بولدى-بولدى، چاقچاق قىلىپ قويدۇم، — دېدى بارىجان، بىراق ئۇنىڭ ئاۋازىدىكى بىر خىل نارازىلىقنى سېزىپ قالدىم، — ئۇنىڭسىزمۇ ئۇلار ئاز چىقىمدار بولمىدى. شۇنى ئويلىسام بەك خىجىل بولىمەن. ئىشىڭىزنى ھەل قىلسام بولىدىغۇ!

ئۇنىڭ شۇ سۆزى بىلەن مېنىڭ كۆڭۈل غەشلىكىم تاراپ كەتكەندەك بولدى، بىراق، شۇنىڭدىن كېيىن ھەر قېتىم خىزمەت ھەققىدە پاراڭ چىقسا — بۇ پاراڭنى تولىراق بارىجان قوزغايتتى — ئۇ يەنە مېنىڭ كۆڭلۈمنى غەلىتە قىلىپ قويغان ھېلىقى پاراڭنى تەكرارلايتتى، ئارقىدىنلا، چاقچاق قىلدىم دەپ گەپنى تۈگىتەتتى.

بارا-بارا مەن نېمىدۇر بىر نەرسىنىڭ كەملىكىنى ھېس قىلىشقا باشلىدىم. ئويلا-ئويلا بۇنى تاپتىم. ئۇ، بىزنىڭ بېرىش-كېلىش قىلىدىغان كىشىلىرىمىزنىڭ يوقلۇقى ئىدى. قېيىن ئانام ئاندا-ساندا كېلىپ قوياتتى، كەلسىمۇ ئۇزۇن ئولتۇرماي كېتىپ قالاتتى. بۇنى ئۇنىڭ كۆيۈنمىزلىكىدىن دېگەندىن كۆرە، ئوغلىدىن ھېيىقىدىغانلىقىدىن دېگەن مۇۋاپىقراق ئىدى. چۈنكى بارىجان ئۇنىڭغا تولىمۇ سالقىن مۇئامىلە قىلاتتى. بىچارە ئانا قولىنىڭ قىسقىلىقىدىن

قەرزىنى ياخشى ئادا قىلالمىغانلىقى ئۈچۈن ئوغلىدىن خىجىل بولىدىغان ئوخشايدۇ. لېكىن، بارىجان ئانىسىنىڭ ھالىنى توغرا چۈشىنىشى كېرەككۇ! مەن ئاتا-ئانامنىڭ قېشىدا چېغىمدا، ئۇشاق-چۈشەك ئىشلار ئۈچۈن ئۇلارغا قوپاللىق قىلغانلىرىم ئاز ئەمەس. لېكىن ياقا يۇرتقا كەلگەندىن كېيىن، ئاتا-ئانام ئېسىمگە چۈشسىلا ئاشۇ ئىشلار يادىمغا كېلىپ كۆڭلۈم غەش بولۇپ قالاتتى. شۇڭا بارىجاننىڭ ئاپىسىغا بولغان سوغۇق مۇئامىلىسى ماڭا ياقماي قالدى. مەن بۇ توغرۇلۇق بارىجان بىلەن سۆزلىشىشكە نەچچە-نەچچە رەت تەمشەلدىم، بىراق زادىلا ئېغىز ئاچالمىدىم.

قېيىن ئانامنىڭ ئارىلاپ كېلىپ كېتىشىنى ھېسابقا ئالمىغاندا، بىزنىڭ ئۆيگە خوجايىن دوماي ئانچە-مۇنچە كىرىپ قالاتتى، ئۇ ئۆينىڭ قەيەردىدۇر بىر يېرىنىڭ بۇزۇلۇپ كېتىشىدىن ئەنسىرىگەندەك ئۇيان-بۇيان قاراپ، تاملارنى سىلاپ بېقىپ، نېمىلەرنىدۇر دەپ كوتۇلدىغىنىچە چىقىپ كېتەتتى. ھەر كۈنى ئۇنىڭغا بىر قاچا تاماق سۇنىساق، نەچچە كۈنگىچە چىرايى ئېچىلىپ يۈرەتتى.

بۇ ئۆيگە كەلگەلى ئىككى ئاي بولۇپ قالغان بولسىمۇ، بۇ ئىككەيلەندىن ئۆزگە بىرسى ئاياغ دەسسەپ باقمىدى. بارىجاننىڭ دوستلىرى يوقمىدۇ؟ بۇ مۇمكىن ئەمەس. ياكى بىزنى توي چېيى قىلىپ بەرمىدى دەپ رەنجىپ كەلمەيۋاتقاندىمۇ؟

ئەسلىدە بىز بارىجاننىڭ دوستلىرىنى، ئىدارىسىدىكىلەرنى چاقىرىپ قويىدىغان پولىمىز بار ئىدى. بىراق بارىجان بۇ ھەقتە تىنمىدى، مەنمۇ ئېغىز ئاچالمىدىم، چۈنكى ئۇنىڭ قولى قىسقا، خىجىل قىلىپ سالامىلاشمايدۇ-دە، لېكىن، مەن بارىجاننىڭ مېھمانلىرىنى كۈتۈشنى، ئۇنىڭ ناھايىتى ئوقۇغۇچى بىر ئايالغا ئېرىشكەنلىكىنى ئۇلارغا بىلدۈرۈشنى بەك ئارزۇ قىلاتتىم.

بىر يەكشەنبە كۈنى، ھويلا ئىشىكىنىڭ ئادەتتىكىدىن قوپال غىچىرلاپ ئېچىلىشى ۋە كىملەرنىڭدۇر: «ئۇ مۇشۇ ھويلىدا»، «چاتاق يوق!» دېگەن ئالاتاغىل ئاۋازلىرى بىزنى چۈشلۈك ئۇيقۇدىن ئويغىتىۋەتتى. ئارقىدىنلا خوجايىن دوماينىڭ: «ھەي، نەدىن كەلگەن مەستلەر بۇ. ئىشىكنى كاردىن چىقارغىلى تاسلا قېلىشتىڭغۇ!» دەپ كوتۇلدىغىنى ئاڭلاندى.

— بىزنىڭكىگە كەلگەن مېھمانلارمۇ نېمە؟ — دېدىم مەن بارىجانغا قاراپ. ئۇنىڭ چىرايىنىڭ تاتىرىپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ سەل ئەجەبلەنگەن بولسامۇ، «چۆچۈپ ئويغانغانلىقتىن بولسا كېرەك» دەپ ئويلىدىم.

بىز ئۆز-ئۆزىمىزنى تۈزەشتۈرۈپ بولغۇچە، بىرسى ئىشىكنى مۇشتلىدى:

— بارىجان! ھەي باري، بارمۇسەن؟

مەن ئىشىكنى ئاچتىم. ئىشىك ئالدىدا چىرايلىرى قىزارغان، رەڭگى-رويى غەلىتە، بارىجان بىلەن تەڭ دېمەتلىك ئۈچ يىگىت ھىجىيىپ تۇراتتى. ئۇلار مېنى كۆرۈپ سەل ئارقىغا داجىشتى ۋە بىر-بىرسىگە قاراپ كۆز قىسىشتى.

— بارىجان بارمۇ؟ — دېدى بىرى مايىلشاقنۇ چىراي يىگىت كۆزۈمنىڭ ئىچىگە قاراپ.

مەن جاۋاب بەرگۈچە، بارىجان قېشىمدا پەيدا بولدى.

— كەلدىڭلارمۇ ئاغىنىلەر، — دېدى ئۇ، ئۇنىڭ ئاھاڭىدىن بىر خىل خاتىرجەمسىزلىك بىلىنىپ تۇراتتى، — كىرىڭلار، كىرىڭلار، ئۆيگە كىرىڭلار.

بارىجانىنىڭ دوستلىرى ئىدىكەن-دە! بۇ ئۈچەيلەن كۆڭلۈمگە ياقمىغان بولسىمۇ، ئوچۇق چىراي بىلەن سالاملاشتىم.

مەن ئۇلارغا چاي راسلاپ بەرگەندىن كېيىن، ھويلىدىكى كىچىككىنە ئاشخانىدا ئۆيدە قورۇمىغا قورۇشقا باشلىدىم. شۇنچە چاغدىن بېرى «بارىجانىنىڭ دوستلىرى كەلسە، ئۇلارنىمۇ مېھمان قىلسام» دەپ ئارزۇ قىلىپ كەلگەن بولساممۇ، ئەمدى بۇلار كېلىۋىدى، كۆڭلۈم لاسىدە بولۇپ قالدى.

مەن بارىجانىنىڭ دوستلىرى چوقۇم ئۆزىگە ئوخشاش پاكىز، رەتلىك، گەپ-سۆزلىرىمۇ جايىدا بولۇشى كېرەك دەپ ئويلايتتىم. لېكىن بۇ مايىلىشاڭغۇ چىرايلارنى، ھاياسىز كۆزلەرنى كۆرگىنىمدە كۆڭلۈم بىر قىسما بولۇپ قالدى. ئۇلار بارىجانىنىڭ دوستلىرىمىدۇ؟

ئۆيدىن ئۇلارنىڭ ئاۋازى ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

— شۇنداق قىلىپ ئۆيلىنىۋالدىم دېگىن. ياپىرىم، ئەجەبمۇ چىرايلىق بىر نېمىنى ئىندەككە كەلتۈرۈۋاپسەن.

— يامان نەرسە جۇمۇسەن، سېنى بارى قاپقان دېگىنىمىز بىكار ئەمەستە. پۇل خەجلىدىڭمۇ يا!

— پۇل خەجلەمدۇ بۇ، پۇلنى بارنى تاپىمەن دەپ يۈرگەن تۇرسا...

— بۇنداق گەپلەرنى قىلماڭلار، ئاغىنىلەر، — يالۋۇرغان بۇ ئاۋاز بارىجانىنىڭ ئىدى. بىردىنلا ئاۋازلار پەسىيىپ كەتتى.

بۇ مېھمانلارنى چاندۇرماي ئۇزاتقىنىم بىلەن، كەيپىياتىم بەك ناچارلاپ كەتتى. ئۆزىنى شۇنچە ئەركىن تۇتۇپ يۈرىدىغان بارىجانىنىڭ ئۇلارنىڭ ئالدىدىكى بىچارە قىياپىتى، ماڭا: «ئۇلار مەن بىلەن بىر مەھەللىلىك، بىللە ئويناپ چوڭ بولغان. دائىم ئىچىپ، قالايمىقان سۆزلەپ يۈرۈشىدۇ» دەپ چۈشەندۈرگەن چاغدىكى ھودۇققان ھالىتى، ئۇلارنىڭ ھېلىقى سۆزلىرى خېلى كۈنلەرگىچە خىيالىمدىن كەتمىدى.

ئۇلارنىڭ بارىجانغا شۇنداق بىر سەتلەقەمنى قويۇۋالغىنى نېمىسى؟ پۇل خەجلىدىڭمۇ دېگىنىچۇ تېخى؟ ياكى بارىجان راستىنلا شۇنداق...؟ ياق، ياق، بۇ مۇمكىن ئەمەس. مەن بۇنداق چىگىش، كۆڭۈلسىز خىياللارغا پېتىپ قالغاندا، بارىجانىنىڭ تۇنجى خېتى ئېسىمگە كېلەتتى-دە، بارىجاندىن گۇمان قىلغانلىقىم ئۈچۈن ئۆزۈمگە كايىيتتىم.

ئۈچ ئاي ئۆتتى. ئايرىلىش ئالدىدا ئاپامنىڭ: «ئاز بولسىمۇ يېنىڭغا سېلىپ قوي، كېرەك بولۇپ قالار» دەپ بەرگەن 500 يۈەن پۇلى ئاياغلىشىپ قالدى. بارىجان ئۆيگە بىر قېتىممۇ مائاشىنى ئەكىرىپ باقمىدى، ھەتتا ئۇ بۇنىڭ گېپىنىمۇ قىلىپ قويمايتتى. دەسلەپتە بۇ ئىش مېنىڭ خىيالىمغا كەلمىگىنى بىلەن، يېنىم قۇرۇقدىلىپ قالغاندىن كېيىن، بۇ ھەقتە ئويلانماي بولمىدى. تۇرمۇش دېگەن شۇنداق

بولسا كېرەك، ئادەم بىر ئۆيىنى بېشىغا
كىيگەندىن كېيىن، ئويلايدىغان نەر-
سىلىرىمۇ كۆپ بولىدىكەن. ئۇ ئۆزىنىڭ
ناھايىتى بەختلىك ئىكەنلىكىنى ھېس
قىلغان تەقدىردىمۇ، يەنىلا تىرىكچى-
لىكىنىڭ تۈگىمەس، ئۇششاق - چۈششەك
غېمىدىن خالىي بولالمايدىكەن.

ئاخىرى مەن ئىنتايىن ئوڭايسىز-
لانغان ھالدا ئۇنىڭغا پۇل ھەققىدە
ئېغىز ئاچتىم. شۇ ھامان ئۇنىڭ رەڭ-
گى سەل ئۆڭدى.

— ئاپىڭىز بەرگەن پۇلچۇ؟

— تۈگىدى، شۇ پۇلنى ئىشلىتىۋاتقى-
لى ئۈچ ئاي بولدى ئەمەسمۇ، بارى-
جان، — دېدىم مەن گويا بىر گۇناھ
ئۆتكۈزۈپ قويغاندەك قىياپەتتە.

ئۇ بىردىنلا مېنى قۇچاقلىۋالدى.

— مېنى كەچۈرۈڭ، ماھىرە، — دەپ
پىچىرلىدى ئۇ كىشىنىڭ ئىچىنى ئاغ-
رىتقۇدەك مەيۈس ئاھاڭدا، — ئۈچ ئاي-
دىن بېرى قەرز تۆلەپ، مائاشنى ئۆي-
گە ئەكىرەلمىدىم. ئەمدى قەرزىمىزمۇ
تۈگىدى ... مەن دەسلەپتىلا سىزگە
مېنىڭ بىلەن بولسىڭىز جاپا تارتىپ
قالىسىز دەپ ئېيتقانىدىم. لېكىن سىز-
نى جاپا تارتقۇزغۇم يوق، خۇدايىم
بۇيرۇسا بۇ كۈنلەرمۇ ئۆتۈپ كېتىدۇ.
ھەي، سىزدىن خىجىل بولىۋاتىمەن.

ئۇنىڭغا ئىچىم ئاغرىپ قالدى. مەن
ئۇنىڭ ئاغزىنى ئېتىۋالدىم.

— بولدى، بۇ گەپنى قىلماڭ جېنىم، —
دېدىم مەن ئەركىلەپ، — مەن چىداي-
مەن، سىز بىلەن بولساملا مەن ھەر
قانداق جاپاغا چىدايمەن.

بىز ئىجىللىق بىلەن يوەندا قىلىشىپ
كەتتۇق، بارلىق غەم - غۇسسىلەر بىر-
دەملىك بولسىمۇ غايىب بولدى.

زاھىرە، جېنىم دوستۇم، سەن بۇ
قۇرلارنى ئوقۇۋېتىپ نېمىلەرنى ئويلار-
سەن؟ بەلكىم ماڭا ئىچ ئاغرىتىپ
ياش تۆكەرسەن. مېنىڭ ساددىلىقىمى-
دىن ئۆكۈنەرسەن. شۇ تاپتا كۆزلى-
رىمدىن تامچىلاۋاتقان ياش قەغەز
يۈزىگە چۈشۈۋاتىدۇ. مەن نېمىشقا
يىغلايمەن؟ ئاشۇ ئېغىر كۈنلەرنى باش-
تىن كەچۈرگەنلىكىم ئۈچۈنمۇ؟ ياق،
دوستۇم، مۇبادا بارىجان مېنى ھەقى-
قىي ياخشى كۆرگەن بولسا، ئۇ كۈنلەر
مېنىڭ ئۈچۈن ھېچقانچە ئەرزىمەس
ئىدى. لېكىن، كېيىنكى كۈنلەر...

مېنى كەچۈر دوستۇم، خېتىمنى دا-
ۋاملاشتۇرۇشقا تاقىتىم قالمىدى!

11

سىرتتا جاندىن ئۆتكۈزىدەك سوغۇق
بولۇۋاتقان قىش كۈنلىرىدە ئىسسىق
تام مەش تۈۋىدە سۇنايلىنىپ يېتىش
نېمىدېگەن كۆڭۈللۈك. پەلىتە ئۈستى-
دىكى چۆگۈندىن چىقىۋاتقان شىڭشى-
دىغان ئاۋازمۇ خۇددى بىر يېقىملىق
ناخشىدەك ئاڭلىنىدۇ. بارىجان بىلەن
ئىككىمىز بىر - بىرىمىزگە قارىشىپ
ياتىمىز، پاراڭلىرىمىز تۈگىمەيدۇ.
تۇنجى ئۇچرىشىش، مۇھەببەتكە تولغان
ئاخشاملار ھەققىدە سۆزلىشىمىز. قايتا-
قايتا سۆزلەشسەكمۇ ماڭا يەنىلا يېڭى-
دەك بىلىنىدۇ، قەلبىمنى ھاياجانلان-
دۇرۇپ، ھېسسىيات بۇلىقىنى بۇلدۇق-
لىتىدۇ. كەلگۈسى توغرىسىدىكى پاراڭ-
لىرىمىز تولىمۇ ئىزىلىك، تولىمۇ
گۈزەل تۇيۇلىدۇ. شۇڭىنىسى، بارىجان
مېنىڭ خىزمەت ئىشىم ھەققىدە پاراڭ-
لىشىشتىن ئۆزىنى قاچۇرغاندەك قىلىدۇ.

مەنمۇ بىر ھەقتە كۆپ سۆزلەشتىن ئۆزۈمنى تارتتىمەن. چۈنكى، ئۇ يول مېڭىۋاتقاندۇ، بۇنداق ئىشنىڭ ھەل بولىشى ئاسان ئىش ئەمەسقۇ. ئىككىمىزلا ئايرىلمايدىكەنمىز، ھامان بىر كۈنى ھەل بولىدۇ.

بۇنىڭدىن ئىككى ئاي ئىلگىرى، بىر كۈنى باردجان ناھايىتى پەرىشان قايتىپ كەلدى. ئۇ ئۆيگە كىرىپلا مېنى قۇچاقلاپ سۆيۈپ قويىدىغان ئادىتىنى تۇنجى قېتىم ئۇنتۇپ قالدى.

— نېمە بولدىڭىز؟ بىرەر ئىش يۈز بەردىمۇ؟ — مەن ئەنسىرىگەن ھالدا پايىپېتەك بولۇپ كەتتىم.

— ھېچنېمە بولمىدىم، — دېدى باردجان خۇشياقمىغاندەك تەلەپپۇزدا. ئۇنىڭ بۇنداق ساراسىمىلىك كەيپىياتىنى ھېلىقى بىر يەكشەنبە كۈنى ئۈزچەيلەن كەلگەن چاغدا كۆرگەن، بۇ تا ھازىرغىچە قايتىلىنىپ باقمىغانىدى.

— مېنى ئەنسىرەتمەي نېمە ئىش بولغانلىقىنى دېسىڭىزچۇ، چىرايىڭىز باشقىچىلا تۇرىدۇ.

— ھېچنېمە بولمىدىم دېدىمغۇ.

— ياق، چوقۇم بىر كۆڭۈلسىزلىك بوپتۇ. مېنى قىينىماي، ئېيتىڭا. مەن ياردەم قىلالىغۇدەك ئىش بولۇپ قالسا...

— ئەجەپ تولا گەپ قىلىدىكەنسىزا! — باردجان تۇنجى قېتىم مېنى شۇنداق دەپ سىلكىۋەتتى ۋە تام مەشنىڭ تۈۋىگە بېرىپ يېتىۋالدى. ئۇنىڭ قوپاللىقى يۈرىكىمگە چاقىدەك تەگكەن بولسىمۇ، مەن ئۆزۈمنى يىغلىۋېتىشتىن تۇتۇۋالدىم. دېمىسىمۇ راست ئەمەسمۇ، ئادەمنىڭ كەيپى جايىدا بولمىغان چاغدا گەپ خۇشياقامدۇ؟ بەرىبىر دەيدىغۇ، كۆزىگە كىرىۋالغىنىم قاملاشمىغان ئىش-تە.

مەن ئۆز-ئۆزۈمنى ئەيىبلەپ ئۈن-تىنسىز چاي دەملىدىم.

شۇ كۈنى كەچكى غىزا يېمىسىزمۇ، شۇ ئاخشىمىمىزمۇ تۇنجى قېتىم كۆڭۈلسىز ئۆتتى. بىز پاراڭمۇ قىلىشمىدۇق. ئۇ كېچىچە ئۇيان ئۆرۈلۈپ، بۇيان ئۆرۈلۈپ تۈزۈك ئۇخلىيالمىدى. مەن ئۇنىڭدىنمۇ بەتتەر قىينالدىم. مېنىڭ ئىچىم تىتىلدايتتى، كاللامغا ئاللىقانداق بىمەنە، قورقۇنچلۇق خىياللار كېلەتتى، ئۇ ھەر قېتىم ئۆرۈلگەندە يۈرىكىم ئاغدۇرۇلاتتى.

ئەتىسىمۇ ئۇنىڭ كەيپىياتى ئوڭشالمىدى. كەچتە بولسا يېرىم كېچىگە يېقىن قايتىپ كېلىپ مېنى يەتكۈدەك ئەنسىرەتتى. بۇنداق ئىش كېيىنكى چاغلاردا بىر نەچچە قېتىم يۈز بەرگەن، ئەمما ئۇ قايتىپ كەلگەندە ئەيىبكارلارچە كۈلۈمسىرەپ: «كەچۈرۈڭ ماھىرە، ئىدارىنىڭ ئىشى بىلەن كەچ قالدىم» دەيتتى. ئۇنى ساق-سالامەت كۆرۈشۈم بىلەنلا يۈرىكىم جايىغا چۈشەتتى، ئۇنىڭ ئاشۇ كۈلۈمسىرىشىنى كۆرۈشۈم بىلەنلا رەنجىشلىرىم ئۇنتۇلاتتى. بىراق ئۇ بۇ قېتىم ئۇنداق قىلمىدى.

مەن تەقدىرىمنى خۇشاللىق بىلەن باردجانغا باغلىغان چېغىمدا، ماڭا ئۆمۈر بويى كۆڭۈلسىزلىكلەر يولىمايدىغاندەك، كۆڭۈللۈك ھايات مەڭگۈ ھەمراھ بولىدىغاندەك تۇيۇلغانىدى. مەن باردجاننىڭ چىرايى مەن ئۈچۈن مەڭگۈ ئوچۇق بولىدۇ دەپ ئويلىغانىد-

دىم. ئەمدى بۇ نېمە كەلگۈلۈك؟ ئۇ مېنىڭدىن رەنجىگەنمىدۇ؟ بىراق ھەر قانچە ئويلاپمۇ ئۇنى رەنجىتكۈدەك سەۋەبلىك ئۆتكۈزگەنلىكىمنى ئەسلىيەلمىدىم. يۈرىكىم سىقىلماقتا، ئىچىم تىتىلدىماقتا. ئۇ مېنىڭ بۇ ھالىتىمنى چۈشەنمىدىمىدۇ؟

ئەتىسى ئەتىگەندە ئۇنىڭ چىرايى ئېچىلىپ قالدى. ئۇ ماڭغۇچە مېنى قۇچاقلىدى ۋە:

— چۈشتە كۆرۈشەيلى، — دەپ سۆيۈپ قويدى. مەن تېخىمۇ تېڭىرقاپ قالدىم. ئۇنىڭدىكى غەلىتىلىك تۈگىگىنىكەن، ماڭا نېمە ئىش بولغانلىقىنى چۈشەندۈرۈپ قويۇشى كېرەك ئىدىغۇ. مەن ئۇنى ئۈزدىتىپ قويغاندىن كېيىنمۇ، بۇ چىگىش تېپىشماقنىڭ تېگىگە يېتەلمەي، كۆڭۈلسىز خىياللاردىن زادىلا قۇتۇلالمىدىم.

ئۇ چۈشتىمۇ، كەچتىمۇ ۋاقتىدا قايتىپ كەلدى. ئۇ ئامراقلىق بىلەن مېنىڭ ئۇ يەر - بۇ يەرلىرىمنى سىلاپ قويۇۋاتتى، قىزىق گەپلەرنى قىلىپ مېنى كۈلدۈرەتتى. بىراق مەن ئۇنىڭ يەنىلا كۆڭلى جايىدا ئەمەسلىكىنى، تاماقنىمۇ كۆڭۈللۈك يېمىگەنلىكىنى سېزىپ قالدىم. بۇ مېنى تېخىمۇ قىينىدى. ئۆزۈڭ ياخشى كۆرگەن ئادەمنىڭ ساڭا بولغان ئامراقلىقىغا قانداقتۇر بىر خىل ساختىلىق ئارىلاشقانلىقىنى بىلىپ قالساڭ، بۇ سېنى ئازابلىمامدۇ؟

مەن قەتئىي نىيەتكە كەلدىم: مەيلى ئۇ يەنە سىلىكىۋەتسۇن، ھەتتا تىللىسۇن، مەن نېمە ئىش يۈز بەرگەنلىكىنى سورىماي قويمايمەن.

مەن كەچلىك تاماقنىڭ قاچا - قۇمۇچىلىرىنى يىغىشتۇرۇپ بولغاندىن كېيىن، تام مەشىنىڭ يېنىدا خىيال سۈرۈپ ياتقان بارىجاننىڭ يېنىغا چىقىپ ئولتۇردۇم. ئۇنىڭ بېشىنى تىزىمغا ئېلىپ قاپقارا، قويۇق چاچلىرىنى قولۇم بىلەن تاراشقا باشلىدىم. ئۇ راھەتلىنىش ئىچىدە كۆزىنى يۇمدى.

مەن سۆزنى نەدىن باشلاشنى ئويلاپ ئولتۇرغىنىمدا، ھويلا ئىشىكى ئالدىدا ماشىنىنىڭ گۈرۈلدىگەن ئاۋازى ئاڭلىنىپ جىمىپ قالدى. بارىجان قورقۇنچلۇق چۈش كۆرۈپ چۆچۈپ ئويغىنىپ كەتكەندەك سەكرەپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى. مەن ھېچ نېمىنى ئاڭقىرالماي ئۇنىڭغا قاراپ قالدىم. ئۇنىڭ كۆزلىرى ئالاق - جالاق بولۇپ، چىرايى بىر خىل ئېچىنىشلىق قىياپەتكە كىرىپ، سەتلىشىپ كەتكەنىدى. بىردىنلا كاللامغا: «ساقچىلار!» دېگەن ئوي كەلدى، مەن ھوشۇمدىن كېتىشكە تاس قالدىم. بارىجان بىرەر گۇناھ ئۆتكۈزۈپ قويغان، ئەمدى ساقچىلار تۇتقىلى كەلگەن ئوخشايدۇ دېگەن ئوي مېنى ماغدۇرسىزلاندۇرۇپ جايىمدىن قىمىرلىيالماس قىلىپ قويدى. ئۇ نېمە ئىش قىلغاندۇ؟ ياق، ئۇنىڭدىن ھېچبىر يامان ئىش چىقمايدۇ، ئۇنىڭ ئەسكىلىك قىلىشى مۇمكىن ئەمەس. ساقچىلار خاتالاشقان، مەن ئۇلارغا دەيمەن، بارىجاننى ئاقلايمەن... كاللام ئارقا - ئارقىدىن تىزىلىپ كېلىۋاتقان خىياللار بىلەن قوچۇلۇپ كەتتى.

— قېچىپ كەتمىگەندۇ؟

— قېچىپمۇ قۇتۇلالمايدۇ!

— ھويلىدا ئاڭلانغان بۇ قوپال ئاۋازلار مېنىڭ گۇمانىمنى تەستىقلاۋاتاتتى. مەن ئۆرە تۇرغىنىمچە قېتىپ قالغان بارىجاننىڭ پۇتىنى قۇچاقلىدىم.

— بارىجان، جېنىم، بۇ نېمە ئىش؟ ئەمدى مەن قانداق قىلىمەن؟ — دەپ زارلىدىم مەن. ئۇنىڭ تېنى تامىقىغا چاپلىشىپ قالغاندەك ئىدى.

كەلگەنلەر ئىشىكنىمۇ چەكمەي كىرىپ كېلىشتى. ئۇلار بەشەيلەن ئىدى. ئالدىدىكى ئۈچەيلەن ھېلىقى يەكشەنبە كەلگەن يېقىمسىز مېھمانلار ئىكەن.

— ياپىرىم، ئەر ئۆرە تۇرسا، ئايال ئۇنىڭ پۇتىنى قۇچاقلىسا، بۇمۇ بىر خىل مۇھەببەت ئىكەن — دە! — دەپ كۈلدى بىرسى خىرىلداپ، — بارى، قالتىس تەلىيىڭ بار جۇ، ئۇ سېنىڭ!

— شۇڭا قاپقان دەيمىز ئەمەسمۇ بۇنى! — دېدى يەنە بىرسى.

مەن سەل ئېسىمگە كېلىپ، بارىجاننىڭ پۇتلىرىدىن ئاجرىدىم. بايا نېمىلەرنى ئويلاپ كەتتىم — ھە، بۇ بىزەڭلەرنىڭ مېھمان بولۇشى كەلسە چىرايلىقچە كەلسە بولماسمىدى. بىراق بارىجان نېمىشقا شۇنچە قورقۇپ كېتىدۇ؟ مەن ئۇنىڭغا قارىدىم. ئۇ تېخىچە ھودۇقۇش ئىچىدە ئىدى.

— كېلىڭلار ئاغىنىلەر، ئىچكىرىدىكى ئۆيگە كىرىڭلار، — ئۇنىڭ ئاۋازى ئىلگىرىكىدەك يېقىملىق ئەمەس ئىدى، ئۇنىڭ ئاۋازى تىترەپ تۇراتتى، ئاھاڭىدىن خۇشامەت پۇرىقى چىقىپ تۇراتتى.

— چىرايلىق گېپىڭنى قوي، ئاداش! — دېدى ھېلىقى خىرىلداق ئاۋاز، — بىزنىڭ مېھمان بولغىلى كەلمىگەنلى-كىمىزنى ئۆزۈڭ ئوبدان بىلىسەن. قانداق قىلىسەن؟ بىر دەقىقىنى بېرەمسەن ياكى كۆتۈرگۈدەك نەرسىنى ئېلىپ كېتەمدۇق؟

— ئاغىنىلەر، ئەتە — ئۆگۈنگىچە بىر نەرسە دېيىشسەك بولامدۇ، — دېدى بارىجان يېلىنغان ئاھاڭدا، — مەن ھېچ يەرگە قېچىپ كەتمەيمەن.

— قورۇق گېپىڭنى قوي، بارى! قاپقىنىڭنى نېرى ئاپار. باشقا بىرسىگە ئىشلىتىپ قالار. شوپۇرسا قىلاپ قالدى. قېنى، ئاغىنىلەر، زىيان تارتساقمۇ مەيلى، ئالغۇدەك نەرسىلەرنى كۆتۈرۈڭلار.

ئۆي ئۆپۈر-تۆپۈر بولۇپ كەتتى. ئۇلار كىيىم-كېچەك ئىشكاپىنىڭ ئىچىدىكى كىيىملەرنى كارىۋاتنىڭ ئۈستىگە پىرقىرىتىپ تاشلاپ كۆتۈرۈپ مېڭىشتى، بىردەمنىڭ ئىچىدە تامدىكى گىلەم، ئۈنئالغۇ، سافالار ئۆيدىن چىقىپ كەتتى. بۇلارنىڭ ھەممىسىنى دادام بەرگەن ئاپام قىلىپ بەرگەن نەرسىلەر ئىدى.

مەن ئۈندىمىدىم. كۆزۈم بارىجاندا ئىدى. ئۇ بايا تۇرغان يېرىدە قىمىرلىماي تۇراتتى، چىرايىمۇ قورقۇنچلۇق تۈسكە كىرىپ سەتلىشىپ كەتكەنىدى. سىرتتا خوجايىن مومايىنىڭ ۋارقىرىشى ئاڭلاندى:

— ھەي سىلەرگە نېمە بولدى؟ كۆچۈۋاتامسىلەر؟ مېنىڭدە قالغان ئىككى ئاينىڭ ئۆي ئىجارىسىنى قايتۇرۇۋالمەن دەم خام خىيال قىلماڭلار.

ھېلىقىلارنىڭ قاقاقلاپ كۈلۈشى ئاڭلاندى.

— قورقماڭ ئانا، ئۇلار كۆچمىدى، ماۋۇ نەرسە-كېرەكلىرى كۆچۈۋاتىدۇ، ھا-ھا!

— ۋاي قۇرغۇرلار، نېمە دەۋاتقىنىنى ئۇقۇپ بولمايدۇ بۇلارنىڭ، — دەپ كوتۇلدىدى ھوماي.

ماشىنىنىڭ گۈرۈلدىشى ئاڭلىنىپ، بىردەمدىن كېيىن جىمىپ قالدى.

بارىجان بىردىنلا ئىككى تىزىغا بېشىنى قويغىنىچە ئولتۇرۇپ قالدى. مەن ئۇنى سىلاپ يىغلىشىم، بارىجاننىڭ مۈرىسىدىن تۇتۇپ سىلكىشلىشىم مۇمكىن ئىدى. نېمىشقىدۇر ئۇنداق قىلالمىدىم. مەن ئۇنىڭ مۈرىسىدىن قۇچاقلىدىم.

ئۇ يىغلىۋەتتى، ئەر كىشىنىڭ يىغلىغىنىنى كۆرۈش نەقەدەر ئازاب - ھە! مەن بۇ ئۆزۈمنى تۇتالمىدىم.

— مېنى كەچۈرۈڭ، ماھىرە. ئەمدى يۈزىڭىزگە قارىيالمايدىغان بولدۇم. مەن تۈگەشتىم، مەن تۈگەشتىم.

ئۇ بېشىنى تىزىغا ئۇراتتى، ياش تۆكەتتى.

— سىز تۈگەشسىڭىز مەن قانداق قىلىمەن؟ مېنى قورقاتمىڭا، بارىجان. زادى نېمە ئىش بولدى؟ بۇلار نېمىشقا بۇنچە زورلۇق قىلىدۇ؟

بارىجاننىڭ يىغىسى توختىدى. ئۇ بىر ھازاغىچە جىمىپ كەتتى. ئاندىن كۆزلىرىنى مېنىڭدىن قاچۇرغان ھالدا:

— نامراتلىق، ھەممىسى نامراتلىقتىن، — دېدى ئۆز - ئۆزىگە سۆزلىگەندەك.

— نېمە دېگىنىڭىز بۇ، جېنىمنى قىينىماي ئوچۇقراق ئېيتسىڭىزچۇ، — دەپ يالۋۇردۇم مەن ئۇنىڭغا يېپىشىپ.

— ئېيتاي دېسەم سىزدىن خىجىل بولىمەن، ئېيتماي دېسەم سىزنى قىيناپ قويىمەن، — دېدى ئۇ ھەسرەتلىك ئاھاڭدا، — توي قىلىش ئۈچۈن ئۇلاردىن قەرز ئالغانىدىم...

— قەرز؟ ئاپامنىڭ ماڭا ئاتاپ يىغقىنى ئىكەن دېگەنتىڭىزغۇ؟ — دەۋەتتىم مەن ھەيران بولۇپ. ئاشۇ 1000 يۈەننىڭ قانداق پۇل ئىكەنلىكى ئۇنىڭ خېتىدىمۇ يېزىلغان، قېيىن ئانامۇ شۇنداق دېگەنىدى.

— بۇ... بۇ...، — بارىجان دۇدۇقلاپ قالدى، ئارقىدىنلا ئالدىراپ سۆزلەپ كەتتى، — مەن ئەر كىشىمەن. ماھىرە، غورۇرۇم بار ئەر كىشىمەن. بىر تىيىنمۇ پۇلۇم يوق دېيىشكە كۆڭلۈم ئۇنىمىدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇيان چېپىپ، بۇيان چېپىپ ئاخىرى يانىيىقىملاردىن قەرز ئالدىم. سىزگە بۇ ئازغىنە پۇلنى قەرز ئالدىم دېيىشكە قانداق يۈزۈم چىدايدۇ؟ شۇڭا يالغان ئېيتىشقا مەجبۇر بولدۇم. سىز ئۈچۈن يالغان ئېيتىشقا مەجبۇر بولدۇم. ئۇلارنىڭ قىستاۋاتقىنىغا خېلى كۈنلەر بولدى، لېكىن نەدىن ئالالمىنى قىلىمەن؟

بارىجانغا ئىچىم ئاغرىپ قالدى. بىچارە شۇ ئاي، شۇ كۈنلەردە قانچىلىك ئىچكى ئازاب تارتقاندۇ - ھە. بۇ ئازابلارنىڭ ھەممىسى مېنىڭ ئۈچۈن، ئۆزىنىڭ ياخشى كۆرگەن ئادىمى ئۈچۈن بولغان. ئۇنىڭ ئاشۇ مۇھەببىتى ئالدىدا بۇنچىلىك زىيان مېنىڭ ئۈچۈن قانچىلىك ئىش ئىدى؟!

مەن ئۇنىڭغا تەسەللى بېرىپ كۆڭلىنى ياسىدىم. لېكىن، مېنىڭ بىر ئايال بولغانلىقىم ئۈچۈن بولسا كېرەك، قانداقلا دېگەن بىلەن كۆڭلۈم يېرىم ئىدى. چۈنكى ئۆينىڭ ئىچى

ھۇۋۇلداپ قالغانىدى. ئىچكىرىكى ئۆيدە قالغان بىر ئۇستەل بىلەن بىر كارىۋات ئۇستىدە كىيىم - كېچەكلىرىمىز چېچىلىپ ياتاتتى. بۇنى قانداقمۇ ئۆي دېگىلى بولسۇن؟ مەن بارىجانىنىڭ مېھمانلىرىنىڭ ئۆيىمىزگە كېلىپ تۇرۇشىنى ئارزۇ قىلىپ كەلگەنىدىم، ئەمدى ئۇلارنىڭ كېلىشىدىن قورقىدىغان بولۇپ قالدىم. بىر-بىرىگە مۇھەببەت قويغان بىر جۈپ ئەر-خوتۇن باشقىلارغا ئۆزىنىڭ ۋەيرانە قىياپىتىنى كۆرسەتكۈسى كېلەمدۇ؟ مەن قانداق قىلسام بولار؟ مەن كىيىم - كېچەكلەرنى رەتلەۋېتىپ شۇلارنى ئويلىدىم. ئاتا - ئانام ئېسىمگە كەلدى، بۇ ھالەتنى ئوڭشاش ئۈچۈن يەنە ئۇلارغا ئېغىز ئېچىشىم كېرەكمۇ؟ قانداق ئېغىز ئاچارمەن؟ ئۇلارنىڭ مېنىڭ ئۈچۈن قىلغىنى ئازمۇ؟ ئۆيدىكى نەرسىلەرنىڭ ھەر بىرسى ماڭا ئۇلارنى ئەسلىتىپ تۇراتتى. ئەمدى ئۇ نەرسىلەر يوق.

بۇ ئىش ئۆتۈپ ئىككى كۈندىن كېيىن ماڭا تېخىمۇ ئەلەم قىلىدىغان ئىش يۈز بەردى: تۇيۇقسىز ئاپام كېلىپ قالدى. بالدۇرراق كەلگەن بولسىدى، ئۇ مېنىڭ بەختلىك، كۆڭۈللۈك تۇرمۇشۇمنى كۆرگەن، قىزىدىن خاتىرجەم بولغان بولاتتى. ئەمدىچۇ، مەن ھازىرمۇ بەختلىكمەن، لېكىن مېنىڭ سۆزلىرىم، كۈلكەم ئۇنى بۇنىڭغا ئىشەندۈرەلەمدۇ؟ بۇ مۇمكىن ئەمەس. ئۇ چوقۇم قۇپقۇرۇق ئۆيىنىڭ ئىچىدە كۆڭۈللۈك تۇرمۇشنىڭ بولۇشىغا ھەرگىز ئىشەنمەيدۇ.

مەن ئۇنى كۆرۈپ ھودۇقۇپ قالدىم. ھەتتا ئۇنىڭ بىلەن قۇچاقلىشىپ كۆرۈشۈشنىمۇ ئۇنتۇپ قاپتىمەن. ئاپام مېنى قۇچاقلاپ: «جېنىم بالام، بارمۇسەن؟» دەپ يىغلىۋەتكەنىدىلا ئېسىمگە كەلدى.

زاھىرە، بۇ كۆڭۈلسىز ۋەقە توغرىسىدا كۆپ يازغۇم كەلمەيدى. ئىشقىلىپ، ئاپام ئۆي ئىچىنى كۆرگەندىن كېيىن ھاڭ - تاڭ بولۇپ تۇرۇپ قېلىپ «بۇ نېمە ئىش؟» دېگەنىدەك ماڭا قاراپ قالدى. ئۆزۈمنىڭ نېمىلەرنى دەپ چۈشەندۈرگىنىمنى ئۇقمايمەن، لېكىن ئاپام خۇددى ھەممىنى چۈشەنگەندەك بېشىنى چايقايتتى. ئۇھ تارتاتتى. ئۇ بارىجانغىمۇ تۈزۈك چىراي ئاچمىدى. بىراق يەنىلا مۇساپىرچىلىقتا ياشاۋاتقان قىزىغا ئىچى ئاغرىغان بولسا كېرەك، تاپا - تەنىمۇ قىلمىدى. ئۇ مېنىڭ يالغۇزلىقىمغا قارىماي ئەتىسىلا قايتىپ كەتتى. بىراق بىر ھەپتىدىن كېيىن ئاتا - ئانامدىن 1000 يۈەن پۇل كېلىپ قالدى. مېنىڭ قەدىردانلىرىم، يەنىلا ماڭا چىدىماپسىلەر - دە، دەپ يىغلىدىم مەن ئىچىم سىيرىلىپ.

ئاشۇ پۇل بىلەن ئۆيىنىڭ ئىچىگە يەنە بىر ئاز ئىسكەت كىرگۈزۈۋالدۇق. بارىجان: «خىجىلمەن زاھىرە، مەن بىر ئەر كىشىگە ئوخشىماي قالدىم» دېگەن سۆزنى تولا تەكرارلايتتى. ماڭا بولغان ئامراقلىقىنى بۇرۇنقىدىنمۇ بەكرەك ئىپادىلەشكە تىرىشاتتى. بىراق نېمىشقىدۇر بۇ ئامراقلىق بەزىدە ياسالمىلىقتەك بىلىنىدىغان بولۇپ قالدى. ماڭا نېمە بولدى؟ مەن نېمىشقا بۇنداق ئويلايدىغان بولۇپ قالغاندىمەن؟

12

زاھىرە، بۇ بىرنەچچە كۈن ئىچىدە خېتىمنى داۋاملاشتۇرالماي قالدىم. راستىنى ئېيتسام، كۆڭلۈم غەشلىكتىن زادى قۇتۇلالمايۋاتىدۇ. بۇنىڭدىن بىرھەپتە بۇرۇن يۇرتتىن كەلگەن بىر قوشنىمىزنى ئۇچرىتىپ قالدىم.

— ئەجەب ياخشى ئۇچراپ قالدىڭىز، — دېدى ئۇ مېنى كۆرۈپ خۇشال بولۇپ، — نەدىن ئىزدەپ تاپارمەن دەپ يۈرەتتىم. ئاپىڭىز بۇ خەت بىلەن ماۋۇ يۈز كوي پۇلنى بەرگەنىدى. ئۇلار سىزدىن خەت كەلمەيۋاتىدۇ دەپ ئەنسىرىشىۋاتىدۇ. ئاتا - ئانا دېگەننى ئۇنتۇپ قالمىغۇلۇق جۇمۇ!

مەن ھەيران بولدۇم. مەن ساڭا خەت يازمىغىنىم بىلەن، ئاتا - ئانامغا ئۇزۇن كۈندە بىر قېتىم خەت يېزىپ تۇرغانىدىم. يازغان خەتلىرىمنى بارىجان پوچتىغا سېلىپ تۇراتتى. ئاپاملار خەتلىرىمنى تاپشۇرۇۋالمىغانىدىمۇ؟

قوشنىمىزغا بۇ سۆزلەرنى قىلىشنى لايىق تاپمىدىم. ئۆيگە بېرىشقا زورلىسام ئۇنىمىغان قوشنام بىلەن خوشلىشىپ، ئالدىراپ ئۆيگە كەلدىم. ئاپام خېتىدە بىر ئايدىن بۇيان مېنىڭ خېتىمنى تاپشۇرۇۋالمىغانلىقىنى، شۇ تۈپەيلىدىن ئەنسىرەپ قالغانلىقىنى، ھەتتا چۈشلىرى بۇزۇلغانلىقىنىمۇ يازغان، بىر ئاي ئىلگىرى ئەۋەتكەن 150 يۈەن پۇلنى تاپشۇرۇپ ئالغان - ئالمىغانلىقىمنى سورىغانىدى. كېيىنكى سوئال مېنى تېخىمۇ تەئەججۈپلەندۈردى. دادام - ئاپاملار ئەۋەتكەن خەت - چەكلەر بارىجاننىڭ ئادرېسىغا كېلەتتى.

ئىشتىن قايتىپ كەلگەن بارىجانغا خەتنى كۆرسەتتىم. ئۇ خەتكە نېرى-بېرى كۆز يۈگۈرتۈپ قويۇپ ئۈستەلگە تاشلاپ قويدى، پۇلغا بولسا قاراپمۇ قويمىدى.

— ئۆتكەندىكى خەتلىرىمنى پوچتىغا سېلىۋەتكەنسىز، بارىجان؟ — دېدىم مەن مۇلايىملىق بىلەن.

— پوچتىغا سالماي، ئەخلەت تۇڭىغا سالامتىم، — نېمىشقىدۇر ئۇ قوپال تەگدى، — ئىشەنمىسىڭىز، بۇنىدىن كېيىن ئۆزىڭىز سېلىڭ.

— نېمە دېگىنىڭىز بۇ؟ — مەن ئىختىيارسىز ئۆڭدۈم، — تاساددىپىي ئۇنتۇپ قالدىمىكىن دەپ سوراۋاتىمەن. ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئاپام ئەۋەتكەن پۇل...

— مەن خەجلىۋالدىم، بولدىمۇ؟ — دېدى بارىجان ماڭا ئالىيىپ، لېكىن ئۇنىڭ چىرايىدا غىل - پال پەيدا بولۇپ يوقاپ كەتكەن ھودۇقۇش ئالامىتىنى سېزىپ قالدىم، — ئۇنداق پارچە - پۇرات پۇللارغا نەزەرىمنى سالىدىغان ئادەم ئەمەسمەن. مېنى ئوغرى كۆرۈۋاتامسىز؟

بۇ بىر تەتۈرلۈك، يەنە كېلىپ قەستەن قىلىۋاتقان تەتۈرلۈك ئىدى. مەن جىمىپ قالدىم، لېكىن كۆڭلۈم بىر قىسما بولۇپ قالدى. ئۇنىڭ ئاپامنىڭ خېتىگە بولغان پەرۋاسىز مۇئامىلىسى، بىكاردىن - بىكار قىلغان قوپاللىقى ماڭا غەلىتە بىلىندى. ئىلگىرى ئۇ بۇنداق ئەمەس ئىدى. «پارچە - پۇرات پۇللار» دېگىنىچۇ تېخى!

150 يۈەن پۇلنى تاپشۇرۇۋالمىغانلىقىغا ئىچىم ئېچىشمىدى، بىراق بارىجاننىڭ ھېلىقى ھودۇقۇش ئالامىتى

خىيالىمدىن كەتمەي، كۆڭلۈمنى غەش قىلىپ قويدى. «ئۇ...— دەپ ئويلىدىم مەن بىئارام بولۇپ،— ياق، ياق، نېمىدېگەن يوقىلاڭ خىياللارنى قىلىۋاتىمەن. ئۇنىڭدىن گۇمانلىنىشقا نېمە ھەققىم بار؟» ئۆزۈمنى ئەيىبلەپ تۇرساممۇ، لېكىن كۆڭلۈمدىكى شۇبھە مېنىڭدىن نېرى كەتمىدى.

شۇ كۈنى كەچتە ئۇ ئۆزىنىڭ قوپاللىقى ئۈچۈن مېنىڭدىن ئەپۇ سورىغان ۋە ئوتلۇق سۆيۈشلىرى بىلەن كۆڭلۈمنى كۆتۈرگەن بولسىمۇ، ھاياجانلىق مىنۇتلار ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن، غەشلىك يەنە بىزەڭلىك بىلەن كۆڭلۈمنى ئورىۋالدى.

ئۇلۇشكۈن چۈشتىن كېيىن، مەن كۆكتات ئالغىلى چىقىپ قايتىپ كىرىشىمگە، خوجايىن مومايى ئۆيىنىڭ ئىشىكىدىن بېشىنى چىقاردى. بۇ غەلىتە موماي ئۆي ئىجارىسى تاپشۇرۇلغان ئالتە ئايلىق مۆھلەتنىڭ توشۇشىغا تېخى 20 نەچچە كۈننىڭ بارلىقىغا قارىماي، ھەر كۈنى دېگۈدەك كېيىنكى يېرىم يىلنىڭ ئۆي ئىجارىسىنىڭ گېپىنى قىلىدىغان بولۇپ قالغانىدى. ھازىرمۇ يەنە شۇ گەپنى قىلىدىغاندۇ ھەقاچان.

مەن ئالدىراپ تىنچلىق سورىدىم ۋە ئودۇل ئۆيگە قاراپ ماڭدىم.

— ماھىرەخان، ھېلى بىرسى ماۋۇ خەتنى بېرىپ قويۇپ كېتىپ قالدى،— دەپ بىر كونۋېرتنى ماڭا ئۇزاتتى خوجايىن موماي.

— رەھمەت ئانا،— دېدىم مەن كونۋېرتنى ئېلىپ ۋە سىرتىغا قارىدىم. يۇرتتىن بىرسى ئەكەلگەن خەت بولسا كېرەك دەپ ئويلىغانىدىم، لېكىن كونۋېرت ئۈستىگە بىر خەتمۇ يېزىلمىغانىدى.

— سوغۇقتا قاراپ تۇرماي، ئۆيىڭىزگە كىرىپ ئوقۇڭ،— دېدى موماي ھاسىراپ ۋە ئىشىكىنى «تاققىدە» ياپتى.

مەن ئۆيگە كىرىپ سومكىنى قويدۇمدە، كونۋېرتنى ئالدىراپ ئاچتىم: ناتونۇش پۈچۈركا. مەن خەتنىڭ ئاخىرىغا قارىدىم، خەت ئىمزاسىز ئىدى. مەن ھەيرانلىق نەزىرىم بىلەن خەتكە كۆز يۈگۈرتتىم.

«ماھىرە، سىز مېنى تونۇمايسىز، ئەمما مەن سىزنى تونۇيمەن،— خەت شۇنداق باشلانغانىدى،— مەن سىزنى بارىجان بىلەن كېتىۋاتقىنىڭىزدا بىر قانچە قېتىم كۆرگەن ۋە باشقىلاردىن سۈرۈشتۈرۈپ ئىسمىڭىزنىمۇ بىلىۋالغانىدىم. شۇ تاپتا سىز مېنى كىمدۇر دەۋاتقانسىز. ئەگەر بارىجان سىزگە مېنىڭ ئىسمىمنى ئېيتىپ بەرمىسە، كىملىكىمنى بىلەلمەيسىز. چۈنكى خەتكە ئىسمىمنى يازمىدىم.

بۇ تاققا- تۇققا سۆزلەرنى ئوقۇغىنىڭىزدا ھەيران بولۇشىڭىز چوقۇم. مەن بۇ خەتنى يازغۇچە كۆپ ئارسالدا بولدۇم. ئەسلىدە مەن بۇ خەتنى يازماسلىقىم، سىزنىڭ بەختلىك تۇرمۇشىڭىزغا (مۇبادا سىز شۇنداق دەپ قارىسىڭىز) ئۆزۈمنىڭ كۆلەڭگۈسىنى چۈشۈرمەسلىكىم كېرەك ئىدى. لېكىن مەن دەردىمنى ئىچىمگە سىغدۇرالمىدىم. يەنە كېلىپ، سىزدەك بىر گۈزەل قىزنىڭ شېرىن سۆزلەرنىڭ قۇربانى بولۇۋاتقىنىنى ئويلىغىنىمدا يۈرىكىم ئېچىشتى.

مەن سىزنى كۆرگەن چاغلىرىمدا،

سىزنىڭ چىرايىڭىزدىن بەخت نۇرلى-
رىنىڭ پارلاپ تۇرغانلىقىنى بايقىغانى-
دىم. بىر چاغلاردا مەنمۇ بەخت نۇرىغا
چۆمۈلگەن قىز ئىدىم. بىراق ھازىر
مەن بىر بەختسىزمەن. ئېھتىمال سىز
بۇ بەختسىزلىكنىڭ سىز بىلەن بىللە
ياشاۋاتقان كىشى بىلەن مۇناسىۋەت-
لىك ئىكەنلىكىنى خىيالىڭىزغىمۇ كەل-
تۈرۈپ قويمايدىغانسىز...»

مەن بۇ قۇرلارنى ئوقۇۋاتقىنىمدا
كۆزلىرىمگە ئىشىنەلمەي قالدىم. خەت
يازغۇچى بىر قىز ئىكەن، ئۇ ئۆزىنىڭ
بەختسىزلىكىنى بارىجانغا باغلاۋاتىدۇ.
بۇ مۇمكىنمۇ؟ مەن بارىجاننىڭ سۆز-
لىرىنى ئېسىمگە ئالدىم: «ماھىرە،
مەن سىزدىنمۇ بەختلىكمەن. چۈنكى
مەن سىزنىڭ مۇھەببىتىڭىزگە ئېرىش-
تىم. مەن شۇ چاغقىچە بىرەركىمنى
ياخشى كۆرۈپ باقمىغان، بىرەركىم
بىلەن مۇھەببەتلىشىپ باقمىغان...»

مەن خەتنىڭ داۋامىنى ئوقۇشقا
ئالدىرىدىم.

«يۇقىرىقى قۇرلارنى ئوقۇۋاتقىنىڭىز-
دا، بۇ خەت چوقۇم ئالجىپ قالغان
بىرسى يازغان خەت ئىكەن دەپ
ئويلارسىز. بارىجان مېنىڭدىن ئۆزگە
ھېچكىمنى ياخشى كۆرۈپ باقمىغان
دەرسىز. ئۇنىڭ سىزنى شۇنىڭغا ئىشەن-
دۈرەلەيدىغانلىقىنى بىلىمەن. چۈنكى
ئۇ قىزلارغا قانداق گەپ قىلىشنى
بىلىدۇ. مەنمۇ ئۇنىڭ شۇنداق سۆز-
لىرىنى ئاڭلىغان، ئۇنىڭ قەسەملىرىگە
ئىشەنگەنىدىم. ئەپسۇسكى، كېيىن
ئۆزۈمنىڭ ئۇنىڭ تۇنجى مۇھەببىتى
(ئەگەر مۇھەببەت دەپ ئاتىلىدىغان
بولسا)، ھەتتا ئىككىنچى، ئۈچىنچى...
مۇھەببىتىمۇ ئەمەسلىكىمنى ئۇققا-
نىدىم. بىز قىزلار تولىمۇ ساددا كېلى-
دىكەنمىز، ھەتتا بەزىدە باشقىلارنىڭ
سۆزى يالغان ئىكەنلىكىنى سېزىپ
تۇرساقمۇ، ئىشىنىشنى خالايدىكەنمىز.
ئۆزىمىزنىڭ چىرايلىق بولۇشىنى ئارزۇ
قىلىپلا قالماي، بىز ياخشى كۆرىدىغان،
بىزنى ياخشى كۆرىدىغان يىگىتىمىز-
نىڭمۇ نۇقسانسىز چىرايلىق بولۇشىنى
ئارزۇ قىلىدىكەنمىز. خام خىيال بىلەن
يۇغۇرۇلغان بۇ ئارزۇ بىزنى ئاسانلا
تۇيۇق يولغا باشلاپ قويىدىكەن.

مەن بۇ خەتنى يازغۇچە نۇرغۇن
ئارىسالدا بولدۇم. لېكىن، ئاخىرى
يەنىلا يېزىش قارارىغا كەلدىم. بۇنى
بەلكىم بىر خىل ئىچى تارلىق دەپ
ئويلاپ قالارسىز، مەيلى سىز قانداق
ئويلىسىڭىز ئويلاڭ، مەن بۇ خەتنى
سىزگە يەتكۈزۈپ بېرىمەن. ئەگەر
سىز ئۇنى ھەقىقەتەن ياخشى كۆرسىڭىز،
ئۇمۇ سىزنى شۇنداق ياخشى كۆرگى-
دەك بولسا (مەنمۇ ئۇنىڭ بىرەرسىنى
ھەقىقىي ياخشى كۆرۈشىگە ھەرگىز
ئىشەنمەيمەن)، مېنىڭ بۇ خېتىم تور-
مۇشىڭلاردىكى بىر كۆڭۈلسىز قىستۇرما
بولۇپ، مۇھەببىتىڭلارنىڭ كۈچى بىلەن
تېزلا ئۇنتۇلۇپ كېتەر.

مەن خېتىمنى ئۇزارتىپ، بارىجان
بىلەن بولغان «مۇھەببەت»، كەچۈرمىش-
لىرىمنى تولۇق بايان قىلىشنى خالى-
مايمەن. چۈنكى بۇلار ماڭا بىر قابا-
ھەتلىك چۈشتەك بىلىنىدۇ. بەزىدە
بۇلارنىڭ ھەممىسى راستتىنلا بىر چۈش
بولۇپ قالسا دەپ ئويلاپ كېتىمەن.
بىراق، بۇ چۈش ئەمەس، بەلكى قەلبىم-
گە ئۆمۈرلۈك جاراھەت سېلىپ كەتكەن

بىر رەھىمسىز رېئاللىق!

ماھىرە، مەن سىزدەك چىرايلىق ئەمەسمەن؛ بىزدەكلەرنى كىشىلەر ئىسسىق چىراي دەپ ئاتىشىدۇ. بىراق بارىجان مېنى چىرايلىق دېگەندە، مەن بىلەن ئۆمۈرلۈك ھەمراھ بولۇشنى بەخت دەپ ئېيتقاندا، مەن ئۆزۈمنى چىرايلىق دەپ بىلگەن، شادلىق قاينىمىغا چۆمگەنىدىم.

مەن ھال-ئوقىتى خېلىلا ياخشى بىر ئائىلىنىڭ ئارزۇلۇق قىزى ئىدىم. بارىجان بىلەن تۇنجى قېتىم كۆرۈشكەندىلا، ئۇنىڭغا كۆيۈپ قالغانىدىم. كېيىن ئۇنىڭ تاتلىق سۆزلىرى مېنى مەست قىلغان، ھەتتا قىزبالا بولۇشۇمغا قارىماي، ئىككىمىز بىللە سەيلە قىلغان چاغلاردا ئايىماي پۇل خەجلىشىمۇ ماڭا غەلىتە بىلىنمىگەنىدى. ئۇ مېنىڭ بىلەن «مۇھەببەت» لىشىپ بىر ھەپتە ئۆتەر-ئۆتمەي 500 يۈەن پۇل سورىغانىدىمۇ، بىر ئوغۇل بالىنىڭ قىز بالىدىن قەرز سورىشىنىڭ نومۇسلۇق ئىش ئىكەنلىكىنى خىيالىمغا كەلتۈرمىگەن، ئاتا-ئانامدىن سوراشتىن خىجىل بولۇپ (ئۇلارغا چۈشەندۈرۈش تەس ئىدى)، خەقتىن قەرز ئېلىپ بەرگەنىدىم.

دادام سودىدا زىيان تارتىپ دەسمايىسىدىن ئايرىلىپ قالدى. بارىجان بۇ گەپنى ئاڭلىغاندىن كېيىنلا مېنىڭدىن يۈز ئۆرىدى. مەن يالۋۇردۇم، يىغلىدىم، ئۇنىڭ ئىلگىرىكى قىزغىنلىقىنى، ئوتلۇق ۋەدىلىرىنى ئەسلەتتىم. لېكىن ئۇ زادىلا ئېرەنمىدى، ھەتتا مېنى ئېغىزغا ئالغۇسىز سۆزلەر بىلەن ھاقارەتلىدى.

شۇنداق قىلىپ، بىزنىڭ ئىشىمىز تۈگىگەن بولدى. ماڭا قالغىنى چەكسىز ئازابتىن ئىبارەت بولدى. مېنىڭ ئۆزۈمنى ئۇنىڭغا بېغىشلىۋەتكەنلىكىمنى دېمەمسىز، ئۆزۈمنىڭ يەڭگىلتەكلىكى تۈپەيلى يۈز بەرگەن ئىش تۇرسا، ئەمدى كىمگە دەردىمنى ئېيتاي. ئۇنىڭ يۈزسىزلىكىدە بۇ ئىشتىن تېنىۋالمايدۇ دېگىلى بولامدۇ!

مەن بەدەل تۆلىدىم، بۇ مېنىڭ نادانلىقىمدىندۇر. لېكىن ھېلىقى پۇلنىڭ ئىشىچۇ. ئۇ مېنى مۇشۇنداق ھالغا چۈشۈرۈپ قويغانلىقى ئۈچۈن مەن يەنە ھەق تۆلىشىم كېرەكمۇ؟ ئۇنىڭ ئۈستىگە، بۇ پۇل خەقنىڭ تۇرسا.

مەن ئۇنىڭغا بۇ ئىش ھەققىدە نەچچە قېتىم خەت يازدىم، بىراق ئۇ جاۋاب بەرمىدى. يۈزتۇرانە سۆزلىشىپ باقاي دېدىم، ئۇ زادى تۇتۇق بەرمىدى. ئادەمنى بۇنداقمۇ بوزەك ئەتكەن بارمۇ؟ ئاخىرى ئاچچىقىمغا چىدىماي بۇ خەتنى يېزىشقا مەجبۇر بولدۇم. سىز ئۇنىڭ ئايالى، سىز بۇلارنى ئۇقۇشقا ھەقلىق.

نېمە دېمەكچى بولغىنىمنى سىزگە ئېنىق بولغاندۇ؟ مۇۋاپىق بىر تەرەپ قىلىشىڭىزغا ئىشىنىمەن. بۇنداق ئىشتا بىز قىزلار بارىجاندەك (ئەر) لەرگە قارىغاندا غۇرۇرلۇق كېلىمىز.»

مەن خەتنى غىجىملىغىنىمچە ھالسىزلىنىپ ئولتۇرۇپ قالدىم. نېمىلەرنىدۇر ئويلىماقچى بولاتتىم، لېكىن ئويلىيالمايتتىم. كاللام گاراڭ بولۇپ، قۇلاقلىرىم ۋىڭىلدايتتى.

زاھىرە، جېنىم دوستۇم، مېنىڭ قايسى گۇناھىمغا كەلگەن كەلگۈلۈك بۇ!؟ مەن ئالدانغانمۇ؟ مېنىڭ كۆز ئالدىمدا

يارىجاننىڭ سىماسى پەيدا بولۇپ، بارا-بارا خۇنۇكلىشىپ كەتتى. شۇ ئولتۇرغىنىمچە قانچىلىك ۋاقىت ئۆتكەنلىكىنى ئۇقمايمەن، يارىجاننىڭ ئۆيىگە كىرگەنلىكىنىمۇ تۇيماپتىمەن. ئۇ: «نىمە بولدىڭىز، ماھىرە؟» دەپ يېنىمغا كېلىپ مۈرەمدىن قۇچاقلىغانىدىلا ئېسىمگە كەلدىم ۋە بىر خىل يىرگىنىش تۇيغۇسى بىلەن ئۇزۇمنى چەتكە ئالدىم.

— نىمە بولدىڭىز؟ چىرايىڭىز تاتىرىپ كېتىپتىغۇ؟ — بىردىنلا ئۇ قولۇمدىكى كونۋېرتنى كۆرۈپ قالدى، — نىمە، داداملاردىن خەت كەلدىمۇ؟ بىرەر كۆڭۈلسىزلىك بوپتۇمۇ؟

ئۇنىڭ بۇ ئەندىشىلىك ئاھاڭلىرى، ھودۇقۇشلىرى مېنىڭ نەزىرىمدە ياسالمىلىقتىن باشقا نەرسە ئەمەس ئىدى. مەن ئۈندىمىدىم. ئۇ خەتنى ئېلىپ كۆز يۈگۈرتتى — دە، چىرايى ئۆزگىرىپ كەتتى، پېشانىسىدىن تەر تەپچىدى. بۇ، خەتتە يېزىلغانلارنىڭ راستلىقىنى دەلىللەيتتى. مېنى يىغا تۇتتى.

— تويۇقسىز يارىجان قاقاقلاپ كۈلۈۋەتتى. مەن بۇ كۈلكىدىن چۆچۈپ بېشىمنى كۆتۈردۈم — دە، ئۇنىڭغا چەكچىيىپ قاراپ قالدىم.

— سىزنى قىيناپ بۇ ھالغا چۈشۈرۈپ قويغان نەرسە دۇشۇ تويۇقسىز خەتمۇ؟ — دېدى ئۇ كۈلكىسىنى باسالمىغان ھالدا، — خەتتىكىلەرگە ئىشىنەندىڭىزمۇ؟ مۇشۇ قۇرۇق گەپلەرگە — ھە!

مەن گاڭگىراپ قالدىم. ئۇنىڭ كۈلكىسى تەبىئى ئىدى. بەلكىم مەن. خەتتە يېزىلغان ئىشلارنىڭ يالغان بولۇپ چىقىشىنى ئارزۇ قىلغانلىقىم ئۈچۈن شۇنداق بىلىنگەندۇ.

— مەن سىزگە بىرۇنلا سۆزلەپ بەرسەم بوپتىكەن، مەن تېخى سىزنى ھەرقانداق چاغدا ماڭا ئىشىنىدۇ، بۇ ئىشلارنى سۆزلەپ ۋاقتىڭىزنى ئىسراپ قىلىشىڭىزنىڭ ھاجىتى يوق دەپ ئويلاپتىمەن، — يارىجان يېنىمدا ئولتۇرۇپ قولۇمنى سىلىدى، مەنمۇ قولۇمنى تارتىۋالمىدىم. — مانا قول، مەن سىزگە بۇ كۈلكىلىك ئىشنى سۆزلەپ بېرەي. بۇ خەتنى يازغۇچى مېنى ياخشى كۆرۈپ قالغىنى راست. لېكىن مەن ئۇنى قىلچە ياخشى كۆرمەيتتىم، ھەتتا ئۇنىڭ بىلەن ئۇزاقراق پاراڭلىشىپ باققىنىممۇ يوق. ئۇ ئارقامدىن كىرىپلىۋالدى، مەن نەدە بولسام، ئۇمۇ شۇ يەردە پەيدا بولاتتى، سۈركەلمەكچى بولاتتى. مەن قاتتىق بىزار بولدۇم، قانداق قىلسام ئۇنىڭدىن قۇتۇلالايمەن؟ سىلكىۋېتەي دېسەم، ئۇ بىر قىز بالا ئەمەسمۇ. ئاخىرى ئۇنى كۆڭۈلسىز قىلىش خىيالىدا كېلىپ پۇل سورىدىم. بىراق، نەدىن بىلەي، ئىككى كۈن ئۆتكەندىن كېيىن، ئۇ پۇلنى كۆتۈرۈپ كەپتۇ. ئەمدى قانداق قىلىمەن؟ بوپتۇ، ئالسام ئېلىپ تۇراي، بىرەر ھەپتىدىن كېيىن قايتۇرۇپ بېرەرمەن دېدىم. بۇ ئامالىمۇ ئەسقاتمىغاندىن كېيىن، ئۇنىڭغا گەپنىڭ ئوچۇقىنى ئېيتىشقا مەجبۇر بولدۇم. دەسلەپتە ئۇ يالۋۇردى، كېيىن بولسا، مەن سېنىڭ بەختلىك بولىدىغىنىڭنى بىر كۆرەي، قاراپ تۇر، مەن بىر كۈلكىگە بولۇپ سەندىن مەڭگۈ ئايرىلمايمەن دەپ قورقۇتماقچى بولدى. مېنىڭ كارىم

بولمىدى. ئۇ راستىتىنلا كۆڭلى پەس قىز ئىكەن-دە! ئاخىرى مۇشۇنداق خەتنى يېزىپ، ئىككىمىزنىڭ ئارىسىنى بۇزماقچى، بەختىمىزنى نابۇت قىلماقچى بوپتۇ!

بۇ نېمىدېگەن يوللۇق، نېمىدېگەن ئۇچۇق كۆڭۈللۈك بىلەن ئېيتىلغان سۆزلەر-ھە! مېنىڭ بارىجانغا ئىشەنمەسلىككە نېمە ھەددىم بار؟ مەن ئاشۇ قىزدىن نەپرەتلەندىم.

— بۇ دېگەنلىرىڭىز راستمۇ؟ — دېدىم مەن بارىجانغا يۆلەنگەن ھالدا ئەركىلەپ.

— قەسەم قىلىپ بېرەيمۇ؟

مەن ئۇنىڭ ئاغزىنى ئېتىۋالدىم.

— بولدى، ئىشىنىمەن، سىزگە ئىشىنىمەن، — دېدىم مەن ئۇنىڭ سېھىرلىك كۆزلىرىگە مېھرىم بىلەن تىكىلىپ، — مېنى مەڭگۈ ياخشى كۆرىسىز-ھە؟

— نېمە دېگىنىڭىز بۇ؟!

— بىز مەڭگۈ ئايرىلمايمىز-ھە؟

— نېمە دېگىنىڭىز بۇ؟!

قەلبىمدە تەسۋىرلىگۈسىز بىر خىل شېرىن ھېسسىيات داۋالغۇپ ۋۇجۇدۇمنى تىترىتىۋەتتى، لەۋلىرىم ئۇنىڭ لېۋىگە چىڭ يېپىشتى. ئاشۇ مۇھەببەتلىك ئاخشاملاردىكىدەك لەززەتلىك مىنۇتلار مېنى ئۆز ئىلكىگە ئالدى. چۈنكى، بارىجان ئاللىقانداق شېرىن ھېسلارنى ئويغىتىدىغان سۆيۈشنى، ۋۇجۇدۇمنى ئېرىتىۋەتكۈدەك قۇچاقلاشنى بىلەتتى. ئۇ كېلىشكەن يىگىت بولۇپلا قالماي، دىلنى ئېرىتكۈدەك شېرىن سۆزلەرنى قىلالايدىغان يىگىت ئىدى.

بىردىنلا ھېلىقى خەتتە يېزىلغان پۇلنىڭ گېپى يادىمغا كېلىپ قالدى.

مەن بارىجاننىڭ قۇچىقىدىن ئاجراپ، ئۇنىڭغا تىكىلدىم.

— ھېلىقى پۇلنى قانداق قىلدىڭىز؟

— قايسى پۇلنى؟ — دەپ چۆچۈپ كەتتى بارىجان.

— خەتتە يېزىلغانچۇ؟

— بۇ ... بۇ ...، — بارىجان دۇدۇقلاپ قالدى، ئاندىن پېشانىسىگە بىرنى ئۇرۇپ قويۇپ، خىجىل بولغان قىياپەتتە سۆزلىدى، — شۇ چاغدا بىرەر ھەپتىدىن كېيىن بېرىۋېتەرمەن دېگەنىدىم. ئاڭغىچە بىر ئاغىنەم پۇل سوراپ قالدى، يۈز كېلەلمەي ...

— ئۇنداق بولسا ھازىرغىچە قايتۇرۇۋەتمەپسىز-دە، — دېدىم مەن ئۇنىڭغا تىكىلىپ. بۇ پۇلنىڭ بارىجاننى ھېلىقى قىز بىلەن تېخىچە باغلاپ تۇرغانلىقىنى ئويلاپ كۆڭلۈم غەش بولۇپ قالدى.

— ئۆزىڭىز بىلىسىز، ماھىرە، — دېدى ئۇ كۆزلىرىنى ئەپقېچىپ، — قەرزنى سوپلىمەك قىيىن، يا ئۇ ئاغىنەم ئۆزىنى بىلمىدى، يا چىش يېرىشقا مېنىڭ يۈزۈم چىدىمىدى.

— سىزنىڭ ئۇ قىز بىلەن كېيىنكىنە ئالاقىڭىزنىڭمۇ قېلىپ قېلىشىنى خالىمايمەن. بۇ ماڭا بىر ئازاب بولىدۇ، بارىجان. مانامەڭ، بۇنى سېتىپ پۇلنى بېرىۋېتىڭ. ئەمما بۇنىڭ ئۆزىنى بېرىپ يۈرمەڭ. مېنىڭ قولۇمدىكى نەرسىنىڭ سىزنى ياخشى كۆرىدىغان باشقا بىر قىزنىڭ قولىدا بولۇشىنى خالىمايمەن! — مەن شۇ سۆزلەرنى دېدىم-دە، بارمىقىمدىن ئالتۇن ئۈزۈكنى چىقىرىپ ئۇنىڭغا سۇندۇم. ئاپام تويدا بۇ ئۈزۈكنى: «بالام، بۇ

ئاپامدىن قالغان تەۋەررۈك ئىدى، ئۇبدان ساقلىغىن» دەپ قولۇمغا سېلىپ قويغانىدى. ئەمدى مەن ئۇنىڭغا قىلىچە قارىماي ئولتۇرمىدىم.

— ياق-ياق! — ئالدىراپ سۆزلىدى بارىجان، — مەن بىر ئوغۇل بالا. ئۇنىڭسىزمۇ سىزگە، ئاتا-ئانىمىزغا سالغان ئېغىرلىقىم ئازمۇ! ھەرگىز ئالالمايمەن، مېنى خىجىل قىلماڭ، ئۆزۈم بىر ئامال قىلارمەن ...

— ئالمىسىڭىز رەنجىيمەن. سىز دائىم ئىككىمىز بىر ئادەم دەيتتىڭىزغۇ. بۇ كۆڭۈلسىزلىك مۇشۇنىڭ بىلەن تۈگەپ كېتىشى بولىدۇ. سىز نەدىن ئامال قىلاتتىڭىز! — دېدىم مەن بارىجاننىڭ ھېلىقى «ئاغىنە» لىرىنىڭ ئۆيىدىكى نەرسە-كېرەكلەرنى ماشىنىدا يېيىپ ئەكەتكەنلىكىنى ئەسلەپ.

— مېنىڭ ئۈچۈن جىق قۇربان بەردىڭىز، جېنىم، — دېدى بارىجان ئىككى ئالقىنىمنى يۈزىگە يېقىپ بىچارە ئاھاڭدا، — مەن سىزگە يۈز كېلەلمەي-مەن. سىزنىڭ قىلغانلىرىڭىزنى ھېسابلەپ قايتۇرىدىغان كۈنلەرمۇ كېلىپ قالار.

— ئۇنداق دېمەڭ، — دېدىم مەن ئۇنىڭ يۈزىنى ئامراقلىق بىلەن سىلاپ، — ماڭا سىز كېرەك، سىزنىڭ چىن مۇھەببىتىڭىز كېرەك. سىز مېنى راستىنلا چىن قەلبىڭىزدىن ياخشى كۆرسىڭىز، ھەر قانداق ئېغىر كۈنلەرگىمۇ چىدايمەن، بارىجان!

شۇ كېچىسى خىيالى ئۆزۈنىڭچە ئۇخلىمىدۇق. كۆڭۈللۈك ئەسلىمىلەر بىزنىڭ پەرىشانلىقىمىزنىڭ مەزمۇنى بولدى.

زاھىرە، ئەتىسى ئاخشىمى بارىجاننىڭ كەچ كەلگەنلىكىنى ھېسابقا ئالمىغاندا، يېقىنغىچە ھەر ئاخشىمى ئىشتىن ۋاقتىدا قايتىپ كېلىۋاتاتتى. نېمە بولدىكىن، يېقىنقى كۈنلەردە يەنە يېرىم كېچىدە كېلىدىغان بولۇۋالدى، كەيپىياتىمۇ تازا جايىدا ئەمەس، تۇرۇپ-تۇرۇپلا چېچىلىپ قالىدۇ. ماڭا گويا ئىلگىرىكى خۇشخۇي بارىجان غايىب بولۇپ كېتىۋاتقاندەكلا بىلىنىدۇ. يالغۇز قالغان چاغلىرىمدا ئۇنىڭ ھېلىقى «ئاغىنە» لىرى، ئۇلارنىڭ غەلىتە سۆزلىرى، ئاتا-ئانام ئەۋەتكەن، ئىز-دېرەكسىز يوقالغان خەت ۋە پۇللار، ھېلىقى قىزنىڭ خېتى پات-پاتلا ئېسىمگە چۈشۈپ مېنى ئازابلايدۇ. «بارىجان مېنى ئالداۋاتامدىغاندۇ؟» دېگەن ئوي چىۋىندەك چاپلىشىۋېلىپ مېنى بىزار قىلىدۇ. «ياق، نېمىلەرنى ئويلاپ كەتتىم؟ چىن مۇھەببەتكە شەك كەلتۈرۈشكە نېمە ھەققىم بار؟» دەپ ئۆزۈمنى ئەيىبلەپ باقىمەن. لېكىن، يەنە شۇ كۆڭۈلسىزخىياللار نېرى كەتمەيدۇ.

كۆڭلۈم ئەنسىزچىلىكتە، قانداقتۇر بىر يامان ئىش يۈز بېرىدىغاندەكلا تۇرىدۇ. مانا بۈگۈنمۇ يېرىم كېچە بولدى، ئۇ تېخى يوق. دوستۇم، خەتنى داۋاملاشتۇرالمايدىغاندەك تۇرىمەن.

13

زاھىرە، شۇكۈنى ئۇ راستىنلا يېرىم كېچىدىن ئاشقاندا قايتىپ كەلدى. ئۇنىڭ چىرايىدىن پەرىشانلىق، ھارغىنلىق چىقىپ تۇراتتى.

— قارايسىزغۇ، — دېدى ئۇ بىپەرۋالىق بىلەن، — كەچ قالدى دەپ خاپا بولۇۋاتامسىز؟ دوكلات قىلىپ قويای، ئىدارىدا دېجورنى بولدۇم.

ئۇ يېقىندىن بۇيان ماڭا شۇنداق زەھەرلىك گەپ قىلىدىغان بولۇپ قالغانىدى. ئۇنىڭغا زادى نېمە بولغاندۇ؟ مېنىڭ رەنجىتىپ قويغان يېرىم بارمۇ ـ يا؟ ئويلاپ ـ ئويلاپ ھېچ تېگىگە يېتەلمىدىم. يېقىندا ئۇ يەنە سودىگەرلىك، داداملارنىڭ پۇلىنى دەسمايە قىلىش ھەققىدە گەپ قىلىۋىدى، مەن قوشۇلمىغانىدىم. شۇنىڭغا رەنجىگەنمىدۇ؟ لېكىن، رەنجىگۈدەك نەرى بار؟ داداملارنىڭ بىزگە بەرگىنى ئازمۇ؟

مەن ئۇنىڭ سۆزىگە جاۋاب قايتۇرماي چاي دەملەشكە كىرىشتىم.

— بۈگۈن مېنى بىرسى ئىزدەپ كەلمىگەنمىدۇ؟ — دەپ سوراپ قالدى ئۇ قىزىرىپ كەتكەن قوللىرىنى ئوچاققا قاخلاۋېتىپ.

— ياق، ھېچكىم كەلمىدى. بىرسى كەلمەكچىمىدى؟

— ياق، ئەمدى دەيمەنا...، ـ شۇ سۆزدىن كېيىن ئۇنىڭ چىرايى ئېچىلىپ قالدى.

ئۇ چېيىنى ئىچىپ بولۇپلا يېتىۋالدى. مەن ئۇزۇنغىچە ئۇخلىيالمىدىم. ھېلىقى كۆڭۈلسىز خىياللار بىلەن بارىجاندىكى ئۆزگىرىش ماڭا ئارام بەرمەيتتى. مېنىڭ كۆڭلۈم يېرىم بولاتتى، مېنى يىغا باساتتى، ۋەھىمىلىك ئەنسىز خىياللار يۈرىكىمنى مۇجۇيتتى.

ئۇ بۈگۈن ئەتىگەن ئىشقا كەتكىنىچە چۈشتىمۇ قايتىپ كەلمىدى. ئەتىگەن تامىقىم شۇ پېتى قالدى. مېنىڭمۇ گېلىمدىن تاماق ئۆتمىدى.

ئادەتتە ئۇ چۈشلۈكى قايتىپ كېلەتتى، بۈگۈن نېمە بولغاندۇ؟ ماشىنىلارنىڭ ئەنسىز گۈركىرەشلىرى بىلەن كۆڭلۈمدە ئاللىقانداق قورقۇنچلۇق خىياللار پەيدا بولاتتى، قولۇم ئىشقا بارمايتتى، پات ـ پات سىرتقا چىقىپ يولغا قاراپ باقاتتىم.

كەچ كىردى. ئادەتتە ئۇ ئاخشىمى سائەت ئالتە يېرىمدا قايتىپ كېلەتتى. لېكىن سائەت يەتتە يېرىم بولۇپ كەتتى، ئۇ تېخىچە يوق. مېنىڭ چىدىغۇچىلىكىم قالمىدى. مەن كىيىمىمنى يۆتكەپ، ئۇنىڭ ئىدارىسىگە بېرىپ باقماقچى بولدۇم. شۇ چاغدا ھويلا ئىشىكى غىچىلىدى.

«ئۇ كەلدى!» مەن ئىشىكتىن ئېتىلىپ چىقتىم. قاراڭغۇدا ھويلىغا كىرگەن كىشىنى تونۇيالمىدىم، ئۇنىڭ بارىجان ئەمەسلىكى ئېنىق ئىدى.

ئۇ يېقىنلاشتى ۋە:

— ياخشىمۇسىز! بارىجاننىڭ ئۆيى مۇشۇمۇ؟ — دەپ سورىدى.

— ھەئە، سىز؟

— بارىجان بۈگۈن چۈشتە ماڭا كەچتە ئۆيگە كەلسەك دېگەنىدى، شۇڭا كېلىۋىدىم.

— ھە، قېنى، ئۆيگە كىرىڭ.

مېھمان ئاق پىشماق، قىزىل بۇرنى ئۈستىگە كۆزەينەك قوندۇرۇۋالغان، قاتاڭغۇر، 30 نەچچە ياشلاردىكى كىشى ئىدى. مەن ئۇنى بىرەر يەردە كۆرگىنىمنى ئەسلىيەلمىدىم. ئەمما ئۇ بارىجاننىڭ مېھمىنى ئىكەن، ئوبدان كۈتۈۋېلىشىم كېرەك.

مەن قەنت ـ گېزەكلەرنى تەييارلاپ، چاي دەملەشكە كىرىشتىم.

— بارىجان ئادەتتىمۇ كەچ كېلەمدۇ، سىڭلىم؟ — دېدى مېھمان سائىتىگە

قاراپ قويۇپ.

— ياق، كېچىكسە ئالتە يېرىمدا يېتىپ كېلەتتى، بۈگۈن نېمە بولدىكىن... چۈشتىمۇ كېلەلمىدى.

— چۈشتە بىز كۆرۈشكەن.

بۇ سۆزنى ئاڭلاپ خېلى خاتىرجەم بولۇپ قالدىم.

سائەت سەككىزدىن ئاشتى، ھارىجان تېخىچە يوق. مېھماننىڭ پات-پات سائىتىگە قاراپ قويۇشلىرى، ئۇنىڭ تاقەتسىزلىنىك بىلدىرىپ تۇرغان چىرايى مېنى ئوڭايسىزلاندۇراتتى، ئەنسىربەتتى. «ھارىجاننىڭ نېمە قىلغىنىيكىنە بۇ، — دەپ ئويلايتتىم مەن، — مېھماننى كەل دەپ قويۇپ، ئۆزىنىڭ يوقاپ كەتكىنىنى!»

سائەت توققۇزغا يېقىنلاشتى.

— ئەجەب كەلمەيدۇ-يا، — دېدى مېھمان يەنە سائىتىگە قاراپ قويۇپ.

— يەنە ئىدارىدە دىجورنىي بولۇپ قالدىمىكىن، — دېدىم مەن خىجىل بولۇپ.

— دىجورنىي؟ ئۇلارنىڭ ئىدارىسىدە بايرام كۈنلىرىدىن باشقا كۈنلەردە ئىدارە خادىملىرىنىڭ دىجورنىي بولىدىغان ئىشى يوقتۇ؟

بۇ سۆز يۈرىكىمگە «جاققىدە» تەگدى، مەن ئۇچۇقۇپ كەتتىم. نەچچە چاغدىن بۇيان ھارىجان ماڭا يالغان ئېيتىپ كەلگەنمىدۇ؟

— بىرەر مۇھىم ئىشىڭىز بارمىدى؟ — دەپ سورىدىم مەن ئۆزۈمدىكى ئوڭايسىزلىقنى يوشۇرۇش ئۈچۈن.

— ھەئە، — دېدى مېھمان ئاچچىق كۈلۈپ قويۇپ، — مۇھىم ئىش ئىدى. ئۇ يەنە كەلمىسە، مەن يامان ئەھۋالغا چۈشۈپ قالىمەن.

— نېمە ئىش ئىدى؟

مېھمان ماڭا بىر خىل چۈشىنىكسىز نەزەر بىلەن قاراپ قويدى، ئاندىن قىيىنالغاندەك قىياپەتتە قىمىرلاپ قويدى.

— ئەسلىدە بۇ ئىش ئىككى ئەركىشى ئارىسىدىلا پۈتۈپ كەتسە ئوبدان بولاتتى، سىڭلىم، — دېدى ئۇ بىر تال تاماكىنى تۇتاشتۇرۇپ، — بوپتۇلا، دەۋەرەي، ئۆزىڭىزمۇ سوراپ قالدىڭىز. ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ ئىشقا سىزنىڭمۇ چېتىشلىقىڭىز بار.

— نېمە؟ مېنىڭ؟ — مەن ھەيران بولدۇم.

— شۇنداق، — دېدى ئۇ بېشىنى لىڭشىتىپ، — مۇنداق ئىش: بۇنىڭدىن ئون كۈن بۇرۇن ھارىجان مېنى ئىزدەپ كەپتۇ. مەن ئۇنىڭ بىلەن يېقىن تونۇشمۇ ئەمەس. تەگتۇش بولمىغاندىكىن، بىرەر يەردە ئەسرا بولۇپ مۇڭدىشىپمۇ باقمىغان. قارىسام ئۇنىڭ چىرايىدىن، كۆزلىرىدىن بىچارىلىق چىقىپ تۇرىدۇ. نېمە بولدۇڭ دېسەم، ھەي ئاكا، دەردىم تولا دەپ بېشىنى چايقايدۇ. رەڭگى-روھى تۈپتۈزۈك بۇ بالىنىڭ بۇ قىياپىتىنى كۆرۈپ ئىچىم ئاغرىپ قالدى. قېنى، ئېيتقىن، مەن ياردەم قىلغۇدەك ئىشىڭ بارمۇ دېدىم. ئۇ بىرمۇنچە ھالىنى ئېيتىپ، ئاخىرىدا ئۈچ كۈنىنىڭ ئىچىدە ئەكېلىپ بېرىمەن دەپ، 1000 يۈەن سورىدى.

— نېمە قىلغۇدەك ئۇ پۇلنى؟ — دەۋەتتىم مەن چۆچۈپ.

مېھمان ماڭا زاڭلىق قىلغاندەك نەزەردە قاراپ قويدى.

— بۇنى مېنىڭدىن سورايسىزغۇ،

سىڭلىم؟ — دېدى ئۇ بېشىنى چايقاپ، — ھەي، سىلەر ئايالللارزە ئاجايىپ يارالغان ئىكەنسىلەر. ئۆزۈڭلارنىڭ دېگىنىڭنى قىلىش ئۈچۈن، ئەرلەرنى يالغان يەرگە قىستاپ قىينايدىكەنسىلەر.

— ھېچ چۈشەنمىدىم، ئاكا، — دېدىم مەن جىددى بولغىنىمدىن ئۆپكىدەك ئىسسىلىپ، — مەن نېمە قىلىپتىمەن؟

— بارىجان، ئايالىم بىر نەرسە ئالىمەن، پۇلنى نەدىن تاپساڭ تاپ دەپ مېڭەمنى قوچۇۋەتتى، جېنىم ئاكا، بىر ياردەم قىلىۋەتكىن، ياخشىلىقىڭنى ھەرگىز ئۇنتۇپ قالمايمەن دەپ تۇرۇۋالدى. يۈز كېلەلمىدىم، ئۇنىڭ سورىغىنىنى بېرىپ يولغا سالدىم.

— ئاكا بۇ دېگىنىڭىز راستمۇ؟ — دېدىم مەن بوغۇق ئاۋازدا.

— يالغان ئېيتىپ نېمە قىلاي، ھەممىسى راست.

— بۇ ئىشتىن خەۋىرىم يوق، — دەۋەتتىم مەن يىغلىۋەتكۈدەك بولۇپ، — مەن شۇ چاغقىچە بارىجانغا بىرەر نەرسە ئېلىپ بەرگىن دەپ چىش يېرىپ باققىنىم يوق. سىز بەرگەن پۇلنىڭ ئىشىنى ئېيتىمۇ بىلمەيمەن!

مېھمان دەسلىپىدە ماڭا ئىشەنمىگەندەك بىر خىل نەزەر بىلەن قارىدى، ئارقىدىن ئاستا سۆزلىدى:

— گېپىڭىزگە ئىشەندىم، سىڭلىم، سىزنىڭ بۇ چىرايىڭىزدىن يالغان سۆز قىلمايدىغانلىقىڭىز چىقىپ تۇرىدۇ، — ئۇ بېشىنى چايقىغىنىچە ئېغىر ئۇھ تارتتى، — مەن قاپقانغا چۈشۈپتىمەن، ھەي ئىست!

«قاپقان» دېگەن سۆز ھېلىقىلارنىڭ بارىجاننى «بارى قاپقان» دەپ ئاتى-غانلىقىنى ئېسىمگە سالدى. لەقەمۇ بىكاردىن-بىكار قويۇلمايدىغۇ. مەن بىردىنلا نېمىنىدۇر چۈشەنگەندەك ئەندىكىپ كەتتىم.

— ئىلگىرى ئۇنى ئانچە-مۇنچە تاۋاكاغا قاتنىشىدۇ دەپ ئاڭلىۋىدىم، لېكىن شۇ پاكىز بالا، ھۆكۈمەت ئىشىنى قىلىۋاتقان بىر ئادەم ئۆزىنىڭ سالاھىيىتىگە يارىشمايدىغان شۇ ئىشنى قىلامدۇ دەپ ئىشەنمىگەنىدىم، — دېدى مېھمان ئۆز-ئۆزىگە سۆزلىگەندەك، — بۇ مېنىڭدىن ئالغان پۇلدىن سىزنىڭمۇ خەۋىرىڭىز بولمىسا، تاۋاكادا تۈگەپتۇ-دە، ھالال ئەمگىكىم بىلەن تاپقان، تەستە تېجەپ يىغقان ۋەجىم ھارام سورۇندا تۈگەپتۇ!

كۆز ئالدىمدا ئاچچىق بىر ھەقىقەت رەھىمسىزلىك بىلەن ئۆز سىماسىنى كۆرسىتىۋاتاتتى. مەن ئۇنىڭغا ئىشەنگۈم كەلمەيتتى، ئىشىنىشتىن قورقاتتىم، ھېلىقىلارنىڭ نەرسە-كېرەكلەرنى كۆتۈرۈپ چىقىپ كېتىۋېتىپ: «ئوينىغان چاغدا ھەممىمىزدىن نوچى سەن، بېرىدىغان چاغدا لالما ئىتتەك غىڭشىيدىكەنسەن» دېگەن سۆزلىرى ئېسىمگە چۈشتى. ئۇ چاغدا ئەجەب ئېرەن قىلماپتىمەن. بارىجان، مەن سۆيگەن بارىجان شۇنداق ئادەممىدۇ؟

— ياق، ياق، بۇ مۇمكىن ئەمەس! — دەپ ھەسرەتلىك ئىڭرىۋەتتىم مەن.

— شۇنداق، ئادەمنىڭ زادى ئىشەنگۈسى كەلمەيدۇ! — دېدى مېھمان ئېغىر تىنىپ، — لېكىن تۇرمۇش دېگەن مۇرەككەپ، ئادەمنى چۈشەنمەك ھەممىدىن قىيىن، تولىمۇ قىيىن. ئاپام تۇيۇقسىز ئاغرىپ قالمىغان بولسا، بۈگۈن

بۇ يەرگە كېلىپ سىزنىڭ كۆڭلىڭىزنى پاراكەندە قىلىپ يۈرمەيگەن بولاتتىم. ئۆزىڭىز بىلىسىز، ھازىر دوختۇرخانىلار بىر ئادەم سەكراتقا چۈشۈپ قالسىمۇ، ئۇنىڭ بىلەن كارى بولماي، ئالدى بىلەن پۇلنىڭ كېپىنى قىلىدىغان بولۇپ قالدى. ئەتە ئاپامنى بالنىتسىدا ياتقۇزمىساق بولمايتتى. ئەمدى يۈزۈمنى سارغايتىپ نەگىمۇ باراراەن؟ بارىجان ماڭا كەچتە ئۆيگە بېرىپ پۇلنى ئېلىۋال دېگىنى بىلەن، مېنىڭدىن قېچىپ ئۆيگە كەلمىدى ھەقاچان. مەن كېتەي، كېيىن سۆزلىشىۋالارمىز.

مېھمان ئورنىدىن تۇرۇپ سىرتقا ماڭدى. ئۇ ئىشىك ئالدىغا بارغاندا توختاپ قالدى - دە، ئارقىغا بۇرۇلۇپ:

— ھە راست، بارىجان كەلسە ئېيتىپ قويۇڭ. ھېلىقى قىزنىڭ پۇلىنى بىرىۋەتسۇن، بولمىسا بالاغا قالىدىغاندەك تۇردۇ.

مەن تېخىمۇ چۆچۈپ كەتتىم. يېقىندىلا بىرسىدىن قۇتۇلغانىدىم، نەدىن چىقتى يەنە بىرسى؟

— قايسى قىزنىڭ؟

— سىزگە خەت يېزىپتىكەنغۇ، — دېدى مېھمان ماڭا ئىچ ئاغرىتقانىدەك قىياپەتتە قاراپ، — ئەسلىدە بۇنى سىزگە دېمەسلىكىم كېرەك ئىدى. لېكىن بۇ ئىش سىزگە مەلۇم ئىش ئىكەن. سىلەرگە بىرەر كۆڭۈلسىزلىك كېلىپ قالمىسۇن دەپ بۇنى ئېيتقۇم كەلدى.

بىر چاغلاردا بارىجاننىڭ ئۇ قىز بىلەن بىللە كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ تۇراتتىم ... بوغۇزۇن چۈشتىن كېيىن ئۇچرىشىپ قالدىم. ئەھۋال سوراپ قويسام تۆكۈلۈپلا كەتتى. بارىجاندا بىر ئاز ئېلىشى بار ئوخشايدۇ. ئەمما بارىجان بىردىدىغانىنى بىرىشنىڭ ئورنىغا، ئاخشام ئۇنى تازا ئۇرۇپتۇ. يۈزىدىكى شاپىلاقنىڭ ئىزى بىرەر ھەپتىگىچە يوقالمايدۇ ھەقاچان. ئۇ قىز سوتقا ئەرز قىلىمەن دەيدۇ، ئەلپازىغا قاراپ ئۇنىڭ بۇ نىيىتىدىن يانمايدىغانلىقىغا ئىشىنىپ قالدىم.

ئەمدى مېنىڭ بەرداشلىق بەرگۇدەك ھالىم، ئۆرە تۇرغۇدەك ماجالىم قالمىدى. مەن ئورۇندۇققا لاسسىدە ئولتۇرۇپ قالدىم. ئۆپكەممۇ ماڭا خىيانەت قىلغاندەك، دېمىم سىقىلىپ تىنالماي قالدىم. يۈرىكىم قېپىدىن چىقىپ كېتىدىغاندەك ئەنسىز دۈپۈلدەيتتى. ئالدامچىلىق! يەنە بىر ئالدامچىلىق! ئۆتكەن كۈنىلا ئۇ، ئۈزۈكنى سېتىپ پۇلىنى بىرىۋەتتىم دەپ كەلگەنتىغۇ. ئۇ يالغان ئېيتىپتۇ، ئۇ مېنى ئالداپتۇ!

— ۋاي خۇدا، نېمە بولدىڭىز؟ مەن ئەقىلسىز نېمىشقا سىزگە بۇ گەپلەرنى قىلغاندىمەن. ماۋۇ چاينى ئىچىۋېلىڭ، ئوڭشىلىپ قالىسىز!

قاتتىق قورقۇپ كەتكەن مېھمان بۇ سۆزلەرنى قىلغىنىچە يېنىمغا كېلىپ پىيالىنى ئۇزاتتى. دەل شۇ چاغدا ئىشىك تاراقلاپ ئېچىلدى - دە، بارىجان كىرىپ كەلدى.

— نېمە قىلىۋاتىسەن؟ — دەپ ئېتىلىپ كەلگىنىچە مېھماننىڭ ياقىسىدىن ئالدى ئۇ، — قاچاندىن بېرى تونۇشۇۋالغانىڭ بۇ بىرزۇق بىلەن؟ مېنىڭ ئۆيدە يوقلۇقۇمنى غەنىمەت بىلىپسەن - دە! باياتىن ھەممىنى كۆرۈپ تۇردۇم!

— نېمە دەۋاتىسەن بارىجان؟ — دېدى مېھمان ئۇنىڭ قولىرىدىن بوشىنىشقا

ئۇرۇنۇپ، — ئايالىڭنى قارىلاشقا قانداق ئاغزىڭ باردى؟ مەن كەل دېۋىدىڭ، كەلدىم، مانا كېلەر، ئەتە كېلەر بىلەن بۇ چاغ بولدى.

مەن قېتىپ قالغانىدىم. ئۇلارنىڭ دەتالاشلىرى گويا مېنىڭ ئۈچۈن مۇناسىۋەتسىزدەك، ھېسسىياتسىز كۆزلىرىم بىلەن ئۇلارغا قاراپ ئولتۇراتتىم. ئەمما، ئۇنىڭ «بۇزۇق!» دېگەن سۆزى قۇلاق تۈۋۈمدە جاراڭلاپ مېڭەمنى زىڭىلداتاتتى.

— قاچان سېنى كەل دېدىم؟ نېمىشقا كەل دېگۈدەكمەن؟

— سەن ئالغان پۇلنىڭ ئىشى بىلەن بولمامدۇ؟

— نەدىكى پۇل؟ سەندىن پۇل ئالغان يېرىم بارمۇ مېنىڭ؟

— خۇدايا توۋا، تېنىۋالماقچىمۇسەن، بارىجان؟

— تانسام تېنىۋېرىمەن.

— بولدى، قانۇندا سۆزلىشەيلى، گۇۋاھچىمۇ بارغۇ. سېنىڭدەك ئادەمنى كۆرۈپ باقمايتىمەن.

— سۆزلەشسەك سۆزلەشتۇق! ئايالىمغا پوخورلۇق قىلىپ ئائىلەمنى بۇزماقچى بولغانلىقىڭ ئۈچۈن جاۋاب بېرىسەن تېخى!

— تۇفىي، شۇنچىلىك ئادەم ئىكەنسەن-دە! بۇ بىچارە قىز قانداق بولۇپ سېنىڭ قاپقىنىڭغا دەسسەپ قالغان بولغىدى.

— چىق ئۆيدىن!

بارىجان مېھماننى ئۆيدىن ئىتتىرىپ چىقىرىۋەتتى. ئاندىن قايتىپ كىرىپ ماڭا تىكىلگىنىچە تۇرۇپ قالدى. بىر چاغلاردا مېنى ئۆزىگە كۆيدۈرگەن ھېلىقى سېھىرلىك كۆزلەر ئەمدى يوق ئىدى، ئۇنىڭ ئورنىدا قانغا تولغان زەھەرلىك كۆزلەر قادىلىپ تۇراتتى. بۇ ئۇنىڭ ئەسلىدىكى كۆزىمىدۇ؟ ئاپامنىڭ: «كۆزىنىڭ تېگىدە يەنە بىر كۆزى باردەك تۇرىدۇ» دېگەن سۆزى ئېسىمگە چۈشتى.

— ئەمدى ئىككىمىز سۆزلىشىۋالايلى، ئەسلىدە يۈرىكىدىمۇ بۇزۇق نەرسە ئىدىڭ، تەلئەت بىلەن ئاپاق-چاپاق بولۇپ يۈرگىنىڭنى بىلمەيدۇ دەمسەن. بۈگۈن ئاۋۇ ئەرۋاھ بىلەن نېمە ئىش قىلدىڭ؟!

ئۇنىڭ ئاتالمىش سۆزلەر تۆكۈلۈپ تۇرىدىغان ئاشۇ ئېغىزى ھازىر كۆڭۈلنى ئايىنىتقۇدەك كۆپۈكلەشكەن بولۇپ، ئۇنىڭدىن زەھەرلىك ئاھاڭ، رەزىل تۆھمەت ئېقىپ تۇراتتى. مەن ئۇنىڭغا تىكىلگىنىمچە ئۈندىمىدىم. شۇ تاپتا كاللام قۇپقۇرۇق ئىدى. ئۇ مېنىڭ قاراشلىرىمغا بەرداشلىق بېرەلمىدى بولغاي كۆزلىرىنى قاچۇردى. بىراق، مېنىڭ چاچلىرىمنى، يۈزۈمنى، بويۇنۇمنى، بەدىنىمنى سېھىر بىلەن سىلاپ كەلگەن قوللىرى مەڭزىمگە زەرب بىلەن تېگىشكە باشلىدى. مەن ئۆزۈمنى قاچۇرمىدىم. ئۇرسۇن، ئۇرۇۋالسۇن. مېنىڭ دىلىمدىكى يارىنىڭ ئالدىدا بۇ قانچىلىك ئازاب ئىدى.

— ھەي لۆكچەك، نېمە قىلىۋاتىسەن؟— خوجايىن موماي توۋلىغىنىچە ئېتىلىپ كىردى ۋە ئۇنى تارتىپ بىر ياققا ئىتتىرىۋەتتى، — بۇ بىچارىنى مۇساپىر، بۇ يەردە ئىگىسى يوق دەپ بوزەك قىلىۋاتامسەن؟ بىلىپ قوي، بۈگۈن مانا مەن ئاتىسى، مانا مەن

ئانىسى! ئۇنىڭ گۇناھى نېمە؟ كىرـ
قېتىنگىنى يويۇپ، تامىقىنگىنى ئېتىپ، غالـ
چىلىقىنگىنى قىلغانلىقىمۇ؟

ئەمدى مەن ئۇزۇمنى تۇتالمىدىم.
نەچچە ۋاقىتتىن بېرى تولا كوتۇلداپ
بىزار قىلىۋەتكەن بۇ موماي ئۇز ئاـ
پادەك كۆرۈنۈپ كەتتى. مەن ئۇنىڭ
بويىنىغا ئېسىلىپ ھۆكرەپ يىغلىۋەتتىم.

موماينىڭ تۇيۇقسىز ئارىلىشىشىدىن
ئۇ گاڭگىراپ قالدى بولغاي، بىردەم
داڭقېتىپ تۇردى، ئاندىن گۇلدۇرلىگە
نىچە بۇ گۇرۇپ ئۆيدىن چىقىپ كەتتى.

— بار، نەگە بارساڭ بار! سوغۇقتا
توڭلاپ ئۆلەرسەن ئىلاھىم! — موماي
غوتۇلدىغىنىچە مېنى ئورۇندۇققا ئولـ
تۇرغۇزدى، — بىچارە قىزىم، ئەجەب ئاـ
زار يەپسەن. بىز ئاياللارغۇ مۇشۇنداق
يارىلىپ قاپتىكەنمىز...

موماي يەنە نېمىلەرنىدۇر دەپ تەـ
سەللى بىردى، خېلى ئۇزۇنغىچە سۆزـ
لىدى. لېكىن بۇ سۆزلەر قۇلىقىمغا
كىرمەيتتى. مەن قورقۇنچلۇق چۈش
كۆرۈپ چۆچۈپ ئويغىنىپ كەتكەندەك
بىر خېل گاراڭ ھالەتتە ئىدىم. مەن
بىزنىڭ مۇھەببىتىمىز ئالتۇن قەسىرگە
ئوخشايدۇ، مەڭگۇ غۇلىماي نۇر چېچىپ
تۇرىدۇ دەپ ئويلاپتىكەنمەن. ئەسلىدە
ئۇ ھېچنەرسىگە بەرداشلىق بېرەلمەيـ
دىغان قۇم قەلئە ئىكەن. مەن سۆيگەن،
مەن ئىشەنگەن، مەن چىن مۇھەببىتىنىڭ
نەپىس ھەيكىلى دەپ بىلگەن ئادەم
پاك يۈرەكنى، پاك مۇھەببەتنى دابۇت
قىلىدىغان شەپقەتسىز جاللات ئىكەن.

«ئەسلىدە يۈرتۇڭدىمۇ بۇزۇق نەرسە
ئىدىڭ، تەلئەت بىلەن ئاپاق - چاپاق
بولۇپ يۈرگىنىڭنى بىلمەيدۇ دەمسەن!»
بۇ سۆزلەر ئۇنىڭ ئاغزىدىن چىقتىمىـ
ھە؟! ئۆز ۋاقتىدا ئۇ ناھايىتى ئالىيـ
جاناب قىياپەتتە: «تەلئەتنىڭ سىزنى
ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى سېزىپ قالدىم...
شۇنى ئويلىغىنىمدا مېنى بىر خىل
ۋىجدان ئازابى قاپلىۋالدى...» دېـ
گەنىدى. بۇلارنىڭ ھەممىسى مېنى ھاـ
ياجانغا سالغان، ئۇنىڭ ئالىيجاناپ،
ۋىجدانلىق يىگىت ئىكەنلىكىگە ئىشەنـ
دۈرگەنىدى. ئەسلىدە بۇ ساختىپەزلىك،
ئالدامچىلىقتىن باشقا نەرسە ئەمەس
ئىكەنغۇ!

خوجايىن موماي چىقىپ كەتتى. مەن
تېخىچە جايىمدا ئولتۇرۇپ ئويلانماقتىـ
مەن. قەلبىمدىكى ئىشەنچ، مۇھەببەت
مۇنارى غۇلىغانىدى. ئاشۇ غۇلاش ئىلاـ
گىرى مەن ئېرەن قىلمىغان ئىشلارنى
ئېسىمگە سالدى: ئۇنىڭ ئىپپىنى تاپسىلا
سودىگەرلىك، ئاتا - ئانامنىڭ پۇلىنى
دەسمايە قىلىش توغرىسىدا گەپ قىـ
لىشلىرى بىكار ئەمەس ئىكەن. ئۆيـ
نىڭ قۇرۇقدىلىپ قېلىشى، ئاتا - ئانام
ئەۋەتكەن پۇللارنىڭ يوقاپ كېتىشى،
ئالتۇن ئۈزۈك... بۇلارنىڭ ھەممىسى...
ئاھ خۇدا، مەن نېمىدېگەن ساددا!
مەن تېخى ئۇنى مۇھەببەت ئۈچۈن
يارالغان، مېنى چىن قەلبىدىن ياخشى
كۆرىدۇ دەپتىمەن. ھېلىقى قىزنىڭ خېـ
تىنى ئەسلىدىم، خەتتە ئۇنىڭغا بىرىلـ
گەن باھانىڭ توغرىلىقىغا ئىشەندىم.
ئەسلىدە ئۇنىڭ خىيالى باشقىچە ئىـ
كەن - دە، ئۇ مېنى ياخشى كۆرمەيتتىـ
كەن! بۇ ھەقىقەت ماڭا ئايان بولغانـ
دا، كىمدۇر بىرسى يۈرىكىمنى بىغىـ
شىدىن تۇتۇپ تولغاۋاتقاندەك ئىگىرىـ
ۋەتتىم.

جېنىم زاھىرە، مەن بۇ يەردە ئاـ
خىرلاشقان ئىشلارنى يېزىشنى مۇشۇ يەرـ
دىلا ئاخىرلاشتۇرۇۋېتەي دەپ خېتىمنى
داۋاملاشتۇرۇۋاتىمەن. شۇ تاپتا يۈرـ

تۇمنى ئەسلەۋاتىمەن. خالىدە ئاپپاينى، ئۇنىڭ سۆزلىرىنى ئەسلەۋاتىمەن. دېنىڭ ئوتتۇمدا كۆيۈپ پىشقان دادام بىلەن ئاپامنى ئەسلەۋاتىمەن. تەلئەتمۇ كۆز ئالدىمدا، ئەمدى ئۇنىڭ قۇلاقلىرىمۇ غەلىتە كۆرۈنمەيۋاتىدۇ. ئېچىمنى بىر خىل ئاچچىق سېزىم تاتىلىماقتا. سېنى، مەۋلاننىڭ سۆزلىرىنى ئەسلاۋاتىمەن. نەچچە ئايدىن بۇيان ھەممىڭلارنىڭ چىرايى كۆزۈمدىن كەتكەندەك ئىدى. ئەمدى شۇنچە يارقىن، شۇنچە مېھرىبان كۆرۈنمەكتىسىلەر.

«بىر كۆرۈپ كۆيۈپ قېلىش!» بۇنىڭ ئۆزى مۆھەببەتمۇ؟ مەن شۇنى مۆھەببەت دەپ بىلىپتىمەن. لېكىن مۆھەببەتنىڭ نېمىلىكىنى ئەمدى چۈشىنىۋاتقاندەك قىلىمەن. بۇنى چۈشىنىش ئۈچۈن شۇنچە قۇربان بەردىم. مەن نېمىدېگەن بىچارە-ھە!

مەن كۆزلىرىمنى يۇمۇپ ئىدا قىلدىم: «ئېي ئىگەم، ماڭا نېمىشقا ئەقىل بەرمىدىڭ؟ نېمىشقا مېنى بۇنچە ئازابقا تاشلىدىڭ؟!»

قۇلاقلىرىم سورلۇك، ئەمما يېقىملىق بىر خىل شىۋىرلاشنى ئاڭلىغاندەك بولدى: «مەندىن رەنجىمە قىزىم، بۇ كەلگۈلۈكلەرنىڭ سەۋەبكارى ئۆزۈڭ. مەن دۇنيانى كىشىلىك ھاياتنى چۈشەنسۇن دەپ ساڭا ئىنسانغا خاس ئەقىل بەردىم، ياخشى-ياماننى پەرق ئەتسۇن دەپ كۆڭۈل بىلەن كۆزنى بەردىم. ياخشى سۆز، ياخشى نەسىھەتلەرنى ئاڭلىسۇن دەپ قۇلاق بەردىم. ساڭا يول كۆرسەتسۇن دەپ ئاتا-ئانا ۋە ئۇستاز بەردىم. سىرداشسۇن دەپ دوستلارنى بەردىم، لېكىن سەن مەن بەرگەن بۇ قىممەتلىك نەرسىلەرنىڭ ئەتىۋارىنى بىلمىدىڭ!...»

ئەمدى مەن نېمە دېيەلەيمەن؟ مەن ئۆلۈمنى ئويلىدىم، بۇ مېنى بۇ خىيانەتكار دۇنيادىكى جىمى ئازابلاردىن قۇتقۇزالايتتى، لېكىن شۇ ھامان بۇ نىيەتتىن ياندىم، ئاتا-ئانامنىڭ مېنىڭ ئۈچۈن تارتقانلىرىمۇ يېتەر، ئۇلارنى يەنە بىر تۈگىمەس ئازابقا سېلىشقا نېمە ھەددىم بار؟

تاڭ سىزىلمەكتە. مەن كېتىش قارارىغا كەلدىم. مېنىڭ بۇ يەردە تارتىشقۇدەك ھېچنەرسەم قالمىدى. بىلىمەن، ئۇ يەنە قايتىپ كېلىدۇ، ياش تۆكۈپ، ئاللىقانداق يالغانلارنى توقۇپ مېنى ئالدىماقچى بولىدۇ. بىراق بۇلار ئەمدى مېنى تەسىرلەندۈرەلمەيدۇ. مەن كېتىمەن: تۇغۇلۇپ ئۆسكەن يۇرتۇم ماڭا يەنە قوينىنى ئاچار. ئۇ يەردە كۆيۈمچان ئاتا-ئانام بار، ئۇلار مېنى كەچۈرەر. سىرداش دوستلىرىم — سىلەر بار، سىلەر ماڭا ھېسداشلىق قىلارسىلەر، تەسەللى بېرەرسىلەر. ماڭا ھاياتنىڭ ئىللىقلىقى كېرەك. بۇ ئىللىقنى ئاتا-ئانام، سىلەردەك دوستلىرىملا بېرەلەيدۇ.

جېنىم زاھىرە، بۇلارنىڭ ھەممىسى بىر چۈش بولۇپ قالسا (ئەڭ قورقۇنچلۇق بولسىمۇ مەيلى)، بىردىنلا چۆچۈپ ئويغىنىپ كەتسەم، بۇنىڭ چۈش ئىكەنلىكىنى بىلىپ كۈلۈپ كەتسەم نەقەدەر ياخشى بولاتتى-ھە!

بىراق، بۇ چۈش ئەمەس!

خەير، دوستۇم، خەتنى ساڭا ئۆزۈم ئېيتىپ ياردىغان بولدۇم.

سىلەرگە تەشنا بولغان بىچارە ماھىرەدىن.

1990-يىل، دېكابىر

قاراماي — ئورۇمچى.

خاتىرىدىن تەرمىلەر

(شېئىرلار)

ياسىن مۇخپۇل

نورۇز كەلدى

يۇرتىمىزدا بارچە ئىشچان قىز-
يىگىتنىڭ،
قەلبى هەر چاغ شوخ باهارغا تەلپۈنىدۇ.
پۈتلا سۈرگەن تال چىۋىقلار ئىغاڭلىشىپ،
باهار كەلسە سەلكىن بىلەن يەلپۈنىدۇ.

ئەلچى بولۇپ نورۇز ئۈچۈن تۇرنىلار مۇ،
جەنۇب ياقتىن باهار سازىن چېلىپ كېلىدۇ.
قاتارلىشىپ بارچە دىلغا شادلىق سېلىپ،
شوخ ئاۋازدا «نورۇز كەلدى»، — دەپ
كېلىدۇ.

كائىناتقا يېشىل كۆكلەم زىلچە سېلىپ،
نورۇز بىزگە يېڭى زىننەت ئېلىپ كېلىدۇ.
قوشچى دېھقان ساپان تۇتۇپ قىر بېشىغا،
«خوش كېلىپسەن، كۆكلەم — نورۇز»، —
دەپ كېلىدۇ.

1963 - يىل، مارت. ئۈرۈمچى

گۈلدەستە

گۈلزار ئارا گۈلچىمەندىن،
تىزىپ گۈلدەستە.
خۇش ناز بىلەن باقتى ياردىم،
گۈلگە هەۋەستە.

«سۆيدۇم» دېدى بەردى گۈلنى،
ياردىم ناز بىلەن.
گۈلدەستىگە مېھرىنى ئۇ،
قىلىپ پەيۋەستە.

ئارمىنىم يوق ئەگەر ياردىم،
دىلغا تۇمار قىلىپ.
«سۆيدۇم» دېگەن شۇ سۆزىنى،
ساقلىسا ئەستە.

1965 - يىل. ئۆكتەبىر. شىخەنزە

ئىشقىڭمىكىن ؟...

بىر - بىر بېسىپ كىرگىنىڭدە يار قېشىغا،
قامىتىڭدىن ئايان بولدى باهار يازدىك.
دىلنى مەسخۇش ئەيلەپ ئۆتتى
بىر پەسكىنە،
خۇش يېقىملىق چىققان ئەشۇ شوخ
ئاۋازدىك.

بارسام ئاستا يار قېشىڭغا، كۆزۈڭ مەندە،
قولۇڭدا بار قوش تارلىق گۈزەل سازدىك.
پەرق ئەتمەك قىيىن بولدى هالىتىڭنى،
بىلەلمىدىم ئىشقىڭمىكىن ياكى نازدىك.

1967 - يىل، ئىيۇن. ئۈرۈمچى

ناۋات

سوۋغات قىلماق بوپسەن ماڭا ئاق ناۋات،
خىيالىڭمۇ يا چۈشۈڭمۇ بىلمىدىم.
شۇنچە شېرىن ھېسلار باركى قەلبىڭدە،
ئېچىندىم - دە خىيالىڭنى بۆلدىم.

چۈشۈڭ ياكى خىيالىڭدىن تەۋەللۇت،
بولسا ئەگەر ئاشۇ شېرىن ئاق ناۋات.
نېمە دەيتتىم، كۈتۈلمىگەن هادىسە، —
ۋەقەلەرگە بايغۇ بىزنىڭ بۇ هايات.

خىيالىڭىزدىن پۈتكەن ئاشۇ سوۋغىنىڭ،
ئۇيالمىغىن سىرلىرىنى ئېچىشقا.
خۇرسەن ئىدىم شۇ ناۋاتنىڭ تەمىنى،
رازى بولساڭ لەۋلىرىڭدە تېتىشقا.

1967 - يىل، سېنتەبىر. ئۈرۈمچى

تۈندىكى خىياللار

تۈن!
قانچە ئۇزۇن بولساڭ سەن
بېرەلمەيسەن خىيالغا بەرداش!

× × ×

خىيالىم تەپەككۇر ئەركىسى،
كۆڭلۈمنىڭ ئەڭ گۈزەل يېرىغىسى،
سېنىڭ شۇ قاپقارا چېھرىڭ بىلەن،
بولۇپ ئۆتكەنىدى تەقدىرداش.

× × ×

سەبى خىيال ئىگىلىرى —
نەۋقىران ياشلار،
ئاختۇرار ئىدى باغرىڭدىن شادلىق،
ئۈمىد بىلەن پەۋەس تولغان،
گۈزەل ئارزۇ - ئارمانلىرى،
نەقەدەر تاتلىق.

× × ×

نەخىسلەت بار،
سېنىڭ قارا چېھرىڭدە،
ئالدايسەن،
ئالدىنىپ قالىمىز.
بوش كۆرمە بىزنى سەن ئۇنچىلا،
باغرىڭدىن نېسىۋە ئالىمىز.

× × ×

تۈن!
چېھرىڭ سېنىڭ نەقەدەر قارا.
سەندىن مەڭگۈ ياد نامە،
قەلبىمدە بار ساقايماس يارا.

....

ئۈمىدىم بىر مەھەل گاڭگىراپ،
يوقالدى باغرىڭدا كۆپ ئۆكتەك.
ئۆتتى كۈن،
ئۆتتى ئاي،
ئۆتتى يىل،
تاتاردى چىراييم ئۆلۈكتەك.
ياق! ئۆلمىدۈم،
ئۆلگەندەك بولدۇم،
روھسىز بۇ تېنىم يۈردى تىرىكتەك.

× × ×

نەۋقىران ئۈمىدۋار ياش ئىدىم،
ئەزەلدىن يورۇقلۇق تەشناسى.
چارىسىز باغلىنىپ تۈنلەرگە،
بولدۇمغۇ مەجبۇرىي ئاشناسى.
كۆرمىدىم تۈنلەردىن ۋاپانى،
يار قىلدىم جەبرۇ ھەم جاپانى.
ماڭدىم مەن ئۇيقۇغا كۆز يۇمۇپ،
قەلبىمدە ئۈمىدنىڭ نىداسى.
ئۆلىدىم تۈننى مەن تۈنلەرگە،
يېتەلمەي زارىقتىم كۈنلەرگە.
بىلدىم مەن سىرىنى تۈنلەرنىڭ،
تەگكەندە زەربىلىك پەشۋاسى.
بىر گۈزەل غايە ۋە ئارماننى،
پۈكتۈمەن قايتىدىن دىلىمغا.
چاقىردى بىر گۈزەل كېلەچەك —
ھۆر تاڭنىڭ جەڭگىۋار ساداسى.

× × ×

تۇردۇمەن ئورنۇمدىن غەيرەتتە،
ئۇيقۇدىن كۆز ئاچقان ئارسلاندەك.
ئاتەشلىك ھارارەت سەزدىمەن،
قەلبىمدە بىر قۇياش يانغاندەك.
شېئىرىمدىن زۇلپىقار ياساپمەن.
تۈنلەرنىڭ باغرىنى تىلسامەن.
نە ئارمان بىر ئۆمۈر جاھاندا،
ياشىسام ئەل سۆيەر شائىردەك.

× × ×

ئۇ قارا ئازابلىق ئۆتمۈشنى،

ئەسلەشكە يوق مېنىڭ ماجالىم.
چېھرىڭدۇر - مۇدھىش تۈن شاھىدى،
ئايانىدۇر ئەينەكتە جامالىم.
ئۆتتۈپتۇ تىزىلەرنىڭ تامغىسى،
نەقىشلەپ يۈزۈمنى قورۇقتىن.
ئاقارغان چاچلىرىم مىسالى –
بىشارەت كەلگۈسى يوقۇقتىن.
قاراڭ، ئەنە!
بەردى خەۋەر،
كۆكتىكى گۈزەل تاڭ ئەلچىسى،
بەرمەكتە بىر شەپە - قەلبىمگە،
كەلگۈسى بەخت ۋە ئۈمۈتتىن.
كۆلدى ئۇ قۇياشقا تولۇنۇپ،
نۇرلىدى بىپايان ئۇپۇقتىن.

1968 - يىل، فېۋرال. ئۈرۈمچى

تۈندىكى سەيلە

خۇشال بەزمە ئاياغلاشتى،
ياندىم بىللە قىز بىلەن.
خىلۋەت باغچا يېنىدىكى،
يىلان باغرى ئىز بىلەن.

جۈرئەت! بىردىن سۆيدۈم ئۇنى،
قىز يۇلقۇندى بىكارغا.
بىراق مەنۇ چىققانىدىم،
كۆڭلۈمدىكى «شىكار» غا.

ئىچتىم شاراب قىز لېۋىدە،
بولدۇم بىھوش بىر مەھەل.
تەشنا يۈرەك ۋەدىسىگە،
قىلغان ئىدىكەن كىم ئەمەل.

«ئەسكىكەنسىز» - دېدى، «رەنجىپ»،
قايرىلدىيۇ قايتتى تېز.
«خەير!» - دېدى قاراڭغۇدا،
غايىب بولدى شۇندا قىز.

ئېيتقان سۆزى توغرا ئىدى،
ئالار ئىدىم بويۇمغا.
بىراق بۇ قىز گۈل كەلتۈرەر،
مېنىڭ پارلاق يولۇمغا.

1968 - يىل، ئىيۇن. قەشقەر

قۇياش ئىككى بولۇپ كۆرۈندى

ئۆتكىنىڭدە ئاستا يېنىمدىن،
كۆردۈم گۈزەل، ئايدەك يۈزۈڭنى.
«يالت» قىلدى سېھىرلىك بىر ئوت،
كۆزلىرىمگە تىكتىڭ كۆزۈڭنى.

يۇمۇپ ئالدىم كۆزۈمنى بىر پەس،
يىغالماستىن دەررۇ ئېسىمنى.
«تۇۋا!» - دەيمەن، كۆرمىگەنتىم مەن،
ھارارەتلىك مۇنداق بېسىمنى.

بىر جۈپ كۆزۈڭ شەھلالىرىدىن،
پۈتۈن ئەتراپ نۇرغا كۆمۈلدى.
كۆز يۇمغىنىم، شۇ چاغ كۆزۈمگە،
قۇياش ئىككى بولۇپ كۆرۈندى.

1968 - يىل، ئىيۇل. ئۈرۈمچى

ئاچچىق

كۈندە دىلنى غەش قىلىسەن قانچەرەت،
«ئەجەب كەلدى ئاچچىقىم» دەپ
قورقىتىپ.
قايرىلىسەن قىيا بېقىپ، مەست قىلىپ،
نازىڭ بىلەن ئەس - ھوشۇمنى يوقىتىپ.

رەنجىسەڭمۇ كەلدىم يەنە قېشىڭغا،
«دەردكە تولغان كۆڭلۈڭ» نى مەن
ياساي دەپ.
شۇڭا سۆيدۈم «ئاچچىق» بىلەن
لېۋىڭدىن،
كۆڭلۈڭدىكى شۇ «ئاچچىق» نى باساي دەپ.

1969 - يىل، ئاپرېل. ئۈرۈمچى

بەزمىدە

ئولتۇراتتۇق دوستلار بىلەن تەڭ،
گۈزەل ئىدى ئۆرۈكلۈك بۇ باغ.
ئۇنتۇلغۇسىز بولدى بۇ بەزمە،
ياشلىق پەيتىڭ ساڭا ئالتۇن چاغ.

نىگاھ سالدى بىر گۈزەل جانان،
جىلۋە بىلەن كۈلەر ئىدى شوخ.
شەھلا كۆزى چاقنار ئۇچقۇن،
تەپتى ئۇنىڭ گويا ئاتەش - چوغ.

ئاھ، ھېلىقى كۆزىنى ئالدى،
بىر تىكىلسە بولاتتىم تۇتقۇن.
بوشاشقاندەك بولدى ۋۇجۇدۇم،
مەسكىن كۆڭلۈم بولمىدى پۈتۈن.

پەرىزاتنىڭ ئىشقى چۈشكەندە،
ئاشىق رازى ئېسىلسا دارغا.
دار ئازابى كېيىنگە قالدى،
يارماقلىرىم ئۇرۇلدى تارغا.

ئىزتىراپتا قەلبىم بۇ كېچە،
كۆي ئەۋجىدە بولدۇم مەست - ئەلەس.
مەي تۇتمىغىن ماڭا ئەي، ساقى!
يار نىگاھى — مىڭ قەدەھ مەي، بەس!

1969 - يىل، ئاۋغۇست. تۇرپان

يارنى ئۇزىتىش

ئۇزاتماقچى بولدۇم يارنى،
ماينىڭ تولۇن ئاي كۈنى.
يار ئۇياتچان، مەن خىيالچان،
بىللە ماڭدۇق يول بويى.

جۇشقۇن يىگىت ئىدىم ئەسلا،
سۆز كەلمىدى تىلىمغا.
بىراق يارنىڭ مۇھەببىتى،
چىڭ ئورنىغان دىلىمغا.

جۈپ لەۋلەردە مەستلىك ئايان،
كۆزلىرىمىز سۆزلەيدۇ.
ۋاپادارلىق بۇلىقىدىن،
ئابىھايات ئىزلەيدۇ.

ۋەدىلەشتۇق بىز مەڭگۈلۈك،
ئەل ئۇيقۇغا چۆككەندە.
ئىككى گەۋدە - بىر سايىدا،
ئاي نۇرىنى تۆككەندە.

1970 - يىل، ئۆكتەبىر. ئۈرۈمچى

...گە

ئىشقىڭدا ئۆتكەزدىم قانچە ئايلارنى،
ئۆتكەن ھەر بىر كۈن يىل بىلەن تەڭداش.
ئوتۇڭدا يۈرىكىم بولسىمۇ پارە،
ئاخىرقى تەپەسكە بېرىمەن بەرداش.

چۈنكى بۇ يوشۇرۇن كۆيۈشنىڭ ئوتى،
سىر بولۇپ ساقلاندى قەلبىمدە ئۇزاق.
ئىشەنچىم تاغ مېنىڭ، ئىرادەم قىلىچ،
ماڭا كار قىلماس ترمەنىمنىڭ تۇزاق.

1970 - يىل، دېكابىر. لۈكچۈن

قىزىقكەنسىز...

«قىزىقكەنسىز» دەپ قالدىڭىز باشقىچىلا،
سۆزۈم شۇنچە قىزىقمىكەن تاڭ قالغۇدەك.
ياكى ئۆزۈم باشقا تىلدا سۆزلىدىمۇ،
ھەيران بولۇپ «قىزىقكەنسىز» دەپ
قالغۇدەك.

شۇ «قىزىق» نىڭ ئوتى بىلەن قىزار-
دىڭىز،
گويا گۈلخان بولۇپ ياندى كۆزىڭىزمۇ.

شۇئان ئۇنىڭ تەپتى تەگدى يۈرىكىمگە،
ئەجەبلەنمەك «قىزىقىدىكەنسىز» ئۆزىڭىزمۇ.

1971 - يىل، فېۋرال. لۈكچۈن.

ئاشۇ كۈن ...

شۇ كۈن تىنىمسىز ھۇۋلايدۇ بوران،
ھەردەم تىنىمسىز ۋەھىمە بىلەن.
كۆڭلۈمگە بىردەم بەرمىدى ئارام،
قەستى باردەكلا خۇددى مەن بىلەن.

ئەجەب گۈزەل بوپ ياسانغان ئىدى،
باھار پەيزىدە باغنىڭ بۇرجىكى.
ئاشۇ بوراننىڭ كاساپىتىدىن،
تۇزۇپ كېتىپتۇ ئۆرۈك چېچىكى.

بىراق قەلبىمنىڭ باھارى مەڭگۈ،
ئەپ كېتەلمەيدۇ بوراننىڭ كۈچى.
ئاشۇ بوراننىڭ ھېكمىتى بىلەن،
يېشىلدى سىرلىق تۈگۈنىنىڭ ئۇچى.

بىلدىم گۈزەللىك ئاشناسىكەنسەن،
تەردىڭ چېچەكنى يەرنىڭ بېشىدىن.
مەيلى تۇزاتسۇن بوران ھەممىنى،
مېھرىڭ جاي ئالدى يۈرەك قېتىدىن.

1971 - يىل، مارت. لۈكچۈن

خىيالچان قىز

خىيال سۈرەر كېچە - كۈندۈز ئۇ ساھىب-
جامال،
چۈشەنمەيمەن بۇ مەن ئۈچۈن ئاجايىپ
بىر ھال.
تۇغۇلغانمۇ ياكى ئۆزى خىيال بىلەن
تەڭ،
خىيال بىلەن ياشامدىكىن ياكى
شېرىن بال.
تىلسىزمىكىن دەي دېسەم مەن كۆڭ-
لۈمدە گۇمان،
ئاڭلاش ئۈچۈن بىر سۆزىنى بارمىكىن
ئامال.
ئۆمۈرۋايەت سۆزلىمەسكە قەسەمىيات
قىلىپ،
خىيال بىلەن تىلىنى ئۇ قىلغانمۇ قامال.

1971 - يىل، ئۆكتەبىر. ئۈرۈمچى

... گە!

«مەن ئۆتەرمەنغۇ سېكۇنتلار ساناپ،
مىنۇتلار ئىشقىدا يۈرەكنى داغلاپ».
كۆڭۈلسىز سائەتلەر باسقان كۈندە،
بىخەۋەر سۆيگۈگە ئۈمىدنى باغلاپ.

ھەپتىگە كەلگەندە ئۈمىد شولىسى،
يوقالماق بولىدۇ ئايلارنى قوغلاپ.
ئىشقىڭدا بىر يىلمۇ توشاي دەپ قالدى،
ئەمدى ئېيت سۆزۈڭنى، كۈتىمەن جاۋاب.

1971 - يىل، دېكابىر. لۈكچۈن.

تىلسىز

خۇما كۆز نىگارىمنىڭ،
لەۋلىرى شېرىن - شېكەر.
نەقىش قىلىپ قەلبىگە،
خىيال بىلەن گۈل چېكەر.

سۆزلىمەيدۇ ئۇ گۈزەل،
خىيال سۈرەر ناز بىلەن.
ئويغىتايمۇ يارىمنى،
قولۇمدىكى ساز بىلەن.

يارىم كېلەر گۈل تۇتۇپ،
مىڭ خىل جىلۋە ساز بىلەن.
كۈتىۋالاي يارىمنى،
كۆڭلۈمدىكى ياز بىلەن.

تىلسىزمىكىن دېمەڭلار،
يارىم سۆزلەر كۆز بىلەن.
ئالەمچە مەزمۇن پۈتەر،
كۆزدىكى سۆز بىلەن.

1971 - يىل، دېكابىر. لۈكچۈن

قار سەيلىسى

زىمىستان قىش ۋە دەھشەت سوغۇق،
قىلالمىدى بۈگۈن بىزگە كار.
پىچىرلىغان ئاۋازغا تەڭكەش،
ئاستىمىزدا غىچىرلىغان قار.

ئىشقى كۈچى قىستى تېنىڭنى،
تەسلىم بولۇپ قەددىڭ پۈكۈلدى.
كىرپىكىڭدە قاتقان قىرولار،
ئاستا تامچە بولۇپ تۆكۈلدى.

«سۆيدۈم» دېگەن ئاشۇ بىر سۆزۈڭ،
دىلىغا نەقىش بولۇپ ئويۇلدى.
ھەر سۆيگەنىدە گويا قەلبىمگە،
مېھرىڭ دەريا بولۇپ قۇيۇلدى.

ئاھ، سوغ كېچە! خەيرلىك كېچە!
ئۇخلالمايسەن سەن ھەم بۇ كېچە.
سەن يانىسەن، مەن ئۆرتىنىمەن،
ۋىسال پەيتى كېلىپ يەتكۈچە.

1972 - يىل، فېۋرال. ئۈرۈمچى

يولدا

قايرىلدىڭ قەلبىڭدە چىڭگىش،
ئىككىلەنىدىك باسقان يولۇڭدا.
توختىمىدى خۇرۇم سومكىڭ،
تىترەك باسقان ئاجىز قولۇڭدا.

تەمشەلدىڭ سەن ئۈمىدلىك بېقىپ،
بىراق تىلىڭ كەلمىدى سۆزگە.
قىزارغان يۈز، تىترىگەن لېۋىڭ،
ئېچىنىشلىق كۆرۈندى كۆزگە.

ئېيتقىنا بىر، سەندىكى پۈتمەس، —
چىدام، غەيرەت - جاسارەت قېنى.
ئەل كۆزىچە ئاشۇ سومكىنىڭ،
ئەپسۇس، ئەپسۇس! يەرگە چۈشكىنى.

1972 - يىل، ئىيۇن. ئۈرۈمچى

ئاشۇ چاغ

ئەتراپ تىنچ، ئەل ئۇيقۇدا، بىز ئويغاق،
ئۈزەر كۆكتە تۈن پەردىسى تولۇن ئاي.
ئۈستەڭ بويى ئاشۇ سۆگەت خاتىرە،
مۇھەببەتكە تۈنجى قەدەم - بۆشۈك جاي.

گۈل - چېچەكلەر، چاچتى ئىپار شۇ كېچە،
بىز مۇڭداشتۇق سوزۇلۇپ تاڭ ئاتقۇچە.
غۇنچە لېۋىڭ بولدى قەدەھ ئىچتىمەن،
تۈنجى سۆيگۈ شارابىنى قانغۇچە.

مەڭگۈ ئېسىمدىن چىقمايدۇ ئاشۇ چاغ،
بىللە ئويناپ، بىللە كۈلگەن گۈزەل باغ

1972 - يىل، ئۆكتەبىر. ئۈرۈمچى

مەرھابا

مەرھابا! سۆيگۈنىڭ ئۇياتچان قىزى،
مەرھابا قەلبىمنىڭ غالىب ھاكىمى.
ئەلۋىدا! پۇچ-تۆھمەت، مەرھابا، شادلىق،
لەۋلەرنىڭ ئىزھارى - سۆيگۈ سالىمى.

مەرھابا! سۆيگۈنىڭ ئەي، ئوماق قىزى،
مېھرىڭدىن پۈتۈلدى سۆيگۈمگە جۈرئەت.
سۆيدۈم ۋە سۆيۈلدۈم، ئىشەنچكە تولدۇم،
ئىشەنچلا سۆيگۈنىڭ ھامىيسى پەقەت.

مەرھابا! ئازابتىن يۇتۇلگەن سۆيگۈ،
يوشۇرۇن كۆيۈشنىڭ ئىچىملىغان كۆلى.
ئەلۋىدا! قەسەم ۋە ساختا تىنگاھلار،
مەرھابا! چىن سۆيگۈ ــ پاكلىقنىڭ ھۆلى.

مەرھابا! سۆيگۈگە سۇرۇلگەن باھار،
ئەلۋىدا، كۆرسۆيگۈ، زۇلمەت، ئاسارەت.
ئەلۋىدا، ھاجەتسىز ئۆيات ۋە نومۇس،
مەرھابا! سۆيگۈگە شادلىق جاسارەت.

1973 - يىل، يانۋار. ئۈرۈمچى

شاراب

قەلبىمىنى سېغىنىش ھېسلىرى ئۆرتەر،
قولۇمدا قىپقىزىل لالىرەڭ شاراب.
ئەسلىدىم ياقۇتتەك غۇنچە لېۋىڭنى،
خىيالىم ئىلكىدە مەن جامغا قاراب.

قەدەھنىڭ ئەكسىدە كۆرۈندى چېھرىڭ،
بىراق ئۇ خىيالىم يېغىدىكى گۈل.
بىغەشلاپ قەلبىمگە ئالەمچە شادلىق
سەن جامدا - قولۇمدا قەھ، قەھ ئۇرۇپ كۈل!

....

جامغا جام ئۇرۇلدى، قاچتى خىيالىم،
قاچتىڭ سەن مەيدىكى شېرنى سەزگەندەك،
ئامالسىز جامنى مەن باستىم لېۋىمگە،
گۈلشەندە زوق بىلەن سېنى سۆيگەندەك.

1973 - يىل، ماي. ئۈرۈمچى

قېنى ئۇ

قېنى ئۇ؟ ئالتۇن چاغ، جۇشقۇنلۇق ھايات،
ياڭقۇنلۇق كۆيلەرنىڭ قايناق ھېسلىرى.
قېنى ئۇ؟ ياشلىقتا ئويىنىغان كۆلگەن،
چاغلارنىڭ قەلبىمگە سالغان ئىزلىرى.

قېنى؟ ئۇ ئاتەش كۆز، كىرپىكى خەنجەر،
قېنى ئۇ؟ قەلبىمنىڭ گۈلى رەناسى.
قېنى ئۇ؟ ئىشقىمنى دەريا ئەيلىگەن
گۈزەللىك بېغىنىڭ شاھى بەرناسى.

قېنى ئۇ، خۇشچىراي، خۇشچىچەم قامەت،
قېنى ئۇ، ئاسماتەك، ئۆرۈكلۈك باغلار.
قېنى ئۇ كۆكسۈمگە باش قويۇپ جانان،
ئىشقىدىن گۈلدەستە ياسىغان چاغلار.

1973 - يىل، سېنتەبىر، قەشقەر - ئۈرۈمچى

گۈل خۇمار

گۈل تىزارمەن ھەر سەھەردە گۈل نىگار،
ئەسلى سەن بولغاچقا شۇنداق گۈل خۇمار.
بۇ ۋىسال بېغىدا كۆرسەم دەپ سېنى،
يوللۇرۇڭغا بولدى قەلبىم ئىنتىزار.

لالىزار باغ ياشنىتاي دىلبەر ساڭا،
گۈل تىزىشتىن ئۆزگە خۇشلۇق يوق ماڭا.
سەن قولۇمدا خۇددى دەستە گۈل بولۇپ،
ھۆسنى ئەنبەر ھىدىنى چاچ گۈل ئۇزار.

بىر ئۆمۈر بولماس غازاڭ بېغىم مېنىڭ،
گۈل چىمەن باغدىن گۈزەل قەلبىم مېنىڭ.
ئىشقى مېھرىڭ ھەر قاچان ھەمراھ بولۇپ،
دىل بېغىمدا ياشنىتىپ تۇرغاچ باھار.

1973 - يىل، دېكابىر. ئۈرۈمچى

گۈزەللىك شاھى

گۈزەللىك شاھىدەك تەنھا،
يېرۇپسەن باغ ئارا دىلبەر.
سۆزۈك شېرىن، ھىدىڭ خۇشبۇي،
پۇرايدۇ گۈل - چېچەك، ئەنبەر.

گۈزەل تاڭدا قىزارسا كۆك،
شەپەقتىن رەڭ ئالار چېھرىڭ.

گويا قەلبىمگە تارىمىدەك،
ئاقار دەريا بولۇپ مېھرىڭ.

يېڭى كۈيلەرگە چال ئەمدى،
پەلەككە ياڭرىسۇن ناخشام.
سېنىڭ ئىشقىڭ — گويا كۈي، ساز،
ماڭا ھەممىمىز سەھەر، ئاخشام.

1973 - يىلى، دېكابىر. ئۈرۈمچى

«قىزىل يەلكەن»

كۆكۈم پەيتى پارلايدۇ شەپەق،
سەن كېلىسەن قىزىل يەلكەندەك.
سەن كېلىسەن يورۇيدۇ ئەتراپ،
گويا تاڭدا قۇياش كۈلگەندەك.

سەن كېلىسەن ئالەم نۇرلىنىپ،
شۇئان دىلدا سېزىمەن باھار.
سەن كېلىسەن قەلبىم كۆكىدە،
ئېچىلىدۇ سوزۇلۇپ ناھار.

سەن كېلىسەن قايىنام ئىچىدە،
دەغرۇر ئۈزگەن يالغۇز كاراپتەك.
بىرلا نىگا سالساڭ، ۋۇجۇدۇم —
لىغىلدايدۇ گويا سىماپتەك.

دەيمەن سېنى، — «كۆرسەم يىراقتىن»،
نىگاھىڭغا مەندە يوق بەرداش.
شامدەك ئېرىپ كېتىمەدۇ جىسمىم،
ئاتەش تۇرساڭ قۇياشقا تەڭداش.

ئەمدى بىلدىم، سۆيگۈ ئىلاھى،
ئادالەتسىز ئىكەن ئەزەلدىن.
بىرىنى قۇياش، بىرىنى موم قىلسا،
كۆردىمىزمۇ ئۇنى تەلەيدىن.

1974 - يىلى، سېنتەبىر. ئۈرۈمچى

تىرىق - تىرىق

«تىرىق - تىرىق» سەن چېكىنسەن دېپ
... دېرىزەمنى،
چۆمۈلدۈرەن خىياللارغا ئۇزاق - ئۇزاق.
ئۈن پەردىسى دەيمۇ سېنى ياكى ئۆزۈڭ،
قۇرماقچىمۇ ھاياتىمغا پۈتمەس تۇزاق.

تونۇش ئىكەن ساڭا شۇنچە ئۇر ارجايىم،
ئۇخلاتمىدىڭ دېرىزەمنى چېكىپ دائىم.
نە كۈلپەت بۇ تونۇشسىز ئىكىكىمىزگە،
سەن كېلىسەن خەتەرلەردىن يېمەي ۋايىم.

«تىرىق - تىرىق» ھەر كۈن يەنە ئاشۇ ئاۋاز،
ئىشقىمۇ ئازسەن ئاجايىپ بىر خەتەر ئىشقا.
ھەر تۈن - كېچە دېرىزەمگە سەن خېرىدار،
پەرۋاسىز سەن باھار، ياكى يازۇ-قىشقا.

خىياللارغا بېرەلمىدىم ئەمدى بەرداش،
تىرىقلاشتىن تاڭ كەينىگە سۈرۈلگەندەك.
ھىجراندا تۈنى ئازابلاردا بولدۇم تۇتۇن،
ئەمك ئۆلۈپ مەن مىڭ بىر قېتىم تىرىلگەندەك.

«تىرىق - تىرىق» دىلغا بۇ ئۈن خەنجەر گويا،
يالۋۇردۇم تەگرىدىن مەن شەپقەت تىلەپ.
قىزمۇ سەن، ئېيت ياكى ئاپەت بىلەلمىدىم،
تۈن كېچىدە نە ئىلتىجا، نە دوۋ تەلەپ.

كۆرسەت ماڭا جامالىڭنى قىلما زارە،
ئىزتىراپتا بولدى قەلبىم پارە-پارە.
كۆمۈلمەيلى ئەلەم، ئىزا - ئاھانەتكە،
بۇ كۈلپەتكە تاپايلى بىز ئەمدى چارە.

قىينىما سەن ياش جىنىڭنى، مېنىمۇ ھەم،
ئەقىدەڭنى ھەم بىھۇدە قىلما پايىمال.
جاسارەتتىن يوسۇنلارغا نەشتەر ئۇرۇپ،
پاك سۆيگۈگە يول ئاچايلى بىز بىمالال.

«تىرىق - تىرىق» ... چەكمىگىن سەن
دېرىزەمنى،
خىيال كەبى بىر گۈزەل كۈي بولۇپ
كەلگىن.
نۇرغا پۈركەپ تۈن قوينىنى تەنھا ئۆزۈڭ،
ئۇن بەش كۈنلۈك تولۇن ئايدەك تو-
لۇپ كەلگىن.

ئېچىپ قويدۇم دېرىزەمنى بىر سەن
ئۈچۈن،
تۈن قوينىدىن سۆيگۈ پەيزى ئېلىپ
كەلگىن.
بولساڭ ئەگەر تۈن پەردىسى، ئىككىلە-
نمەي،
ئاينى قەدەھ، نۇرنى شاراب قىلىپ كەلگىن.

1974 - يىل، ئاۋغۇست. ئۈرۈمچى

ئاتەش زېمىندىكى سۆيگۈ

دېڭىزلاردىن يىراق بۇ دىيار،
«دەريالار» ① مۇ زېمىن تەكتىدە.
بۇندا ھەر جاي بولىدۇ خۇمدان،
قۇياشلىق كۈن ئاتەش تەپتىدە.

زۇمرەت كەبى بۇلۇتسىز ئاسمان،
شۇنچە سۈزۈك، شۇنچە بىغۇبار.
ياپراق تۆكەر دەرەخ مەزگىلسىز،
زېمىن باغرى ئاتەشكىلا يار.

شاراخشىيدۇ غازاڭلار غەمكىن،
ھارارەتلىك سەلكىن بۇندا خار.

باغرى چاك - چاك زېمىن ئىڭرايدۇ،
بىر قەترىگە بولۇپ ئىنتىزار.

بۇ زېمىننىڭ دېڭىزلىرى - قۇم،
بېلىقچىنى كۆرمەيدۇ ھېچكىم.
قۇمدا ئېتەر تۇخۇمنى كاۋاپ،
بۇ قىسمەتكە سوئال قويار كىم؟

ھەر مەھەللىدە بار كىچىك بىر كۆل،
دېڭىز بىلەر كۆلنى بالىلار.
مەھەللىنىڭ چېتىدە چەكسىز،
گۈل - چېچەكسىز تاقىر دالىلار.

چوققىلارغا ياغىدىكەن قار،
بۇندا ئالتۇن ھەر بىر قەترە سۇ.
كىم تۇز سالغان دېڭىز سۈيىگە،
ئېيتىڭچۇ كىمنىڭ كارامىتى بۇ؟

سۈيى بارنىڭ چۆپى يوق نېچۈن؟،
مۇنبەت يەرنىڭ نېچۈن سۈيى ئاز؟
«تۆۋە»، — دەيمەن ياقامنى تۇتۇپ: —
«پۈتكۈل جاھان تەڭشىكى يوق ساز».

سورىساق بىز خەلقى - ئاۋامدىن،
دەيدۇ: — «بۇ يۇرت يەرنىڭ كىندىكى.
قۇرۇمايدۇ شۇڭا بۇ ئەۋلاد،
ھەم بوشاشماس غەيرەت، بىزدىكى.

يەر تېگىدىن دەريا ئاققۇزۇپ،
«دېڭىزلار» ② نى پەيدا قىلغان بىز.
ئەلگە مەشھۇر ئۈزۈم يۇرتىنى،
بۇ زېمىندا بەرپا قىلغان بىز.

ئالتۇن كەبى ئوتتا تاۋلانغان،
ئاتەش زېمىن پالۋانلىرى بىز.
شانلىق تارىخ بېتىنى يازغان،
ئىدىقۇتنىڭ ئەۋلادلىرى بىز».

① كارىز
② مەھەللە ئوتتۇرىسىدىكى كۆل.

كۆكلىلەرنى يورۇتۇپ ئاستا،
مەشئەل ياقتى دىلدا نەسىھەت.
بىزدۇ ئىنسان - زېمىن بالىسى،
زېمىندىن بىز ئالدۇق مەسلىھەت.

بۇ زېمىنغا مېھمان ئەمەسمىز،
قۇرغۇچىسى ھەم ئىگىسى بىز.
شۇڭلاشقا بۇ ئاتەش زېمىندا،
تۇغۇلدى ھەم تۇنجى سۆيگۈمىز.

بىز كەلگەندە ئاتەش زېمىنغا،
شۇنچە مەغرۇر ئىدى قەددىمىز.
قىلغان ئىدۇق زېمىنغا سەجدە،
تۇزەلگەندەك بولدى قەلبىمىز.

قولنى قولغا تۇتۇشتۇق مەھكەم،
جانان بىلەن شۇندا ئىككىمىز.
نەپەسلەردە ئوتلۇق ھارارەت،
مىس رەڭگىگە كىردى چېھرىمىز.

دىلدىن ئۇرۇق چاچتۇق زېمىنغا،
ئايىمىدۇق بىزمۇ ھېچ تەرنى.
قاراقلاردا ئەكتۇق زىرائەت،
سۆيگۈمىزدە سۇغۇردۇق يەرنى.

ھېچكىم بىزنى ئۆگەتمىدى،
زېمىن بىزنى ئالدى قوينىغا.
ئالقانلارغا چېكىلدى نەقىش،
بوشاڭلىقنىڭ مىندۇق بوينىغا.

«قىزارماڭ سىز»، — دەيتتۇق مەنىلىك،
كەتمەن سېپى بويالسا قانغا.
نىگاھلارغا بېرەلمەي بەرداش،
يىقىلاتتۇق قىيىشىپ يانغا.

كۆكسىمىزنى يېشىپ زېمىنغا،
كۆلۈشەتتۇق تازا قانغۇچە.
مەجنۇن كەبى بولاتتۇق بىھۇش،
گۈلگۈم پەيتى ئىشتىن يانغۇچە.

تۈن نىسپىدە ئۇردىلاتتى داڭ،
«باش زەربىدار» ① كۆتەتتى بىزنى.
ئۆز باغرىغا چىللايتتى زېمىن،
مەجروھ كەبى يىگىتنى - قىزنى.

ھالسىز تەنگە قىلاتتۇق دەۋەت،
دىل مەلھىمى - ئىشقى سۆزىنى.
ئۆزدىتاتتى بىزنى بىر جەڭگە،
شوخ يۇلتۇزلار قىسىپ كۆزىنى.

كىم ئېيتتىكەن: «سۆيگۈ بىر دېڭىز»،
كاراپ بولۇپ ئۈزەر ئىدۇق بىز.
ئىزدىگەندە دېڭىزدىن گۆھەر،
غەۋۋاس كەبى كېزەر ئىدۇق بىز.

«تۇنجى سۆيگۈ ئۇنتۇلماس مەڭگۈ»،
دانالارغا تەھسىن - ئاپىرىن.
شۇڭا دەيدۇ كىمدىن سورىساڭ: —
«تۇنجى سۆيگۈ شېرىن ۋە شېرىن».

نىگاھلاردا قۇچىمىز كۆكنى،
«ۋەھ بىبەتسىز بۇ دۇنيا خىرە.
ئازلىق قىلار يازسىمۇ ئەگەر،
سۆيگۈمىزگە مىڭ بىر خاتىرە.

ۋۇجۇدىمىز، لەۋلىرىمىز ئوت،
قېنىشىمىدۇق ئۆز ئارا سۆيۈپ.
ئوتنى - ئوتقا قىلساق مۇجەسسەم،
پۈتكۈل جاھان كەتمەپتۇ كۆيۈپ.

① زەربىدارلىق بىلەن ئىشلەش دولقۇنى.

ئاتەش زېمىن ئوتى دىللاردا، ئاتەش بىلەن سۇغۇرسا ياشنار،
لاۋۇلدايدۇ ئۆچمەيدۇ مەڭگۈ. ئاتەش يۇرتتا تۇغۇلغان سۆيگۈ.
(1972—1974) يىللار. لۈكچۈن، ئۈرۈمچى

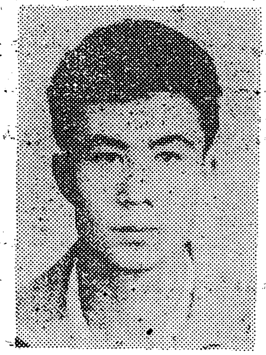

ئىقتىدارلىق ياش ئەدىب ياسىن مۇخپۇل 1949 - يىلى 11 - ئاينىڭ 27 - كۈنى ئۈرۈمچىدە تۇغۇلغان. ئۈرۈمچىدە تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى ۋە شىنجاڭ رادىئوسىفەن داشۆ» سىنى پۈتتۈرگەن. 1972 - يىلى «شىنجاڭ ئوپېرا ئۆمىكى» دە مۇزىكانت بولغان. 1981 - يىلى ش ئۇ ئا ر ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى «شىنجاڭ سەنئىتى» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمىگە يۆتكىلىپ، ھازىرغا قەدەر مۇھەررىرلىك خىزمىتى بىلەن شۇغۇللانماقتا.

يازغۇچى ياسىن مۇخپۇل 1978 - يىلى «تارىم» ژۇرنىلىدا ئېلان قىلىنغان «ياشلىق تىلەكلىرى» ناملىق ھېكايىسى بىلەن ئەدەبىيات سېپىمىزگە كىرىپ كەلگەن. شۇندىن كېيىن ئۇنىڭ «ھېزىمەت ئەپەندى»، «پۇشايمان»، «قارانچۇق» قاتارلىق بىر مۇنچە ھېكايىلىرى ۋە بىر قىسىم ئەدەبىي تەرجىمىلىرى «تارىم» ۋە ھەر قايسى مەتبۇئاتلاردا ئېلان قىلىنغان. كۆپ تەرەپلىمە ئىقتىدارلىق ياش ئەدىب ياسىن مۇخپۇل 1978 - يىلىدىن باشلاپ ناخشا، مۇزىكا ئىجادىيىتى بىلەن شۇغۇللانغان. ھازىرغا قەدەر رادىئو - تېلېۋىزىيە ۋە ھەر قايسى مەتبۇئاتلاردا 250 پارچىدىن ئارتۇق ناخشا، مۇزىكىسى ۋە ناخشا تېكىستلىرى ئېلان قىلىنغان. بۇنىڭ ئىچىدە 70 پارچىدىن ئارتۇق ئەسىرى باغچا، باشلانغۇچ، تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپلەرنىڭ مۇزىكا دەرسلىكىگە كىرگۈزۈلگەن. «ئەۋزۇۋەزار ماكان»، «ئالتاي»، «ئانار»، «قوشماق»، «ئاتا مېھرى» قاتارلىق ئەسەرلىرى ئاپتونوم رايون بويىچە 2 - ۋە 3 - دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشكەن. ئۇ يەنە 1981 - يىلىدىن باشلاپ باغچا، باشلانغۇچ، تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپلەرنىڭ جەمئىي بىر مىليون خەتتىن ئارتۇق توققۇز پارچە مۇزىكا دەرسلىك كىتابىنى مۇستەقىل تۈزگەن.

ياسىن مۇخپۇل 1981 - يىلىدىن باشلاپ ھەر قايسى مەتبۇئاتلاردا سەنئەت تەتقىقاتى، جۈملىدىن مۇزىكا تەتقىقاتى توغرىسىدا 30 پارچىدىن ئارتۇق ئىلمىي ماقالە ئېلان قىلغان.

ئۇ ھازىر جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى، جۇڭگو مۇزىكانتلار جەمئىيىتى، جۇڭگو كىنوچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىلىرىنىڭ ئەزاسى، جۇڭگو ئازسانلىق مىللەتلەر يازغۇچىلىرى ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى. ش ئۇ ئا ر «مۇقام تەتقىقات ئىلمىي جەمئىيىتى» نىڭ ھەيئەت ئەزاسى، ش ئۇ ئا ر باغچا، باشلانغۇچ، تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپلەر مۇزىكا مائارىپى ئىلمىي تەتقىقات جەمئىيىتىنىڭ مەسلىھەتچىسى.

ياسىن مۇخپۇل ئوتتۇرا مەكتەپ دەۋرىدىلا ئەدەبىي ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللىنىپ بىر مۇنچە شېئىرلارنى يازغان. بىز ئۇنىڭ خاتىرە شېئىرلىرىدىن بىر قىسمىنى تاللاپ ژۇرنىلىمىزدا ئېلان قىلدۇق.

ئاسمىنىنى ئىزدەيدۇ قۇياش

ئەزىزى

چالا رىۋايەت

ئىنسىيان پەيدا قىلىدۇ چاللار
بالىلارنىڭ
ئەينەك كەبى تىنىق قەلبىدە،
پەرىشتە توغرۇلۇق سۆزلەپ رىۋايەت.
پەرىشتە —
سۆيۈلمىگەن لەۋ
لەھەتسىز قەبرە.
سۇنغان ئۈمىدنىڭ چۈشى پەرىشتە
پەرىشتە - ھىدايەت...
كەيىنىز بالىلار،
پەرىشتىنى ئىزدەپ كېتىشەر،
تامام بولماي تۇرۇپ رىۋايەت:
چاللار تەنها قالار تەنهايەت.

ئاسمان، زېمىن تۇتاشقان يەردە

ۋەتەن بولماس،
چېگرىمۇ بولماس،
ئاسمان، زېمىن تۇتاشقان يەردە.

ئۇرۇش بولماس،
قان تۆكۈش بولماس،
ئاسمان، زېمىن تۇتاشقان يەردە.

جىملىق بولار، ياۋۇز بىر جىملىق
روھسىز ۋۇجۇدتەك —
ئاسمان، زېمىن تۇتاشقان يەردە.
ئادەم بولماس،

ئاسمانلىق بولماس،
ئاسمان، زېمىن تۇتاشقان يەردە.

دەپ قويۇڭلار بولبۇلغا

قارىمايمەن
ئاخشاملىرى رۇجەكتىن ئايغا.
شەرت ئەمەستۇ،
ھەممىلا ئادەمنىڭ ئايغا قارىشى.
كۈتمەيمەن
ئىشكىمنىڭ چېكىلىشىنى،
چېكىلمەيدۇ ئىشىك مەقسەتسىز.

چۈشلىرىدىگە كىرمەس ھېچنىمە،
چۈش كۆرمەسلىك ئەمەسقۇ ئەيىب؟

دەھرى شامالغا
سەدىقە قىلالمايمەن خىيالىرىمنى،
قەلبىم قۇرۇق
ئۇخشاش ھالقىغا
ئۇندا گۈل بولماس،
كېزىپ يۈرمەس ئۇندا چۈشپۈراق،
دەپ قويۇڭلار بۇنى بولبۇلغا.

كۆتۈش

بۇ ئاجايىپ بىر ئەزىم شەھەر،
جەننەت كەبى ئاۋات شۇقەدەر.
ھەرتەرەپكە ئۆتۈشۈپ تۇرار.
توزدەك ياسانغان
كۆلگىسى جانىنى ئالىدىغان،
پەرىزاتتەك لېۋەن قىزچاقلار.

تاشىنىلار كېلەر ۋە كېتەر
قەدەمدە بىر تەنتەنە قىلىپ،
تەگشەلمىگەن تارى بىلەن مۇزىكا چېلىپ.

بىر يىگىت تۇرار
سايىۋەنلىك بېكەت ئاستىدا.
شوراپ، شوراپ تاماكىسىنى،
ئېغىزىدىن چۈشۈرمەي ئۇدا.

ھېكمەتكە باي كونىلار سۆزى:
بازاردا مىڭ قىز،
كۆڭۈلدە بىر قىز.

مەشرەپىنىڭ مەشۇقىغا يازغان مەكتۇبلىرى

1

بەلكىم شەيتان ئازدۇردى مېنى،
قاراپ سالدىم.
سەن سايەڭنى تاشلىغان كۆلگە.
شۇنىدىن بېرى،
ئۈمىدلىرىم كۆيدى چوغ بولۇپ.
ئوخشاپ قالدىم،
چاڭقاپ قالغان ئەسىرلەر بويى،
ياغمۇر چۈشەپ جۆيلىگەن چۆلگە.

2

تەقدىرىمدىن ئۈنگەن بىر سوئال،
سانجىلىدۇ ماڭا كۈنۇ - تۈن.
نېمىشقا
مۇھەببەتتىن يارالغان دۇنيا،
تارلىق قىلار مۇھەببەت ئۈچۈن؟

3

ئەنسىز تىپىرلاپ،
شامال كەبى دولقۇنلىنىدۇ.
چۆل - باياۋان قەدەملىرىمدە.
بۇلاقتەك ئۆكسۈپ
ئاسمىنىنى ئىزدەيدۇ قۇياش،
ئاچچىق پىغان
ئەلەملىرىمدە.

4

سەن يىراقتا
مەن يىراقتا
ئارىمىزدا سىرلىق بىر ئالەم.
قارىچۇقۇمدا بىر سۈرەت،
سۈرەتتە سەن —
ئالەم ئارا بىردىنبىر ئادەم.

5

كۆرگەنمىدىڭ
شامال كېلىپ يوقلىسا باغنى،
ياپراقلارنىڭ تۆكۈلگىنىنى؟
كۆرگەنمىدىڭ
ئاسماندىن ئاققان يۇلتۇزنىڭ،
بۇ شاۋق خىيالىدا ئۆچكەنلىكىنى؟؟
سەزگەنمىدىڭ
ئالەمچە ئۈمىدكە تولغان تىنىقىنىڭ،
ئاستا - ئاستا يوتكەنلىكىنى؟؟؟
مەن ياپراق
مەن يۇلتۇز
مەن تىنىق.

6

مەن ئۆلسەم
يەرلىكىمنى چۆلدىن ئويۇڭلار.
ھاجەت ئەمەس نەقىشلىك گۈمبەز،
قەبرەمگە
ساتارىمنى سانجىپ قويۇڭلار.

شېئىرلار

پەرھات ئىلياس

ئىشەنچ

ئىشەنمەيمەن كۆنۈك ھېسلارغا،
ئەمما، ئىشىنىمەن.
مۇھەببەتنىمۇ، نەپرەتنىمۇ
بىلمەي ياتقان سەبىي بۇۋاققا.

ئىشەنمەيمەن ھازىدارلارغا،
ئەمما، ئىشىنىمەن
جۇدۇن پەسلى تۇغۇپ، دىرىلدەپ
ئۈنسىز يىغلىغان يوپۇرماقلارغا.

ئىشەنمەيمەن ۋىسال بەختىگە،
ئەمما، ئىشىنىمەن
ۋىسال ئۈچۈن ھىجران دەشتىدە
تارام - تارام تۆككەن ھەسرەتكە.

ئىشەنمەيمەن ئاشۇ يوللارغا،
ئەمما، ئىشىنىمەن
ئاشۇ يولغا چىقىش كويىدا
ئۆزۈم ئاچقان چىغىر يوللارغا.

ئىشەنمەيمەن تۇغۇلغانلارغا،
ئەمما، ئىشىنىمەن
تۇغۇلغانلارنى تۇغۇش كويىدا
تولغانغانلارغا.

چۆچەك ئىزلەپ يۈرىدۇ بالا

چۆچەك ئىزلەپ يۈرىدۇ بالا
ئورمانلاردىن.
قېرى شەمشاد ياپراقلىرىنى
چۆچىكىم دەپ تاشلاپ بېرىدۇ.

چۆچەك ئىزلەپ يۈرىدۇ بالا
دەريالاردىن،
ساھىللارغا قويىدۇ يېيىپ،
ئۇ بىلمەستىن بۇژغۇنلار چېچىپ.

چۆچەك ئىزلەپ يۈرىدۇ بالا
پايانسىز كۆكتىن،
يۇلتۇزلار
چۆچەك سۆزلەپ تاڭ ئاشۇرىدۇ،
ئاي ئاسانلا قالىدۇ ئۇخلاپ.

ياپراقلاردا،
بۇژغۇنلاردا
يۇلتۇزلاردا...
قىزىق - قىزىق چۆچەكلەر
ياتىدۇ ئۇخلاپ.
ئەمما...
چۆچەك ئىزلەپ يۈرىدۇ بالا.

چوغ سورىغان بالا

قاق سەھەردە،
لاخشىگىرنى كۆتۈرگەنچە بىر بالا
چوغ سوراپ كەلدى ئۇپۇقتىن.

كۈللەرنى چۇخچىلاپ
ئېلىپ بەردى قۇياشنى.

چوغ ئۈستىگە تۆكتى ئانىسى
دەريالارنى،
چوققىلارنى،
ئېدىرلارنى
پارچىلاپ.

قىزدى تونۇر،
ياقتى بولۇتلارنى.
پىشتى قىزىرىپ ...

چوغ كۆمۈشنى بىلمەمدىكىن ئانىسى؟
بۈگۈن يەنە قاق سەھەردە،
چوغ سورىغىلى كەپتۇ شۇ بالا.
قولتۇقىدا لاخشىگىرى،
مۈزلىغان قوللىرىنى ھورداپ قويۇپ
ئىشىكىنى چىكەر ئۈپۈرۈقىنىڭ.
كۆزلىرىنى ئاچالماس ئۈپۈرۈق.
ئەگىپ-ئەگىپ كەتمەيدۇ بالا.

زىنىقىدا قىزچاقىنىڭ بىر تامچە ياش

زىنىقىدا قىزچاقىنىڭ
بىر تامچە ياش.
ياش ئىچىدە ئۇخلار تولۇن ئاي.
قىزمۇ ئۇخلار بۈرۈندىن بىخەۋەر.

زىنىقىدا قىزچاقىنىڭ
بىر تامچە ياش.
يۇلتۇزلار خىيال سۈرەر ياش ئىچىدە،
قۇشلار سىردىشىدۇ ياش ئىچىدە.
شامماللار شېئىر ئوقۇيدۇ ياش ئىچىدە،
ياپراقلار سۆيۈشىدۇ ياش ئىچىدە.

زىنىقىدا قىزچاقىنىڭ
بىر تامچە ياش.
چوكانلار ئۈزنى خالتىم بولسا دەيدۇ.
ئاسمان قۇياشىم بولسا دەيدۇ.
ئۈزۈكلەر ياقۇت كۆزۈم بولسا دەيدۇ،
چوغلۇقلار ئالتۇن تاجىم بولسا دەيدۇ.

زىنىقىدا قىزچاقىنىڭ
بىر تامچە ياش.
ۋىناسىمۇ ياش ئىچىدە تۆكەرىمسىق ياش.

تۈن يېرىمىجايىدۇ ھاياجاندا.
ئويغانسىكەن دەيدۇ تاڭ-سەھەر.
بەزەن-بەزەن ئۈھ تارتىپ قويۇپ،
قىز ئۇخلايدۇ بۈرۈندىن بىخەۋەر.

قۇياش بولۇپ يانسۇن ئەقىدەم

تۈگۈلغاندا ئۇنىڭسىز بىر ئۆمىد،
يىغلىمىغان ئەقسىلىك بىلەن.
ئاچچىق ئىسلار، ئوتلۇق تىنىقلار،
بولغان ئىدى سۆيگۈمگە ۋەتەن.
تەنھا كەزدىم خىلۋەت يوللارنى،
ھېسلىرىمنى چۈشەنمەس ئاۋام.
ئېرىقلارغا تۆكۈلگەن ئىدىم،
مۇڭلىرىمدا ئۆشىگەن ئاخشام.
ئۈنىسىز كۆيگەن ئۈنىسىز مۇھەببەت،
قالدى ئۈندىن بىر سىقىملا كۈل.
ئۈنىسىز قالسۇن ئاشۇ بىر ناخشام،
قۇياش بولۇپ يانسۇن ئەقىدەم.

خادا تاشقا ئۇرۇلدۇم تالاي،
مارجانلارغا ئايلاندى يېشىم.
نالە قىلدىم تەڭرىگە تالاي،
يۇلتۇزلارغا ئايلاندى يېشىم.
قىرىۋ باستى كىرپىكلىرىمنى،
كۆنەكلەردە قالدى تەبەسسۇم.
ناخشىلىرىم ياتىدۇ ھالسىز،
نەقرا تامىرى يىغلايدۇ يۈم-يۈم.
ئۈنىسىز كۆيگەن ئۈنىسىز مۇھەببەت،
قالدى ئۈندىن بىر سىقىملا كۈل.
ئۈنىسىز قالسۇن ئاشۇ بىر ناخشام،
قۇياش بولۇپ يانسۇن ئەقىدەم.

ئۆچتى ئەمدى كەتتى ئۇنتۇلۇپ،
شەبنەملەرگە يازغان ھېسلىرىم.
شىۋاقلارنىڭ لېۋىگە سۆيۈپ،

دالىلاردا قالدى ھىدلىرىم.
مۇخلار بىلەن سىردىشىدۇ ئۇ،
كېچىلەرگە كېتىدۇ سىڭىپ.
ۋىسال ئۈچۈن ياش تۆكسە مۇزلار،
كىرپىكلەردىن ئاقىدۇ سىرغىپ.
ئۈنسىز كۆيگەن ئۈنسىز مۇھەببەت،
قالدى ئۇندىن بىر سىقىملا كۇل.
ئۈنسىز قالسۇن ئاشۇ بىر ناخشام،
قۇياش بولۇپ يانسۇن ئەقىدەم.

بەختىڭ ئۈچۈن ئالدىدىم سېنى

بەختىڭ ئۈچۈن ئالدىدىم سېنى،
ئالدىماسقا مەندە نە چارە؟
چىن سۆزۈمنى ئېيتسام ناۋادا،
يۈرەكلىرىڭ بولىدۇ پارە.

بەختىڭ ئۈچۈن ئالدىدىم سېنى،
شادلىقىڭدۇر ساختا ھېسلىرىم.
كۆڭلۈڭنى دەپ ئالدايمەن بىراق،
مىنىڭ ئۆرتىنىپ يىغلار يۈرىكىم.

تەپەككۇر جەۋھەرلىرى

ئەخمەق بىلەن مۇنازىرە قىلىش — كۆرگە چىراغ ياققان بىلەن باراۋەر.

پ. بوئاست

ئۆزىمىزدە يېتىشمەيۋاتقان پەزىلەتلەر توغرىسىدىكى ماختاشلارمۇ بىزگە يېقىپ قالىدۇ. ئەخمەققە: «ئەقىللىقسەن»، ئالدامچىغا: «دۇنيادىكى ئەڭ راستچىل ئادەمسەن» دەپ بېقىڭ، ئۇ دەرھال سىزگە قۇچاق ئاچىدۇ.

گ. فىلدىڭ

يامان ئادەملەر كىشى بەدىنىدە يۇقۇپ پەقەت يارا بار جايغا كەلگەندە توختايدىغان چىۋىنغا ئوخشايدۇ.

ج. لابرويېر

ھەقىقەت ئالتۇندەك ئېغىر بولغاچقا، ئۇ، ئىنسانىيەت تارىخىنىڭ چەكسىز ئېقىمىدا دائىم تۆۋەنگە ئولتۇرۇۋالىدۇ. سەپسەتە تېزەكتەك يەڭگىل بولغاچقا، دائىم سۇ ئۈستىدە لەيلەپ يۈرىدۇ.

ف. بېكون

ئۆتكەن ئەسىر يازغۇچىلىرىنىڭ كىتابلىرىنى ئوقۇش دېگەنلىك — شۇ دەۋرنى ساياھەت قىلىش دېمەكتۇر.

ر. دېكارت

ئادەم تەبىئىي قىزىق يارىتىلغان. بايلىقىنى يوقاتسا خاپا بولىدۇ. ئەمما ئۆمرىنىڭ زايا بولۇۋاتقىنىغا پەرۋا قىلمايدۇ.

ئابۇل قاراج

سەۋر - تاقەتكە قادىر كىشى خالىغان نەرسىگە ئېرىشىشكىمۇ قادىر.

ب. فرانكلىن

سەنئەتتە «قاتلام» ۋە «قاتلام نەزەرىيەسى»

(ماقالە)

تۇرسۇن كەلپىن

مۇشۇ ئەسىرنىڭ باشلىرىدىن تارتىپ 50 - يىللارغىچە چەت ئەللەردىكى تىلشۇناسلىق ئىلمىنىڭ تەرەققىياتى بەكمۇ تېز بولدى. تىلشۇناسلىق ھەققىدىكى ئىزلىنىشلەر ئەنئەنىۋى تىلشۇناسلىق ۋە گىراماتىكىسىنىڭ بارلىق قائىدە - قانۇن دائىرىسىدىن ھالقىپ ئۆتۈپ، تىلنى قاتلام نۇقتىسىدىن تەتقىق قىلىشقا كىرىشتى. 1725 - يىلى ئىتالىيە ھوقۇقشۇناسى يەنباد بىستىر ۋىك يازغان «يېڭى ئىلىم» ناملىق كىتاب تىلنى قاتلاملىق تەتقىق قىلىشقا ھەم تىل قاتلاملىق تەتقىقاتىدىكى تۈرلۈك ئۆتكۈر ئېقىم - گۇرۇھلارنىڭ شەكىللىنىشىگە سەۋەب بولدى. بىراق قاتلاملىق تىل تەتقىقاتى تارىخىدا شىۋېتسارىيە تىلشۇناسى سېشېر 1906 - يىللىرى ئەتراپىدا يازغان «ئاممىباب تىلشۇناسلىق تېزىسلىرى» دېگەن ئەسەر ئىلمىلىكى بىلەن ئالدىنقى نەزەرىيەلەرنى تولۇقلاپ قاتلام گىراماتىكىسىنىڭ بارلىققا كېلىشىگە رەسمىي ئاساس سالدى.

بۇ جايدا مۇنداق بىر نۇقتىنى قىستۇرۇش ھاجەتكى، بۇ دەۋردىكى بەزى ئالىملار قاتلام ھەققىدە ئوبرازلىق تەپەككۇر يۈرگۈزۈپ بۇرۇنقى ئەپسانە - چۆچەكلەر بىلەن شېئىرىيەتنىڭ تىلىدا بىر خىل سىرلىق، ئادەمنى مەپتۇن قىلغۇچى قاتلامنىڭ بارلىقىنى قىياس قىلىشتى، ئۇلار تەپەككۇرنىڭ ئاڭسىزلىقىنى بىر قاتلام دەپ قارىدى ۋە بۇنداق ئاڭسىز تەپەككۇر كاتېگورىيىسى ئىنسانلارنىڭ دۇنيانى بىلىشىدىكى ئاساس، بۇنداق ئەپسانىۋى تەپەككۇرنىڭ «لوگىكىسى» ئارىستوتېل لوگىكىسىغا ئوخشىمايدۇ، دەپ كۆرسەتتى. ئۇلار يەنە قەدىمكى ئىنسانلار ئاڭسىز تەسەۋۋۇرىنىڭ بەدىئىي سەمەرىسى بولغان ئەپسانىلەر ئەڭ يۇقىرى قاتلاملىق بولغان سەمەرىلىك تىل پائالىيىتى بولۇپ يۇقىرى قاتلامدا مەنىدارلىق شۇ دەرىجىگە يېتىدۇكى سۆز ماددىي گەۋدىلىرىدىن ئايرىلىپ خۇددى شېئىرىيەت تىلىدا ئىستېتىكىلىققا، پوئېتىكىلىققا، قىسقىراپ كۆپتۈرمىلىككە، رەڭگە ئىگە بولىدۇ. بۇنداق تىل ئاللىقاچان ساپ تىل پائالىيىتىدىن ھالقىپ كەتكەچكە بىز بۇ ئەپسانە چۆچەك ۋە شېئىرلارنى ئاڭلىساق باشقىچە تۇيغۇلارغا ئىگە بولىمىز ۋە ئۆزىمىزنى مۇكاۋۇق تۇركىستېرنىڭ ئىچىدە تۇرۇۋاتقاندەك ھېس قىلىمىز دېگەن قاراشلارنىمۇ ئالغا سۈردى. بىراق شېئىر قاتلام ھەققىدىكى بۇنداق ھېسسىي قاراشلارغا ئىشەنمەي ئۇنىڭغا رېئال دۇنيادىن ئاساس تاپماقچى بولىدۇ. شاگا ئۇ ئۆز كىتابىدا دۇنيا مۇستەقىل مەۋجۇت بولغان ئوبيېكتىپ تۈزۈلمىلەردىن قۇرۇلغان، ئۇنداقتا ئوبيېكتىپ دۇنيانى ئەكس ئەتتۈرىدىغان تىلمۇ «سۆز»

دىن ئىبارەت بولغان يەككە ئامىللارنىڭ يىغىندىسىدىن تۈزۈلگەن. بۇنداق يەككە ئامىللارنىڭ «مەنىسى» بەلگىلىك تارىخىي دائىرىنىڭ ئىچىگە كىرىپ سىستېما ھاسىل قىلىدۇ ھەم خاتىرىلىنىش ئارقىلىق ئۆزگىرىش قانۇنىيەتلىرىنى ياسايدۇ، دەپ كۆرسىتىپ تىلنى بىرىنچى قېتىم تىل (ئابستراكت تىل سىستېمىسى) ۋە سۆز (كۈندىلىك ئالاقىدىكى) دەپ قۇرۇلما جەھەتتىن ئىككى قاتلامغا بۆلىدۇ. شۇنىڭدىن كېيىن مۇشۇ ئەسىرنىڭ ئوتتۇرىلىرىغا قەدەر بارلىق گۇرۇھ ۋە ئېقىملار شېئىرنىڭ قاتلام چۈشەنچىسىنى يادرو قىلغان ئاساستا تىلنى قاتلام قۇرۇلما ۋە شەكىل جەھەتلەردىن تەتقىق قىلىشىپ بۇ ھەقتىكى ئەڭ كەڭ ۋە ئىنچىكە چۈشەنچىلىرىنى ئوتتۇرىغا قويۇشتى، قاتلاملىق تىل تەتقىقات تارىخى 60 - يىللارغا كەلگەندە بۇ خىل ئىزدىنىشلەرنىڭ مەركىزى ئامېرىكىغا يۆتكەلدى ۋە بۇ پەننىڭ مۇۋەپپەقىيەتلىرىمۇ ئامېرىكىدا يۇقىرى پەللىگە كۆتۈرۈلدى. ئامېرىكىدا تىلشۇناسلىقنى تىلنى نوقۇل تىل ھادىسىلىرى نۇقتىسىدىنلا تەتقىق قىلىدىغان بۇنداق چەكلىك، ئەنئەنىۋى ئۇسۇللارنىڭ رامكىلىرىنى چۆرۈپ تاشلاپ، تىلنىمۇ گويا بىر ئوبرازلىق ھادىسە سۈپىتىدە تونۇپ يەنە باشقىدىن قاتلاملارغا ئاجراتتى ۋە ئۇنى مەزمۇن قاتلاملىرى بىلەن بىرلەشتۈردى. سۇدنىيې لامب 1966 - يىلى يازغان «قاتلاملىق گىراماتىكا تېزىسلىرى» ناملىق ئەسىرىدە تىلنىڭ مەزمۇن ۋە شەكىل ئامىللىرىنى تەڭ ئېتىبارغا ئالغان ئاساستا مۇنداق تۆت قاتلامغا يەنى: ① ئىپادىلەش سۈبيېكتى (تاۋۇش ماتېرىياللىرى)، ② ئىپادىلەش شەكىللىرى (تەشكىللەنگەن تىل تاۋۇشلىرىنىڭ شەكلى)، ③ مەزمۇن سۈبيېكتى (مەزمۇن ۋە ئوبيېكتىپ نەرسىلەرنىڭ ئادەم مېڭىسىدىكى ئىنكاسى) ④ مەزمۇن شەكىللىرى (ئۇلاردا تەپەككۇر شەكىللىرى) قاتارلىقلارغا ئاجراتتى. ئۇ يەنە يۇقىرىقىلار ئىچىدە ئىپادىلەش شەكىللىرى بىلەن مەزمۇن شەكىللىرىنىڭ تىلشۇناسلىققا تەۋە ئىكەنلىكىنى، ئىپادىلەش سۈبيېكتى بىلەن مەزمۇن سۈبيېكتىنىڭ بولسا تىلشۇناسلىققا تەۋە بولمىغان كاتېگورىيىلەر ئىكەنلىكىنى ھەر بىر قاتلام ئوتتۇرىسىدا گويا ئېلېكتىر نۇرلىرىدەك مۇناسىۋەتنىڭ بارلىقىنى ئىزاھلىدى، بۇ ۋاقىتتىكى ئامېرىكا تىلشۇناسلىقى مەيلى قاتلام گىراماتىكىسى ۋە ياكى باشقا ئېقىملار بولمىسۇن تىل ھادىسىلىرىنى ئىنسانشۇناسلىق (قۇرۇلما ئىنسانشۇناسلىق)، ئەدەبىيات - سەنئەت ئىستېتىكا ئەدەبىياتتىكى ياتلىشىش، بەلگە ئىلمى، شېئىرىيەت قاتارلىق كەڭ مەزمۇنلار بىلەن باغلاپ تەھلىل قىلدى. قىسقىسى تىلغا گويا بىر ئوبرازلىق ھادىسە سۈپىتىدە مۇئامىلە قىلىپ، تىلنى ئىنسانىيەتنىڭ ھەرىكەت - پائالىيەتلىرى جەريانىدىن تەسۋىرلەپ بەرمەكچى بولدى. قۇرۇلمىچىلارنىڭ قاراشلىرى تىلنى بارلىق روھىي ئىلىملەر بىلەن ھەتتا پەلسەپە بىلەنمۇ ئاجرالماس گەۋدىگە ئايلاندۇردى. ئىككىنىڭ قارىمۇ قارشىلىقى ياكى بىرنىڭ ئىككىگە ئايرىلىشىدىن ئىبارەت بۇ پەلسەپەۋى قائىدە ئۇلارنىڭ تىل تەتقىقاتىدىكى پەلسەپىۋى ئاساس بولدى. بۇنداق مۇستەھكەم پەلسەپىۋى تىرەككە ئىگە بولغان قاتلام قۇرۇلمىلىق تەپەككۇر ئۇسۇلى ئەدەبىيات - سەنئەتكە زور تەسىر كۆرسەتتى ۋە بۇ

ئىلمىنى قاچىلىۋەتتى ھەتتا قاتلام، قۇرۇلمىچىلار ئىنسان روھىنىڭ مەڭگۈلۈك قۇرۇلمىسىنى ئىزدەش ۋە تۇرغۇزۇشتا تىلشۇناسلىق بىلەن ئىنسانشۇناسلىقتىن ياخشىراق ساھە يوق دەپ قاراشتى. بۇنىڭ بىلەن قاتلام چۈشەنچىسى ئۆز مەنىسىگە ئوخشاشلا زور كەڭلىكلەرگە ئېرىشىپ بارلىق پەنلەرگە سىڭىپ كىرىشكە باشلىدى. دەسلەپكى قەدەمدىلا قاتلاملىق تەتقىقاتلار بويىچە «قاتلام ئىستېتىكىسى» «ئادەم بەدىنىدىكى قاتلاملار» «ئەدەبىياتتىكى قۇرۇلما» قاتارلىق ئەسەرلەر بارلىققا كېلىپ مەلۇم تارىخىي جەريانلاردىن كېيىن بارلىق روھىي ئىلىملەر سۇبيېكت، ئوبيېكت، مەقسەت، ئىجتىمائىي كۈچ-قۇۋۋەت، ھەممە پەنلەرنىڭ چىقىش ۋە كېسىشىش نۇقتىسى تەبىئەتنىڭ ئەڭ ئوبرازلىق كۆرۈنۈشى بولغان ئادەمنى قاتلام قۇرۇلما جەھەتتىكى تىلسىماتلىقى، مۇرەككەپلىكى ھەم گۈزەللىكى ئارقىلىق ئىنسان روھىنىڭ شولىسى بولغان تەبىئەت بىلەن تەڭ تۇرىدىغان مۆجىزە دەپ ھۆكۈم قىلىشتى. بۇنىڭ بىلەن ئادەمنىڭ تەبىئەتنىڭ گۈلتاجلىقى، ھاكىملىق ئورنى مۇقىملىشىپ، ئەزەلدىن ئادەمنى مەركەز قىلىپ كېلىۋاتقان ئەدەبىيات-سەنئەتتە ئىنساننىڭ تارىخىي تەقدىرى، دۇنيادىكى ئورنى، ئادەم روھىنىڭ ئەبەدىيلىك قۇرۇلمىسى ۋە پاكلىقى، خاراكتېرىنىڭ ئىزگۇ ئەجابىي گارمونىيىسى ھەم مەدەنىيەتلىك ئىنساننىڭ بارلىق دەرد-ئازابلىرى، قىسمىتى، ئادەمدىكى سېھىرىي كۈچ (شولوخوپ) نى قېزىش، ئىپادىلەش بويىچە بورانلىق ئىنقىلابلار بولدى، ئۇتۇقلار يۇكسەكلىككە ئېرىشتى، بۇ ۋاقىتتا دۇنيا ئەدەبىياتى بولۇپمۇ يەنە شۇ ياۋروپانىڭ مودېرنىزملىق ئەدەبىياتى ئادەم روھىنى ئىپادىلەش، ئىچكى دۇنياسىنى ئېچىپ بېرىش جەھەتتە ئىلگىرىلەپ، يۇقىرىقىلارنى ئۆزلىرى ئۇچۇن شۇھرەت قىلغان بولسىمۇ بىراق ئۇلار ئادەمنىڭ باي خاراكتېرى، قاتلاملىق، كۆپ مەنبەلىك روھىي دۇنياسىنىڭ پارچە مۇرەككەپلىكلىرىنىڭ ئۇلار ئالدىقاچان ۋاقتى ئۆتكەن دەپ قارايدىغان رېئالىزم ئەدەبىياتىدا خۇسۇسەن 19 - ئەسىر رۇس كلاسسىك ئەدەبىياتىنىڭ غۇلماس مۇنارى بولغان تولستوي ئەسەرلىرىدە ئاندىن ئەسىرىمىزدىكى كائارسىيا ماركېزنىڭ «ئەسىرلىك تەنھالىق» دا بالاغەتكە يەتكۈزۈپ تەسۋىرلەنگەنلىكىنى، ئىپادىلەنگەنلىكىنى سەزمەي قېلىشتى، تولستوي ۋە دوستويېۋىسكىلار بەكمۇ مۇرەككەپ ھەم زىددىيەتلىك شەخسلەر بولغاچقا ئۆز ئادەملىرىنىمۇ ئاشۇنداق مۇرەككەپ نۇقتىغا قويۇپ، ھەر تەرەپتىن تەسۋىرلىدى. تولستوي ئۆز ئەسەرلىرىنىڭ بىرىدە بىر مەلۇم ئايال پېرسوناژنىڭ ئىچكى دۇنياسىنى نەچچە قېتىم بىۋاسىتە تەسۋىرلىگەندىن سىرت ئۇنىڭ 70 نەچچە قېتىملىق كۆز ئىپادىسىنىڭ نازۇك مەنىلىرىنى سۈرەتلەپ، بۇ ئايال ئوبرازىنىڭ ئەڭ مول قەلب دۇنياسىنىڭ ئىچكى قاتلاملىرىنى كۆرسەتمەكچى بولدى.

ھەممىگە ئايانكى كۆز ئادەم روھىنىڭ جاھاننامىسى. ئۇنىڭدا ئىنسان قەلبىنىڭ ۋە تاشقى دۇنياسىنىڭ جۇلاسى ۋە شولىسى بار، پەقەت كۆز ئارقىلىقلا تاشقى دۇنيا ئاڭغا ئاسسىمىلاتسىيە قىلىنسا يەنە شۇ كۆز بىلەن ئادەم روھى پۈتكۈل ئالەم بولۇپ چېچىلغان. كۆزنىڭ ماددىي ھەم مەنىۋى قاتلاملىرىنى بايقاش ئوڭاي ئىش

ئەمەس. لېكىن ئادەمنىڭ چىراينىڭ ھەم ئوبرازلىق ئورگىنى بولغان كۆزمۇ ئىباشقا ئورگانلىرىغا ئوخشاشلا سانسىز ئېلېكتىر تارىلىرى (قاتلاملىرى) نىڭ تارتىلىشى بىلەن مېڭە تەرىپىدىن كونترول قىلىنغان. مۇشۇ تارىلارنىڭ يەنە قاتلاملارنىڭ پەقەت بىرسىلا بۇزۇلسا ئادەمنىڭ ھاياتى نورمالسىزلىققا ئۇچرىغىنىغا ئوخشاش كۆزنىڭ مېڭىگە باغلانغان نېرۋىلىرى (تارىلىرى) دىن بىرىلا ئۈزۈلىدىكەن كۆزدىن ئىبارەت ئادەمنىڭ روھىنىڭ چىرىغى ئۆچكەن بولىدۇ. ئادەمنىڭ ئىچكى دۇنياسىنى گۈگۈم باسىدۇ. بىراق ئاڭدىن ئىبارەت بۇ روھىي قاتلام ھامان ئويغاق بولۇپ ئۇ ھەر قايسى تەرەپلەردىن كۆزنىڭ ئورنىنى باسالمىسىمۇ لېكىن ئۇمۇ كۆزدە بولمىغان ئەۋزەللىكلەرگە ئىگە بولۇپ نەرسىلەرنىڭ ماھىيىتىنى كۆرەلەيدۇ. مۇشۇ نۇقتىدىن ئالغاندا تۇغما ئەما ھومېرنىڭ مەشھۇر ئەپسانىۋى داستانلارنى يازالىشى تاسادىپىي ھادىسە بولمىغىنىدەك، ئەمالارنىڭ ھەقىقىي بەدىئىي ئەسەر يازالىشىمۇ كەمدىنكەم ئۇچرايدىغان ھالدۇر. بىزنىڭ يۇقىرىقىلارنى سۆزلەشتىكى مەقسىتىمىزمۇ ئادەمنىڭ مۇرەككەپ قاتلاملىقىنى، بۇنىڭغا كۆزنىڭ تولىمۇ ئوبدان شاھىد بولالايدىغانلىقىنى كۆرسىتىش ئۈچۈندۇر. بالزاك ئۆزىنىڭ بىراۋغا يازغان خېتىدە مۇنداق دەيدۇ:

«خاراكتېرىمنىڭ ئاجايىپ ئۆزگىچىلىكلەرگە ئىگە ئىكەنلىكىنى بىلىمەن. مەن ئۆزۈمنى خۇددى باشقىلارنى كۆزەتكەندەكلا كۆزىتىپ بارىمەن. مېنىڭ 1.70 مېتىر كېلىدىغان گەۋدەم بارچە ئىختىلاپ ھەم زىددىيەتلەرنى ئېلىپ يۈرىدۇ. بەزىلەر مېنى تەكەببۇر، رومانتىك، جاھىل، يېنىك، چىچىلاڭغۇ، ئەسەبىي، بىپەرۋا، ھورۇن، ئېزىلەڭگۈ، تەۋەككۈلچى، ئىرادىسىز، تولا سۆزلەيدىغان، ئەتراپلىق ئەمەس، ئەدەبسىز، غەلىتە، خۇشچاقچاق دېسە، بەزىلەر مېنى ئاددىي - ساددا، كەمتەر، قورقماس، قەيسەر، پائالىيەتچان، ئىرادىلىك، جىمغۇر، ئەستايىدىل، ئەدەبلىك، خۇشخۇي، تەبىئىي يوللۇق دەيدۇ. يەنە بەزىدە مېنى بىلىملىك-بىلىمسىز، قابىلىيەتلىك - ھاماقەت دەيدىغانلارمۇ چىقىپ تۇرىدۇ» بۇلار بالزاكنىڭ پسىخولوگىيىلىك مىجەز - خاراكتېرىنىڭ مۇرەككەپ - باي قاتلاملىق تۈزۈلمىلىرىنى كۆرسىتىپ ئۇنى مەنىسىز مۇكەممەل ئادەمدىن مۇرەككەپ سۆيۈملۈك ئادەمگە ئايلاندۇرىدۇ.

خۇددى شائىر يېسېنىن «شائىر بولمىسام ئوغرى بولار ئىدىم» دەپ ئېيتقاندەك، ھازىرقى زامان پسىخولوگىيە ئىلمىنىڭ ئىسپاتلىشىچە تالانتلىق سەنئەتكارلارنىڭ پسىخىك مىجەز خاراكتېرىدە زاھىتلىق، ئۆكتەملىك، ياۋايىلىق ۋە تەۋەككۈلچىلىك قاتارلىق غەيرىي پسىخىك كەيپىيات قاتلاملىرى ئۈستۈن ئورۇندا تۇرىدىكەن. ئۇلارنىڭ مىجەزىدە پسىخولوگىيىلىك تېمپېرامېنت تۇراقسىزلىنىپ تۇرىدىكەن. شۇڭا يۇقىرىقى ئالامەتلەرنىڭ ھەممىسى ئۇلارنىڭ ئىجادىيەتلىرىدە خۇددى «بايروننىڭ بارلىق ئەسەرلىرىدە ئۇنىڭ شەخسىي تۇرمۇشىنىڭ كۆلەڭگىسى بار» (بېلىنسكىي) بولغىنىدەك يا ئۇنداق ياكى بۇنداق يوللار بىلەن ئەكسىنى تاپىدىكەن، خۇسۇسەن بالزاكنىڭ ئىككى قاتلامنىڭ قارىمۇ - قارشىلىقى ئاساسىدى-

كى باي خاراكتېرىدۇ، ئۇنىڭ ئەسەرلىرىدىكى گۈزەل ۋە خۇنۇك، ياخشى ۋە يامان، چىن ۋە ساختا بولغان مۇرەككەپ پېرسوناژ تىپلىرىنىڭ خاراكتېرلىرىدە تولۇق نامايان بولغان.

كۆپچىلىككە ئايانكى، ئەدەبىي ئىجادىيەت شەيدالىقتىن باشلىنىپ سەۋدايىلىق ئۇستۇنلۇك تالىشىدىغان جەريان. ئۇ ئادەتتە بىر تەسىراتتىن يارىلىپ، ئىجادكارنىڭ روھىي قاتلاملىرىدا لېرىك ئۇچقۇنلارنى ياندۇرىدۇ. شۇنىڭ بىلەن سەنئەتكارنىڭ قەلبى دېڭىزدەك تەۋرەيدۇ. روھىي تۇرغۇنلۇقتىكى پسىخولوگىيىلىك، بىئولوگىيىلىك تەڭپۇڭلۇقى بۇزۇلۇپ ئۇ ئەسەرگە ھامىلدار بولىدۇ. جەننەت خۇشاللىقلىرى بىلەن دوزاخ ئەلەملىرىنى تارتىدۇ. ھەر قانداق مۇستەھكەم مۇناسىۋەتكىمۇ پىسەنت قىلماس بولۇپ كېتىدۇ. ۋىجدانىي سوتلار ئۇنى ھەم ئاقلاپ، ھەم قارىلاپ تۇرىدۇ. سەنئەتكار ئىككىلا ئەھۋالدا روھلىنىدۇ. ئۇ قېنىپ - قېنىپ يىغلىۋالىدۇ. كۆز يېشى پاكلانغان مۇھەببەتنىڭ جەۋھىرى سۈپىتىدە ئاپتورنى روھىي ئازابتىن قۇتقۇزۇش باسقۇچىغا يېقىنلاشتۇرىدۇ. بۇ مۇساپىنىڭ بىر ھالقىسىمۇ قۇرۇقتىن - قۇرۇق ئەمەس، بەلكى ئىلھامنىڭ — تۇيغۇلارنىڭ شائىر قەلبىنى تېشىشى، تۇغرىسى شېئىر پىكرىنىڭ، شېئىردىي ئوبرازنىڭ يېتىلىش جەريانى بولۇپ سانىلىدۇ. ئەگەر يۇقىرىقىدەك روھىي بوشىنىشلار بولمىسا ياكى مۇنداق دەۋرەپ كەلگەن ئوتلۇق ئىلھام مەلۇم شەكىل بىلەن شېئىر بولۇپ يارالمىسا «ئىنساننىڭ ماھىيەتلىك قىممىتى سانالغان سۇبيېكتىپ پائالىيەتچانلىق رېئال بىسىمغا بەرداشلىق بېرەلمەي ئاپتورنى تۇتقۇنلۇقتا روھىي كېسەلگە ئېلىپ بارىدۇ» (ئېرىخ فىردوم). دېمەك، مۇشۇنداق ھالدا بارلىققا كېلىدىغان كىچىك بىر پارچە لېرىك شېئىردىمۇ نۇرغۇن قاتلاملار بار. مەسىلەن: ئەسەر يېزىلىشتىن كىتابخانلار بىلەن ئۇچراشقىچە ئەسلى گۈزەللىك، ئىستېتىكىلىق، ئەدەبىي ئەسەر، ئەدەبىي باھا ۋە ئىستېتىكىلىق قايتا تەربىيە قاتارلىق بەش قاتلامنى، تەپەككۇر جەھەتتىن لوگىكىلىق تەپەككۇر بولۇپمۇ ئوبرازلىق تەپەككۇرنىڭ باغلىما تەپەككۇر قاتارلىق شەكىللىرى ھەم ئاڭسىز تەپەككۇر قاتارلىق قاتلاملارنى، گەۋدە نۇقتىسىدىن ھېسسىياتقا نىسبەتەن بولالايدىغان ئوبيېكت، ئىروس بوشلۇقى ھەم سۇبيېكت قاتارلىق قاتلاملىرىنى، ئىجادىيەت جەريانىدىن ئېيتقاندا ئاڭلىق ئوبيېكتىپلىق، ئاڭسىز سۇبيېكتىپلىق ۋە ئاڭسىز ئوبيېكتىپلىق، ئاڭلىق سۇبيېكتىپلىقتىن ئىبارەت ئىچكى دۇنيانىڭ، روھنىڭ غەيرىي ئۆتۈشمە قاتلاملىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. بۇۋاقىتتا ئىلھاملانغان شائىر روھىيىتىنىڭ ۋە شېئىردىكى ھېسسىياتنىڭ قاتلاملىرىنى بايقاش قىيىن ھادىسە بولۇپ، ئۇ گويا ھەسەن - ھۈسەن رەڭلىرىگە ئوخشاش نۇرلۇق ۋە سەلتەنەتلىك بولىدۇ. خۇلاسە قىلىپ ئېيتقاندا، قاتلام ماكان ۋە زامان جەھەتتىن چەكسىز بولغان، بولىۋاتقان، بولىدىغان ئەبەدىيلىك كاتېگورىيە. مۇھىمتىن ئىبارەت بىرلا قاتلام بۇلغانسا يەر شارى ھەم ئىنسانلارنىڭ ھاياتى تەھدىتكە ئۇچرىغىنىدەك قاتلام چۈشەنچىسىنى تۇرغۇزمالىق پەن ۋە سەنئەتكە خىلاپ پۈتكۈل دۇنيا مۇمكىنىنىڭ ھەرىكەت، فىزىكىلىق ھەرىكەت، خىمىيىلىك ھەرىكەت، بىئولوگىيىلىك

(داۋامى 35 - بەتتە) .

20-ئەسىر ئەدەبىياتى توغرىسىدا قىسقىچە تەھلىل

(ماقالە)

ياڭ جۇەنشىن

«20 - ئەسىر ئەدەبىياتى» دەۋرىمىزنىڭ ئەدەبىياتىدۇر. ئېنىق ئېيتقاندا بۇ ئەدەبىياتنى ئۆتمۈش دەۋرلەردىكى ئەدەبىياتقا سېلىشتۇرغاندا بىزگە تېخىمۇ يېقىن، تېخىمۇ تونۇش ۋە تېخىمۇ چۈشىنىشلىك. ئەپسۇسكى يەنە دەل بۇنىڭ ئەكسىچە، «20 - ئەسىر ئەدەبىياتى» بىزدىن، گويا تېخىمۇ يىراق، بىزگە تېخىمۇ يوچۇن بولغان، چۈشەنگىلى بولمايدىغان ئەدەبىياتتۇر. بۇنىڭ سەۋەبى نېمە؟ بۇ يەردە دەۋرنىڭ سەۋەبى بار، دۇنياۋىلىق مەسىلىسى بار. شۇنداقلا ئېلىمىزدە، ئۆزىمىزدىمۇ مەلۇم سەۋەبلەر بار. ھازىر دۇنياغا يۈزلىنىدىغان يوچۇق ئېچىلدى. ئاجايىپ - غارايىپ ئەدەبىيات ھادىسىلىرىنى كۆرۈشكە مۇۋەپپەق بولدۇق. بۇ ئەھۋال بىزنى ھازىرقى دەۋر ئەدەبىياتىنىڭ قىياپىتىنى تونۇش ۋە تەتقىق قىلىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلدى.

1. دەۋر ۋە ئەدەبىياتنىڭ ئەھۋالى

20 - ئەسىر، ئاپەت ۋە مۇشەققەت، بىر كۆتۈرۈلۈپ، بىر پەسىيىپ تۇرغان دەۋر بولدى. 20 - ئەسىر، ئازاب - ئوقۇبەتلىك، ئۈمىدسىزلىككە، شۇنداقلا ئۈمىد ۋە قۇرۇلۇش رولىغا تولغان بىر دەۋر بولدى. 20 - ئەسىر نابۇت قىلغۇچى ۋە ئىجاد قىلغۇچى بىر دەۋر بولدى... ئىنسانىيەت تارىخىدا قېنى قايسى دەۋر بىزنىڭ بۇ ئەسىرىمىزدەك مۇرەككەپ زىددىيەتكە تولغان؛ مۇشۇنداق تېزلىك بىلەن تەرەققىي قىلغان ۋە كىشىلەرنى مۇشۇ دەرىجىدە ئەندىشىگە سالالىغان؟»

ئىنسانىيەت 20 - ئەسىرگە كىرگەندىن باشلاپلا، ئۇرۇش تۇمانلىرى ئىچىدە ھايات كەچۈردى. ئىككى قېتىملىق دۇنيا ئۇرۇشى؛ ئۇرۇش ئوتلىرى ئىچىدە مىليونلىغان كىشىلەرنى جېنىدىن جۇدا قىلدى. 1945 - يىلى دۇنيا ئۇرۇشى ئاخىرلىشىپ تاكى 1984 - يىلغا قەدەر، يەر شارىدا ئېلىپ بېرىلغان رايون خاراكتېرلىك ئايرىم ۋە كىچىك كۆلەملىك ئۇرۇشلار 150 قېتىمدىن ئېشىپ كەتتى. 1985 - يىلى بىر يىللىق ھەربىي خىراجەت يەر شارى بويىچە 94 مىليارد دوللارغا يەتكەن. بۇ پۇل بىلەن 50 مىڭ دانە يادرو بومبىسى ياسىغىلى بولىدۇ. بۇ بومبا يەر شارىنى پۈتۈنلەي ھالاك قىلىشقا يېتىدۇ. ئېيتىشلارغا قارىغاندا ھازىر يەر شارىدىكى ھەر بىر ئادەمگە ئۈچ توننىدىن ئارتۇق يۇقىرى ئىقتىدارلىق پارتلاتقۇچ دورا توغرا كېلىدىكەن. دېمەك ئۇرۇش ئەزرائىلى

دەل ئىنسانىيەتنىڭ قۇربان بېرىشىنى كۈتمەكتە. نوپۇسنىڭ تېز سۈرئەتتە كۆپىيىشى، شەھەرلەرگە مەركەزلىشىشى، شەھەرلەرنىڭ بارغانسېرى كۆپىيىشى، شەھەرلىشىشنىڭ تەرەققىياتى، سانائەتنىڭ يۇقىرى سۈرئەتتە تەرەققىي قىلىشىغا ۋە ئاۋار ئېگىلىكىنىڭ گۈللىنىشىگە تۈرتكە بولدى. بۇ ئەھۋال تەبىئەتنى تەرتىپسىز بۇلاشنى ۋە دەپسەندە قىلىشنى ئىلگىرى سۈرۈپ، يەرشارى خاراكتېرلىك ئېكولوگىيىلىك بۇزۇلۇشنى پەيدا قىلدى. سانسىزلىغان ئورمانلار كېسىلدى، ھايۋاناتلار ئۆلۈم گىرداۋىغا كېلىپ قالدى. كۆل، دەريا، دېڭىزلار قۇرۇدى، بۈگۈنكى كۈندە ئاتموسفېرانىڭ بۇلغىنىشى مۇشۇ ئەسىرنىڭ بېشىدىكى بۇلغىنىش ئەھۋالىغا 20% قوشۇلۇپ، يەر شارىنى ئوراپ تۇرغان ئاتموسفېرانىڭ مۇۋازىنىتىنى بۇزۇۋەتتى. نەتىجىدە قۇرغاقچىلىق، بوران، سۇ ئاپىتى قاتارلىق تەبىئىي ئاپەتلەر كۈنسايىن ئېغىرلاشتى.

19-ئەسىرنىڭ كېيىنكى يېرىمىدىن باشلاپ ئىلىم-پەن ھەر كۈنى دېگۈدەك يېڭىلىنىپ تەرەققىي قىلدى. بۇنىڭدىن قولغا كەلتۈرۈلگەن نەتىجىلەرنى تارىختىكى ھەر قانداق ۋاقىتقا سېلىشتۇرغىلى بولمايدۇ. ستاتىستىكىغا ئاساسلانغاندا 90% تىن ئارتۇق ئالىم ياشىغان 20-ئەسىردە ماكرو جەھەتتىن قارىغاندا، كىشىلەر يەر شارى، ئاي شارى، قۇياش شارىنى تەتقىق قىلىپلا قالماي، تەتقىقاتچىلار سامان يولى سىستېمىسى ئۈستىدە ئىزلىنىش قاتارلىق پائالىيەتلەرنى كۆزىتىشكە بولىدىغان دائىرىدە ئالەمنى تەتقىق قىلىشقىچە كېڭەيتكەن. كىشىلەر ياشىغان سۈنئىي ھەمراھ، ئالەم كېمىسى، ئالەم بوشلۇقىغا چىققان؛ مىكرو جەھەتتىن قارىغاندا ھازىرقى زامان فىزىكا پېنى «ئاتوم پارچىلانمايدۇ»، دەيدىغان مېتافىزىكىلىق قاراشنى بۇزۇپ تاشلاپ، ماددىي قۇرۇلمىنىڭ ئەڭ كىچىك قاتلىمى — «ئاساسىي زەررىچىلەر»، «كۋارك»نى بايقىغان. بىئولوگىيىنىڭ تەرەققىياتىغا ئەگىشىپ ھاياتلىق سىرى ئېچىلدى. ئىلىم-پەن بىلەن ماشىنا ئادەم ياساش رېئاللىققا ئايلاندى. ئېلېكترونلۇق ھېسابلاش ماشىنىسىنىڭ ئىختىرا قىلىنىشى ماشىنا ئادەمنىڭ دۇنياغا كېلىشىنى ئىلگىرى سۈردى. 50-يىللاردا باشلانغان «3-قېتىملىق دولقۇن» پۈتكۈل دۇنيا ئەندىزىسىنى بۇزۇۋېتىپ، جەمئىيەتنىڭ ھەر قايسى تەرەپلىرىدىكى ئۆزگىرىشىنى تېزلەتتى. پەن-تېخنىكىنىڭ يېڭى نەتىجىلىرى، تارقىتىش ۋاسىتىلىرىنىڭ تەرەققىياتىنى مۇكەممەللەشتۈردى. بۈگۈنكى كۈندە ماس قەدەملىك سۈنئىي ھەمراھ يەر شارىنى قاپلىدى. دۇنيا زور دەرىجىدە تارىيىپ ئۆتمۈشتىكى بېكىنمە ھالەت ئۈزۈل-كېسىل بەربات بولۇپ، دۆلەتلەر، مىللەتلەر ۋە رايونلار ئارىسىدىكى بېرىش-كېلىش ئۈزلۈكسىز كۈچەيدى. پەن-تېخنىكىنىڭ تەرەققىياتى ئەدەبىيات-سەنئەتنىڭ تېز تەرەققىي قىلىشىغا شىددەتلىك تەسىر كۆرسىتىپ، بۇنداق ئۆزگىرىش ئىدىيە، كۆز قاراش ۋە تېما، مەزمۇن جەھەتتە ئىپادىلىنىپلا قالماستىن، بەلكى شەكىل ۋە ماھارەت جەھەتتىمۇ ئىپادىلەنمەكتە. مۇشۇ ئەسىردە دۇنياغا كەلگەن «ئېكران مەدەنىيىتى» ئۇرغۇپ

تۇرغان ھاياتى كۈچ، يېپيېڭى بەدىئىي شەكىل ۋە زور جاسارەت ئارقىلىق ئەنئەنىۋى «يازما مەدەنىيەت» بىلەن كۈچ سىناشماقتا. بارغانسېرى كىشىلەرنىڭ ھەۋەسىگە ئېرىشىشنىڭ تەسىر كۆرسەتمەكتە.

20-ئەسىر ئەدەبىياتى ئەنە شۇنداق تەۋرىنىپ تۇرغان مەدەنىيەت مۇھىتى ئىچىدە تەرەققىي قىلماقتا. ئۆتكەن ئەسىرنىڭ ئاخىرقى يىللىرىدا پۈتۈن ئەدەبىيات مۇھىتىدا ئۆزگىرىش بولۇپ، يېڭى دەۋر ئەدەبىياتى پەيدا بولىدىغان تەۋرىنىش ھاسىل قىلدى. 20-ئەسىرنىڭ باشلىرىدا غەرب كاپىتالىزمى جاھانگىرلىك باسقۇچىغا كىردى. ئاسىيا، ئافرىقا قىتئەسىدە مىللىي ئازادلىقنى ۋە مۇستەقىللىقنى قولغا كەلتۈرۈش ھەرىكىتى كۆتۈرۈلدى، ئىجتىمائىي زىددىيەتلەر كۈنسايىن ئۆتكۈرلەشتى. بۇ دەۋردە رېئالىزم ئەدەبىياتىنىڭ ئاساسىي ئېقىمى بولۇپ، كونا يازغۇچىلار داۋاملىق ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللانغاندىن باشقا يەنە يېڭى يازغۇچىلارمۇ يېتىشىپ چىقتى. شۇنداقلا يەنە بىر خىل يېپيېڭى ئەدەبىيات پىكىر ئېقىمى مودېرنىزم باش كۆتۈردى. «مودېرنىزم» ئەنئەنىگە قارشى تۇرۇش قىياپىتىدە ياۋروپا ئەدەبىيات مۇنبىرىگە چىقىپ، ناھايىتى زور داۋالغۇش پەيدا قىلدى. 20-يىللار «مودېرنىزم» جۇش ئۇرۇپ راۋاجلانغان دەۋر بولسا، «مودېرنىزم» بارا-بارا ئۆزى پەيدا بولغان زېمىندىن ھالقىپ، باشقا رايونلارغا تارقىلىپ بىر خىل خەلقئارالىق ئەدەبىيات ھادىسىسىنى شەكىللەندۈرۈپ ئۆزىنىڭ ۋەكىللىك يازغۇچىلىرىنى ۋە ئەسەرلىرىنى ياراتتى. نەتىجىدە رېئالىزملىق ئەدەبىيات ياۋروپا، ئامېرىكا ئەدەبىيات مۇنبىرىدىكى يېتەكچىلىك ئورنىدىن چېكىندى. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا ئاسىيا، ئافرىقا رايونىدا ئەدەبىي ئويغىنىشنىڭ باش-ئايىغى كۆرۈنۈشكە باشلاپ، ياۋروپا ئەنئەنىۋى رېئالىزملىق ئەدەبىياتىنىڭ تەسىرىگە ئۇچرىدى. لاتىن ئامېرىكىسى ئەدەبىياتى 20-ئەسىرگە كىرگەندىن كېيىن «ئالتۇن دەۋر»نى باشلىدى. 20-يىللاردا «بىرىنچى دولقۇن»، «يەرلىك ئەدەبىيات» شەكىللەندى. 1-دۇنيا ئۇرۇشىدىن كېيىن كاپىتالىستىك دۆلەتلەر بىر قېتىملىق زور ئىقتىسادىي بوھرانغا دۇچ كېلىپ، فاشىزم كۈچلىرى ئوتتۇرىغا چىقتى. بۇ باسقۇچتىكى ئەدەبىيات ئىلغار ۋە ئىنقىلابىي يۆزلىنىش خاھىشىنى ئىپادىلەپ، نۇرغۇن يازغۇچىلار ئىنقىلابىي ھەرىكەتلەرگە ئۆزلىرىنى بېغىشلاپ، «مودېرنىزم» بۇ دەۋردە كۆرۈنەرلىك توختاش ۋە سۈكۈت دەۋرىگە كىرىپ قالدى. 1939-يىلى 2-دۇنيا ئۇرۇشى پارتلىدى. مەغرىپتىن مەشرىققىچە دۇنيا ئوت ئىچىدە ياندى. ئىنسانىيەت بىر-بىرىنى قىرىپ، بارلىق كۈچلەر ئۇرۇشقا تاشلاندى. مۇشۇنداق سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن ئەدەبىيات ئىشلىرى ئېغىر توسقۇنلۇققا ئۇچرىغان بولسىمۇ، لېكىن ئەدەبىيات ھەرىكىتى توختاپ قالمىدى. بۇ باسقۇچتىكى ئەدەبىيات فاشىستىك ئۇرۇشقا قارشى ئىلغار ئەدەبىيات بولۇپ نەتىجىلەندى. ئۇرۇشتىن كېيىن ياۋروپا، ئامېرىكا قىتئەلىرىدىكى ھەرقايسى ئەللەر ئەدەبىياتى

گۈللىنىش دەۋرىگە قەدەم قويۇپ، ھەرخىل پىكىر ئېقىملىرى ۋە ئېقىملار ئارقا - ئارقىدىن سەھنىگە چىقتى. «مودېرنىزم» (غەربلىكلەر كېيىنكى مودېرنىزم دەپ ئاتىغان) 50-، 60 - يىللاردا ياۋروپا، ئامېرىكا ئەدەبىيات مۇنبىرىنى ئىگىلىدى. مۇشۇ مەزگىلدە لاتىن ئامېرىكىسىدا پەيدا بولۇپ نەتىجە ياراتقان سېھرىي رېئالىزم ئەدەبىياتى پۈتۈن دۇنيا ئەدەبىيات ساھەسىنى زىلزىلىگە سېلىپ، «پارتلاش ئەدەبىياتى» دەپ ئاتالدى. رېئالىزملىق ئەدەبىيات بولسا 50-، 60- يىللاردا يەنە بىر قېتىم مودېرنىزملىق ئەدەبىيات ۋە لاتىن ئامېرىكىسىدا باش كۆتۈرگەن سېھرىي رېئالىزملىق ئەدەبىيات ئېقىمىنىڭ ھۇجۇمىغا ئۇچراپ، دۇنيا ئەدەبىياتىدىكى ھۆكۈمرانلىق كۈچىدىن ئايرىلىپ قالدى. ئۇ قايتا باشقا ئېقىملار بىلەن قارشىلاشالمىدى، ئەكسىچە ئاقىلانىلىق بىلەن قارشى تەرەپنىڭ ئارتۇقچىلىقلىرىنى قوبۇل قىلىپ، ئۆزگىرىش ئىچىدە تەرەققىي قىلىشقا ئىنتىلەندى. بۇ دەۋردە سوۋېت ئەدەبىياتى ساھەسىدىمۇ زور بۇرۇلۇش بولدى. ئەنئەنىۋى سوتسىيالىستىك رېئالىزم ئەندىزىسى بۇزۇپ تاشلىنىپ، 70- يىللاردىن كېيىن، ۋاراڭ - چۇرۇڭ بىلەن ھاياجانلىنىپ كەتكەن ئەدەبىيات ئاخىرلاشتى. يېڭىلىق يارىتىدىغان «ئىجاد قىلىش» ئاز بولدى؛ غەربتە ئەينى چاغدا بەزى تەنقىدچىلەر «مودېرنىزم» ئاخىرلاشتى دېگەنىدى. مېنىڭ قارىشىمچە ئەدەبىي ئېقىملارنىڭ كۆتۈرۈلۈشى، تەرەققىي قىلىشى، يۇقىرى دولقۇنغا كۆتۈرۈلۈشى، پەسىيىشى، ئۆزگىرىش جەريانى بەزى كىشىلەرنىڭ «ئاخىرلاشتى» دېيىشى بىلەن يوقىلىپ كېتىشى مۇمكىن ئەمەس. ئەمەلىيەتتە مودېرنىزم دۇنيادا ھېلى ھەم مەۋجۇت بولۇپ تۇرماقتا، تەرەققىي قىلماقتا، تەسىر كۆرسەتمەكتە، باشقا ئەدەبىيات ھادىسىلىرىگە سىڭىپ كىرىپ، مودېرنىزمغا ئوخشىمايدىغان ياكى ئوخشايدىغان بىر ھالەتنى بېشىدىن كەچۈرمەكتە. رېئالىزملىق ئەدەبىيات گەرچە مەيلى غەرب ياكى شەرقتە مەۋجۇت بولۇپ تۇرغان بولسىمۇ، لېكىن ئۇ ئەمدى ئەنئەنىۋى مەنىدىكى رېئالىزم بولماستىن، مەزمۇن ۋە شەكىلدە زور ئۆزگىرىش بولغان رېئالىزمدۇر. سوۋېت ئىتتىپاقىدا رېئالىزمنى بىرخىل «تارىخى ئېچىۋېتىلگەن سىستېما»، دەپ چۈشەندۈرگەن بولسا، جۇڭگو «ئىنقىلابىي ئېچىۋېتىلگەن سىستېما» دەپ چۈشەندۈردى. 80-، 70- يىللاردا «خاتىرە ئەدەبىياتى» دۇنيانى قاپلاپ، «تارىخىي ئەدەبىياتى» («يىلتىزنى ئىزلەش» ئەدەبىياتى) تېز يېتىشىپ چىقتى. بۇنى رېئالىزمنىڭ يېڭى شەكىل ئىچىدە تەرەققىي قىلىشى دېيىشكە بولىدۇ.

بۈگۈنكى كۈندە كۆپ خىل ئەدەبىيات بىرگە مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدىغان، ئۆزئارا تەسىر كۆرسىتىپ، ئورتاق تەرەققىي قىلىدىغان ۋەزىيەت بارلىققا كەلگەچكە، قانداقتۇر بىر خىللا ئەدەبىيات مەركىزىي ئورۇندا تۇرۇپ يېتەكچىلىك قىلىدىغان ھادىسە ئەسلا مەۋجۇت ئەمەس. شۇنداق بولۇپلا قالماي ھەتتا بىر يازغۇچىنىمۇ قايسى ئېقىم ۋە قايسى تۈرگە تەۋە دېيىشمۇ ئىنتايىن قىيىن. ھازىر ئۇ خىل بېكىتمە، تار، ئاددىي، مىللىي ۋە رايون

خاراكتېرلىك نەرسىلەر بارغانسېرى ئازىيىپ، ئەكسىچە ئىنسانىيەت ئورتاق كۆڭۈل بۆلىدىغان ۋە قوبۇل قىلىدىغان نەرسىلەر كۈنسايىن كۆپەيمەكتە.

2. 20-ئەسىر ئەدەبىياتىنىڭ ئومۇمىي ئالاھىدىلىكى

1. كۆز قاراشنىڭ ئۆزگىرىشى.

«ئەدەبىيات دېگەن نېمە؟» بۇ مەسىلىنى قانداق چۈشىنىش، ئوخشاش بولمىغان دەۋر ئەدەبىياتى ۋە ئىجادىيىتىگە، شۇنداقلا، ئوخشاش بىر دەۋردىكى ئوخشاش بولمىغان ئېقىملار ئەدەبىياتىغا تەسىر كۆرسەتمەكتە ۋە قانداق باھا بېرىشنى تىزگىنلىمەكتە.

ھازىرقى دەۋر ئىلىم - پەن ئىدىيىسى، پەلسەپە ھەمدە پسىخولوگىيىنىڭ تەرەققىياتىغا ئەگىشىپ، 20-ئەسىر ئەدەبىياتىدا كۆز قاراش جەھەتتە زور بۇرۇلۇش بولدى. گوركى ئوتتۇرىغا قويغان «ئەدەبىيات - ئادەمشۇناسلىق» تۇر. دېگەن ئەقلىيە، ئەدەبىيات ساھەسىدە، «ئەدەبىياتنىڭ سۇبيېكتى تاشقى دۇنيا تۇرمۇشى ئەمەس، بەلكى ئادەم» دېگەن كۆزقاراش بىلەن تېخىمۇ بېيىدى.

ئىنساننىڭ سۇبيېكتى ئىككى تەرەپنى: تاشقى ئىجتىمائىي پائالىيەت ۋە ئىچكى مەنىۋى پائالىيەتنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. پسىخولوگىيە نۇقتىسىدىن ئەدەبىياتقا قارىغاندا، بەدىئىي دۇنيا — پسىخىك دۇنيادۇر. ھازىرى بەدىئىي قاراشلارنىڭ قارىشىچە: ئىنساننىڭ مەنىۋى دۇنياسى ئىنتايىن مۇرەككەپ ۋە باي ئىچكى ئالەمدۇر. شۇڭلاشقا ئەدەبىيات تەسۋىرلەيدىغان مۇھىم ئوبيېكت بولۇشى كېرەك. شۇنداقلا بۈگۈنكى كۈندە «رېئاللىق»نى چۈشىنىشمۇ «رېئاللىق»نى ئۆتمۈشتىكى چۈشىنىشتىن پەرقلىق بولماقتا. ھازىرقى زامان يازغۇچىلىرى، «رېئاللىق»نى ئوبيېكتىپ مەۋجۇدىيەت، ئادەملەرنىڭ ئىجتىمائىي رېئاللىقى، تۇرمۇش دەپلا قارىماي ئۇنىڭ مەنىسىنى تېخىمۇ كېڭەيتمەكتە. فرانسىيىنىڭ داڭلىق نەزەرىيىچىسى روجېس. كارودى «چەكسىز رېئالىزم توغرىسىدا» دېگەن كىتابىدا «رېئاللىق تەبىئەت قانۇنىيەتلىرى ئاساسىدىكى رېئاللىق، ئىنسان ياراتقان قانۇنىيەتلەر ئىچىدىكى رېئاللىق، بەلكى كېيىنكىسى مەۋجۇدىيەت رېئاللىقى ۋە فانتازىيىلىك رېئاللىق» تۇر، دەپ ئوتتۇرىغا قويدى. ئۇ «ئەدەبىيات ئىنسان ياراتقان قانۇنىيەتلەر ئىچىدىكى رېئاللىقنى تەسۋىرلىشى كېرەك»، دېگەن قاراشنى تەكىتلىدى. لاتىن ئامېرىكىسىنىڭ داڭلىق يازغۇچىسى: بارجاس، چېسا «رېئاللىقنىڭ مەنىسى كىشىلەرنىڭ قىلمىشلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئېلىپلا قالماي، كىشىلەرنىڭ ئوي ۋە خىياللىرىنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ» دېدى. دەل مۇشۇنداق ئەدەبىي قاراشلارنىڭ ئوتتۇرىغا قويۇلىشىدىن ھازىرقى زامان ئەدەبىياتىنىڭ ئىچكى خاھىشلىشىشى ئوتتۇرىغا چىقتى.

مۇشۇ ئەسىر ئەدەبىياتىنىڭ كۆز قاراش جەھەتتىكى يەنە بىر تەرەققىياتى «ئەدەبىيات ئەسلى نەرسە» نەزەرىيىسىدۇر، مۇشۇ مەنىدىن ئېيتقاندا 40-يىللاردا دۇنياغا كەلگەن «ئەدەبىيات نەزەرىيىسى» ۋەكىللىك خاراكتېرگە ئىگە. ئۇنىڭدا «ئەدەبىياتنىڭ ئەسلى نەرسىسى قۇرۇلما، بىر خىل كونكرېت ھالەتتىكى

قۇرۇلما»، دېيىلگەن. بۇنداق «ئەسلى نەرسە» نەزەرىيىسى، ئەدەبىي تەنقىدنىڭ نەزەرىنى يۆتكىلىشكە يېتەكلەپ، ئەدەبىيات نەزەرىيىسىنى مۇستەقىللىققە ئېرىشتۈردى. شۇ ئارقىلىق «قۇرۇلمىچىلىق»، «بەلگىشۇناسلىق»، «شەكىلچىلىك»، ئەدەبىي تەنقىد ئەندىزىلىرى بارلىققا كەلدى. ئېتىراپ قىلىشىمىز كېرەككى، كۆز قاراشنىڭ يېڭىلىنىشى بىر خىل ئىلغارلىق بولۇپ، ئۆزگىرىش ئاددىيلاشتۇرۇش، يۈزەلەشتۈرۈش، ئەندىزىلەرنى بۇزۇپ تاشلاپ بەدىئىي ئەدەبىياتنىڭ بايلىقىنى ئاشۇردى.

2. سۇبيېكتىپ ئاڭ ۋە ئىچكى خاھىشلىشىش.

سوۋېت ئىستېتىكىلىق ئەدەبىي ئوبزورچىسى: ئاناستاشيېۋ؛ «سۇبيېكتىپ ئامىلنىڭ كۆرۈنەرلىك كۆپەيگەنلىكى 20- ئەسىر ئەدەبىياتىنىڭ ئورتاق ئالاھىدىلىكى؛ بۇ ئەھۋال بايان خاراكتېرلىك ئەسەرلەرگە زور ئۆزگىرىش بولۇپ كەلدى»، دېگەنىدى. شۇبھىسىزكى ئۇ، مۇشۇ ئەسىر ئەدەبىياتىنىڭ گەۋدىلىك ھادىسىسىنى تۇتۇۋالغان. «مودېرنىزم» لىق ئەدەبىيات دۇنياغا كەلگەندىن باشلاپ مەيلى ئىستېتىكا ياكى ئەدەبىي ئىجادىيەتتە بولسۇن، باشتىن- ئاخىر سۇبيېكتىپ ئاڭ سىڭدۈرۈلگەن. «مودېرنىزم» يازغۇچىلىرى تۇرمۇشنىڭ ئەسلى قىياپىتى بويىچە چىنلىقنى يېزىشقا قارشى تۇرۇپ، سۇبيېكتىپ تەسىرات ۋە ئىچكى ماھىيەتنى ئىپادىلەشنى تەكىتلەيدۇ. م: «ئۆزگىرىش»، «كۆڭۈل ئايىنىش»، «مۇناسىۋەتسىز كىشى»، «قارانىيەت» قاتارلىق ئەسەرلەر پېرسوناژنىڭ ئىچكى پائالىيىتى ۋە سۇبيېكتىپ تەسىراتى ئارقىلىق رېئاللىقنى يورۇتۇپ بەرگەن ئەسەرلەردۇر. شۇنىڭدا ئوخشاش ھازىرقى زامان سوۋېت يازغۇچىسى ئايتماتوۋنىڭ «زور كۆلەمدە ئۇيۇشتۇرۇش» بىلەن يېزىلغان ئەسەرلىرى پېرسوناژنىڭ ئىچكى پائالىيىتى ئارقىلىق بىر نەچچە ئون يىللىق تارىخىي تۇرمۇشنىڭ ئىچكى يۆنىلىشىنى ئەكس ئەتتۈرگەن ئەسەرلەردۇر.

3. تراگېدىيە ئېڭى.

ۋىليام بوتلېر، مۇشۇ ئەسىرنىڭ باشلىرىدا يازغان «خرىستىئان كەلمەكتە» دېگەن شېئىرىدا «/ ھەممە نەرسە چېچىلىپ كەتتى/»، «ئەمدى مەركەزنى تۇتۇۋالالمايسەن» دېگىنىدەك دۇنيانىڭ ھەممە يېرى قالايمىقانلىشىپ كەتتى. ئېليوت: «ئىچى غال- غال ئادەم» دېگەن ئەسىرىدە ھەسرەتلەنگەندەك «بۇ دۇنيا ياكى دەھشەتلىك بىر سادا بىلەن ۋە ياكى بىر چىرقىراش بىلەن ھالاك بولىدۇ». يۇقىرىقىلار غەرب «مودېرنىزم» يازغۇچىلىرىنىڭ رېئاللىق توغرىسىدىكى پىسسىمىك، ئۈمىدسىز قاراشلىرىغا ۋەكىللىك قىلىدۇ. راستىنى ئېيتقاندا 20- ئەسىر ئاپەتكە تولغان ئەسىر بولدى. بۇ ئەسىردە زىددىيەتلەر ۋە مەسىلىلەر كۆپەيگەنسېرى، كونا مەسىلىلەرنىڭ ھەل قىلىنماي تۇرۇپلا يېڭى مەسىلىلەرنىڭ ئارقا- ئارقىدىن ئوتتۇرىغا چىققانلىقىنى يۇقىرىدا سۆزلەپ ئۆتتۇق، مۇشۇنداق: كىرىزىس ھەممە يەرنى قاپلىغان مۇھىتتا ياشاۋاتقان، مەيلى غەرب ياكى شەرقنىڭ يازغۇچىلىرى بولسۇن ئۇلار دەۋر بەرگەن ۋىجدانىنى يوقاتمىغانلا بولسا، سېزىمىنى يوقاتمىغانلا بولسا، ئۇلار چوقۇم

بوغۇلۇش، بېئاراملىق، ئازاب ھېس قىلىدۇ ۋە ھەسرەتلىنىدۇ. بىز «مودېرنىزم» ئەدەبىياتىدىكى «يوقىتىلىش تۇيغۇسى»، «يېتىملىق تۇيغۇسى»، «قارا يۇمۇر» قاتارلىقلارنى ئوبدان بىلىمىز. ئەمدى بۈگۈنكى دۇنيا ئەدەبىياتى مۇنبىرىدىگە نەزەر سالغاندا بۇ خىل «تراگېدىيە ئېڭى» نىڭ ئومۇملاشقانلىقىنى سۆزلىمەيلا قويايلۇق. سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ ئاتاقلىق يازغۇچىسى باندىرفوپ ۋ: «كىشىلىك سەھنىسى» رومانىدىكى «ئەڭ ئاخىرقى بىر تاشپاقا» سەرلەۋھىلىك كىنو سىنارىيەسى ئارقىلىق يادرو ئۇرۇشىدىن كېيىنكى كەلگۈسى دۇنيانىڭ ئەھۋالىنى تەسۋىرلەپ، پۈتۈن دۇنيا كۆيمەكتە؛ ئوت، ھەممە يەردە يالقۇن... كېيىن پۈتۈن يەر شارى كۆيۈپ ساپالغا ئايلانغان. پەقەت بىر تاشپاقا ھايات قالغان. ئۇ يەككە-يېگانە، ئوكيان قىرغىقىدا ئۆمىلەپ يۈرمەكتە؛ ئەمما دېڭىز-ئوكيانمۇ كۆيۈپ تۈگەشكەن... دەپ يازدى. بۇ ۋىلىيام. بوتلېرنىڭ يازغىنىدىنمۇ قورقۇنچلۇقتۇر! يۇقىرىقىلار ئىنسانىيەت ۋە يەر شارىنىڭ ئىستىقبالى توغرىسىدىكى زور ئەندىشە بولۇپ، مۇبادا ئىنسانىيەت تارىخىدا مۇشۇنداق ئەھۋال يۈز بەرسە ۋاقىت (زامان) توختاپ قالىدۇ. بۇ توختاش بىز خىيال قىلغان ھېلىقى گۈزەل دەقىقە بولماستىن، پۈتۈن يەر شارى ۋە ھاياتلىقنىڭ ھالاكىتى توغرىسىدىكى قاباھەتلىك چۈشتۇر.

شېكسپىر، ئادەملەرنى زوق-شوخ بىلەن مەدھىيىلەپ: «ئادەم يەر-ئاسمان ئارىسىدا ئەڭ بۈيۈك» دېگەنىدى. ئەپسۇسكى بىزنىڭ بۇ ئەسىرىمىزگە يېتىپ كەلگەندە، ئادەملەرنىڭ بېشىغا كىيگۈزۈلگەن بۇنداق تاج يوقىلىپ كەتتى. «بۈيۈك ئادەم» قوڭغۇز-قۇرتقا ئايلاندى. تۇرمۇشنىڭ خوجايىنى ماددىي بۇيۇمنىڭ قۇلىغا ئايلاندى. بۈگۈنكى كۈندە ئادەملەرنىڭ ئەخلاقى چۈشكۈنلەشمەكتە؛ ھازىرقى زامان يازغۇچىلىرى بۇ خىل ھالەت ئالدىدا ياكى بۇ خىل نەپرەتلىك كىشىلىك مۇھىتنى شەپقەتسىز پاش قىلالماقتا ياكى يوقىلىپ كېتىۋاتقان ئىنسان تەبىئىتىنى ئاقلانە تەھلىل قىلالماقتا. شۇنداق، ئۇلار ئىنسان روھىنى قۇتقۇزۇشقا چاقىرالماقتا.

4. ئەقلىيلىق.

ئەنئەنىۋى رېئالىزملىق ئەسەرلەر، ئەزەلدىن رېئال شەيئىلەرنى كونكرېت تەسۋىرلەپ، جانلىق، مۇكەممەل ھېكايىچانلىق ۋە تېپىكلەشتۈرۈلگەن پېرسوناژلار ئوبرازى ئارقىلىق غەلىبە قىلغانىدى. بىزنىڭ ئىرامىزغا كەلگەندە بۇلارنىڭ ھەممىسىدە ئۆزگىرىش بولۇپ، ئابستراكتلاشتۇرۇش، ئەقلىيلەشتۈرۈش، تۈرلەشتۈرۈشكە تەرەققىي قىلماقتا. ھازىرقى زامان سەنئىتى دۇنيا ۋە ئادەمنىڭ پائالىيىتى، كۆرۈشكە-سېزىشكە بولىدىغان شەيئىلەرنى تەسۋىرلەشكە قىزىقىپلا قالماي، كونكرېت ھالەتتە بولمىغان، ئوڭايلا بايقىغىلى بولمايدىغان، مۇھىم قانۇنىيەت ۋە مۇناسىۋەتلەرنى ئېچىپ بېرىشكە ئۇرۇنماقتا. ئۆتمۈشتىكى ئۇ خىل نۇقۇل تەسۋىرلەيدىغان ئەدەبىيات ھازىر ئەھمىيىتىنى يوقاتتى. ئەقلىي ئويلىنىش يازغۇچىلارنىڭ ئېتىبارىغا ئېرىشتى.

بۇ خاھىش 1 - يازغۇچىلار ئەسەرلىرىدە ئالەم، كىشىلىك تۇرمۇشى، تەبىئەت، جەمئىيەت، ئەخلاق جەھەتلىرىدە زور مەسىلىلەرنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، ئوتتۇرىغا قويۇلغان مەسىلىلەر ئۈستىدە ئەستايىدىل ئويلىنىش ۋە مۇھاكىمە قىلىش: 2. ھازىرقى سەنئەتكارلار مەسىلىلەرنى ئوتتۇرىغا قويۇش بىلەنلا، پىشىش قىلىش ۋە ئىشۋازلىق بىلەنلا چەكلىنىپ قالماي، كۆپىنچە پەلسەپۋى ئىزدىنىپ، ئابستراكىت ئومۇمىي پەلسەپۋى ئىدىيىلەر بىلەن كونكرېت بەدىئىي تەسۋىرلەشنى بىرلەشتۈرۈپ ھازىرقى زامان ئەدەبىياتىنىڭ رەڭدارلىقىنى ئاشۇرۇش؛ 3. ئەقلىيلىق ۋە قىياس قىلىشقا ئېتىبار بەرگەنلىكتىن ئوبرازچانلىقنى ئاجىزلاشتۇرۇپ ئابستراكىتلىقنى كۈچەيتىش ئارقىلىق بەدىئىي ئوبرازنى ئەندىزىلەشتۈرۈش، خىللاشتۇرۇش جەھەتلىرىدە ئىپادىلىنىدۇ.

5. بەدىئىي شەكىل ۋە ئىپادىلەش ۋاسىتىلىرىنى ئۈزلۈكسىز يېڭىلاش ھەمدە كۆپ خىللاشتۇرۇش.

20 - ئەسىردىن بۇرۇنقى ئەدەبىيات ساھەسىدە بەدىئىي شەكىل ۋە ئىپادىلەش ۋاسىتىلىرىنىڭ ئۆزگىرىشى ئىنتايىن ئاستا بولغانىدى. بۇنداق ئەھۋالغا دۇچ كەلگەن «مودېرنىزم» يازغۇچىلىرى خۇراپاتلىقنى تۈگىتىپ، يۈرەكلىك يېڭىلاپ، ئەنئەنىۋى ئەدەبىياتقا خىرىس قىلدى. ئۇلار قىممەت قارىشى جەھەتتە ئاۋۋالقى قىممەت سىستېمىسىنى چەتكە قېقىپلا قالماي، بەلكى قەدىمكى يۇنان ۋە رىم سەنئىتى ئاساس سالغان سەنئەت ئەنئەنىسى ۋە ئىستېتىزملىق تەجرىبىلەرنىمۇ تەۋرىتىۋەتتى. ئۇلار سەنئەت زېمىنىدا كۆپ جەھەتتىن سىناق ئېلىپ باردى. ئىزلەندى، يېڭىلىدى، مەغلۇب بولسىمۇ ھامان نەتىجە ياراتتى. شۇڭا بۇ خىل كاتاكدا يېتىۋالماي يېڭى يول ئاچىدىغان روھنى شۈبھىسىزكى مۇقىملاشتۇرۇشقا ئەرزىيدۇ.

رېئاللىققا تەقلىد قىلىشقا قارشى تۇرۇپ، ئىپادىلەشنى تەكىتلەش «مودېرنىزم» لىق ئەدەبىياتنىڭ ئېستېتىك قارىشىدۇر. شۇڭلاشقا ئۇلار شەكىل بىلەن مەزمۇننىڭ مۇناسىۋىتى جەھەتتە ئىككىسىنى ئاردىلاشتۇرۇۋېتىپ، مەزمۇن دېمەك شەكىل؛ شەكىل دېمەك مەزمۇن دەپ قارايدۇ. شېئىر، رومان، تىياتىر قاتارلىق ۋاسىتىلەردە ئوخشىمىغان مۇرەككەپ بەدىئىي شەكىللەرنىڭ ئوتتۇرىغا چىققانلىقى بۇ خىل قاراشنىڭ نەتىجىسىدۇر. مەسىلەن بايان خاراكتېرلىك ئەدەبىياتقا تەپسىلاتلارنىڭ ئاجىزلىقى، كۆپ قاتلاملىق، كۆپ تەرەپلىمىلىك قۇرۇلما، تەپسىلات ۋە سىيۇژېتلارنىڭ سىمۋوللاشتۇرۇلۇشى، بىردەكمە شەكىل ۋە كورت قەغىزى شەكىللىك قۇرۇلما، شېئىردىكى «بوشلۇق»، نەسىرلەشتۈرۈش، تىياتىردىكى دېكوراتسىيىنى ئاددىيلاشتۇرۇش، خاراكتېرلەشتۈرۈش، سەھنە ئاستى ۋە ئۈستىدىكى ئالماشتۇرۇش، بىر گەۋدىلەشتۈرۈش؛ بەدىئىي ئىپادىلەش جەھەتتە، مۇشۇ ئىرا ئەدەبىيات ساھەسىدە ئەڭ گەۋدىلىك بولغىنى «ئاڭ ئېقىمى» مېتودى، ئەركىن تەسەۋۋۇر، ئەپسانىچىلىك، ئىلمىي فانتازىيە، غەيرىيچىلىك قاتارلىقلار بولۇپ، بۇ خىل بەدىئىي تەسۋىرلەش

ئۇسۇلى ئەدەبىياتنىڭ ئىپادىلەش كۈچىنى زور دەرىجىدە ئاشۇرۇپ كۆپ خىللاشقان ئۇسلۇب ۋە ئېقىملارنى ياراتتى.

6 . ئۇنىۋېرساللاشتۇرۇش.

باشتا ئېيتقاندەك كۆپ خىللاشتۇرۇش بىلەن بىرگە يەنە بىر خىل خاھىشى مەۋجۇت: ئۇ بولسىمۇ ئوخشاشمىغان ئەدەبىي ئېقىملار، ئوخشاشمىغان ئەدەبىي شەكىللەر ۋە ئوخشاشمىغان بەدىئىي مېتودلارنىڭ بىرلىكىدىن ئوتتۇرىغا چىققان ئۇنىۋېرساللاشتۇرۇشتۇر. مودېرنىزم ۋە رېئالىزم ۋە رومانتىزم، رومانتىزم بىلەن مودېرنىزم ئوتتۇرىسىدىكى مۇسبەت. ئۇلارنى قارىمۇ قارشى لىقتىن، ئۇلارنى تەسىر كۆرسىتىش ۋە ئۇلارنى سىڭدۈرۈشكە قاراپ يۈزلەنمەكتە. ئادەتتىكى ئەدەبىيات بىلەن ئاممىباب ئەدەبىيات مۇناسىۋىتىدىكى سىز بىلەن ئۆتنەك سىغىشمايدىغان، چەك - چېگرا تۈگەشمەكتە. شېئىر بىلەن نەسىرنىڭ بەدىئىي ئالاھىدىلىكىنىڭ ياكى شېئىرغا ياكى نەسىرگە تەۋەلىكىنى ئايرىغىلى بولمايدۇ. ئادەتتە ئاساسلانغاندا پوستانى رېئالىست يازغۇچى، پوكۇنى رومانتىك يازغۇچى دېيىلەتتى. ئەمدى بۇنداق ئايرىش ئەمەلىيەتتە قىيىن بولماقتا. ئالايلۇق: ئايتماتوۋنى رېئالىست يازغۇچى، رومانتىك يازغۇچى ياكى ئەپسانىۋىلاشتۇرۇپ يازىدىغان يازغۇچى دېيىش كېرەكمۇ؟ ئېھتىمال بىر نېمە دېيىش قىيىن بولار. بەدىئىي ئىجادىيەتتىكى ئۇنىۋېرساللاشتۇرۇشنىڭ تەرەققىياتى ھازىرقى زامان ئەدەبىياتىنىڭ روشەن خاھىشى ۋە ئالاھىدىلىكى بولۇپ، دۇنيادىكى نۇرغۇنلىغان ئاتاقلىق يازغۇچى ۋە نەزەرىيىچىلەر بۇ ئەدەبىيات ھەرىكىتىنى ئىلگىرى سۈرمەكتە، قوللىماقتا. ھەتتا پرولېتارىيات دراماتورگى پىمشت. ۋىرتولىدمۇ ئەينى چاغدا «بىردىنبىر توغرا ئۇسۇل بويىچە يېزىش ئۇسۇلىدىن» ئەمەلىيەتتىن نارازى بولۇپ يېزىش ئۇسۇلىنىڭ «داۋاملىق ئۆزگىرىپ تۇرۇشى» نى «ئوخشاش بىر ئەسەردىمۇ بىر نەچچە خىل يېزىش مېتودى» قوللىنىشنى تەشەببۇس قىلغانىدى.

3 . 20 - ئەسىر ئەدەبىياتى ھەققىدىكى قارىشىمىز.

ئاز بولمىغان كىشىلەر 20 - ئەسىر ئەدەبىياتىنى 19 - ئەسىر ئەدەبىياتىغا بىرلەشتۈرۈپ، ئاۋۋالقىسى كېيىنكىسىگە يەتمەيدۇ، دەپ قارايدۇ. سوۋېت ئىتتىپاقى ئالىمى مارنوپ: 20 - ئەسىر ئەدەبىياتى ئومۇم ئېتىراپ قىلغۇدەك ئازدۇر - كۆپتۇر تىپىك ئوبراز يارىتالمىدى؛ كىشىلەرنى چوڭقۇر تەسىرلەندۈرىدىغان مەنزىرە ۋە كۆرۈنۈشلەرنى يارىتالمىدى» دەپ قارىغان. ئۇنىڭ بۇ خىل قارىشى ۋەكىللىك خاراكتېرگە ئىگە. دەرۋەقە بۇ خىل كۆز قاراشنىڭ ئاساسلانغىنى ئەنئەنىۋى ئەدەبىيات ئۆلچىمى بەلكى ئەنئەنىۋى رېئالىزملىق ئەدەبىيات ئۆلچىمىدۇر. ئەدەبىياتنىڭ مۇۋەپپەقىيىتى ۋە يېتەرسىزلىكىگە باھا بېرىشتە ھەرخىل تەرەپ ۋە ئۆلچەم بولىدۇ. ئوخشاش بولمىغان تەرەپ ۋە ئۆلچەمدىن ئوخشاش بولمىغان كۆز قاراش ۋە خۇلاسە چىقىرىشقا بولىدۇ. شېكىسپىرنى ئالايلۇق، 300 يىلدىن بېرى شېكىسپىرغا قانچىلىغان يۇقىرى-تۆۋەن باھا بېرىلمىگەن!؟

ئۇنىڭدىن باشقا، 20 - ئەسىر ئەدەبىيات نەزەرىيىسى ۋە ئەدەبىي ئەنئەنىنىڭ

نەتىجىسى مەيلى سىستېما، ئىلمىيلىك جەھەتلەردە بولسۇن 19 - ئەسىرنىڭ نەزەرىيىسى ۋە تەنقىدچىلىكىدىن ئىنتايىن زور بولدى. بۇندىن سەل بۇرۇن ئامېرىكىنىڭ داڭلىق ئەدەبىيات نەزەرىيىچىسى لىن. ۋېللېك «20 - ئەسىر دۇنيا ئەدەبىياتى قامۇسى» غا يازغان ئەدەبىي تەنقىد مەخسۇس بېتىدە «كىشىلەر 18 -، 19 - ئەسىرنى تەنقىد دەۋرى دەپ ئاتىدى. مېنىڭ قارىشىمچە پەقەت 20 - ئەسىرلا مۇنداق ئاتاشقا مۇيەسسەر بولالايدۇ. بىز سان جەھەتتىن خىلى كۆپ مىقداردىكى تەنقىد مىراسلىرىنى قوبۇل قىلىپلا قالمىدۇق. بەلكى ئەدەبىي تەنقىد مەلۇم يېڭى ئاڭغا ئىگە بولۇپ، بۇرۇنقىدىن مۇھىم بولغان ئىجتىمائىي ئورۇنغا ئېرىشتى؛ بىر نەچچە ئون يىل ئىچىدە يېڭى مېتود ۋە يېڭى باھالاش ئۆلچىمىگە ئېرىشتى»، دەپ يازغان. بۇ خۇلاسە 20 - ئەسىر ئەدەبىي تەنقىدىنىڭ ئەھۋالىغا ئۇيغۇن كېلىدۇ. 1914 - يىلى رۇسىيىلىك ياش ئالىم شىكلوۋسكى «تىلنىڭ تىرىلىشى»، دېگەن ئەسىرىنى ئېلان قىلدى. بۇ ئەسەر 20 - ئەسىر يېڭى ئەدەبىي قاراش تەنقىدچىلىكىنىڭ باشلانغانلىقىدىن دېرەك بەردى. بۇ ھەم «رۇسىيە شەكىلچىلىك» تەنقىد ئېقىمىنىڭ باشلىنىشى ئىدى. بۇنىڭدىن كېيىن «چېخسلوۋاكىيە قۇرۇلمىچىلىقى»، «فرانسىيە قۇرۇلمىچىلىق» تەنقىد ئېقىمىنىڭ تەرەققىياتى مۇشۇ ئىرا ئەدەبىياتىدا ئىلمىي تەتقىقاتنىڭ ئاساسىي ئېقىمى بولۇپ، غەربنىڭ تەنقىد بازىسىنى ئىگىلەپ، دۇنيا ئەدەبىياتىغا كۆرسەتكەن تەسىرى ئىنتايىن چوڭقۇر بولدى. يېقىنقى 20 - يىلدىن بۇيان «قۇرۇلمىچىلىق» تىن تۆرەلگەن ۋە ئۇنىڭدىن ئېشىپ كەتكەن «تارماق ئېقىم» («كېيىنكى قۇرۇلمىچىلىق») كۆتۈرۈلدى. بۇنىڭدىن باشقا «يېڭى تەنقىدچىلىك»، «ھادىسە تەنقىدچىلىكى»، «مەۋجۇتچىلىق ئېستېتىكىسى»، «پسىخىك ئانالىز تەنقىدچىلىكى»، «ئەسلى تىپ تەنقىدچىلىكى»، «قوبۇل قىلىش ئېستېتىكىسى»، «سوتسىئولوگىيىلىك تەنقىد»، «ئىنسانپەرۋەرلىك ئەخلاق تەنقىدچىلىكى»، «ئەنئەنىۋى ئەسلى نەرسە تەنقىدچىلىكى» قاتارلىقلار، ئۇنىڭدىن باشقا ھازىرقى زامان ئىلىم - پەن ئىدىيىسىنىڭ تەرەققىياتىغا ئەگىشىپ يەنە «سىستېما تەنقىدچىلىكى»، «ئۇچۇر تەنقىدچىلىكى»، «ماتېماتىكىلىق تەنقىد» مېتودلىرىمۇ ئوتتۇرىغا چىقتى. دەۋرىمىز ئەدەبىي تەنقىد نەزەرىيىسىنىڭ نەتىجىسى رەڭدارلىق جەھەتتىلا ئىپادىلىنىپ قالماي، ئەڭ مۇھىمى ھازىرقى زامان پەنلىرىنىڭ تەسىرىگە ئۇچراپ ئىلمىيلىككە قاراپ قەدەم قويدى. 20 - ئەسىر ئەدەبىي تەنقىد نەزەرىيىسى بۇرۇنقىدەك بەدىئىي ئىجادىيەتكە ئېغىر ھالدا بېقىندا بولىدىغان ئەھۋالدىن قۇتۇلۇپ ئۆزىنى تونۇش ئېڭى يارىتىپ مۇستەقىل پەنگە ئايلاندى.

20 - ئەسىر ئاز كۈندە ئاخىرلىشىدۇ. بۇ دەۋر ئەدەبىياتىغا ئومۇمىيۈزلۈك تارىخىي باھا بېرىشنى كېيىنكى ئەۋلادلارغا قالدۇرۇپ، ئۆزىمىزگە نىسبەتەن ئېيتقاندا بىزنى قىزىقتۇرىدىغىنى — ئەتىكى كىتابخانلار بىزنىڭ بۈگۈنكى ئەدەبىياتىمىزنى قانداق مۇھاكىمە قىلار ... دېگەن مەسىلىدۇر.

سىدىقھاجى روزى تەرجىمىسى

(«چەت ئەل ئەدەبىياتى» ژۇرنىلىنىڭ 1990 - يىل 11 - سانىدىن ئېلىندى)

ئەدەبىي ئۇچۇرلار

△ ئۆزبېكىستان «ئۆزبېكىستان ئەدەبىياتى ۋە سەنئىتى» گېزىتىنىڭ 1990-يىللىق 28-دېكابىر سانىدا ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ رەئىسى، شائىر تۆمۈر داۋامەتنىڭ «تەڭرىتاغ قوشاقلىرى» سەرلەۋھىسى بىلەن «سالام ۋە ئۈمىد»، «يايلاق»، «قارىغاينىڭ خىسلىتى» قاتارلىق ئۈچ پارچە شېئىرى ۋە تۆمۈر داۋامەت توغرىسىدا قىسقىچە مەلۇمات بېرىلگەن.

△ ياش شائىر ئەخمەتجان ئوسماننىڭ سۈرىيىنىڭ دەمەشىق داشۆسىدە ئوقۇش جەريانىدا ئەرەب تىلىدا يازغان شېئىرلىرى 1988-يىلى «ئىككىنچى يىقىلىش» نامى بىلەن نەشر قىلىندى، 1989-يىلى «تويلار سىرى» نامى بىلەن يەنە شېئىرلار توپلىمى نەشر قىلىنغان.

شائىر ئەخمەتجان ئوسماننىڭ بۇ كىتابلىرىدا ئەرەب ئوبزورچىلىرى «بۇ توپلام ھازىرقى زامان ئەرەب شېئىرىيەت ئىجادىيىتىدە نەچچە ئون يىللاردىن بېرى مەيدانغا كەلگەن ئەڭ ياخشى ئەسەر» دەپ باھا بەرگەن. خەۋەرلەرگە قارىغاندا ئەخمەتجاننىڭ «تويلار سىرى» ناملىق كىتابى يېقىندا يەنە قايتا نەشر قىلىنغان.

△ ئۆزبېكىستاندا چىقىدىغان «ياشلىق» ژۇرنىلىنىڭ 90-يىللىق 4-سانىدا ئاپتونوم رايونىمىزدىكى شائىرلاردىن بوغدا ئابدۇللا، ئەخمەتجان ئوسمان، پەرھات ئىلياس، مۇختەر مەخمۇت قاتارلىقلارنىڭ بىر تۈركۈم شېئىرلىرى بېرىلگەن بولۇپ، بۇ شېئىرلارنى سوۋېت ئۇيغۇر يازغۇچىسى ئىمىن ئوسمان ئۆزبېك تىلىغا تەرجىمە قىلغان.

△ ئۇيغۇر خەلقىنىڭ مۇتەپەككۇر شائىرى يۈسۈپ خاس ھاجىپنىڭ بۈيۈك ئەسىرى «قۇتادغۇ بىلىك» يېقىندا، «سوۋېتسكىي پىساتېل» نەشرىياتىنىڭ لېنىنگراد بۆلۈمى تەرىپىدىن «شائىر كىتابخانىسى» سېرىيىسى ئاستىدا ئون مىڭ نۇسخىدا رۇس تىلىدا نەشر قىلىندى.

نەشرگە تەييارلىغۇچى: ئەزىزى

△ 1990-يىلى 10-ئاينىڭ 16-كۈنى ئەنگلىيىنىڭ 54 ياشلىق ئايال يازغۇچىسى ئا. س. بايۆت «مەككار» ناملىق ئەسىرى بىلەن ئەنگلىيە بويىچە ئەڭ نوپۇزلۇق ئەدەبىيات مۇكاپاتى — بۇك مۇكاپاتىغا ئېرىشتى. ئۈچ كۈندىن كېيىن بۇ ئەسەر يەنە ئېرلاندىيە ئال. لىنگەيس خەلقئارا ھېكايە مۇكاپاتىغا ئېرىشتى. بۇ ئىككى مۇكاپاتنىڭ جەمئىي سوممىسى سەكسەن ئىككى مىڭ ئامېرىكا دوللىرى.

ياپونىيىنىڭ ئىچى ۋە سىرتىدا «مىشىما يوكيو (سەنداۋ يوجىفۇ) قىزغىنلىقى» قايتا قوزغالدى

مىشىمايوكيو ياپونىيىنىڭ چۆندەن كاگچىك بىلەن بىر قاتاردا تۇرىدىغان مەشھۇر يازغۇچىسىدۇر. ئۇنىڭ ئىدىيىسى مۇرەككەپ بولۇپ، بۇھەقتە

قوبۇل قىلىش

(ماقالە)

ئابدۇۋەلى ئابدۇقېيۇم

مىڭئۆيىنىڭ بۇددىزم مەدەنىيىتىنىڭ مەھسۇلى ئىكەنلىكىدە گەپ يوق. ھىندىستاندىمۇ مىڭئۆي بار ئىكەن. بىراق بىزنىڭكىدەك كۆپ ئەمەس. ھىندىستاندىن كۆچۈپ كىرگەن مىڭئۆيلەرگە بۇ زېمىننىڭ كىلىماتى ياققان بولسا كېرەك، ھازىرغا كەلگەندە كۆپىيىپ يەتتە يۈزگە يېتىپ قاپتۇ.

«يۈسۈپ - زۇلەيخا» نى ئەرەب، فارس، ئۇيغۇر، ئۆزبېك بولۇپ بىر يۈز ئون يەتتە نەپەر ئەدىب يېزىپ باققانىكەن. «خىسراۋ - شېرىن» ئەۋلادى «پەرھاد - شېرىن» مۇ نىمشېھىتقىچە داۋاملاشتى.

مېنىڭ يۇقىرىقىلارنى ئەسلەپ ئۆتۈشۈم، بىزنىڭ بېكىنىۋالمىغانلىقىمىزنى، بەلكى قوبۇل قىلىش ئىقتىدارىمىزنىڭ ئىنتايىن تەرەققىي قىلغان ئىكەنلىكىنى پۈرىتىپ، ئۆزىمىزنى ئاقلاش ئۈچۈندۇر. يەنە ئازراق ئەسلەپ ئۆتەيلى:

بۇرۇنقى ئەمدىلا خەت تارتقان بىر يىگىت ئۆيگە كىرىپ كېتىپتۇ. كونا باھار نەچچە رەت يېڭىدىن كەلگەندىن كېيىن، ئۆيىدىن ساقاللىرى قاردەك ئاقارغان بوۋاي بىر كىتابنى كۆتۈرۈپ چىقىپتۇ. بۇ كىشى ئەلشىر ناۋائى ئىكەن. قولىدىكى «خەمسە» ئىمىش. بۇ بىزنىڭ ئارىمىزدا تاراپ يۈرگەن بىر رىۋايەت. ئەلۋەتتە «خەمسە» يېزىشتىمۇ بىر باشقىلاردىن ئىلھاملانغان.

ھازىر يەنە قوبۇل قىلىش دولقۇنى قوزغالدى. بىز ئەندىكىپ كەتمىسەكمۇ بولىدۇ. بۇ جەھەتتە بىز ئۇزۇن تارىخقا ئىگە ھەم بىزگە ئەنئەنىمۇ بولۇپ قالدى. شۇڭا قوبۇل قىلىشتىكى ئاكتىپلىق يەنىلا بىزنىڭ ئالقىنىمىزدا.

بىرنەچچە يىلدىن كېيىن «بوۋاي ۋە دېڭىز» «يۈز يىل غېرىبلىق» لار بىزدە پەيدا بولىدۇ ۋە كۆپىيىپ ئەۋلاد قالدۇرىدۇ. ئەلۋەتتە ئۇلار مۇھىتقا ماسلىشىپ بەزى ئۆزگىرىشلەرنىمۇ ياسايدۇ. سېرىق چاچلىرىنى قارىغا بوياشقا ئوخشاش.

دۇنيادا ھازىرغىچە مۇنازىرە، تالاش - تارتىشلار بولۇپ تۇرماقتا. ئۇ ئۆلۈپ يىگىرمە يىلدىن كېيىنكى بۈگۈنكى كۈندە ياپونىيىنىڭ ئىچى ۋە سىرتىدا يەنە يېڭىدىن «مىشىمايوكيو قىزغىنلىقى» كۆتۈرۈلدى. نۇرغۇن نەشرىياتلار ئۇنىڭ ئەسەرلىرىنى كۆپلەپ قايتا نەشر قىلماقتا. نۇرغۇن چوڭ كىتابخانىلاردا مەخسۇس مىشىما يوكيو ئەسەرلىرى پەشتاختىسى بارلىققا كەلدى. فرانسىيىدە ئۇنىڭ بىر يىل ئىچىدە تارقىتىلغان ئەسەرلىرى توققۇز مىليون نۇسخىدىن ئېشىپ كەتكەن. ئۇنىڭ ۋەكىللىك ئەسىرى «باھاردىكى قار» نىڭ ئىتالىيانچە تەرجىمە نۇسخىسى ئىتالىيىدە 40 مىڭ نۇسخا نەشر قىلىندى. ھەر قايسى مەشھۇر تىياتىرخانىلاردا ئۇنىڭ درامىلىرى ئوينالدى.

ئەلھام جىلان فوتوسى

《天尔塔格》 文学双月刊

1991年第3期

«تەڭرىتاغ» قوش ئايلىق ئەدەبىي ژۇرنىلى

(1991 - يىل 3 - سان)

主办单位：乌鲁木齐市文学
艺术界联合会
编辑出版：《天尔塔格》编辑部
地　　址：乌鲁木齐市新华南路16号
电　　话：218897邮政编码：830002
印　　刷：新疆科技卫生出版社印刷厂
国内统一刊号CN65－1012/1
邮局代号58－83

ئۈرۈمچى شەھەرلىك ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى
تەرىپىدىن چىقىرىلدى
«تەڭرىتاغ» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى تۈزۈپ نەشر قىلدى
ئادرىس: ئۈرۈمچى جەنۇبىي شىنخۇا يولى 16 - نومۇر
تېلېفون: 218897 پوچتا نومۇرى: 830002
شىنجاڭ پەن - تېخنىكا سەھىيە نەشرىياتى
باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
مەملىكەت بويىچە بىرلىككە كەلگەن ژۇرنال نومۇرى CN 65 - 1012 / 1
پوچتا ۋەكالەت نومۇرى: 83 - 58

零售价：1.20元

پارچە سېتىلىشى: 1.20 يۈەن